

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TURGUT CANSEVER DÜŞÜNCESİNDE YAPI-YAPIM KAVRAMLARI
VE TÜRK TARİH KURUMU BİNASI'NDA MİMARİ DETAY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedat AKDOĞMUŞ

Anabilim Dalı: Mimarlık

MART 2019

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TURGUT CANSEVER DÜŞÜNCESİNDE YAPI-YAPIM KAVRAMLARI
VE TÜRK TARİH KURUMU BİNASI'NDA MİMARİ DETAY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Sedat AKDOĞMUŞ
(160201002)**

Anabilim Dalı: Mimarlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim DÜZENLİ

FSMVÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Yüksek Lisans 160201002 numaralı öğrencisi Sedat AKDOĞMUŞ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**TURGUT CANSEVER DÜŞÜNÇESİNDE YAPI-YAPIM KAVRAMLARI VE TÜRK TARİH KURUMU BİNASI’NDA MİMARİ DETAY**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Halil İbrahim DÜZENLİ
İstanbul Şehir Üniversitesi

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Uğur TANYELİ
İstanbul Şehir Üniversitesi

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Yusuf Civelek
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Teslim Tarihi : 27.03.2019
Savunma Tarihi : 26.04.2019

ÖNSÖZ

“Turgut Cansever Düşüncesinde Yapı-Yapım Kavramları ve Türk Tarih Kurumu Binası’nda Mimari Detay” başlığını taşıyan bu tez, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda hazırlanmıştır.

Lisans eğitiminden itibaren zihin dünyamı genişleterek merakımı artıran ve yüksek lisans tez sürecinde, göstermiş olduğu müsamahakar ve yönlendirici tavrından dolayı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim DÜZENLİ’ye ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca, tez jürisindeki hocalarım Prof. Dr. Uğur TANYELİ ve Doç.Dr. Yusuf CİVELEK’e teşekkürlerimi sunuyorum. Verdikleri araştırma bursu ile tez için araştırmalarımı kolaylaştıran Türkiye Milli Kültür Vakfı’na teşekkürü borç bilirim. Bazı tez araştırma malzemelerini elde etmemde gösterdikleri yardım ve güler yüzlü tavırları için, Emine ve Mehmet Öğün, Türk Tarih Kurumu Kütüphane Müdürü Neşecan Uysal, teşekkürden fazlasını hak eder.

Tez süreci boyunca içtenlikleriyle tezimin son okumasının yapılmasında, verdikleri değerli fikirler ve getirdikleri eleştirilerle bana yol gösteren hocalarım, dostlarıma ve arkadaşlarıma, bana eşlik eden aileme teşekkürlerimi sunarım.

Mart 2019

Sedat AKDOĞMUŞ
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
ÖZET	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Teorik Çerçeve	1
1.2 Kapsam ve Yöntem	10
2. TÜRK TARİH KURUMU BİNASI	18
2.1 1951-67 Arasında TTK Binası ile Eş Zamanlı Olarak Cansever'in Tasarladığı Projeler	19
2.2 TTK Projesinin İlk Hali, Proje Süreci ve Mevcut Durumu.....	25
2.2.1 1951 – 54/60 TTK Binası Proje Çalışması ve Matbaa Binası İnşa Süreci	26
2.2.2 1962-65 Çizimleri Üzerinden Değerlendirme: Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsurlar	27
2.2.3 1967 Revizyon Projeye Uygun Olarak Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsurlar	32
2.2.4 Hacmi Yapısal Olarak Değiştirilen ve Mobilyası Değişen Mekânlar	39
2.2.5 2014 Rolövesi ve Müdahale Sorunları	42
2.3 Bölüm Değerlendirmesi: Türk Tarih Kurumu Mimarisi	45
2.3.1 Biçim	45
2.3.2 İşlev	53
2.3.3 Anlam	63
2.3.4 Yapı	65
3. TURGUT CANSEVER YAPI KAVRAMLARI VE TTK BİNASI YAPI DETAYLARI	69
3.1 Turgut Cansever Yapı Kavramları	69
3.1.1 Biçimdeki Sürekli Değişim	70
3.1.1.1 Standartlar Düzeni	71
3.1.1.2 Teknik.....	72
3.1.1.3 Teknoloji	74
3.1.1.4 Ölçek	75
3.1.2 Artizanal Gelenek.....	77
3.1.2.1 Parça-Bütün	79
3.1.2.2 Denge	79
3.1.2.3 Malzeme	81
3.1.3 Kümülatif Bütünlük.....	82
3.1.3.1 A/Tektonik Karakter	84
3.1.3.2 Tezyin / Tezyini Karakter	86
3.1.3.3 Materyal / İmmateryal Karakter	87

3.2 TTK Yapı Detayları Üzerinden Bir Okuma	89
3.2.1 Sistem Kesitleri	90
3.2.1.1 Ana Giriş Sistem Detayı	90
3.2.1.3 Galeri Sistem Detayı	94
3.2.1.4 Matbaa Giriş Sistem Detayı	96
3.2.1.5 Merdiven Sistem Detayı.....	96
3.2.1.6 Kütüphane Sistem Detayı.....	99
3.2.1.7 Toplantı Salonu Sistem Detayı.....	102
3.2.1.8 Döner Merdiven Sistem Detayı.....	105
3.2.1.9 Avlu Giriş Sistem Detayı	105
3.2.2 Mobilya Detayları	108
3.2.2.1 Galeri - Toplantı Işıklık Detayları.....	109
3.2.2.2 Kütüphane Işıklık ve Aydınlatma Eleman Detayı	111
3.2.2.3 Kütüphane Mobilyaları-1: Bireysel çalışma Masası ve Duvar Rafı Detayları.....	113
.....	114
3.2.2.4 Kütüphane Mobilyaları-2: Ara kat Çalışma Birimi ve Ahşap Dolap Detayı	115
3.2.2.5 Kütüphane Mobilyaları-3: Banko, Sofa ve Ofis Mobilya Detayları	118
3.2.2.6 Toplantı Salonu Mobilya Detayları.....	121
3.2.3 Kapı-Pencere Detayları	123
3.2.3.1 Ofis Modül Pencere Detayları.....	124
3.2.3.2 Ana Giriş ve İç Avlu Ahşap Kafesli Pencere Detayları.....	124
3.2.3.3 Döner Merdiven Cephesi Pencere Detayı	127
3.2.3.4 Ana Giriş ve Güney Cephe Giriş Kapısı Detayı	127
4.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	130
KAYNAKÇA	139
EKLER.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	158

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: 1951-67 yılları arasında, Cansever'in TTK proje sürecinde beraber yaptığı projeler	20
Tablo 2.2: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan zemin kat mimari unsurlar	28
Tablo 2.3: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan 1. kat mimari unsurlar	29
Tablo 2.4: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 2. kat mimari unsurlar	30
Tablo 2.5: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 1. bodrum kat mimari unsurlar	31
Tablo 2.6: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, çatı kat planı	33
Tablo 2.7: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun çıkarılan ve eklenen, zemin kat planı.....	34
Tablo 2.8: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun çıkarılan ve eklenen, 1. kat planı.....	35
Tablo 2.9: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 2. kat planı	36
Tablo 2.10: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen - çıkarılan, 1.bodrum kat planı.....	37
Tablo 2.11: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, unsurlar.....	38
Tablo 2.12: TTK Binası, hacmi yapısal olarak değiştirilen ve mobilyası değişen zemin kat planı	40
Tablo 2.13: TTK Binası, hacmi yapısal olarak değiştirilen ve mobilyası değişen 1. kat planı	41
Tablo 3.1: Ana giriş sistem detayları.....	92
Tablo 3.2: Doğu cephesi sistem detayları	93
Tablo 3.3: Galeri sistem detayları	95
Tablo 3.4: Matbaa binası giriş detayları	97
Tablo 3.5: Merdiven sistem detayı	98
Tablo 3.6: Kütüphane birimi sistem detayları	100
Tablo 3.7: Kütüphane birimi sistem detayları	101
Tablo 3.8: Toplantı salonu sistem detayları	103
Tablo 3.9: Toplantı salonu sistem detayları	104
Tablo 3.10: Döner merdiven sistem detayları	107
Tablo 3.11: Avlu giriş cephesi sistem detayları	107
Tablo 3.12: Galeri-toplantı ışıklık detayları	110
Tablo 3.13: Kütüphane ışıklık ve iç mekan aydınlatma detayları.....	112
Tablo 3.14: Kütüphane bireysel çalışma masası ve duvar rafı detayları.....	114

Tablo 3.15: Kütüphane bireysel çalışma masası, banko ve sandalye detayları.....	116
Tablo 3.16: Kütüphane banko ve hareketli mobilya detayları	119
Tablo 3.17: Kütüphane teknik hizmet dolabı ve sofa hareketli mobilya detayları .	120
Tablo 3.18: Toplantı salonu, toplantı masası mobilya detayları	122
Tablo 3.19: Ofis Mekanlarında kullanılan modül pencere detay çizim ve fotoğrafları	125
Tablo 3.20: Giriş ve iç avlu cephelerinde kullanılan ahşap kafesli pencere detay çizim ve fotoğrafları.....	126
Tablo 3.21: Döner merdiven cephesi pencere detay çizim ve fotoğrafları	128
Tablo 3.22: Ana giriş ve güney cephesi giriş kapısı detay çizim ve fotoğrafları	129
Tablo 3.23: TTK Binası'nın sistem kesitleri için yapılan, Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu	134
Tablo 3.24: TTK Binası'nın mobilya detayları için yapılan Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu	136
Tablo 3.25: TTK Binası kapı-pencere detayı için yapılan Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu	137

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Çalışmanın kapsamına ilişkin tez yöntemi	12
Şekil 1.2: TTK Binası'nın 1962 yılına ait ikinci kat planı.....	16
Şekil 1.3: TTK Binası'nın 1965 yılına ait ikinci kat planı.....	16
Şekil 1.4: TTK Binası'nın 1967 yılına ait ikinci kat uygulama planı.....	17
Şekil 1.5: TTK Binası'nın 2014 yılına ait zemin kat planı	17
Şekil 2.1: TTK Binası ve çevresindeki yapılar	19
Şekil 2.2: 1951-67 arası Cansever uygulama, yarışma ve teklif projeleri	22
Şekil 2.3: TTK Binası'nda özgün proje sonrası, proje ve yapıdaki değişiklikler	25
Şekil 2.4: TTK Binası mobilya tasarımları	39
Şekil 2.5: TTK Binası, müdahale sonrası ortaya çıkan sorunlar	44
Şekil 2.6: Yapının dış masif kütlelerinin oluşturduğu kalenin koruma ifadesi	45
Şekil 2.7: Avlu ışığının, tasarlanan iç yüzeyler üzerindeki etkisinin oluşturduğu dış mekân ifadesi.....	46
Şekil 2.8: TTK Binası güney cephesi	47
Şekil 2.9: TTK Binası batı cephesi	47
Şekil 2.10: Dışa kapalı yapı karakterinin üst yüzey hareketleri ile iç mekana doğal ışık sağlaması	48
Şekil 2.11: Türk Tarih Kurumu merkez binası ile matbaa binası bağlantı girişi.....	49
Şekil 2.12: Türk Tarih Kurumu merkez binası ile matbaa binası arasındaki açık iç avlu.....	50
Şekil 2.13: TTK doğu cephesi	51
Şekil 2.14: TTK Binası doğu cephesinde, kot farkının çömlemesine dair çephe-iç bahçe ilişkisi.....	52
Şekil 2.15: TTK Binası kuzey cephesi.....	52
Şekil 2.16: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli zemin kat planı	54
Şekil 2.17: Zemin kattaki farklı kot düzlemi ve dış mekân izlenimi uyandıran döşeme kaplaması	55
Şekil 2.18: TTK Binası'ndaki açık-yarı açık yatay sirkülasyon mekanları.....	55
Şekil 2.19: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 1. kat planı.....	56
Şekil 2.20: TTK Binası kütüphane mekânından iç görünüm.....	57
Şekil 2.21: TTK Binası, toplantı odasından iç görünüm	59
Şekil 2.22: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 2. kat planı	60
Şekil 2.23: TTK Binasında döner merdivenin oluşturduğu immateryal mekansal etki	61
Şekil 2.24: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 1. bodrum kat planı	62
Şekil 2.25: TTK kütüphane ve iç avlu mekân etkisini oluşturan taşıyıcı elemanları	65
Şekil 2.26: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 2. bodrum kat planı ve 2-2 kesiti	66
Şekil 2.27: Betonarme iskeletin, yük oranına göre kesitinin azalarak devam etmesi	67
Şekil 2.28: TTK Binası'na ait 1-1 kesiti	68
Şekil 2.29: TTK Binası'na ait 3-3 kesiti	68
Şekil 3.1: Turgut Cansever yapı kavramları ve detay analiz ilişkileri.....	69
Şekil 3.2: TTK Binası'nda kullanılan malzemeler arasında kurulan ilişki biçimleri	82
Şekil 3.3: TTK Binası satırlarında kümülatif oluşma biçimleri.....	83
Şekil 3.4: TTK Binası'nda her biri özerk olacak şekilde yapısal fraksiyonların bir araya geliş biçimleri	85

Şekil 3.5: TTK Binası'nda tektonikleşen bireysel fraksiyonların satırlardaki tezyini ifade biçimleri	86
Şekil 3.6: TTK Binası'nda immateriel satırların biçimsel ifadeleri.....	88

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
AKO	: Anadolu Klubü Otelı
ABAE	: Amerikan Araştırma Enstitüsü
BMP	: Beyazıt Meydanı Yayalaştırma ve Düzenleme Projesi
BTPYP	: Brüksel Türk Pavyonu Yarışma Projesi
ÇAP	: Çifte Havuzlar Apartman Projesi
DKYP	: Diyarbakır Koleji Yarışma Projesi
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
İMA	: İnşaat ve Mimarlık Atölyesi
ODTÜYP	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yarışma Projesi
RYE	: Rıfat Yalman Evi
TMSF	: Türkiye Serbest Mimarlar Derneği
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
S.	: Sayı
s.	: Sayfa

TURGUT CANSEVER DÜŞÜNÇESİNDE YAPI-YAPIM KAVRAMLARI VE TÜRK TARİH KURUMU BİNASI'NDA MİMARİ DETAY

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Turgut Cansever'in mimariye dair düşüncelerini Türk Tarih Kurumu(TTK) Binası'nın inşa süreci ve yapı detayları üzerinden incelemektir. Bu doğrultuda, Cansever'in söyleminde yapılarını açıklamaya yardımcı olacak kavram grupları kullanılarak yapısal ve mekansal analiz yapılmaktadır. Yapılan analizler ile birlikte Cansever'in mimarlık düşüncesi, inşa eylemi ile birlikte ele alınarak TTK eserinde biçimsel, işlevsel ve yapısal boyutlara dair anlamsal sorgulamalar yapılmaktadır.

Birinci bölümde, Cansever'in söylemi ve mimari eserleri, araştırmanın yöntemi, kapsamı ve araştırma malzemesi ele alınmaktadır. İkinci bölümde, TTK Binası projesinin başladığı 1951 yılından 1967 yılına kadar, Cansever'in TTK Binası'ndaki inşa sürecini gösteren revizyon projeleri ile 1967'den yapının tescil edildiği 2014 yılına kadar vuku bulan, müdahalelerden kaynaklı değişimler analiz edilmektedir. Bununla birlikte on yedi yıl gibi, Cansever'in eserleri arasında en uzun proje ve inşa sürecine sahip tekil yapı olan TTK Binası'nın yapıldığı zaman aralığında, Cansever'in tasarladığı diğer projeleri, inşa ettiği yapıları ve kaleme aldığı çalışmaları, bağlamlar arası ilişkilendirme ile ele alınmaktadır. İkinci aşamada son olarak TTK eseri, biçim, işlev, yapı, anlam kategorizasyonuna tabi tutularak mimarisine dair analizler yapılmaktadır. Üçüncü bölümde, Cansever'in eserlerini kuramsal olarak üzerine inşa ettiği yapı-yapım kavramları üç ana başlık olan, *Biçimdeki Sürekli Değişim*, *Artizanal Gelenek*, *Kümülatif Bütünlük* ve alt grupları şeklinde açıklanmaktadır. Cansever düşüncesindeki bu kavramsal tasavvurun, TTK Binası'nın yapısal unsurlarındaki tezahürleri, *Sistem Kesitleri*, *Mobilya Detayları* ve *Kapı-Pencere Detayları* ve alt gruplarına ait yapısal fraksiyonlar üzerinden derinlemesine analiz edilmektedir. Bu bölümde TTK Binası örneği üzerinden ele alınan Cansever'in kuramsal söylemi ve bu söylemin yapı satırlarındaki yansımaları sorgulanır. Bu sayede, nihai olarak Cansever'in mimariye dair düşünce ve söylemlerinin TTK Binası'nın inşa süreci ve yapısal unsurları üzerindeki izleri sürülerek, yapı-anlam ilişkisi soruşturulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turgut Cansever, Türk Tarih Kurumu Binası, Ankara, Mimari Detay.

STRUCTURE-CONSTRUCTION CONCEPTS IN TURGUT CANSEVER THINKING AND ARCHITECTURAL DETAILS IN TURKISH HISTORY INSTITUTION

SUMMARY

The aim of this thesis is to examine the ideas of Turgut Cansever on architecture through the construction process and structural details of the Turkish Historical Institution (THI). Accordingly, structural and spatial analysis is made with the help of defined groups of concepts in Cansever's discourse which explains his structures. Additionally, Cansever's idea of architecture is taken together with the act of construction and semantic examinations are made towards THI on the aspects of form, function, and structure.

In the first section, Cansever's discourse and architectural works, the method and scope of the research, and the research materials are discussed. In the second section, the revision projects showing the construction process of Cansever in the THI building from 1951 -when the THI building project started- until 1967 and the changes resulting from the interventions until 2014 -when the building was registered- were analyzed. In addition, Cansever's design projects, buildings, and academic works he made during the project and construction period of the THI building (being seventeen years it is the longest process for a singular building among his works) are handled through inter-contextual relations. Lastly in the second stage, an architectural analysis of the building is carried out by subjecting it to the categorization of form, function, structure and meaning. In the third section, Cansever's structure-construction concepts, on which he constructs his works theoretically, are explained under three main headings: Continuous Change in Form; Artisanal Tradition; Cumulative Integrity and their sub-groups. This conceptual imagery of Cansever thinking is analyzed profoundly in structural elements of THI, through structural fractions belonging to *System Sections*, *Furniture Details* and *Door-Window Details* and their sub-groups. In this section, utilizing the THI building Cansever's theoretical discourse and its reflections on the building's surfaces are examined. In this way, in conclusion traces of Cansever's thoughts and discourse on architecture on the construction process and structural

elements of the THI building are explored and structure-meaning relationship is investigated.

Key Words: Turgut Cansever, Turkish Historical Institution Building, Ankara, Architectural Detail.

1. GİRİŞ

Turgut Cansever, 20.yüzyıl Türkiye'sinde mimarlık pratiğinin yanında düşünce dünyası ile de önemli bir yere sahip ender mimarlardandır. Onun mimarlığının teori ve pratik düzlemdeki üretimleri, hayat ve hakikat anlayışını gözle görülür bir ifadeye dönüştürür. Tasarladığı yapılar, inşa edeceği yerin mevcut potansiyel gerçeklerinin yanında kendisine has bir mimari arka plan okuması ile desteklenir.

Hayatta meydana getirilen her biçim ve oluşumun onu meydana getiren iradenin yansımaları kabulünü benimseyen Cansever, İslam düşüncesinin, insanın varlık karşısında sorumlu olduğu ve dolayısıyla dünyayı güzel bir şekilde muhafaza etmek ile yükümlü olduğu bilincine göre mimarlık eylemini icra eder. Bu bağlamda mimarlığının referansı olarak, ait olduğu coğrafyadaki tarihsel deneyim, toplumsal ve kültürel birikimleri esas alır. Bu birikimler, doğrudan biçimsel ifadelere dönüştürülmek için kullanılmaz, mimariye bütüncül bakmak bununla birlikte zaman ve mekânla ilişkili tutarlı mimari çözümler üretmek için dayanak noktası olarak kullanılır. Böylece tasarladığı her eseri için, “biçim, işlev, yapı” ve “anlam”¹ boyutları, ait olduğu coğrafya, toplum ve kültür açısından sorgulamaya tabii tutulur.

1.1 Teorik Çerçeve

Doğal çevrenin insan gereksinimleri dâhilinde inşa edilmesinin arkasında, bu rolü aktif olarak üstlenen irade/iradelerin, “yer ve zamanın belli bir buluşma noktasındaki bir oluş tarzının, bir kavrayış derinliğinin göstergeleri”² olduğu görülür. Bu durumu anlamının bir yolu, bu iradenin düşünce ve söylemi ile “var oluş idraki ve tecrübesinin dili” olan eserleri doğru anlamaktan geçer. Bu bağlamda, ifade edilen “irade” nin

---

¹“Biçim”, “İşlev”, “Yapı” ve “Anlam” şeklindeki bu kategorizasyon, Halil İbrahim Düzenli'nin “İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi” adlı kitabında Cansever'in tüm eserlerini tabii tuttuğu kategorizasyondur.

² Turan Koç, **Zamanın Gözleri: Sanat-Dil-Hakikat**, İz Yayınları, İstanbul, 2016, s.190

günümüzdeki karşılığı mimar, icraatı ise mimarlıktır. Mimar Turgut Cansever'in Türk Tarih Kurumu eserini, inşa süreci, yapı detayları ve kavramları üzerinden ele alan bu çalışma aşağıdaki sorulara cevap arama çabasıdadır.

- Mimari detay sorgulamasında neden mimari aktör olarak Turgut Cansever, mimari eseri olarak da TTK Binası ele alınmaktadır?
- Cansever'in yapı analizlerinden hareketle, onun söyleminde karşılık bulan kavramsal çerçeve, Cansever mimarisini bütünsel anlama ve yorumlama noktasında ne tür olanaklar ve olanaksızlıklar barındırır?
- TTK Binası'nın inşa edildiği on yedi yıllık süre içerisinde, Cansever'in tasarladığı ve inşa ettiği yapıların, TTK Binası'nın tasarımına ve inşa etme sürecine yansımaları nelerdir?
- Günümüzde değişen kullanıcı gereksinimleri, geliştirilen malzeme ve sistem teknolojileri, bina üretimindeki yeni yapım teknikleri, mimarlığın teknoloji boyutunun baskınlığını artırmıştır. Mimarlık teknolojisinin gelişmesi ile birlikte hazır detay çözümlerinin farklı bağlamlarda kullanılması da yaygınlaşmıştır. Mimarlıkta yapı detayını kalıplaşmış uygulamasının ve anlamının dışında, Cansever'e has hangi tür yaklaşımlar onu farklı kılmaktadır?

Bu bölümde, bir 20.yüzyıl mimarı olarak Turgut Cansever'in neden bu çalışmanın konusu olduğu, yayınladığı kitap ve metinleri, hayat öyküsü, mimari projeleri ve mimari söylemi, bağlamı tarif edilerek açıklanmaktadır.

Turgut Cansever, 12 Eylül 1920'de Doktor Hasan Ferit bey ve Öğretmen Saime Hanım'ın en büyük çocuğu olarak Antalya'da dünyaya gelir. İlkokul yılları Ankara-Keçiören ve Bursa'da geçer. 1936'da yatılı olarak başladığı Galatasaray Lisesi'ni bitirir. Ailesi, Cansever orta öğrenime başladıktan sonra İstanbul'a taşınır, Beyazıt ve Çengelköy semtlerinde ikamet ederler. Burada genç yaşta resme olan ilgisini, Neyzen Halil Dikmen'den resim dersi alarak geliştirir ve resme olan ilgisine rağmen, babasının ısrarı üzerine mimarlık okumak üzere 1941'de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne girer. 1946 yılında "Beşiktaş Belediye Binası" konulu diploma projesini hazırlayarak DGSA Mimarlık Bölümü'nden mezun olur. 1949 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde hazırladığı "Selçuklu ve Osmanlı Sütun

Başlıkları” adlı teziyle doktora unvanı alır. Mezun olduğu üniversitede 1950-51 yılları arasında öğretim üyeliği yapar.1951 yılında Fransa’ya gider, Paris’te Rene Coulon adlı mimarın yanında çalışır. 1960’da hazırladığı “Modern Mimarlığın Temel Meseleleri” adlı tezi, Edebiyat Fakültesi’nde kabul edilerek docent ünvanı alır.³

Cansever’in akademik anlamdaki çalışmaları ile birlikte gerçekleştirdiği bildiri, söyleşi ve makaleleri çeşitli dergilerde yayınlanır ve kitap olarak basılır. İstanbul Planlama Müdürlüğü, Metropol Planlama Dairesi Başkanlığı yapar. İmar ve İskân Bakanlığı’nda, Ankara ve İstanbul Belediyelerinde danışmanlık görevlerinde bulunur. Bununla birlikte Cansever’in mimari projeleri ulusal ve uluslararası alanda çeşitli ödüller alır. *Türk Tarih Kurumu* ve *Erteğün Evi* eserleri 1980 yılında, *Demir Tatil Köyü* eseri 1992 yılında uluslararası bir ödül olan Ağa Han Mimarlık ödülüne layık görülür. Ayrıca mesleki pratiği düşünsel ve felsefi yaklaşımı ile 1990’da II. Ulusal Mimarlık Ödülleri bağlamında Büyük Ödül (Sinan Ödülü) Cansever’e verilir. Aynı zamanda Cansever, Kültür Bakanlığı tarafından verilen “Kültür ve Sanat Büyük Ödülü”, TBMM Üstün Hizmet Ödülü gibi pek çok önemli ödül almaya hak kazanır. Cansever, 22 Şubat 2009 pazar günü İstanbul’da Çifte Havuzlar evinde vefat eder.⁴

*“Sanat eseri varlık-kâinat tasavvurunun yapılarına yansımalarıdır. Eserini ortaya koyarken aldığı her karar sanatkarın varlık ve varlığın güçleri hakkındaki tasavvuruna göre şekillenir. Bu özellikleri ile sanat din ve ahlak alanındadır.”*⁵

Cansever’in yukarıdaki ifadesine bakıldığında, dinin/dinlerin otonom bir şekilde, güzel ahlakı ortaya çıkarma ve yayma gayesini, eserlerini inşa ederken mimarlık anlayışına, mevcut imkânları tahakküm edici bir tavırla değil, mekânın güzel tezahürlerini ortaya çıkarmak şeklinde yansıttığı söylenebilir. Bu yaklaşım biçimiyle Cansever’in mimarlık eylemi, mekânın konum, iklim, topoğrafya gibi mevcut ilişki

---

³ Düzenli, a.g.e, s. 307-311.

⁴ Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 307-312. Cansever’le ilgili ayrıca bkz. Halil İbrahim Düzenli, **Vefayat**, İslam Araştırma Dergisi, sayı:22, 2009. Cansever’le ilgili ayrıca bkz. Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007; Cansever’in kendisini anlattığı TRT belgeseli için ayrıca bkz. **TRT arşivi**, <http://www.trtarsiv.com/izle/71449/yillar-yollar-yuzler-19-bolum>, 11.06.2018.

⁵ “Turgut Cansever Özel Sayısı”, **Mimar**, s.11, 1983, s.5.

sisteminin bir parçası olarak hareket eder. Cansever'in düşünce sisteminde maddi varlık alanı olarak tanımlanabilecek bu ilişkiler, yapılarını tasarlarken, maddi düzlemi aşan yapı ifade biçimlerini ortaya çıkarır. Bu düzlem, düşünce ve inanç sistemi ile birlikte ele alınarak Cansever mimarlığı için, biçim dünyası tezahürlerine dönüştürülür. Bu dönüşüm Cansever'in hayat ve mimarlık felsefesini oluşturan, *“insanın asıl vazifesi dünyayı güzelleştirmektir”*⁶in dinamik gayesine dayanır. Bu yaklaşımlarıyla Cansever, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde tasarladığı ve inşa ettiği bununla birlikte inşa etmek için imkân bulamadığı, Dünya'daki farklı coğrafyalar için, mimari tasarım faaliyetlerinde bulunur.

Cansever, 76 tanesi yurt içi, 11 tanesi yurt dışı olmak üzere toplamda 87 proje tasarlamıştır. Bunlardan 37'si teklif projesi, 24'ü uygulama projesi, 12'si restorasyon projesi, 14'ü yarışma projesidir. Tasarımları, kültürel, eğitim-araştırma, resmi işlevli ve tek konut, konut yerleşmesi, kentsel ölçekli vb. olmak üzere farklı işlevsel programlara hizmet eden içeriklere sahiptir.⁷

Cansever'in inşa edilmiş farklı işlevlerdeki projelerine bakıldığında, 4'ü restorasyon ve 24'ü uygulama projesi (kabir projeleri dahil) olmak üzere toplamda 28 tane eseri bulunmaktadır. Türk Tarih Kurumu Binası, Cansever'in Ertur Yener ile birlikte tasarladığı ve Ankara'da inşa ettiği ilk uygulama projelerindendir. Bununla birlikte Cansever'in Ankara için tasarladığı diğer çalışmaları, Türk Tarih Kurumu Basımevi (1981-82) ve Ballıkuyumcu Toplu Konut Alanı (2001-) projeleridir. TTK Binası proje çalışması, Türkiye'deki ilk uygulama projesi olan ve 1957'de İstanbul-Büyükdada'da inşa edilen Anadolu Kulübü Oteli ile birlikte 1951'de başlamasına rağmen, inşası 1967'de tamamlanmıştır.

“Bilinci biçimler dünyasına yansıtma çabasıdır yapmak istediğim. Yapmak istediğim şeylerden bir diğeri, maddi varlık tabakasının; yani bütün inşaat malzemesi, teknoloji vs.nin gereklerini dikkatle yerine getirerek, ancak bütün bu malzemeyi fikir ve inanç

---

⁶ Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 24-25.

⁷ Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 29-33.

dünyamızın transandantal çerçevesi içerisine yerleştirerek sosyal, iktisadi ve biyolojik varlık alanı gerçeklerini saygıyla inceleyip gereklerini tam yerine getirerek; güneş, gölge gibi biyolojik varlık alanının ihtiyaçlarını da karşılayarak, psikik dünyamızın gerektirdiği sükûnet ve huzuru sağlayarak, yavaş hareket çerçevesi içinde, bağımsız tektonikleri, üzerlerine ilave alabilecek kitle kolektivitelerini tezyinî bir niteliğe ulaştırmak istiyorum.”⁸

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında, Turgut Cansever’in mimarlığının, inşa yönteminde, işlevsel şemasında, biçimsel ifadesinde ve çevresi ile kurduğu ilişkilerde, zihin dünyasını şekillendiren, ait olduğu toplumsal ve kültürel değerler ile tarihsel birikimlerin izleri bulunur. Cansever’in mimarlığında bu ilişki biçimlerindeki temel dinamiklerin düşünsel arka planı, inşa ettiği eserlerde sanatsal bir şahsiyet ile varlık bulur.

“Meydana getirdiğimiz bir binanın maddi varlık alanı, yani teknolojinin realiteleri varsa, onlarda İlahi varlığın tezahürlerini fark etmek de önemli. Yani bir bakıma takvaya tekabül eden ihlase tekabül eden başka bir biçim düzeninden söz etmek mevzu bahis olduğu gibi, tasavvufî mertebeler ve ruh hallerinin tezahürlerinin de yapılarda bulunması söz konusudur. Bunlar, biçim dünyasındaki tezahürlerdir. O zaman o tezahürler, biçimlerin ifadeleri olur. Bu ruh hallerini şekillendiren düşünce sistemimizdir; o da inanç sistemimizden yaratılışın, varlık tasavvurumuzdan İlahi iradenin nasıl tezahür ettiği; onun karşısında konumumuzun ne olduğu gibi kâinat ve varlık tasavvurumuzun sonucunda sözünü ettiğim ruh hallerimiz yahut sosyal düzenleme ile ilgili kararlarımızdan oluşur.”⁹

Cansever’in hayat ve dolayısıyla mimarlık düşüncesindeki tutum, karar, tasavvur ve telakkilerinin nihai anlam ve değeri kazanmasında yukarıdaki ifadelerinde görüldüğü üzere, İslam dininin / düşüncesinin önemli bir yeri vardır. Burada insan için daha fazla görülen ve önem arz eden “ruh-madde birliği ilkesi”¹⁰ni öne alan yaklaşımı ile

---

⁸ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 238.

⁹ Cansever, **a.g.e**, s. 376-379.

Cansever, eserlerinde maddeyi mana ile birlikte ele alarak mimarlıkta immateryal biçimsel ifadeleri oluşturmak için kullanır.

“İnsanın esas vazifesinin dünyayı güzelleştirmek olmasının neticesi olarak her mimarlık eserinin ve her eserin biçiminin dünyayı nasıl tersyüz edeceğini araştırmak ve bu amaçları gerçekleştirmek, mimarlık sanatının asli vazifesi olur.

Mimarlık sanatının bütün meseleleri, çok defa büyük ve karmaşık bir biçimde şekillerin oluşturulmasında, çözümlenmesi gereken sorunlarda ortaya çıkar. İnsanın en büyük erdemi olan şehir kurmak, başarılı mimariler bütünlüğünü vücuda getirmektir.”¹¹

Yukarıda ifadeleri bağlamında Cansever’in mimari eserleri, inşa edildiği yer ve zaman aralıkları bakımından farklılık gösterse de, sosyal, mekânsal, teknolojik, ekonomik, tarihsel vb. sorunların birbirleriyle örülmüş cevapları ile binayı oluşturur.¹² Bu çeşitlik içinde Cansever’in eserlerindeki izleri, birtakım özellikleri üzerinden okunabilir.

Bunlardan biri, Cansever’in eserlerinin plan düzleminin *parça-bütün ilişkisi* üzerine kurulmuş düzene sahip olmasıdır. Cansever’in İslam mimarisi özelliği olduğunu düşündüğü, *“bağımsız birimlerin düzeni”*¹³ olarak tanımlanabilecek bu ilişkide, parçalar hem tek/bağımsız olarak düzen içinde anlamlı, hem de kurulan düzene dâhil olduklarında diğer bütünle kurulan ilişki açısından anlamlıdır. Bu durum, inşa edildiği

---

¹⁰ “İzzetbegoviç’e göre, İslam’ın bu dünya görüşleri içinde çok özel bir yeri vardır. Zira en yüksek şekliye insanda sergilenen ruh-madde birliği ilkesini öne alan yaklaşımıyla o insanlığa en tutarlı, en tatmin edici hayat sunma konusunda son derece ayrıcalıklı bir yerde durmaktadır. Gerçekten, eğer sadece madde varsa, bu durumda materyalizm veya başka bir versiyonu ile natüralizm tek tutarlı felsefe olacak, spiritüalizm (maneviyat) büsbütün anlamsız bir tutum/anlayış olacaktır. Ama eğer ruh varsa insan vardır ve maneviyat ve ahlak olmadan da insan hayatı anlamsızdır. Doğrusu, insanın aleyhine olan tüm olumsuzluklar, esas itibarıyla, ya biyolojik hayatın ‘dince’ reddedilmesine ya da insanın materyalist zihniyet tarafından inkâr edilmesine irca olunabilir.”Devamı için bkz: Turan Koç, **Zamanın Gözleri: Sanat-Dil-Hakikat**, İz Yayınları, İstanbul, 2016, s.140

¹¹ Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 34.

¹² Ufuk Demirgüç, **Mimarlıkta Eleştirel Bölgeselcilik ve Turgut Cansever**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 27.

¹³ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28

çevre için tahakküm ediciliği / yönlendiriciliği azaltarak, kullanıcının kendi hareket alanında rahat ve kararlarında farkında olarak davranmasına olanak sağlar.

Cansever eserlerinde görülen bir diğer belirgin özellik, “geçmişte saf, birikmiş, test edilmiş basit standartlar”¹⁴ın günümüz yapı teknik ve teknolojisi ile entegre edilerek artizanal-modern ortak üslup izlenimine sahip olmasıdır. Bunun sonucu olarak Cansever, yapılarında bir yandan, biçim olarak İslam-Osmanlı-Selçuklu *artizanal üretim*¹⁵lerine referans verirken; diğer taraftan, günümüzün modern inşaat teknolojisini, malzeme ve tekniğini kullanarak oluşturduğu *standartlar düzeni*¹⁶’ni yapı çözümlerinde önemli araçlar olarak kullanmaktadır. Bu durum, Cansever’e eserlerini inşa etmede hızlı ve kolaylık sağlayarak, yapılarında hissedilen ortak bir dil ve ifade birliği oluşturmasına olanak verir.

Cansever yapılarında tasarım kararlarını belirlemede malzeme tercihleri, iklim ile beraber yönlendirici temel unsurlardan biridir. Eserlerini inşa ettiği yerdeki malzemeleri kullanmaya öncelik vermesi, Cansever’in bulunduğu çevrenin iç realitelerine uygun yapılar inşa etmesini sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak Cansever eserlerindeki biçimsel ifadeler, yapıldığı yerin iklim ve yerel malzeme şartlarına göre farklılıklar gösterir.¹⁷

Türk Tarih Kurumu Binası’nın da içinde olduğu ağırlıklı ilk projelerinde Cansever, neredeyse tüm projelerinde betonarmeyi tercih eder.¹⁸ TTK Binası’nda yerel malzeme ve iklim özellikleri göz önünde bulundurularak, yapının dış yan yüzeylerinde tuğla üzerine kesme Ankara taşı kullanılmıştır. Cansever’in TTK Binası tasarlarken, güney cephesindeki açıklıkları azaltması, yukarıdan ışık alan merkezi avlu etrafında plan şemasını organize etmesi, mekânların içe doğru kurgulaması gibi Cansever’in yapısal

---

¹⁴ Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş yayınları, İstanbul, 2014, s.53.

¹⁵ Cansever, **a.g.e.**, s. 55.

¹⁶ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 72-73. İlk yayımlandığı yer: Mustafa KUTLU, **Rönesans’ın Sonuçları**, Dergâh Dergisi, c. II, S.17 Temmuz 1991, s.8-9.

¹⁷ Halil İbrahim Düzenli, “Vefayat”, **İslam Araştırmaları Dergisi**, S. 2, 2009, s. 177.

¹⁸ Halil İbrahim Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 173.

ve tasarımsal kararlarında, Ankara'nın ikliminin ve binanın konumlandığı yerin özellikleri önemlidir.

“Güzellik varlığın yasalarına uyum ile ve dolayısı ile yapılanın iyi yapılması ile oluşur. Varlığı, tabiat yasalarını ve bütününün yüceliğini kavramak için bilgi ve sezgi gereklidir. İnsanın sezgi ve bilgisinin sınırlılığı eserine yansır. İnsan eliyle yaratılan güzellik sınırlılığın güzelliğidir. İnsan ürününün güzelliği ile varlığı, tabiatın güzelliğinin nitelikleri farklıdır. İnsan ürününün sınırlılığı ve sun'iliği onun tabiiğidir. Bu sun'ilik varlığın yasalarının reddi olmayıp, bu yasalara saygı ile uyumun tabii sonucudur. İslam Kültürü'nde biçimin berraklığı, sezginin ve bilginin sınırlılığı konusundaki bilincin sonucudur. Bu berrak ve ışıklı dünya mimari, tezyinat, minyatür ve bütün diğer alanlarda görülür.”¹⁹

Yapılarını tasarlarken Cansever'in yukarıdaki ifadeleri, yapılarına çeşitli şekillerde yansır. Çevre ile kurduğu mekansal düzen içindeki hareket düzlemleri, yapıda malzemenin çeşitli ve kendi doğal kullanımının oluşturduğu mekân karakterleri ile yapı boyut ve ölçeğinin çeşitliliği bu bağlamda örnek verilebilir. Yapıda kurulan bu ilişki düzenleri, yapıyı bir araya getiren parçaların bütün içinde kendi satırlarını oluşturarak bağımsız tektonikler olarak var olmasını sağlamaktadır. Cansever'in *tektoniklerin tezyiniliği*²⁰ olarak nitelediği bu durum, her bir tektoniğin hem tek / ferdi olarak var olabilmesine hem de bütünde özelliğini yansıtabilmesine olanak vermektedir.

“Standartların evrensel niteliği yanında, varlığın yerel ve aktüel gerçeklerine de uymak mecburiyeti vardır. Varlığı bütünlüğü ile kapsayan evrensel çözümlene içinde aktüel ve mahalli gerçeklerin yani evrenselin, transandantalın içinde değişen, her gün yeniden olan varlığın mikrokosmosunun, geçmişin, halin ve geleceğin, oluşumun

---

¹⁹ “**Turgut Cansever Özel Sayısı**”, **Mimar**, S.11, 1983, s.5. Ayrıca bu ifadelerin yorumlaması sayılabilecek bir çalışma için bkz: Düzenli, **Kümülatif Bütünlük, Süreklilik ve Bedenin Hareketi: Amarüya Oteli**, Arredamento Mimarlık Dergisi, S.4, 2017, s.72-80.

²⁰ “*Tektoniklerin Tezyiniliği, teknik anlamda bezeme olmamasına rağmen, modern mimarlığın bezeme anlayışını yansıtan figürler için Turgut Cansever tarafından kullanılan terimdir. Söz konusu bezeme anlayışı, iç cephelerde modernist zanaat tarzını örneklerken, dış cephelerde gelişmiş yapım teknikleri ve çağdaş malzeme ile sürmektedir.*” Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 358.

gerçeklerini de hesaba katan çözümlerin üretilmesi imkânı oluşmaktadır. Bu iki kutbun bir arada gerçekleşmesi, İslami kültürlerinin bütünlüğü yanında, insanlık tarihinde benzeri olmayan çeşitliliğin, bölgesel farklılaşmaların da kaynağını teşkil etmektedir.”²¹

Mimaride standartları yukarıdaki ifadeleri doğrultusunda yapılarını inşa ederken temel davranış biçimleri arasında gören Cansever, yerel ve evrensel düzeydeki standart yaklaşımların birbirine zıt olarak değil, birbirini destekleyici ve sürekliliklerini sağlayıcı olarak ele alınması gerektiğine inanır. Cansever eserlerinde standart yapı elemanlarını pratik inşa ve düşük maliyet için kullanmasının yanı sıra, biçim olarak Osmanlı ve Selçuklu mimari referanslarını yansıtmak için de araç olarak kullanır. Bu durum Cansever’in mimaride geçmiş ile kurduğu *biçimsel sürekliliği*²² nin yanında tarihsel sürekliliği de kurmasını sağlar.

“Kendi merkezi etrafında kapalı ve statik, donuk bütünlüklerin yerine, varlığın sürekli oluşan veçhesinin ihtiyaçlarını karşılamak için dinamik, açık, kümülatif bütünlüklerin yapı taşı olan tektoniklerin sonsuz mekan içinde sorumlu varlıklar olarak yer alması ile oluşan bütünlüğün insanlığı yeniden aydınlatacak ‘insan-ı kamil’ tasavvurunun bir zarureti ve yansıması olduğu da aşikârdır.”²³

Yukarıdaki ifadeleri bağlamında Cansever mimarisi, tek parçalı bütünlüğün aksine *“üzerine ilaveler alabilen, büyüyen ve ilavelerle güzelliğini kaybetmeyen”²⁴* şeklinde tezahür eden İslam mimarisi özelliğini, eserlerinde *“ağırlık merkezi olmayan”²⁵* bir

---

²¹ Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 65.

²² “Türkiye’de (ve genel olarak tüm üçüncü Dünya’da) gözden kaçırılan bir gerçek var: Kültürel süreklilikler toplumsal/kültürel/sanatsal olgu ve ürünlerin görüntülerine bakarak gözlenemez; onları kavramak için anlamlarını çözümlmek, bunun için de tarihsel süreçleri araştırmak gerekir. Başka bir deyişle, kültürel süreklilik sorgulaması çıplak gözle yapılamaz. Üçüncü Dünya Toplumları, kendi gecikmiş modernleşme süreçleriyle bağlantılı nedenlerle bu oldukça yalın sosyokültürel gerçeği görmezden gelme eğilimindedir. Onlar kültürel süreklilik sorunları, yani kopukluklar yaşadıklarına inanırlar(doğal olarak, yaşarlar da)” Uğur Tanyeli, “**Kültürel Süreklilik ve Mimarlık**”, **Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri**, Boyut Yayını Grubu, İstanbul, 2011 s. 29.

²³ Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 65.

²⁴ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 90-91. İlk yayımlandığı yer: Mustafa KUTLU, **Mimaride Aşkın Çözümleme**, Sanat Dünyamız, S.41, Bahar-Yaz 1990, s.21-23.

bütünlük karakterine sahip olacak şekilde yansıtır. Bu şekilde yapı ve bileşenlere karakter kazandırılır ve her mimari eleman, bütünlüğün bir güzellik kazanmasına imkân verir. Varlığı ve tabiatı bu şekilde algılama ve anlamlandırmada “*dünyayı güzelleştirme sorumluluğu*”²⁶nun önemli bir rolü vardır. Bu durum, Cansever’de “*ahiret için düşünme tavrı*”²⁷nin bir sonucudur.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Bu tez, Turgut Cansever mimarlık eylemini ve söylemini ortaya koymakta, TTK Binası’nı inşa süreci ve yapı detayları üzerinden anlamaya ve kavramaya yönelik bir çalışma niteliği taşımaktadır. Çalışmasına dair yöntemin Şekil 1.1’de verildiği tezin ilk bölümünde, teorik çerçeve, kapsam ve yöntem ile araştırma malzemesine dair açıklamalara yer verilmiştir.

Tezin ikinci aşaması, üç bölüm olarak ele alınmaktadır. İlk bölümde, Cansever’in TTK Binası’na ait proje süreci ile eş zamanlı gerçekleştirdiği uygulama, yarışma, teklif projelerinin ve düşünsel arka planını şekillendiren akademik çalışmalarının TTK eserindeki yansımaları sorgulanır. İkinci aşamasının ikinci bölümünde ise, TTK Binası’nın proje süreci, ilk hali ve mevcut durumu, çeşitli alt başlıklar altında incelenmektedir. Bu bağlamda ele alınan konular: *1951-54/62 TTK Binası Proje Çalışması ve Matbaa Binası İnşa Süreci, 1962-65 Çizimleri Üzerinden Değerlendirme: Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsular, 1967 Revizyon Projeye Uygun Olarak Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsurlar, Hacmi Yapısal Olarak Değiştirilen ve Mobilyası Değişen Mekânlar, 2014 Rölövesi ve Müdahaleler* gibi başlıklar altında incelenmektedir. Kronolojik olarak ele alınan bu çalışmaya ait çizim ve görsel malzeme, örnekleri Tablo 1.1’de verilen analitik düzenlemeler yardımıyla açıklanmaktadır. TTK Binası’na ait 1962-65 ve 1967 yıllarına ait orjinal çizimleri, 2014 yılındaki mevcut halini gösteren rölöve çizimleri kullanılarak aşağıda *a, b, c* olarak belirtilen tablolar aracılığıyla yapıdaki değişimler incelenmektedir. İkinci

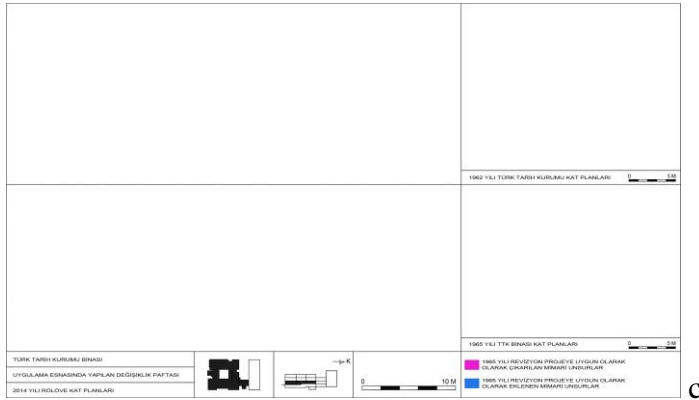
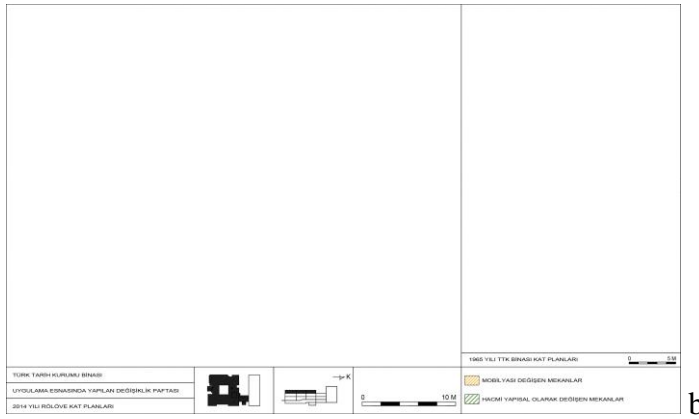
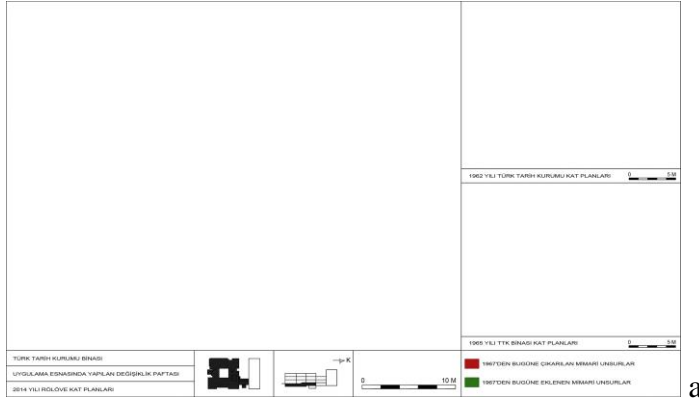
---

²⁵ Cansever, **a.g.e.**, s. 90-91.

²⁶ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 170.

²⁷ Halil İbrahim Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 143.

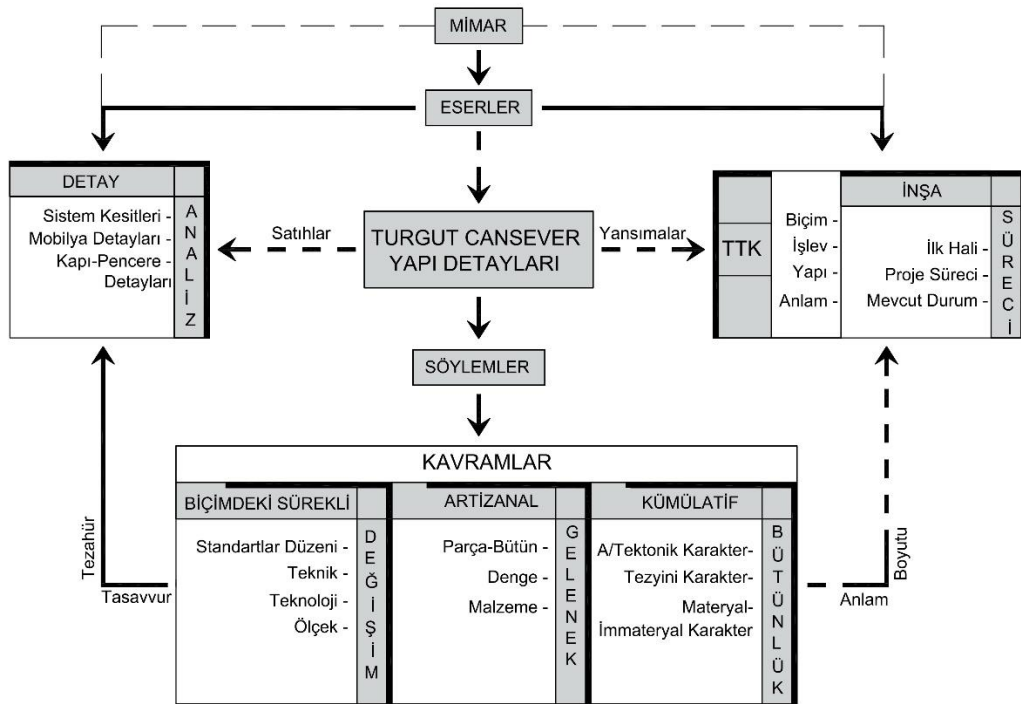
aşamanın üçüncü bölümünde TTK Binası, “*Biçim, İşlev, Yapı*” ve “*Anlam*”²⁸ kategorizasyonuna tabi tutularak Cansever’in söylemi bağlamında değerlendirilmektedir.

Tablo 1.1: TTK Binası'nın 1962-2014 yılı arasında geçirdiği revizyonlara ait açıklama tabloları

²⁸ “*Biçim*”, “*İşlev*”, “*Yapı*” ve “*Anlam*” şeklindeki bu kategorizasyon, Halil İbrahim Düzenli'nin “*İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi*” adlı kitabında Cansever'in tüm eserlerini tabi tuttuğu kategorizasyondur.

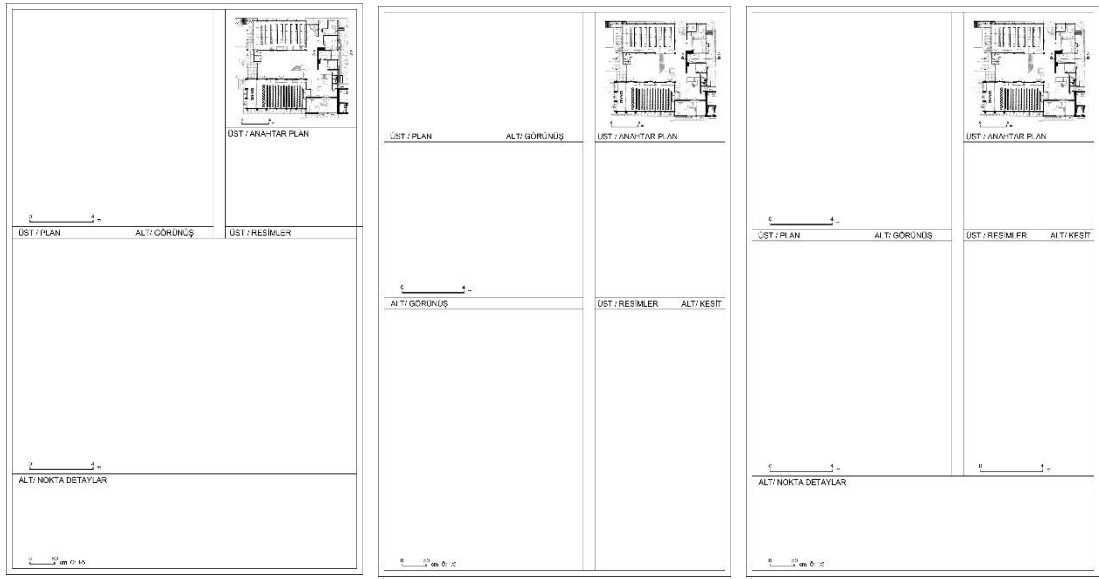
İki aşamadan oluşan tezin üçüncü bölümün birinci aşaması, Cansever'in yazdığı kitap ile kendi söyleşilerinden oluşan kitapların metin analizleri neticesinde, yapı detaylarını açıklamada, Cansever'in düşüncesine temel teşkil eden, üç ana kavram ve bunlar ile bağlantılı alt kavramlar ele alınmıştır. Şekil 1.1'de yer alan tez yönteminde belirtilen kavramlar, Cansever'in projelerini ve mimariye dair düşünceleri konu alan *Düşünce Adamı ve Mimar, Kubbeyi Yere Koymamak* kitapları ile Mimar Sinan eserlerinin konu edildiği *Mimar Sinan* kitabı Cansever'in kavramlarını analiz etmek için altlık olarak kullanılmaktadır. Altlık olarak kullanılan bu kitaplarda elde edilen kavramların sayısal çoğunluğuna ve anlam olarak kavramsal etki alanı göz önünde bulundurularak Cansever kavramları kategorize edilmiştir. Buna göre ilk ana kavram olan, *Biçimdeki Sürekli Değişim: Teknik, Teknoloji, Standartlar Düzeni ve Ölçek* dir. İkinci ana kavram, *Artizanal Gelenek: Parça-bütün, Denge ve Malzeme* 'dir. Üçüncü ana kavram, *Kümülatif Bütünlük: A/Tektonik Karakter, Tezyin / Tezyini bütünlük, ve Materyal-İmmateryal* şeklinde ifade edilmektedir.

Şekil 1.1: Çalışmanın kapsamına ilişkin tez yöntemi

Tezin üçüncü bölümün ikinci aşamasında, TTK Binası'na ait 1/2 ile 1/200 ölçek arasında yapılan rölöve çizimleri vasıtasıyla, yapı detayları üzerinden bir okuma yapılmaktadır. *Sistem Kesitleri, Mobilya Detayları ve Kapı-Pencere Detayları* olarak

kategorize edilen bu çizimler, örnekleri aşağıda verilen Tablo 1.2'deki tablolar yardımıyla açıklanmaktadır. TTK Binası'nda analiz edilen sistem kesitleri, mobilya ve kapı-pencere detaylarının farklı ölçekteki çizimleri için, tablolar farklı şekillerde bölümlenir. Tablolarda, çizgi ölçek ve detay çiziminin yapının hangi fraksiyonuna ait olduğunu gösteren anahtar plan yardımıyla detay çizimleri analiz edilmektedir. Son olarak üçüncü bölümün birinci ve ikinci aşamasına dair verileri, özet analiz tablosu kullanılarak Cansever'in yapı satırlarındaki biçimsel yansımaları sorgulanmaktadır.

Tablo 1.2: TTK Binası'nın yapı detayları için tasarlanan açıklama tabloları

Bu çalışma için, TTK eserinin seçilmesinin önemi üzerinde durmak gerekir. TTK Binası'nın proje uygulama süreci 1951-67 arasındaki on yedi yıllık süreci kapsar. TTK Binası'nın bu uygulama sürecinde Cansever, söylemi ile olan ilişkisi tartışılan ve Türkiye mimarlık çevresinde önemli olarak görülen uygulama, yarışma ve teklif projeleri gerçekleştirir. Cansever, modern mimarının en önemli beş mimarı hakkında hazırlamış olduğu "Modern Mimarının Temel Meseleleri" başlıklı doçentlik tezini bu süreç aralığında hazırlar. Bununla birlikte Cansever'in, 1949 yılında hazırlamış olduğu "Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde Üslup Değişimleri" adlı doktora tezine ait araştırma ve yorumları bu süreçte yapılarına yansır. Bu aralıkta Cansever'in hem Osmanlı-Selçuklu mimari birikimleri hem de modern mimari birikimleri, TTK Binası'nda "meçz" edilir. Bu durum için somut örnek oluşturan, Cansever'in Ağa Han Mimarlık Ödülü aldığı TTK Binası için ifade edilen rapor şöyledir: "*Çağdaş yapı*

teknolojisini geleneksel fikir ve ilkelerle birleştiren bir mimari anlatım biçimine giden yolda olumlu bir aşama oluşturan Ankara Türk Tarih Kurumu Binası....”²⁹. Ağa Han Mimarlık Ödülü alan TTK Binası, Cansever’in mimarlık kimliğinin ulusal ve uluslararası alana yayılmasında önemli bir payı vardır. TTK Binası ayrıca, Cumhuriyet döneminin en güzel on yapısından biri olarak kabul edilir. Tüm bu özellikleri, TTK Binası’nın 2014 yılında Anıtlar Kurulu tarafından “korunması gereken kültür varlığı” olarak tescillenmesini sağlar. TTK Binası’nı tescillemek için alınan rölöve çalışmaları, yapının farklı ölçekteki yapı detayları üzerinden Cansever’in düşünsel arka planını sorgulamak önemli malzeme sağlar. Bu durum, yapının seçilmesinin bir diğer gerekçesi olarak görülebilir.

1.3 Araştırma Malzemesi

Tez çalışması sürecince yapılan araştırmalarda kullanılan ana malzemelerden biri, Turgut Cansever’in yazdığı kitaplar ve tezler başta olmak üzere, söylemi ve projelerinin konu edildiği tez, kitap, dergiler vb. kaynaklar oluşturmaktadır. Tezde kullanılan diğer bir ana malzemeyi, TTK Binası’na ait elle çizilen *çizim paftaları*³⁰ ile 2014’te yapılan *rölöve çalışmaları*³¹ na ait çizim ve raporlar oluşturur. Şekil 1.2’den Şekil 1.5’e kadar olan planlar kullanılarak TTK Binası’nın ilk hali, proje süreci ve mevcut durumu hakkında açıklama tabloları vasıtasıyla analiz yapılmaktadır. Her iki malzeme de, Cansever’in yapı analizlerini doğru tahlil etmek, aynı zamanda kendi söylemindeki kavramsal özleri yakalamak için ilk kaynaklar, irdeleme ve karşılaştırmalı bir okuma yapılarak ele alınmaktadır.

Yukarıda ifade edilen açıklamalar bağlamında, tezde kullanılan Cansever ‘in yazı ve söyleşilerinin bir araya getirildiği kitaplar, *Kubbeyi Yere Koymamak* – konuşmalar-, *İslam’da Şehir ve Mimari* – makale ve bildiriler-, *İstanbul’u Anlamak* – makale ve bildiriler-, *Osmanlı Şehri*, *Mimar Sinan*, *Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar*

---

²⁹ “Turgut Cansever Özel Sayısı”, *Mimar*, s.11, 1983, s.28.

³⁰ Emine Ögün & Mehmet Ögün Mimarlık Ofisi’ne ait Turgut Cansever proje arşivinden temin edilmiştir.

³¹ Miyar Mimarlık, *Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu*, Ankara, Aralık 2014.

– proje söyleşileri- tezde sorgulamanın yapıldığı yazılı metinlerdir.³² Bununla birlikte akademik anlamda *doktora*³³ ve *doçentlik*³⁴ çalışması bulunan Cansever’in, doktora çalışması, *Turgut Cansever Sonsuz Mekânın Peşinde: Selçuk ve Osmanlı Sanatında Sütun Başlıkları* adıyla kitaplaştırılmıştır.

Türkiye’de Cansever’in geniş kitlelere ulaşması, “1980 yılında TTK Binası ile aldığı Ağa Han Ödülü’nden sonra projelerini ve altında yatan düşüncelerini toplu halde açıklama fırsatı bulduğu ilk eseri, ingilizce yayınlanan *Thought and Architecture* adlı kitaptır. Bazı eksiklerle bu eserin Türkçe versiyonu olarak niteleyebileceğimiz *Mimar* dergisinin *Turgut Cansever Özel Sayısı*, Türkiye mimarlık kamuoyu için önemli bir kaynaktır.”³⁵

Akademik alandaki çalışmalarda, yapılmış olan tezlerin araştırmacılar için önemli bir yeri vardır. Bu çalışmalar içinde bazıları, kendisinden sonra yapılacak araştırmalar için zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda Halil İbrahim Düzenli’nin, *Mimari Otonomi ve Medeniyet Ben İdraki Kavramları Bağlamında Turgut Cansever Projelerinde Biçim, İşlev, Yapı, Anlam Analizleri*³⁶ adlı yüksek lisans tezi, yapılan çalışma için bu önemi taşır.

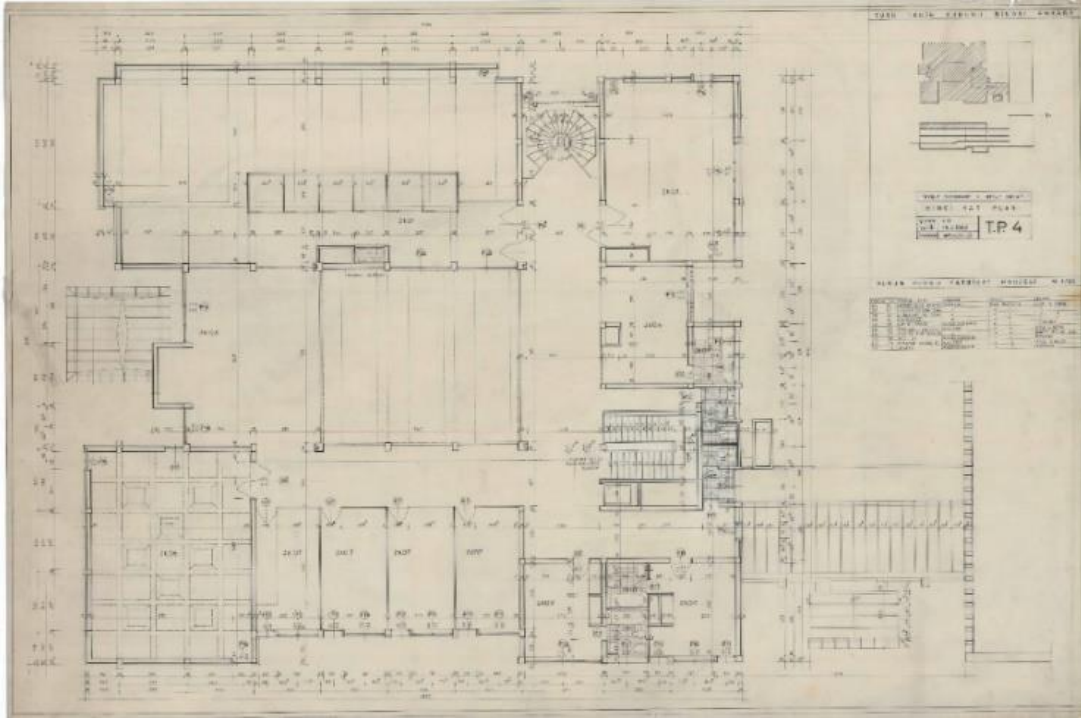
³² *Turgut Cansever hakkında varolan araştırma ve literatür, Cansever’in kronolojik olarak ayrıntılı yazılı eserleri ve Mimari projeleri için bkz: Halil İbrahim, Düzenli, İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 49-55.

³³ Turgut Cansever, *Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde Uslup Gelişmeleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, 1949.

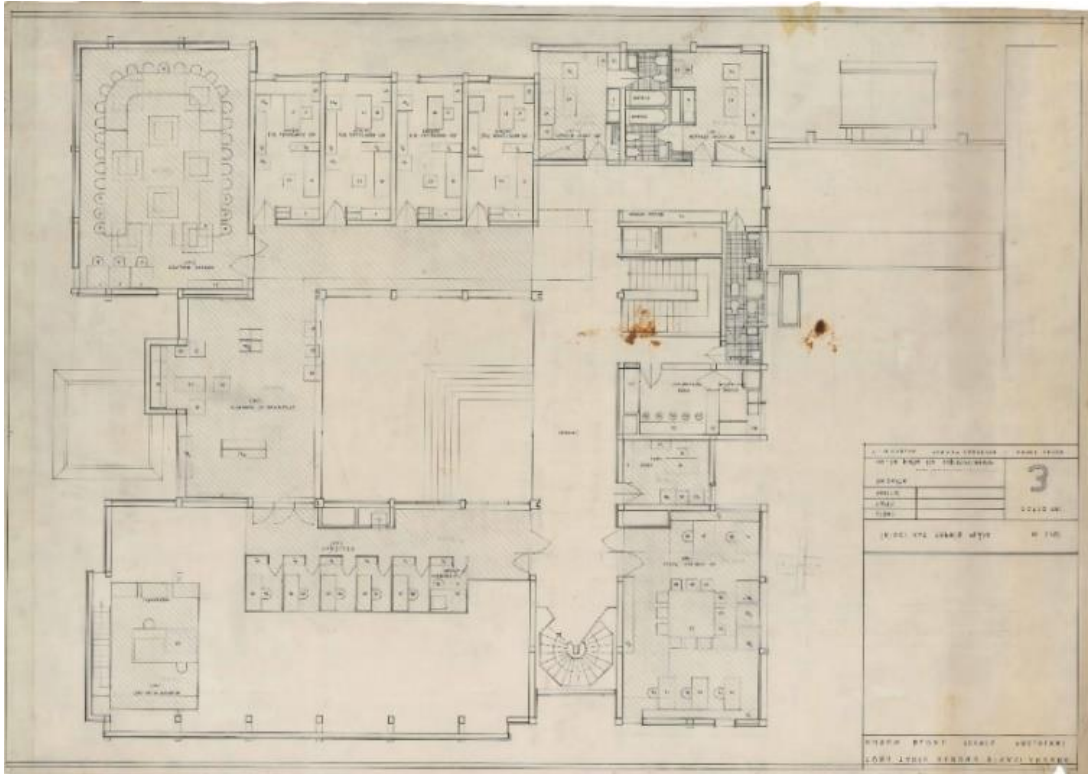
³⁴ Turgut Cansever, *Modern Mimarinin Temel Meseleleri*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1960.

³⁵ Halil İbrahim, Düzenli, *İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 50.

³⁶ Beş senelik çalışmanın ürünü olan bu tez, Cansever’in 87 projesinin görsellerini çok sayıda açıklayıcı tablo ile ana metnin içerisine eklenerek “*İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığın İki Düzlemi*” adıyla kitaplaştırılmıştır.

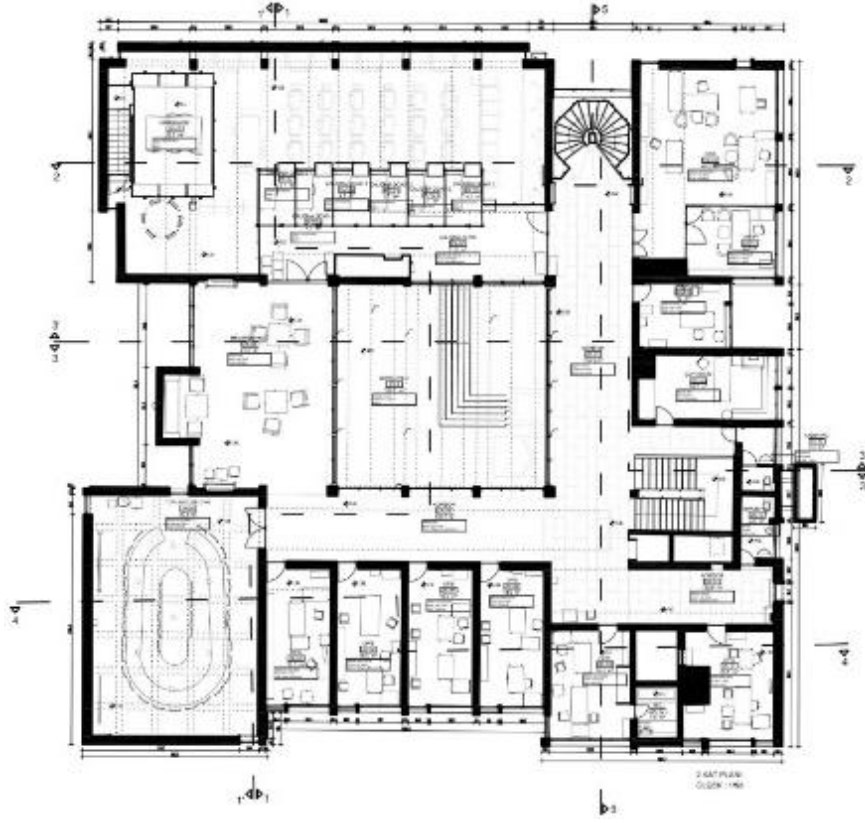

Şekil 1.2: TTK Binası'nın 1962 yılına ait ikinci kat planı³⁷

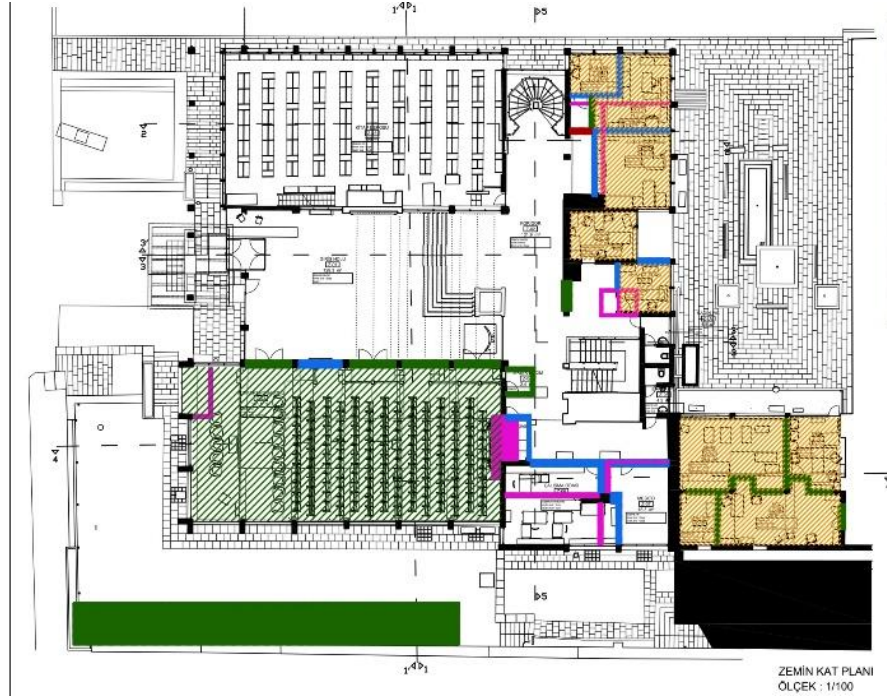

Şekil 1.3: TTK Binası'nın 1965 yılına ait ikinci kat planı

³⁷ Şekil 1.2'deki 1962 yılına ait TTK binasına ait tüm planlarına tez EK A, ve Şekil 1.3'te 1965 yılına ait TTK binasına ait tüm planlarına tez EK B bölümlerinde mevcuttur.

Şekil 1.4: TTK Binası'nın 1967 yılına ait ikinci kat uygulama planı

2. TÜRK TARİH KURUMU BİNASI

Türk Tarih Kurumu (TTK) Binası, Türkiye'nin önemli mimarlarından Turgut Cansever'in Ertur Yener ile tasarladığı ve Ankara'da inşa ettiği yapısıdır. Yapı, ulusal ve uluslararası ortamlarda ödüle layık görülmüştür. 1980 yılında Ağa Han Mimarlık Vakfı tarafından verilen ödülün açıklama raporu şöyledir:

“Ödül, çağdaş yapı teknolojisini geleneksel fikir ve ilkelerle birleştiren bir mimari anlatım biçimine giden yolda olumlu bir aşama oluşturduğu için verilmiştir. Merkezi avlu geleneksel Osmanlı yapılarının içe dönük karakterini yansıtırken, İslam mimarisinin bütünlük ilkesi de parçaların bütüne olan ilişkisini belirlemekte bir düzenleme aracı olarak kullanılmıştır. 1930'lardan bu yana Ankara'da yapılan binaların belirgin ortak özelliği olan Uluslararası üsluba bir tepki olan bu bina, geleneklerden neler öğrenilebileceğinin bir örneği ve daha geçerli bir mimari dile işaret eden bir öncüdür.”³⁹

TTK Binası'na ait ilk proje çalışmaları 1951'de başlamış, ilk olarak, matbaa binası 1954-55'te inşa edilmiştir. TTK kurum binasının projelendirme çalışmaları, 1961'da sonuçlandırılmış ve 1962'de inşaatına başlanmıştır. İnşaat, 1966 yılında tamamlanmış ve yapı 1967 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁰ Yapı, Cumhuriyetin ilk yıllarında önce Lörcher, ardından Herman Jansen tarafından yapılan ve uygulanan İmar Planlarında kentin en önemli iki arterinden biri olan Atatürk Bulvarı boyunca konumlandırılan çoğu yabancı mimarlar tarafından tasarlanmış olan eğitim amaçlı kamu / okul binalarının arka cephelerinde yer alır.⁴¹ “Bruno Taut tarafından projelendirilen “Dil Tarih Coğrafya Fakültesi” yapının güneyinde, Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi, Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü, yapının batısında yer alırken,

---

³⁹ Türk Tarih Kurumu Binası, 1980 Uluslararası Ağa Han Mimarlık Ödülü Jüri Kararı. Türk Tarih Kurumu resmi web sitesi. Erişim tarihi: 17 Nisan 2018.

⁴⁰ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014.

⁴¹ Sedat AKDOĞMUŞ, **Türk Tarih Kurumu Binası'nda Biçim-İşlev-Yapı-Anlam İlişkileri Üzerine**, Seferber Dergisi, S.8, Mayıs-Haziran 2018, s.26-29.

*eski adı ile Ankara Kız Lisesi, kuzeyde konumlanmıştır.*⁴² Bu yapılar kentin en önemli bulvarı üzerinde konumlandıkları için de oldukça iri cüsseli ve uzun yapıları ile kentin yeni yüzünü oluştururlar, aynı zamanda kent tarihi ve belleği için önemlidirler. Bu yakın çevre için TTK Binası, “1930’lardan itibaren Ankara’da yapılan “Uluslararası Tarz” a bir tepki olarak kendini göstermiş ve modern malzemenin geleneksel bir anlayışla bilinçli bir yaklaşım içinde kullanıldığı...”⁴³ bir mimari örneği tarif eder.

Şekil 2.1: TTK Binası ve çevresindeki yapılar⁴⁴

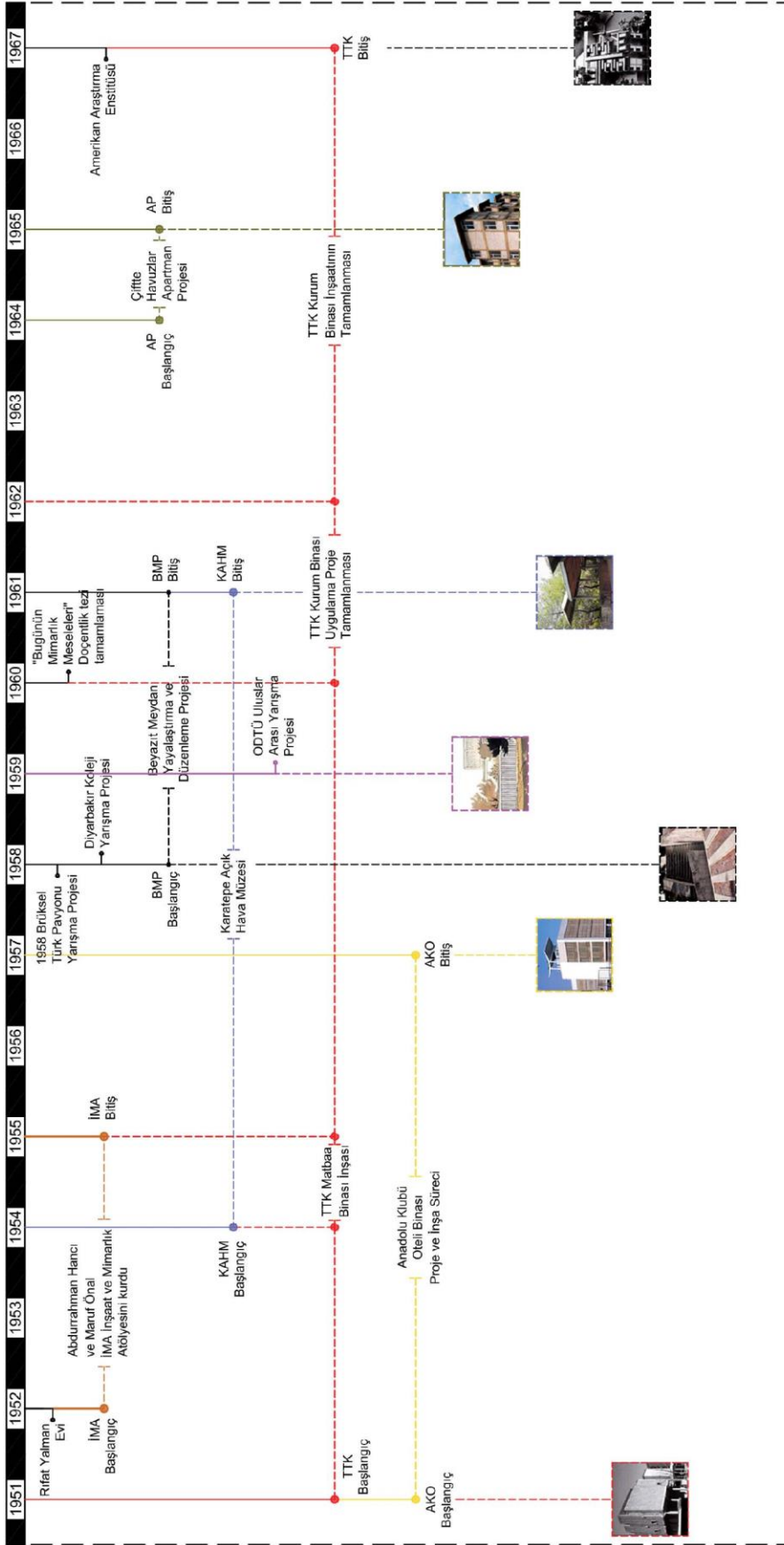
2.1 1951-67 Arasında TTK Binası ile Eş Zamanlı Olarak Cansever’in Tasarladığı Projeler

Bu başlık altında, Cansever’in 1951-67 yılları arasında, TTK Binası’nın proje süreci ile başlayan-bitirilen ve devam eden projeleri üzerinden bir süreç okuması yapılmaktadır. TTK Binası proje çalışmaları, ilk uygulama projesi olan Anadolu Kulübü Oteli(AKO) projesi ile 1951 yılında başlar. Tablo 2.1’de, TTK Binası’nın hizmete girdiği tarih olan 1967 yılına kadar, Rıfat Yalman Evi(RYE), AKO, Karatepe Açık Hava Müzesi (KAHM), Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi (BMP), Çifte Havuzlar Apartmanı Projesi (ÇAP) gibi uygulama projeleri bu süreçte inşa edilir.

⁴² Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.40.

⁴³ Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1:Turgut Cansever, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2001,s.64

⁴⁴ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.40.

Tablo 2.1: 1951-67 yılları arasında, Cansever'in TTK proje sürecinde beraber yaptığı projeler

Bununla birlikte, 1958 Brüksel Türk Pavyonu Yarışma Projesi(BTPYP), Diyarbakır Koleji Yarışma Projesi(DKYP), ODTÜ Uluslar Arası Yarışma Projesi ve Amerikan Araştırma Enstitüsü(ABAE) gibi tasarımlar TTK proje sürecinde hazırlanarak ödül kazanılan yarışma ve teklif projeleridir.

Cansever'in yukarıda ifade edilen uygulama ve yarışma projelerine bakıldığında, belli biçimsel tercihler kullandığı görülür. Bu tercihleri tüm uygulama ve diğer Cansever projelerini temel alarak, Düzenli dönemsel olarak şöyle kategorize eder:

- *“1951 – 1959 arası dönem: Modern estetik ile geleneksel kodların çakıştırılması*
- *1964 – 1976 arası dönem: Geçiş dönemi,*
- *1980 – 1983 arası dönem: Geleneksel biçime doğrudan yönelme,*
- *1985 – 2001 arası dönem: Yeniden sistemleştirme arayışları.”⁴⁵.*

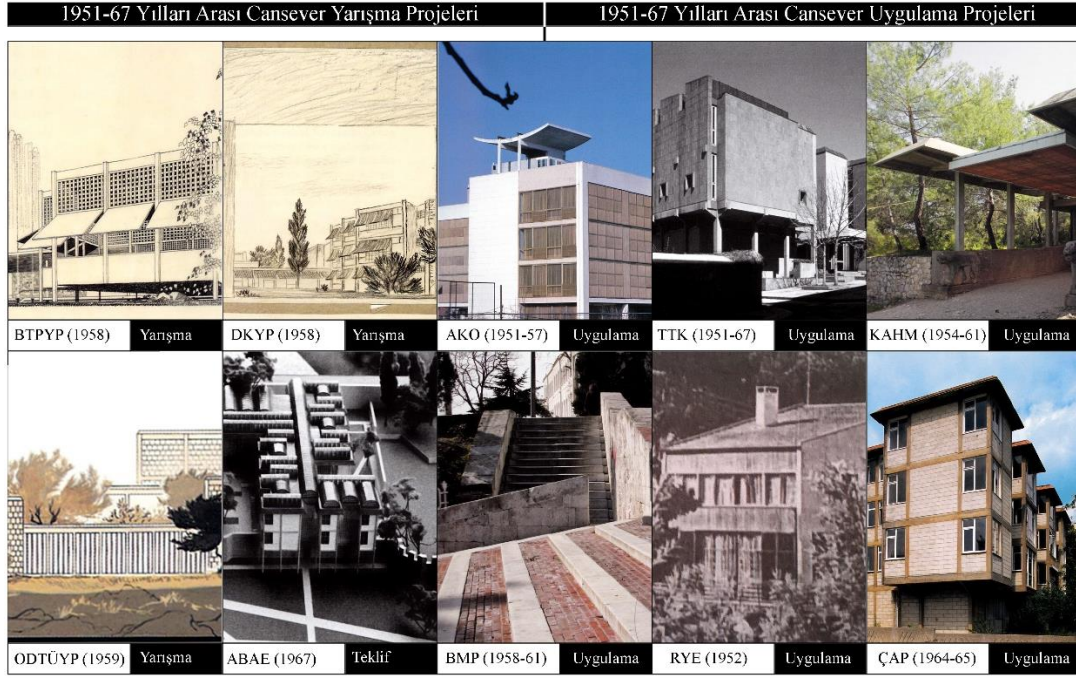
Düzenli'nin yukarıda yaptığı kategorizasyona göre, Şekil 2.2'deki TTK Binası'nın projelendirildiği ve inşa edildiği 1951-1967 tarihi arasındaki projeler, “modern estetik ile geleneksel kodların çakıştırılması” ve “geçiş dönemi” aralığına denk gelir. Bu yapılan dönemselleştirme biçimsel açıdan değerlendirilmekte; iklim, malzeme ve proje işlevi konuları göz ardı edilerek analiz edilmektedir.⁴⁶ Yukarıda yapılan dönemselleştirme, analizi aşağıdaki Tablo 2.1 ve Şekil 2.2'de yapılan TTK proje ve inşa süreci ile birlikte ele alındığında, genele dair çıkarımlar yapılabilir. Bu bağlamda Tanyeli'nin Cansever'in düşünsel arka planı için söylediği, “daha önce yazılmış metinlere şerhler üreten, çeşitli bilgi alanları arasında bir anlamda aracılık yapan”⁴⁷ olarak tanımladığı özelliği, mimarlık pratiğinde de görülür. Yaptığı doktora tezi ile Osmanlı ve Selçuklu mimarisindeki üslup değişimlerini analiz eden Cansever, bununla birlikte yaşadığı dönemdeki modern üslup özelliklerini yansıtacak şekilde, ilk uygulama projelerinden başlayarak mimari eserlerinde şerh eder.

---

⁴⁵ Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 136.

⁴⁶ Düzenli, **a.g.e.** s. 136.

⁴⁷ Turgut Cansever'in Onuncu ölüm yıldönümü için TV Net hazırladığı belgeseldeki Uğur Tanyeli söyleşi için bkz.: <http://www.tvnet.com.tr/belgesel/sonsuzlugun-izinde-bir-mimar---turgut-cansever-2160753>, 03.03.2019.

Şekil 2.2: 1951-67 arası Cansever uygulama, yarışma ve teklif projeleri⁴⁸

Şekil 2.2’deki projeler için genel olarak, Cansever’in geleneksel pencere dizilerini ve oranlarını, ilk projesinden başlayarak kullandığı söylenebilir. Bununla birlikte, “tasarım girdisini sistematize edilmiş, modern mimari estetiğin saf geometrik biçimlerinin içerisine yine kare formunda saf bir geometrik biçim vasıtasıyla yerleştirir”⁴⁹. AKO, TTK, RYE projeleri uygulama; DKYP, ODTÜYP, BTPYP yarışma projesi olsalar da, modüler bölünme ve kullanılan ahşap kafesler açısından birbirlerine benzer biçimsel ifadeler görülür.

Şekil 2.1’te TTK Binası’nın projelendirme ve inşa sürecinde, Cansever’in tasarladığı teklif, yarışma ve uygulama projeleri başlangıç ve bitiş noktaları belirtilerek kronolojik olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, ilk *uygulama projesi*⁵⁰ olan ve yarışma projesi niteliğini taşıyan AKO 1951’de başlar. Cansever’in söylemi ile ilişkisi

⁴⁸ Cansever’in tüm projelerinin biçimsel analiz çalışması için bkz. Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s.135-156.

⁴⁹ Düzenli, **a.g.e.** s. 136.

⁵⁰ Cansever’in projeleri, uygulama projeleri, restorasyon projeleri, teklif projeleri, yarışma projeleri şeklinde çeşitlilik gösterir. Bu bağlamda ilk ciddi inşa faaliyetine 1949’da Sadullah Paşa Yalısı Restorasyonu ile başlar. Cansever’in projelerini anlattığı trt belgeseli bkz.: **Trt Arşivi**, <https://www.trtarsiv.com/izle/71449/yillar-yollar-yuzler-19-bolum>, 21.11.2018

bağlamında çokça tartışılan AKO, *II. Milli Mimari* dönemini kapatan yapı şeklinde yorumlanmaktadır.⁵¹ Ayrıca Cansever'in ilk uygulama projeleri olan, AKO, TTK, KAHM eserlerinin morfolojik olarak Le Corbusier etkileri taşıdığı yorumları yapılmaktadır.⁵² Bununla birlikte 1950-2000 yılları arasındaki mimarlık faaliyetini onar yıllık dilimlere ayırarak, mimari formun kavramsal analizine yönelik bir yöntem çalışmasında, AKO, KAHM ve TTK için çeşitli yorumlara yer verilmiştir. AKO için, “dönemin yaygın mimarlık anlayışını temsil eden, *rasyonel-pürist* estetiğin bir örneği” ifadesi kullanılır. KAHM projesi, “Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı'nın 1950-60 dönemine damgasını vuran *rasyonel-pürist* anlayışa ilişkin yol ayrımının ilk ve önemli örneklerinden” olarak görülmektedir. TTK içinse şu ifadeler yer verilir: “Biçimlendirme açısından bu bina, *rasyonel*, *brütalist* ve geleneksel ilkelerin ışığında, yerel ile evrenselin çağdaş yorumuna örnek teşkil etmektedir.”⁵³

1958-61 yılları arası, Cansever'in yarışma projelerinin yoğun olduğu dönemdir. Özellikle, uluslararası yarışma olan Ankara'da ODTÜYP ve kısmen uygulanan yarışma projesi olan İstanbul'da BTPYP, üzerinde durulması gereken iki yarışma projesidir. ODTÜYP projesi Türkiye'de üniversite mimarlığı adına “ yeni bir model olması, kent dışında kurulması ve yarışma ortaya konulurken, hipotetik yeri olmayan bir kavram projesi olarak ortaya konulması”⁵⁴ açısından önemlidir. Cansever üniversite mimarlığı için ifade ettiği: “Dünya tahayyülünüzden bağımsız bir üniversite mimarlığınız olamaz.” Söyleminden hareketle tasarladığı ODTÜYP projesi için Tanyeli, “Üniversite mimarlığının gerçekten de öğretim ideallerinden, kültürel ideallerden, dünyaya nasıl baktığınızdan, nasıl insan yetiştirmek istediğinizden özerk

---

⁵¹ Tanyeli, Uğur, “Çağdaş Mimarlıkta İslami İçerik Sorunu ve Cansever”, *Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1: Turgut Cansever*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2001 s.7-23.

⁵² “Şöyle ikili ya da çelişkili bir tarafı var gelir gibi bana Le Corbusier ve Cansever ilişkisinin: Cansever'in Le Corbusier'nin söylemi ile olan ilişkisi oldukça mesafeli gözükür; buna karşılık erken döneminde Le Corbusier ile morfolojik denilebilecek bir ilişki yakalanabileceği kanısındayım. Yani gerek Karatepe örneğinde gerek Anadolu Kulübü'nde hatta Tarih Kurumu'nda Le Corbusier ile epey ilişkili diyebileceğimiz bir mimarlıkla karşılaşırız.”. Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 130.

⁵³ Türkiye'de 1950-2000 arasında mimarlık faaliyetini, mimari formun kavramsal analizi yöntemi ile değerlendirdiği diğer 25 yapı için bkz: Özge Cordan, **Mimari Formun Kavramsal Analizi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2002, s. 224-237.

⁵⁴ Tanyeli, Yücel, **A.g.e.**, s. 184.

bir “teknolojik pedagoji” boyutu olabilir mi?”⁵⁵ gibi sorgulama alanları oluşturduğunu ifade eder. Bununla birlikte Tanyeli Türkiye’de 1950’lerden sonra bu denli bir denemenin gerçekleşmediğini de hatırlatır. Cansever’in 1958-61 arasında İstanbul’da Beyazıt Meydanı için tasarladığı BTPYP, kısmen uygulandığı dönemde, insanlara meydana bulunan abidenin çevresinde insanca yaşama imkânı vermesiyle, “ülkenin çok sınırlı meydan tasarlama tahayyülü ile çelişen 19. yüzyıldan beri Osmanlı-Türk aydınının ideali olan Hausmanncı anıtsal kent planlama kavrayışının dekonstrüksiyonu”⁵⁶ özelliği taşır. Beyazıt Meydanı, meydan olarak batı kentinde olana yönelmeden kendi iç dinamikleri ile var olan ve bununla birlikte entelektüel ve siyasal anlamda yönetenlerin, toplumsal ve siyasal alanı olmaktan uzak önemli bir tasarım yaklaşımına sahip olduğu söylenebilir.⁵⁷

Tablo 2.1’de AKO, TTK, KAHM, BTPYP gibi önemli uygulama projelerinin devam ettiği yıllar, Cansever’in doçentlik tezini bitirdiği 1960 yılına denk düşer. Doçentlik tezinde Cansever, modern mimarinin en önemli beş ismi hakkında çalışma yapar. Daha öncesinde Selçuklu ve Osmanlı mimarisindeki üslup değişimleri hakkında doktora çalışması bulunan Cansever, düşünsel ve mimarlık inşa faaliyetini birlikte sürdürür. Bu durum, “Cansever’in hem Selçuklu ve Osmanlı mimarisi hakkında hem de modern mimari hakkındaki araştırma ve yorumlarına tanıklık eder.”⁵⁸ 1951-67 yılları arası, Cansever’in hem düşünsel olarak Osmanlı-Selçuklu mimarlığının hem de modern mimarlık birikimlerini, TTK Binası’nın projelendirme ve inşa sürecine yansıttığı görülmektedir. 1980 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü alması ve Cumhuriyet döneminin en güzel on yapısı arasında yer alması, bu birikimleri tutarlı yansıtmış olduğunun somut ifadeleri olarak görülebilir.

---

⁵⁵ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 184.

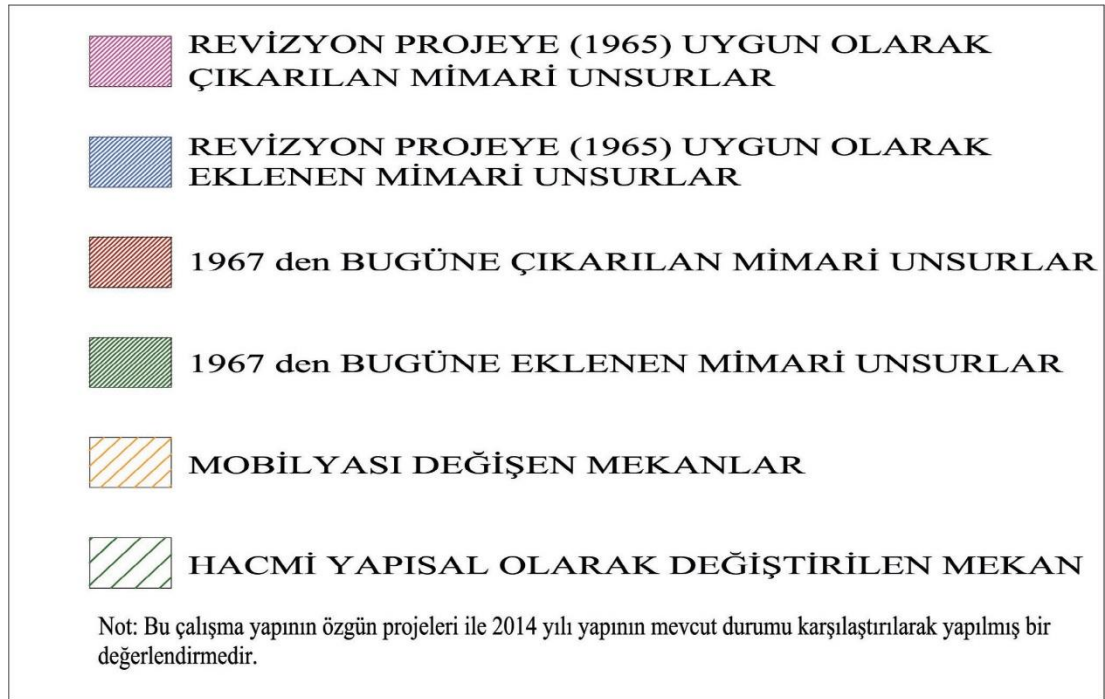
⁵⁶ “...Modernleşmeci Geç Osmanlı ve Cumhuriyet entelijansiyasının kent mekânının dönüşümünü neredeyse sadece disipline etme etkinliği olarak kavrayışı ile çelişir. Disipline etmez, parçalar, disiplin bozar; merkezileştirmez, dağıtır. Onu 20. Yüzyıl Türkiye mimarlığının en radikal çözümlerinden başyapıtlarından biri saymak gerekir.” Devamı için bkz: Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.23.

⁵⁷ Tanyeli, Yücel, **A.g.e.**, s.66.

⁵⁸ Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 144.

2.2 TTK Projesinin İlk Hali, Proje Süreci ve Mevcut Durumu

Cansever'in TTK Binası'na ait proje süreci, yıllara göre inşa aşamaları, eklenen ve çıkarılan mimari unsurları, yapısal olarak geçirdiği revizyonları, mobilyası değişen mekânları ve son olarak da yapılan rölöve çalışması üzerinden mevcut durumu ele alınarak açıklanabilir. İlk başlık olarak, TTK matbaa binasının projelendirme ve inşa süreci ele alınmaktadır. Daha sonra TTK merkez binasına ait proje süreci, revizyon ve müdahaleler, Şekil 2.3'teki lejantlar kullanılarak ifade edilmektedir. Lejantlardaki her bir başlık, kendi içerisindeki bağlantıları göz önünde bulundurularak ikişerli grupların olduğu başlıklar halinde ele alınmaktadır. TTK Binası'nın geçirmiş olduğu revizyon ve özgün proje sonrası yapılan müdahaleler, 2014'te yapılan rölöve çizimleri kullanılarak lejantlardaki renkler ile plan düzlemine işlenmekte ve açıklama tabloları aracılığıyla ifade edilmektedir. Bununla birlikte revizyon ve müdahaleleri anlamak için yapıya ait, 1962 ve 1965 tarihli özgün planlar tabloda yer almaktadır.

Şekil 2.3: TTK Binası'nda özgün proje sonrası, proje ve yapıdaki değişiklikler ⁵⁹

⁵⁹ TTK kütüphane arşivi'nde bulunan, Miyar Mimarlık tarafından hazırlanan rölöve raporundan alınmıştır.

2.2.1 1951 – 54/60 TTK Binası Proje Çalışması ve Matbaa Binası İnşa Süreci

TTK Binası, matbaa ve kurum binası olmak üzere iki aşamada inşa edilmiştir. 1950’de başlayan ve inşa süreci ile birlikte on yedi yıl süren TTK Binası’nın ilk proje çalışmalarında, her iki bina birlikte ele alınır. Matbaa binasının Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin alt katında yer alması ve yaydığı gürültünün D.T.C Fakültesi’nde oluşturduğu rahatsızlık nedeniyle önce matbaa binası inşa edilir. Bu durum için Cansever, en az iki parçadan oluşan bir çözümün gerekli olduğunu savunur ve matbaanın arka planda kaldığı tasarımı, çözüm olarak tercih eder. Merkez binanın kuzeyinde yer alan matbaa binasının inşaatına 1951 yılında başlanarak 1955’te inşaatı tamamlanır. Cansever’in sağlık sorunlarından ve proje ile inşaat sürecini uzaktan takip etmek zorunda kalmasından dolayı matbaa binası istemediği şekilde tamamlanır.⁶⁰

TTK Binası’nın yerleşim kurgusunun ilk adımı olan matbaa binası, dikdörtgen biçimde ve beş kat olarak inşa edilir. Matbaa binası girişi, doğu cephesine bakacak şekilde tasarlanır ve binaya yol kotundan dolayı, ikinci kattan giriş olanağı verilir. Bununla birlikte bu kot farkından dolayı matbaa binasının ikinci katından, beş senelik duraklama sürecinden sonra 1960 yılında proje çalışmasına başlanan, TTK Binası’nın birinci katına geçiş sağlanabilmektedir. Bina inşaatında sağlık problemlerinden dolayı fiili olarak bulunamayan ve takibini de doğrudan yapamayan Cansever, matbaa binası için şöyle der:

...Evvvela 1954-55’te Matbaa binası inşa edildi. Ben romatizmadan yatıyordum. İnşaatı hiç takip edemedim. Bana çocuklar binanın 1/50 ölçeğindeki eskilerini getirdiler filan... Ama o benim hastalığımda inşa edildi ve pek de memnun kalmadı kimse. İşte bir maviye boyandı, “çok fazla etkili oluyor!” dendi. Haklı onların hepsi. Bir de bir endüstri binası aslında o, endüstri binası karakterinde yapıldı. Mavi boyayla mahalli olmaktan uzaklaşan, hatta mahalli olmaya karşı çıkan bir tavrı bile söz konusu... Bunlar konuşuldu.⁶¹

---

⁶⁰ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerî Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 160-162.

⁶¹ Tanyeli, Yücel, **a.g.e.** s.36.

Matbaa binası, her ne kadar yükseklik olarak kurum binasından fazla olsa da, kurulan ara bağlantı ilişkileri, sonradan kullanılan renk ve Ankara taşının cephedeki düzeni, TTK kurum binası ile ortak bir ifade biçimi kazanmasını sağlar.

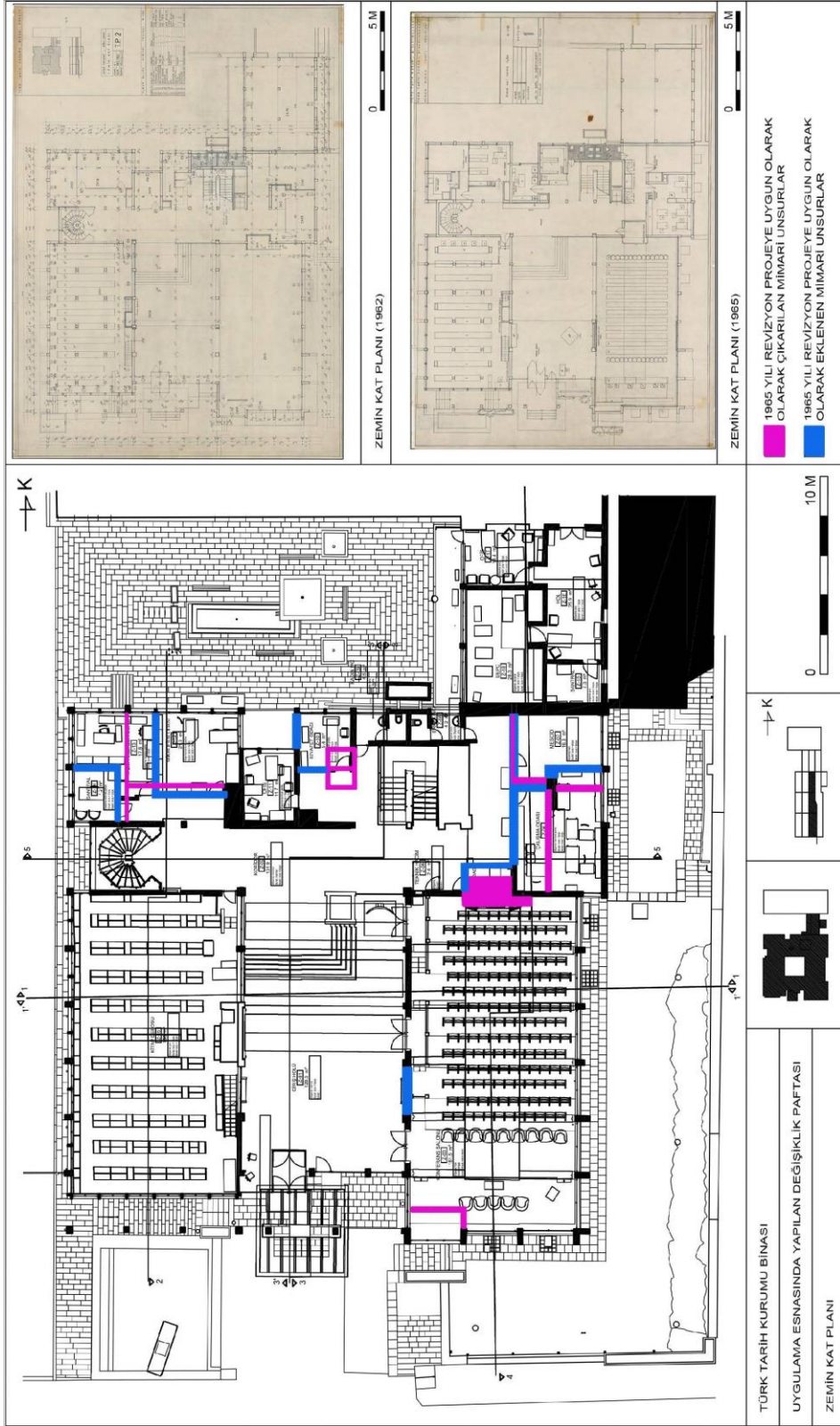
2.2.2 1962-65 Çizimleri Üzerinden Değerlendirme: Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsurlar

TTK Binası'nda 1965 yılında yapılan revizyonlar, yapının her katı tablo yardımıyla plan analizleri yapılarak ve rölöve raporu kullanılarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bakıldığında, yapıda ikinci bodrum kat planı hariç, diğer tüm katlarda revizyon yapıldığı görülür. Tablo 2.2'de görüldüğü üzere, zemin katta 1962'de iç avluya bakan konferans salonunun duvar tercih edilmeden tasarlanan yan yüzeyi görülmektedir. Duvar işlevi gören akustik perdelerin tek bir noktada düzenlenmesi için, sonradan bölücü duvar eklenmiş olduğu söylenebilir. Bununla birlikte sahne bölümündeki depo mekanı kaldırılmış, salonun en arkasında yer alan ve salonun dışından da ulaşılabilen projeksiyon mekanı tasarlanmıştır. Zemin katın diğer revizyonları, mekânların işlevinin değiştirilmesinden kaynaklı ara bölücü duvar değişimleridir.

Tablo 2.3'teki birinci kat planında kütüphanenin giriş cephesine bakan bölümde, 1965 yılı planına göre asma kat eklenmiştir. Asma kat, Tablo 2.4'da ikinci kattaki bireysel çalışma mekânlarının olduğu galeri katının devamı gibi görünmesine rağmen, kot olarak daha düşük tasarlanmıştır. İdari ofislerin doğu ve kuzey cephesine bakacak şekilde organize edildiği ikinci kattaki diğer revizyonlar, bu mekânları genişletmek ve işlevini değiştirmekten kaynaklı bölücü duvar değişimleridir. Matbaa binasına geçişin sağlandığı birinci katta geçişler, daha kontrollü ve sürekliliği sağlayıcı şekilde düzenlenmiştir. Tablo 2.5'te birinci bodrum katta, kütüphanenin bulunduğu batı cephesindeki kitap deposu olarak kullanılan ara katı, diğer kitap depoları ile bağlamak için rampa tasarlandığı görülmektedir. Sonrasında beş adet merdiven ile çözümün sağlandığı mekânda, kitap depo alanını artırmak için büyük hacimli mekânlardaki ara bölücü duvarların kaldırıldığı görülmektedir.⁶²

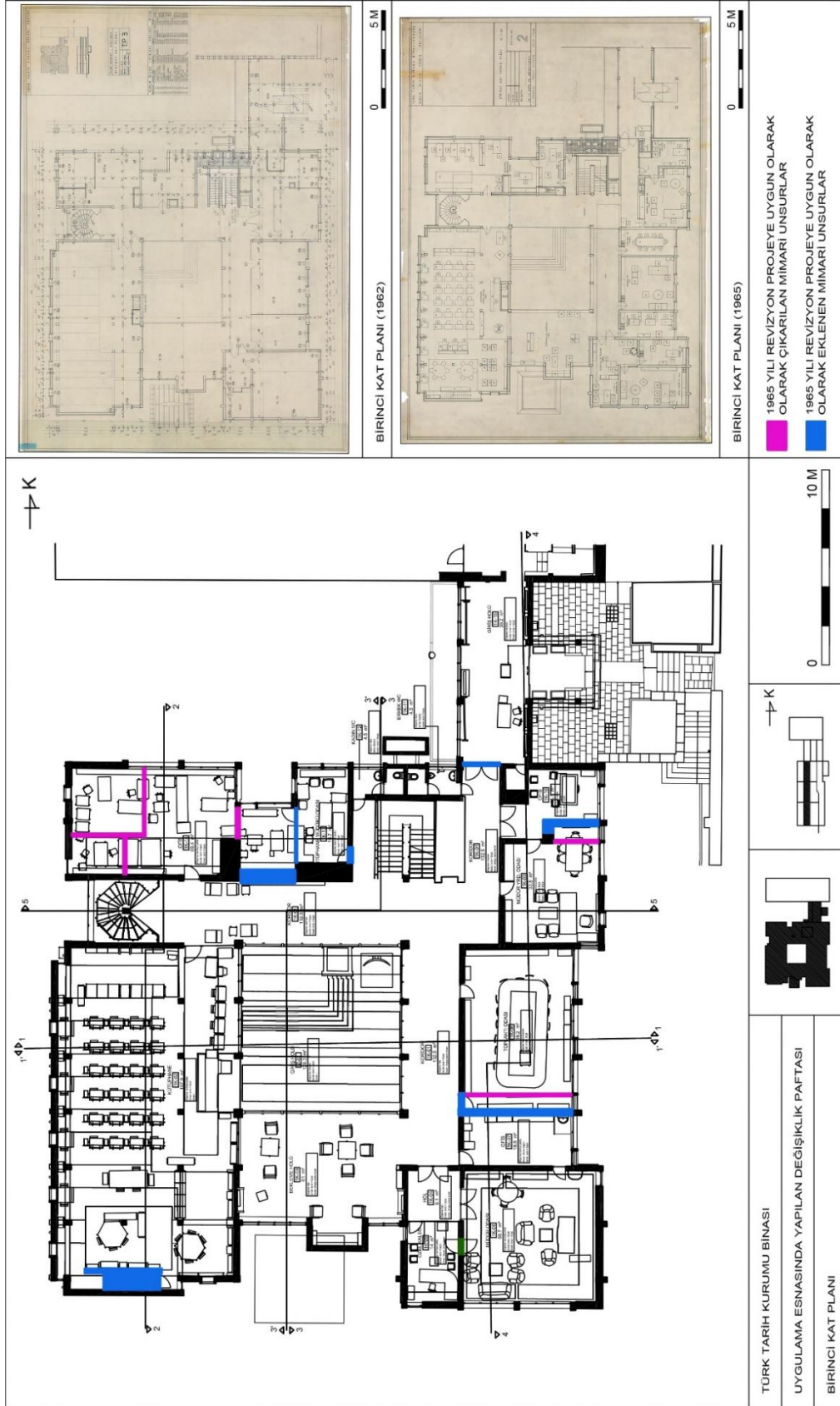
---

⁶² Türk Tarih Kurumu Kütüphane Müdürü Neşecan Uysal ile şahsi görüşme, 28.03.2018.

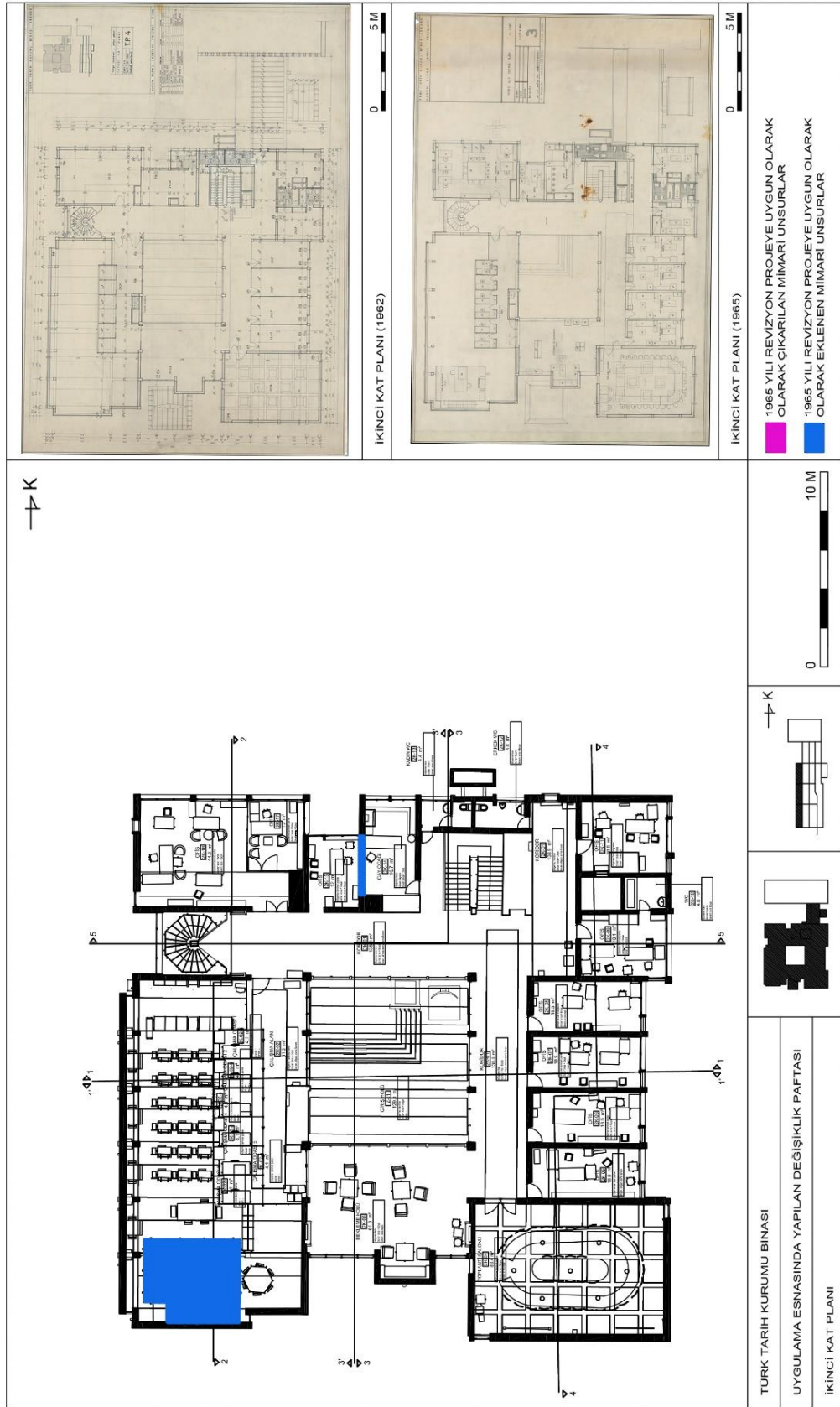
Tablo 2.2: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan zemin kat mimari unsurlar⁶³

⁶³ Tablo 2.1’de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

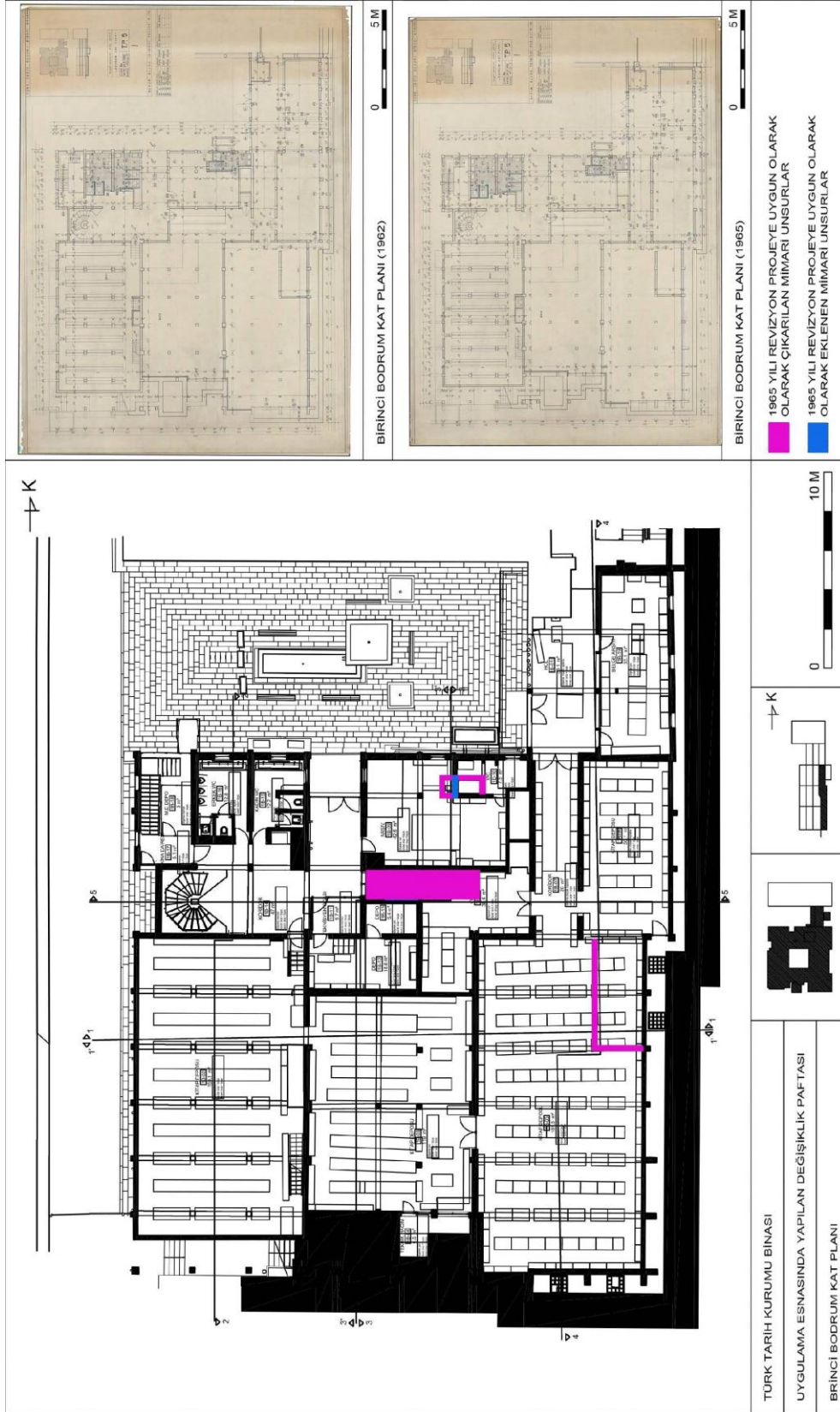
Tablo 2.3: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan 1. kat mimari unsurları⁶⁴

⁶⁴ Tablo 2.2’de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

Tablo 2.4: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 2. kat mimari unsurlar⁶⁵

⁶⁵ Tablo 2.3'te kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

Tablo 2.5: TTK Binası 1965 revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 1. bodrum kat mimari unsurları⁶⁶

⁶⁶ Tablo 2.4'te kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

2.2.3 1967 Revizyon Projeye Uygun Olarak Eklenen-Çıkarılan Mimari Unsurlar

1967 yılında TTK Binası'nın tüm katlarında revizyon yapıldığı görülmektedir. Tablo 2.6'daki çatı planında, kütüphane birimine denk gelen çatı kısmı hariç, yapıyı çevreleyen yağmur giderleri ile ilgili revizyon yapılmıştır. Bununla birlikte iç avlu üst çatı örtüsünden kütüphaneye doğru, suyun akışını sağlamak için ek yağmur gideri eklendiği görülmektedir. Tablo 2.7'deki zemin kat kotunda görülen yapısal bozukluklar, doğu cephesinde yapılan şelale, bahçe havuzu ve avlu duvarları üzerinde yapılan demir parmaklıklardır. 1967'den günümüze uygulama sonrası yapının diğer katlarında yapılan değişiklikler: Çalışma ofisleri, teknik hacimler ile depolarda yapılan değişiklikler olarak görülmektedir.⁶⁷

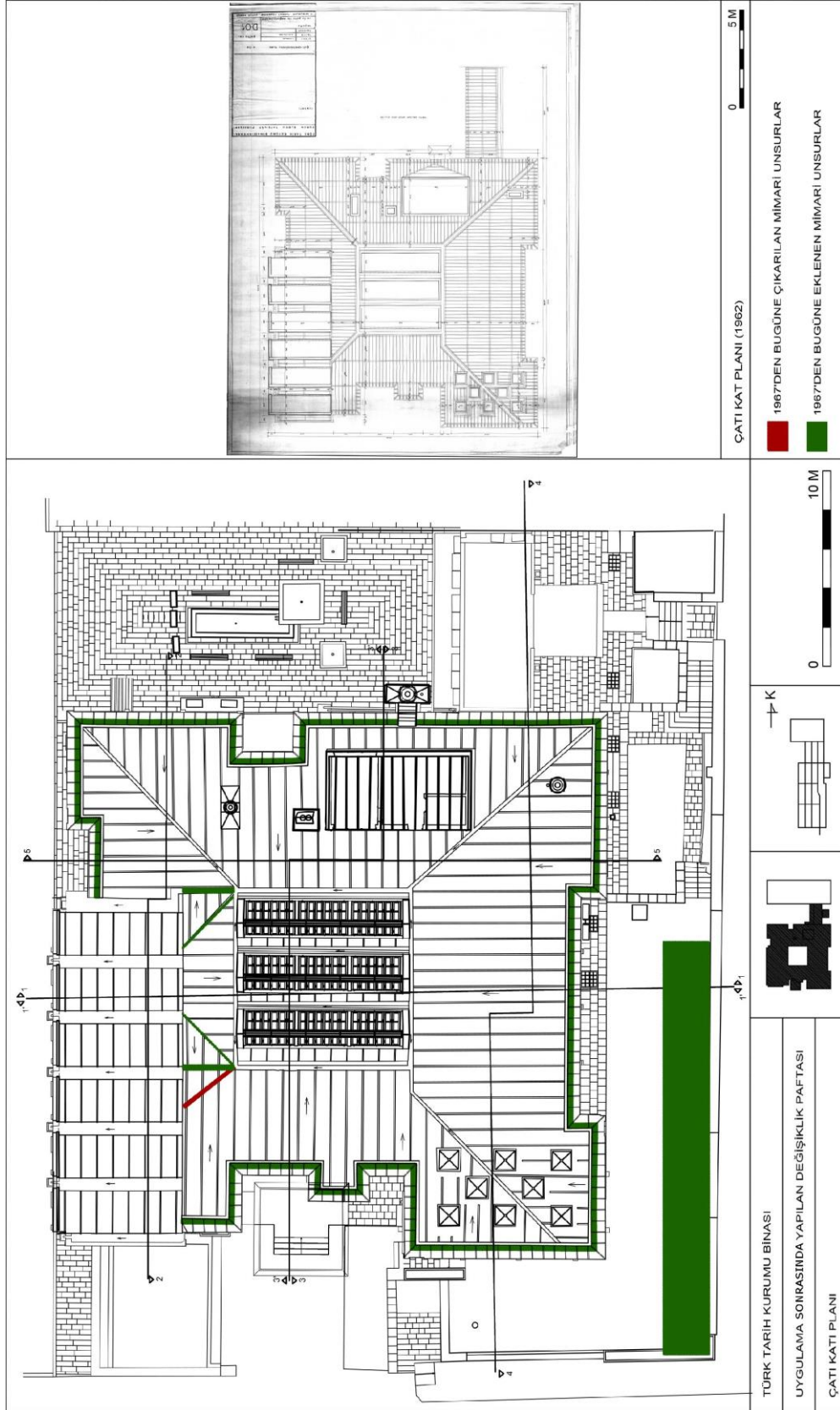
TTK Binası'nda Tablo 2.7'de görüldüğü üzere, zemin katta yapılan müdahale ile iç avlu ve konferans salonunu bütünleştiren bölücü perdelerin yerine, masif duvar yapılması, var olan Cansever mekânsal kurgusunu bozmaktadır. Cansever bu mekânsal kurgu içerisinde perdeler için şöyle der: “Konferans sıralarında konferansın türüne göre imkan verebilmeleri için konferans salonunun orta hole bağlantısını perdeler ayırıyor. O perdeler ve konferans salonunun bahçeye tarafındaki perdeleri açıldığı zaman konferans, bir taraftan bahçe, bir taraftan bahçenin görüldüğü bir yer içerisinde cereyan ediyor.”⁶⁸. Cansever'in ifadelerinden hareketle içerde kurguladığı mekanın dışardaki bahçe ile olan bağlamı önemlidir. Yapının oturduğu arazinin eğimli olmasının verdiği olanakla yapı, tek bir zemin kotu üzerinde sabitlenmez. Cansever, yapı içindeki mekanları kendi içinde onu asli kotu olacak şekilde kurgular ve özerkleştirir. Bu yaklaşımla, “zemini farklı kotların ve düzlemlerin kontrapuanı” şeklinde ele alır. Cansever bu durumun yapı için, “hiçbir noktası bir diğerinden önemli olmayan, hepsi birbirine tabi ama, özerk parçaların bir kompozisyonu” olduğunu ve yapılacak herhangi bir müdahalenin bu kompozisyonu bozabileceğini ifade eder.⁶⁹

---

⁶⁷ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.25.

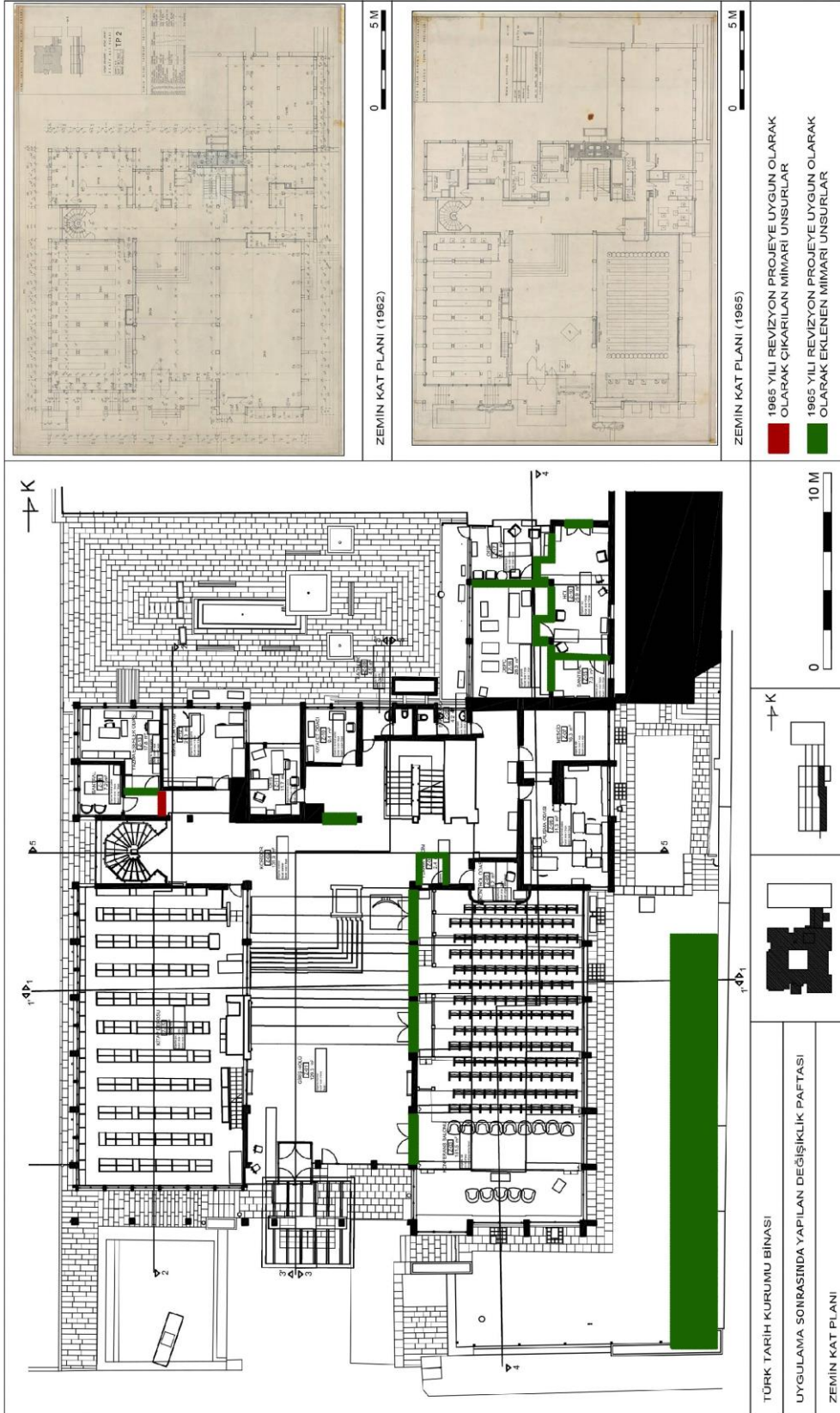
⁶⁸ Turgut Cansever'in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde “Ustaların İlk İşleri” söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff11zc>, 11.11.2018

⁶⁹ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.23.

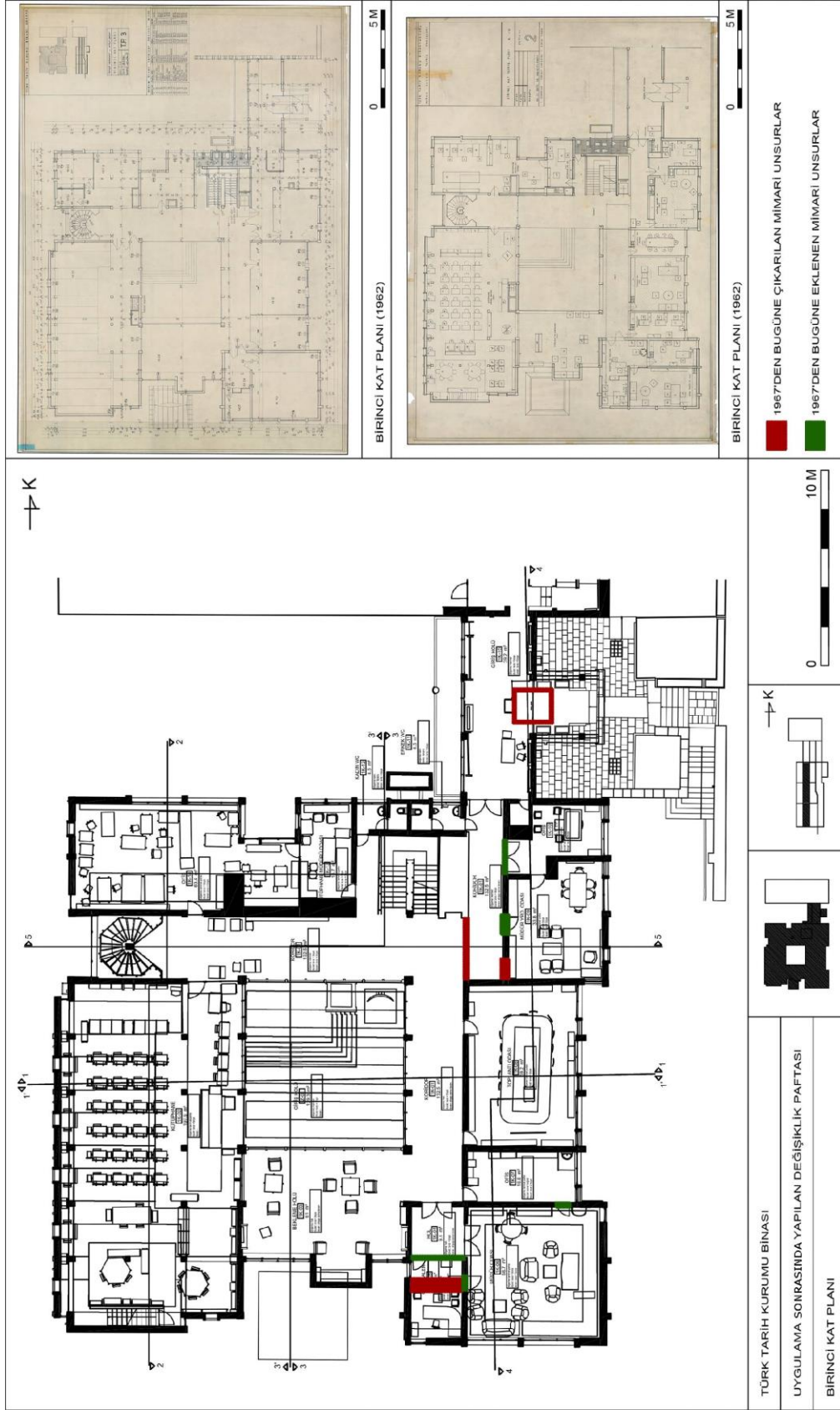
Tablo 2.6: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, çatı kat planı⁷⁰

⁷⁰ Tablo 2.5'te kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

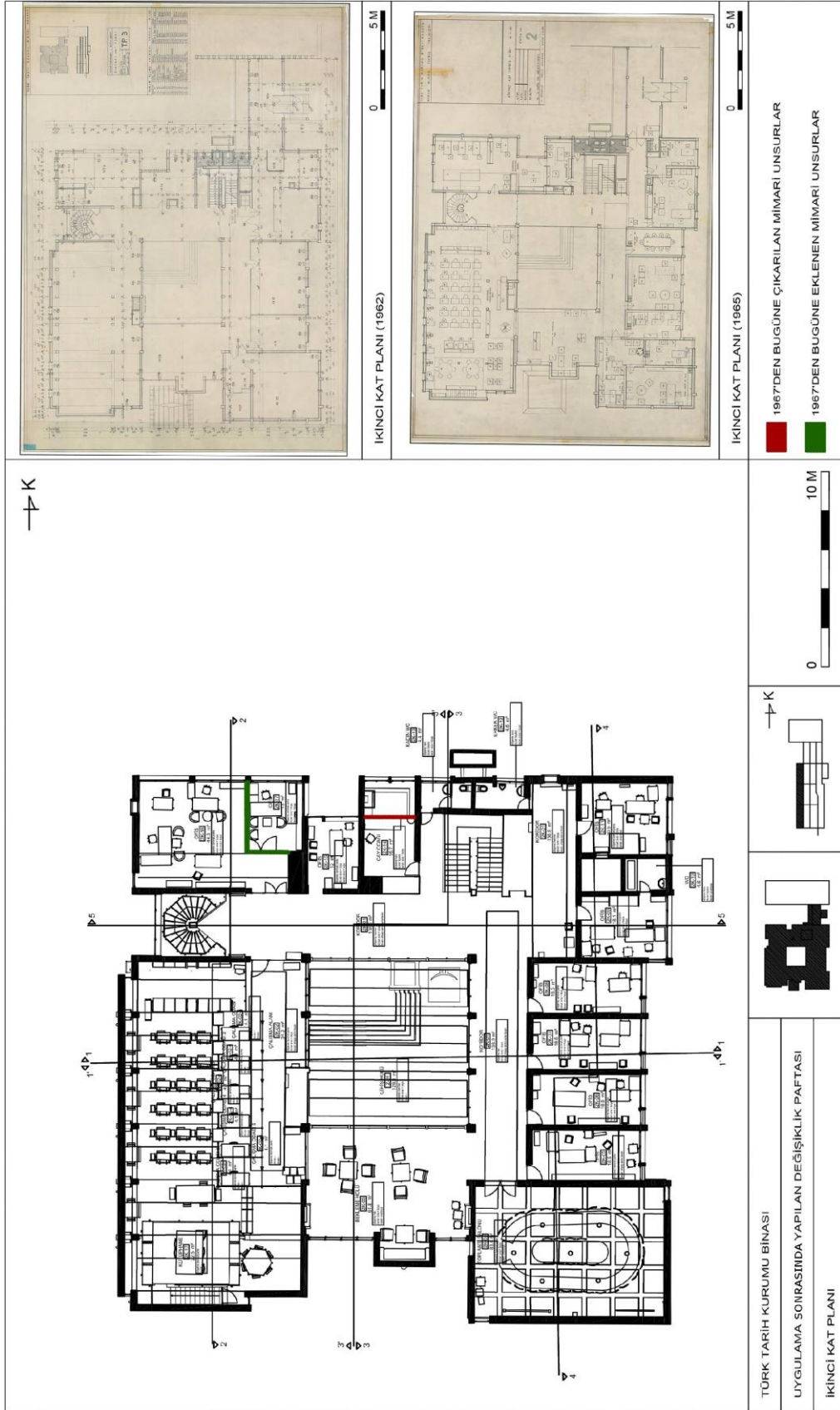
Tablo 2.7: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun çıkarılan ve eklenen, zemin kat planı⁷¹

⁷¹ Tablo 2.7'da kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

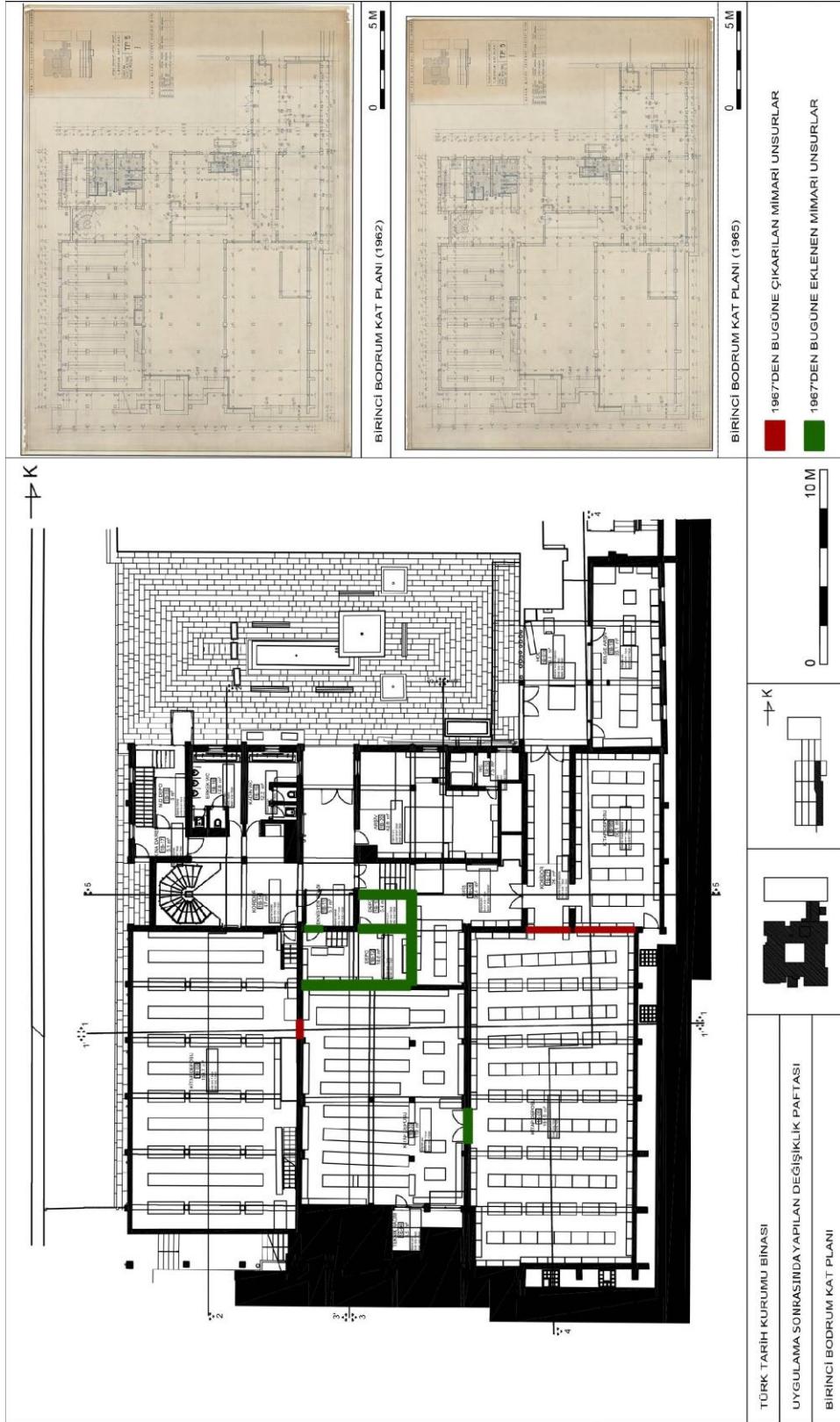
Tablo 2.8: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun çıkarılan ve eklenen, 1. kat planı⁷²

⁷² Tablo 2.8'de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

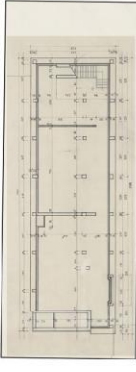
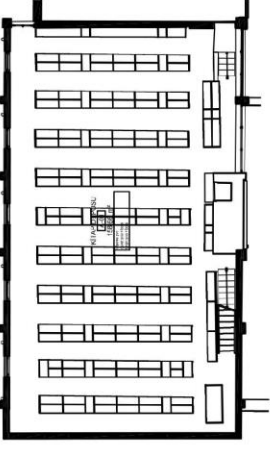
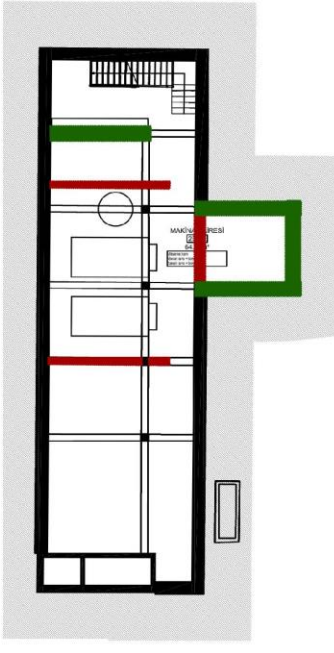
Tablo 2.9: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, 2. kat planı⁷³

⁷³ Tablo 2.9'da kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

Tablo 2.10: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen - çıkarılan, 1.bodrum kat planı⁷⁴

⁷⁴ Tablo 2.10'da kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

 <p>İKİNCİ BODRUM KAT PLANI (1962)</p> <p>0 5 M</p>	 <p>İKİNCİ BODRUM KAT PLANI (1965)</p> <p>0 5 M</p> <p>1967'DEN BUGÜNE ÇIKARILAN MİMARİ UNSURLAR</p> <p>1967'DEN BUGÜNE EKLENEN MİMARİ UNSURLAR</p>
<p>→ K</p> 	 <p>10 M</p> <p>0</p> <p>→ K</p> <p>TÜRK TARİH KURUMU BİNASI</p> <p>UYGULAMA SONRASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİK PAFTASI</p> <p>İKİNCİ BODRUM KAT PLANI</p>

Tablo 2.11: TTK Binası 1967'den bugüne revizyon projeye uygun eklenen ve çıkarılan, unsurlar⁷⁵

⁷⁵ Tablo 2.11'de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

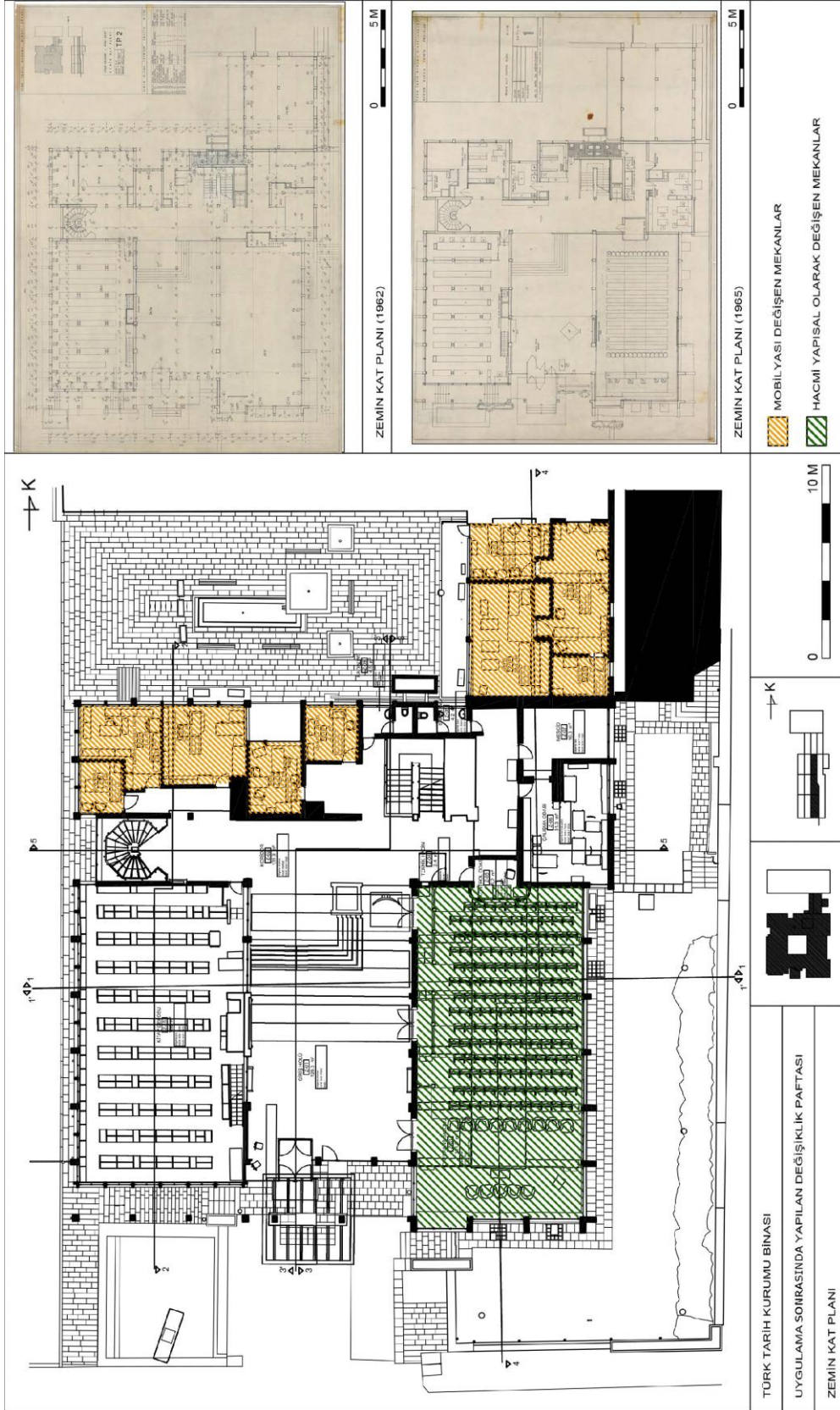
2.2.4 Hacmi Yapısal Olarak Değiştirilen ve Mobilyası Değişen Mekânlar

Yapıda mobilyası değiştirilen mekânlar Tablo 2.12 ve Tablo 2.13'e bakıldığında, zemin katta konferans salonu, çalışma ofisleri ve matbaa binasının kurum binası ile bağlandığı teknik ve ofis mekanları olduğu görülmektedir. Tablo 2.12'de TTK Binası konferans salonunun orijinal mobilyaları, iç hacim, yan ve üst yüzeylerinin mekanda değiştirildiği görülmektedir. Tablo 2.13'e bakıldığında TTK Binası'nın 1. katında, idari ofisler ve küçük toplantı salonları ile yardımcı mekanlarının mobilyaları değiştirilmiştir. Şekil 2.4'te TTK Binası'na ait, bir kısım örneklerin olduğu mobilya tasarımları, mekâna özgü çeşitlilik gösterir. Özellikle son dönemde özgün mobilyaları değiştirilerek tahrip edilen konferans salonuna ait mobilyalar ilgi çekicidir. Bulunduğu mekâna dokunurcasına duran konferans salonu mobilyaları, ara bölücülerinin perde olmasına uygun zariflikte tasarlanır. Aydınlatma elemanlarının da mobilya ve diğer iç mekânlar ile ortak dili sağlayacak şekilde seçildiği bununla birlikte, ortamın önemli unsurları olan mobilya ve ara bölücü elemanların, mekân etkisini destekleyecek şekilde tercih edildiği görülmektedir.

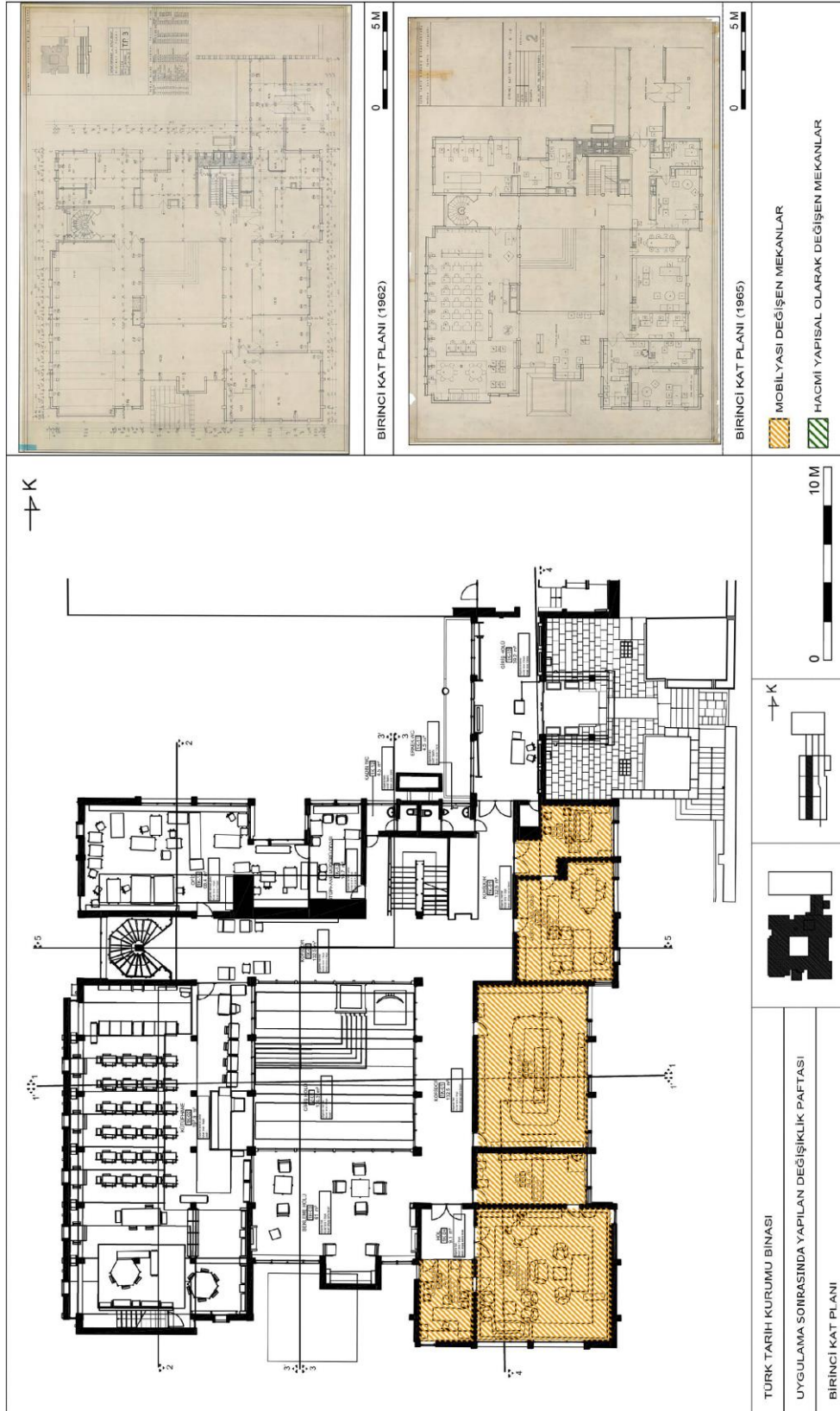
Şekil 2.4: TTK Binası mobilya tasarımları⁷⁶

⁷⁶ Tablo 12 oluşturulurken kullanılan 1, 2, 6 no'lu resimlerin kaynağı için bkz. Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007. Diğer fotoğraflar: Sedat AKDOĞMUŞ

Tablo 2.12: TTK Binası, hacmi yapısal olarak değiştirilen ve mobilyası değişen zemin kat planı⁷⁷

⁷⁷ Tablo 2.12’de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

Tablo 2.13: TTK Binası, hacmi yapısal olarak değiştirilen ve mobilyası değişen 1. kat planı⁷⁸

⁷⁸ Tablo 2.13’de kullanılan çizimler, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

2.2.5 2014 Rolövesi ve Müdahale Sorunları

TTK Binası'na son yıllarda yapılan müdahaleler, çeşitli mimarlık topluluğu ve meslek kuruluşlarının yapıya gösterdikleri hassasiyet, bununla birlikte TTK yöneticilerinin de bu duruma olumlu yaklaşımları neticesinde bina, 2014 yılında Ankara 2 nolu Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenmiştir.⁷⁹ Bu doğrultuda, “Turgut Cansever’in kızı Emine Cansever Öğün’ün vermiş olduğu bilgiler ışığında arşivdeki projelerin taranması ve gerekli olanların dijital ortama aktarılması, rölöve çalışması yapılması, rölöve onayından sonra arşiv belgeleri de göz önünde bulundurularak iç mekân tadilatlarını da kapsayacak restorasyon projelerinin hazırlanarak, onayları sonrası yapının restorasyonu kararı alındı.”⁸⁰

TTK Binası için yapılan rölöve çalışmaları incelendiğinde, proje inşaatının tamamlandığı ve yapının kullanıma açıldığı 1967 tarihinden bugüne yapılan müdahalelerde, birtakım sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlar, *yapısal sorunlar*, *kullanım sorunları* ve *çevre sorunları*⁸¹ olarak Şekil 2.5'te görselleştirilmiştir. Buna göre, yapıyı strüktürel olarak etkileyen ve gelecek için sorun oluşturabilecek bir durumun olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yapısal olarak en önemli sorun, çatının yükseltilerek yeniden inşa edilmesidir. Proje ve mevcut durum incelendiğinde karşılaşılan durum şöyledir:

“Mevcut çatı örtüsünün orijinal çatının üzerine muhtemelen ikinci bir strüktür ve kaplama inşa etmek suretiyle elde edildiği gözlenmiştir. Bu çatıda eğim düzeni ve yağmur suyu tahliye sistemi ile birlikte cephedeki yükseklik radikal bir şekilde değiştirilmiştir. Hâlihazırda çatının tüm yağmur suyu, kütüphane dış cephesi boyunca uzanan yatay dereler ile dış cepheye eklenmiş çinko oluklara ve çinko düşey yağmur,

---

⁷⁹ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.25.

⁸⁰ TMSD konuyla ilgili bir açıklama yayınlandı. Açıklamanın tam metni için bkz. <http://www.tsmd.org.tr/TR,421/turk-tarih-kurumu-binasi-artik-tescilli.html>.

⁸¹ Bu başlıklar, TTK belgeleme ve rölöve raporu'nda sorunları kategorik olarak tabi tuttuğu yazıdan alınmıştır.

inişlerine ulaştırılmaktadır.”⁸² Yapının asli detay çözümleri ile uyuşmadan yapılan bu müdahale üst mekânlarda akıntının oluşmasına sebep olmuştur.

Yapıda kullanım sorunlarına ait diğer sorunlar: Konferans salonu kapıları ve konferans mekânındaki tüm mobilyalar ile kütüphane ve toplantı salonu dışındaki tüm yeni mobilyalardır. Bununla birlikte boyanan brüt beton ve ahşap kafeslerin cila rengi, yapının özgün tasarımı ile uyumsuz etki oluşturmaktadır. TTK Binası’nda yapının biçimsel ifadesini etkileyen çevresel sorunlar: Bahçede yapılan kaskatlı amorf havuz düzenlemesi, yapıya eklenmiş klima, elektrik tesisat ve mekaniğe yönelik aletler olarak zikredilebilir. Bununla birlikte yakın çevresindeki yapılaşmalar, elektrik direkleri ve giriş avlusuna konulmuş bilbord vb. bir başka sorun grubudur.⁸³

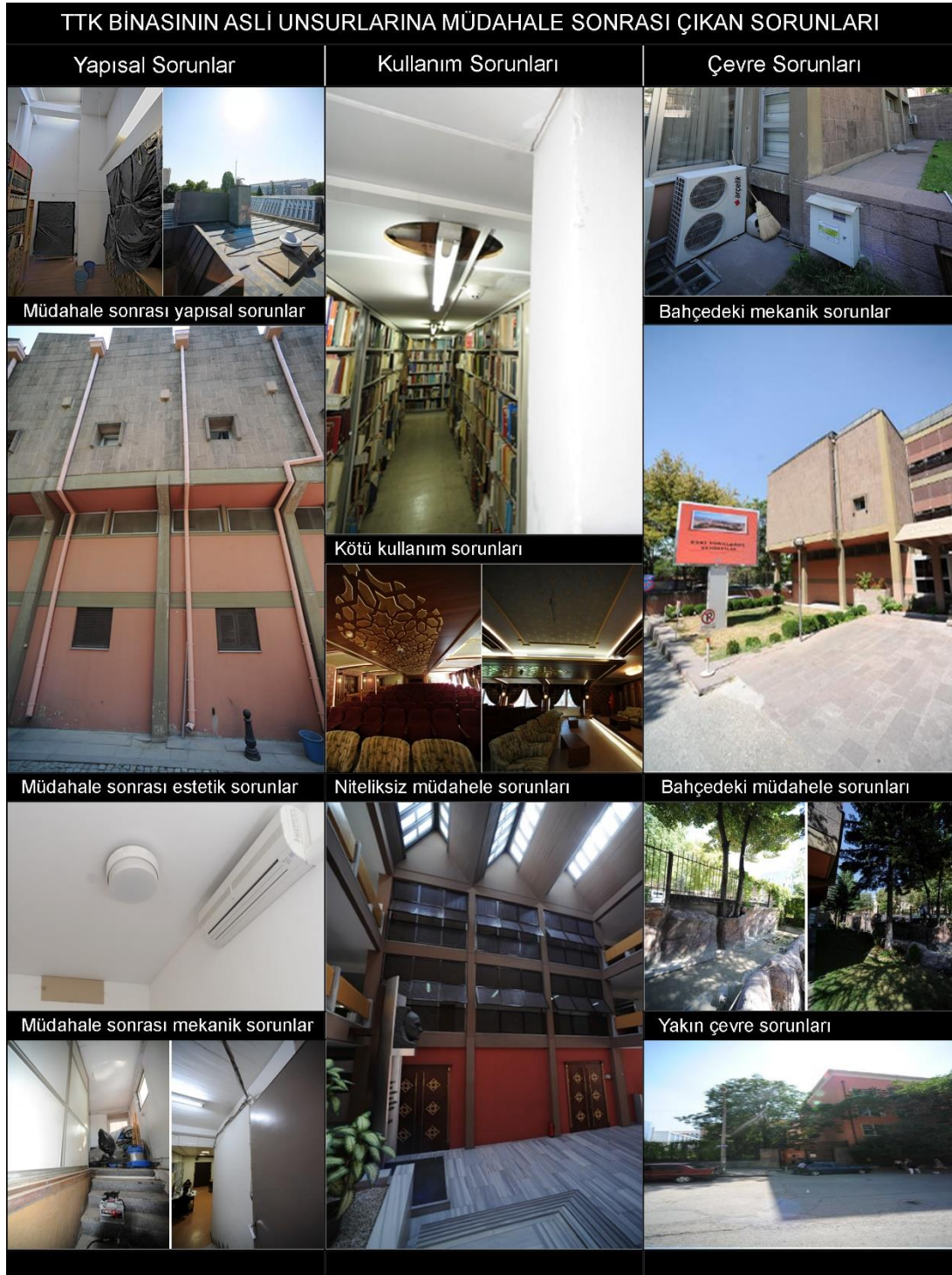
TTK Binası inşa sürecinden bugüne geçirdiği süreçleri uygulama sırasında yapılan değişiklikler ve uygulama sonrası yapılan değişiklikler şeklinde özetlenebilir. Uygulama sırasında yapılan değişiklikler yukarıda yapılan tablo çalışmaları bağlamında (bkz. Tablo 2.12-2.13) değerlendirildiğinde, yapı inşaatı sırasında (1961-67) bazı ofis ve teknik mekânlarda revizelerin yapıldığı, mobilya projelerinin de buna göre tasarlandığı görülmektedir. Bu değişiklikler üzerinden Cansever’in tasarım sürecinde izlediği yol okunabilmektedir.

Uygulama sonrası yapılan değişikliklere yapılan tablo çalışmaları bağlamında (bkz. Tablo 2.6’dan Tablo 2.13’e kadar) bakıldığında, iç ve dış mekânda bazı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. İç mekânda daha çok yönetim ofisleri ve teknik mekânlar ile son zamanlarda yapılan konferans salonunun perde ve mobilyalarının değişimi olarak görülmektedir. Dış mekânda Tablo 2.7’de de görüldüğü üzere bahçe havuzu, şelale, avlu duvarları üzerinde yapılan demir parmaklıklar, teknik hacimler ile depolarda yapılan değişiklikler olarak görülmektedir. Uygulama sonrası yapılan bu değişiklikler, yapının kullanılmaya başlandığı 1967’den bugüne yapılan müdahaleleri belirlemeyi sağlamaktadır.

---

⁸² Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.22.

⁸³ Miyar Mimarlık, **A.g.e**, s.23-24.

Şekil 2.5: TTK Binası, müdahale sonrası ortaya çıkan sorunlar⁸⁴

⁸⁴ Tablo 14'e ait görseller TTK rölöve raporundan alınmıştır. Rapor için bkz. Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.21-24.

2.3 Bölüm Değerlendirmesi: Türk Tarih Kurumu Mimarisi

Turgut Cansever'in Türk Tarih Kurumu Binası, “*Biçim*”, “*İşlev*”, “*Yapı*” ve “*Anlam*” şeklinde bir kategorizasyona tabi tutularak açıklanabilir. Yapılan bu kategorizasyon ile TTK Binası'nın biçimsel ifadesinin, işlevsel plan düzlemini nasıl yönlendirdiği ya da tersi durumda ortaya çıkan biçimsel dinamiklere dair ilişkiler, Cansever düşüncesinin kuramsal düzlemindeki yapı-anlam karşılığı üzerinden sorgulanmaktadır. TTK Binası'ndaki biçim-işlev örgüsünün, iç mekân etkili kılan yapısal çözümlerinin referansları ve yöntemleri, çalışmadaki diğer bir sorgulama alanıdır.

2.3.1 Biçim

Türk Tarih Kurumu Binası, işlev birimlerinin bir avlu etrafında şekillendiği, “*görsel olarak içe kapanan*”⁸⁵ masif kütsel biçime sahiptir. Dış cephede kullanılan kesme Ankara taşının boyutları ve renginin arttırdığı bu masif etki, yapı kütselinin zemin katta kolonlar üzerinde yükseltilmesi ile birlikte yapıda anıtsal bir ifadeye dönüşür. Yapıda duvar ve çatının birbiriyle olan uyumu biçimsel bütünlüğün sağlanmasında önemlidir. Çatının yatay ve basık bir şekilde tasarlanması, duvar yüzeylerinin dikey masif etkisini korur. Batı cephesindeki duvar satırlarının çatı ile birleşimindeki biçimsel hareketler, çatıda ışık bacaları olarak karşılık bulur. Bununla birlikte, yapının biçimsel karakterini kazanmasında önemli olan iç hacimlerin çatıdaki hareketler ile desteklenmesi, biçimsel bütünlüğün somut yapısal ifadeleri olarak okunabilir.

Şekil 2.6: Yapının dış masif kütselinin oluşturduğu kalenin koruma ifadesi⁸⁶

⁸⁵ Halil İbrahim, Düzenli, İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 158

⁸⁶ Bu resim, <http://www.arkiv.com.tr/proje/turk-tarih-kurumu/3229> sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 07.26.2018

Şekil 2.6’da yapının dış masif kütlesi, “*kalenin koruma ifadesi*”⁸⁷ni oluştururken, tasarlanan anıtsal giriş saçağı, yapının ana kütlesi ile bağlantısını sağlamakta ve yapıya davetkâr bir giriş vurgusu kazandırmaktadır. Dışarda oluşturulan bu etkiye karşın, içeride üç kat yüksekliğinde avlu mekânının boşluk hacmi, yukarıdan alınan ışığın da etkisiyle, insana “*sonsuzluk fikrini*”⁸⁸ sergiler. Şekil 2.7’de avlu ışığının tasarlanan iç yüzeyler üzerindeki etkisinin oluşturduğu yapıdaki iç ve dış mekân zıtlıkları/gerilimleri, yapının iç merkezi karakterinin oluşturduğu birlik yoluyla giderilmektedir. TTK Binası’nda zıtlıkların giderilmesi, yapının “*eser*”e dönüşmesine ve yapının kale ifadesinin aşılarak yapının özüne, “*yapıyı aşmanın esası*”na ulaşılması sağlanmaktadır.⁸⁹

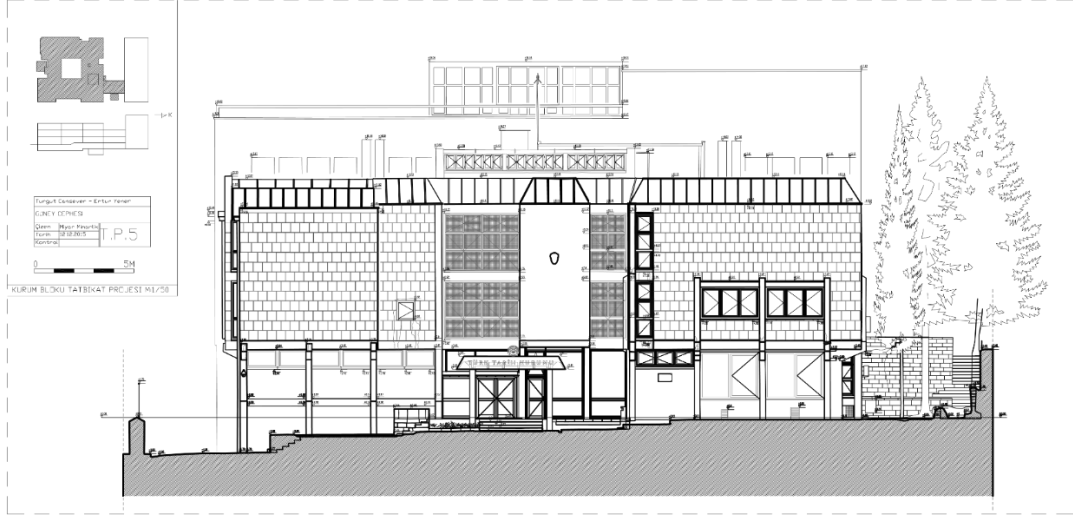
Şekil 2.7: Avlu ışığının, tasarlanan iç yüzeyler üzerindeki etkisinin oluşturduğu dış mekân ifadesi⁹⁰

⁸⁷ “**Turgut Cansever Özel Sayısı**”, *Mimar*, S. 11, 1983, s. 28.

⁸⁸ “*İslam sanatı, duygu yahut duygusalla ilgili olmaktan çok fikri yönü ağır basan, gerilimlerin giderildiği bir sükûn ve ahenk sanatıdır. Gerilimin giderilmesi ağırlıklı olarak yüzey tezyinatının zarafetiyle elde edilir. Öyle ki bu tezyinata kalıp veya örüntüler, çok iyi tanımlanmış alanlara inhisar ettirilmiştir; fakat bu kalıplar sınırsız imkân ve uzanımlara sahip bir sonsuzluk fikrini sergiler.*” Turan Koç, **Zamanın Gözleri: Sanat-Dil-Hakikat**, İz Yayınları, İstanbul, 2016, s.22

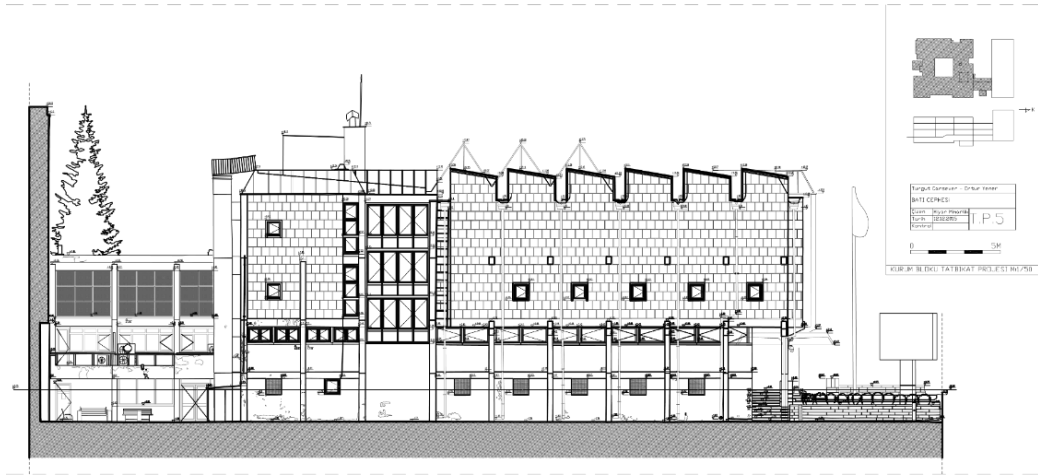
⁸⁹ “*Anadolu mayasında, “sınıf” oluşturulmaz ve bu yolla da tasnif yapılmaz. Anadolu mayası itibarıyla, farklı inşaa faaliyetlerinin “esas”ı “tek”tir. Bu “esas”, geniş manada, yapının tesis edilmesi için gerekli olan “zıtlık”ların “birlik” yoluyla giderilmesidir. “Zıtlığın giderilmesi”, aynı zamanda “yapı”nın “eser”e “dönüştürülmesi”nin, yani “yığarak ve bağlayarak” oluşturulan “yapı”yı “aşma”nın da esasıdır.*” Yalçın Koç, **Anadolu Mayası; Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2011, s. 71

⁹⁰ Bu resimler, <http://www.arkiv.com.tr/proje/turk-tarih-kurumu/3229> sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 07.26.2018.

Şekil 2.8: TTK Binası güney cephesi⁹¹

Yukarıda Şekil 2.8’de TTK Binası’nın ana girişinin olduğu güney cephesi, yapının kapalı ifadesinin en çok hissedildiği cephedir. Toplantı ve kütüphane birimlerinin yer aldığı bu cephede, yan yüzeylerdeki açıklıkların azlığı, üst yüzeylerden alınan doğal ışık ile giderilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte giriş saçağının bulunduğu ve içerde iç avluya denk gelen cephe, ahşap kafesler ile kaplanmıştır. Giriş saçağının batı cephesi bölümünde, çıkmayı destekleyen kolonlar ile oluşturulan geçiş mekânı, biçimsel olarak Osmanlı revaklarını hatıra getirir.

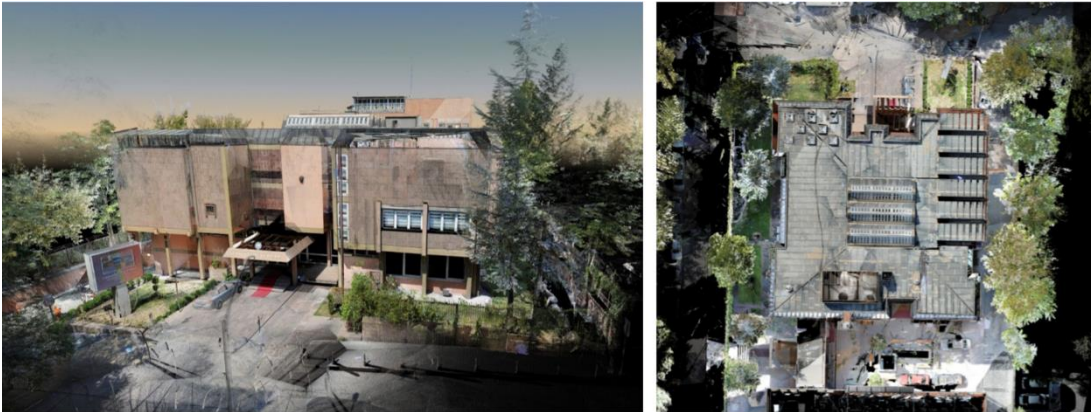
Şekil 2.9: TTK Binası batı cephesi⁹²

⁹¹ TTK Binası’na ait 2014 yılında yapılan cephe rölovesi, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

⁹² TTK Binası’na ait 2014 yılında yapılan cephe rölovesi, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

Şekil 2.9’da batı cephesi, TTK merkez binası ile matbaa binasının ilişkisinin açık avlu üzerinden kurulduğu ve kütüphane biriminin ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendiği cephedir. İki kattan oluşan kütüphane biriminin ikinci kat döşemesi, asma kat gibi tasarlanarak yukarıdan her iki katın da doğal ışık alması sağlanır. Bu durum, kütüphane biriminin, yan yüzeylerden ışık almak için açılacak olan pencere düzenini, istenilen cephe ifadesini oluşturma yönünde esneklik olanağı sağlar. Bununla birlikte, diğer üç cephede sürekliliği olan bakır kaplamalı saçaksız çatı, bu cephede kütüphane biriminin yukarıdan ışık alması ve kaplama duvarın dış yüzeyinden devam ettirilerek biçimlendirilmesinden dolayı, sürekliliğini yitirir.

Kütüphane biriminin denk geldiği cephe yüzeyinde, tek kanat açılabilen kare biçiminde beş adet pencere tasarlanmış ve duvar yüzeyinin çatı ile birleştiği noktada, çatıdan ışık alabilmeyi sağlayan bacaların önündeki duvar nişleri, kale duvarı izlenimi oluşturmaktadır. Aşağıda TTK Binası’na ait görsellerde üst yüzey ve yan yüzeylerin uyumuna dair Cansever yorumu, bu durumu şöyle açıklar: “(...) yukarıya doğru yükselen betonarme karkasın yapıyı zeminden kurtaran karakteri ile bakır çatının örten koruyan ve aşağılara doğru sarkan taş duvar kaplaması ile gelişen ifadesinin karşılaşması, alt yapı ile koruyucu üst yapının münasebeti mimariyi yöneltten önemli sorun olarak ele alınmıştır. Ayrıca çatı çözümünde, tek bir örtü yerine binanın farklı parçalardan kurulu olduğunu belirten çözüme gidilmiştir.”⁹³

Şekil 2.10: Dışa kapalı yapı karakterinin üst yüzey hareketleri ile iç mekana doğal ışık sağlaması

⁹³ Turgut Cansever, **Türk Tarih Kurumu**, Mimarlık Dergisi, S.12, 1966, s.25-27

Türk Tarih Kurumu Binası'nın biçimsel karakterinin oluşmasında "ışık" önemli rol oynamıştır. Yan yüzeylerde ışık açıklıklarının azlığı, üst yüzeylerde daha çok iç avlu, toplantı salonu ve kütüphane gibi toplu kullanım alanlarına yukarıdan ışık alma ihtiyacı doğurur. Cansever, çatı doğal aydınlatma bacalarında biçim olarak, toplantı salonunda kare, avlu mekânında üçgen ve kütüphanede ise dikdörtgen biçimler tercih ederek her mekanın kendine özgü karakter edinmesini sağlar. Cansever'in bu biçimsel tercihleri, TTK Binası'nda çeşitli şekilde yorumlanabilir. Bu durum, Cansever'in farklı formlar aracılığıyla mekânı "ışık titreşimleri ile dönüştürme"⁹⁴ yollarını aradığını gösterir. Bununla birlikte, mekânın işlevinin farklı olmasından kaynaklı, kullanıcı profili göz önünde bulundurularak alınan tasarım kararı olarak okunabilir. Aynı zamanda, Cansever'in TTK'nın imgesi sayılabilecek ışıklı avlu mekânını destekleyen, farklı şekilde doğal aydınlatılmış mekânlar ile yapının dil birliğini sağlamak olarak da görülebilir.

Şekil 2.11: Türk Tarih Kurumu merkez binası ile matbaa binası bağlantı girişi

Şekil 2.11'de TTK merkez binası ile matbaa binasını birbirine zarif bir şekilde bağlantısını oluşturan geçiş mekânına ait giriş saçağı, ana giriş saçağına göre daha az anıtsal olmakla birlikte, yapının sokakla kurduğu ilişki bakımından eş değer durumu ifade eder. Merkez bina ile matbaa binasını birinci katta birbirine bağlayan ara bağlantı

---

⁹⁴ "İlahi birlik hakkında ışıktan daha mükemmel bir sembol yoktur. Bu yüzden, Müslüman sanatçı üzerinde çalıştığı belirli bir maddeyi bir ışık titreşimine dönüştürmenin yollarını arar. Onun bir camii ya da sarayın iç yüzeylerini – ve bazen dış yüzeyleri de- çini mozaikler ile kaplaması bu gayeye yöneliktir. Bu kaplama, adeta, duvarların ağırlığını hafifletmek istercesine, genellikle onların alt kısımlarına uygulanır. Sanatçının ışığı süzmek için diğer yüzeyleri delikli kabartmalara dönüştürmesi de aynı amaca yöneliktir. Mukarnas da ışığı yakalayıp onu en ince tonlarla dağıtmaya hizmet eder." Titus Burckhardt, **İslam Sanatı: Dil ve Anlam**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2013, s.112.

mekânındaki giriş ile ana giriş arasında yaklaşık bir kat kadar kot farkı bulunur. Bu durumdan dolayı yol kotundan bakıldığında tek kat görülen ara bağlantı mekanı, iki bina arasındaki iç avludan bakıldığında üç kat yükseklikte görülmektedir. Bu kadar eğimle beraber, etraftaki yollara yakınlığın yarattığı sorunlara rağmen çevresel ilişkilerin ustalıkla çözüldüğü görülmektedir.

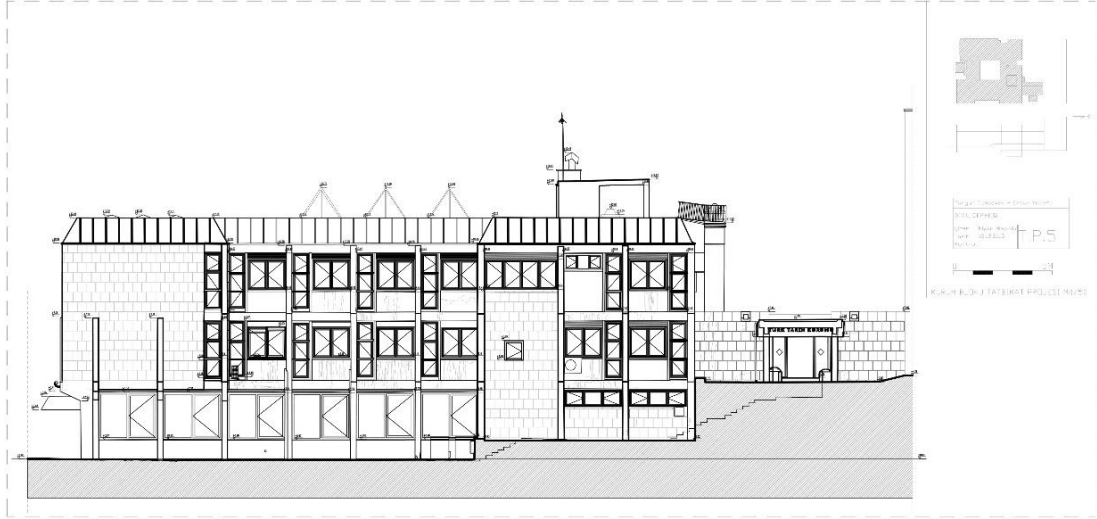

Şekil 2.12: Türk Tarih Kurumu merkez binası ile matbaa binası arasındaki açık iç avlu

Şekil 2.12’de TTK ana binasının matbaa binasına paralel yerleştirilmesiyle iki bina arasındaki geçiş mekânı uzunluğu kadar bir iç avlu tanımlanır. Her iki binanın da bodrum katını bağlayan iç avluda birbirini kesen, kare ve dikdörtgen formda iki küçük havuz ile oturma birimleri tanımlayıcı unsurlar olarak kullanılır. TTK Binası’nda kapalı iç avlu, kamusal bir alan olarak tasarlanırken; matbaa binası ile merkez bina arasındaki açık avlu, kullanıcıların teneffüs alanı olarak tasarlanmıştır. Bu durum, iç Anadolu’da avluya “hayat” kavramının atfedilmesinin ve dolayısıyla “*insan hareketlerini, aktivitelerini mümkün kılan bir boşluk, doğal yaşamın yapay sahnesi*”⁹⁵nin yansıması olarak okunabilir.

---

⁹⁵ “İç Anadolu’da avluya hayat denir. Avlunun hayat diye isimlendirmesi, bizim, insan tarafından doğal yaşam alanı olarak kabul ettiğimiz, işgal, hareket ve aktiviteyi mümkün kılan boşluk kavramıyla örtüşür. Bu bağlamda avlu, en sade şekliyle, insanın hareketlerini, aktivitelerini mümkün kılan bir boşluk, doğal yaşamın yapay sahnesi, bir başka deyişle kimlik kazandırılmış doğal yaşam alanıdır, kimlikli doğadır. İnsanın hareket alanına mukabil olarak dikey örtüler, insan vücudunun uzantısı olarak özel alan sınırlarını oluşturur. Fiziki faktörlerden ziyade kültürel fonksiyona, sosyal kimliğe işaret eder. İslam şehirlerinde dikey örtüyle çevrelenmiş boşluklar, mimari gelişimin çıkış noktalarını oluştururlar.” Onur ŞİMŞEK, **Büyük Selçuklu Mimarisinde Avlu Kimliği**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S.5, Bahar 2015.

Şekil 2.13: TTK doğu cephesi⁹⁶

Şekil 2.13'teki TTK Binası'nın doğu cephesi, kot farkının fazla olduğu ve dolayısıyla kot farkının da cephenin bir parçası olarak tasarlandığı cephedir. Kurum binası ile matbaa binasını birbirine bağlayan doğu cephesindeki iç bahçe, bağlantı mekânı düzleminden başlayarak, ana giriş kotuna kadar üç farklı kotta tasarlanmıştır. Bahçedeki istinat duvarı, bahçe duvarı ve merdiven basamakları için kesme Ankara taşı tercih edilerek yapıda bir fiziksel süreklilik sağlanır. Doğu cephesinde, daha çok çalışma ve idari ofisler kurgulanmış ve bunu karşılayacak biri ince uzun, diğeri dikdörtgen çift kanatlı pencere, birer modül gibi kullanılarak cephe düzeni oluşturulur. Bu bağlamda Cansever'in TTK Binası gibi ilk dönem projelerinde, yan yüzeylerin biçimlenişinde saf geometrik biçimlerin *modüler koordinasyonu*⁹⁷ olarak tanımlanabilecek bir yaklaşımı benimsediği söylenebilir.⁹⁸ Ayrıca cephenin zemin katına denk gelen kısmında, konferans salonu için, altı adet eş dikdörtgen pencere tasarlanmıştır. Konferans salonu cephesi, kolonlu çıkmanın ve yol kotunun altında kaldığı için, büyük pencereler açılarak iç mekana ışık ve hava sirkülasyonu sağlanır.

⁹⁶ TTK Binası'na ait 2014 yılında yapılan cephe rölövesi, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

⁹⁷ Özge Cordan, **Mimari Formun Kavramsal Analizi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2002, s. 747.

⁹⁸ Halil İbrahim Düzenli, **Mimari Otonomi ve Medeniyet Ben İdraki Kavramları Bağlamında Turgut Cansever Projelerinde Biçim İşlev Yapı ve Anlam Analizleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005, s.173

Şekil 2.14: TTK Binası doğu cephesinde, kot farkının çömlemesine dair çephe-iç bahçe ilişkisi

Şekil 2.14’te cephe yüzeyinde doğal Ankara taşı ile birlikte özellikle *modül* pencere sisteminin kullanıldığı yerlerde, sıvalı yüzey tercih edilir. Bu sıvalı yüzeylerde yatayda ve düşeyde taşıyıcı elemanlar brüt yüzey olarak bırakılmıştır. Üç farklı yüzey özelliğinin bir arada kullanıldığı doğu cephesi, kesme Ankara taşı ve brüt taşıyıcı yüzeylerin de etkisiyle bir tektonik karakter ifade kazanır. Şekil 2.15’te TTK Binası’nın matbaa binasına bakan cephesi olan kuzey cephesi, iki bina arasında tasarlanmış olan açık avluya bakar. Kütüphaneye bağlı idari ve çalışma ofislerinin olduğu cephenin her iki ucu kesme taş duvarlar ile örülerek, ortası ve zemin katında mimari dili aynı olan cephe düzeni oluşturulur.

Şekil 2.15: TTK Binası kuzey cephesi⁹⁹

⁹⁹ TTK Binası’na ait 2014 yılında yapılan cephe rölövesi, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

2.3.2 İşlev

Matbaa ve kurum binası olmak üzere iki aşamada inşa edilen TTK merkez binasının proje çalışmaları, ilk aşaması olan matbaa binasının inşaatının bitiminden yaklaşık beş sene sonra tekrar başlar ve 1967 yılından itibaren bina, tam teşekküllü olarak kullanıma açılır.

TTK ana binasının işlevsel şemasının oluşumu için Cansever, şöyle der: “...bu bir bilimsel araştırma müessesesi. Dolayısıyla çeşitli kısımlarının birbirleriyle yakın ilgisi olması gerekiyor. Ayrıca bir konferans salonu gibi, bir yere ihtiyaç var, bir kütüphaneye ihtiyaç var. Bunların konferans salonuna girerken çıkarken bir geniş alan ihtiyacı var. O alanın da rastgele bir odanın tavanı gibi bir yer olmaktan ziyade, biraz daha canlı bir yer olmasında yarar var ve binanın böylece bir orta hole sahip olarak tasarlanması ana karar oldu. O zaman o orta holün bir tarafında önemli olan fonksiyon, bilginin biriktiği yer; kütüphane ve onların depoları olursa onun karşısında da araştırma ve çalışma birimleri olmalıdır, toplantı birimi olmalıdır dedik. Plan bu esas üzerine yapıldı”.¹⁰⁰

TTK Binası’nda toplam dört ana kat ve kütüphanenin bulunduğu kolda, zemin kat ve bodrum kat arasında kitap deposu olarak kullanılan bir ara kat bulunmaktadır. Yapının ana girişi, güney cephesinden zemin kata sağlanır. Doğu cephesinde, TTK merkez binasının, matbaa binasına bağlandığı birinci katta, ziyaretçi girişi bulunmaktadır. Binanın sokak ile ilişkili olan cephesinin, yol alt kotu ve üst kotu arasında yaklaşık bir kat kadar kot farkı bulunur. Araziye göre şekillenen yapı, zemin kata konferans salonu, kitap depoları; üst katta ise kütüphane, okuma salonu ve bir kısım kitaplıklar ile ofis odalarının yer aldığı, merkezi bir avlu etrafında toplanan mekân anlayışı ile Osmanlı yapılarının içe dönük karakterini yansıtmaktadır.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Turgut Cansever’in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali’nde “Ustaların İlk İşleri” söyleşisinden alınmıştır. Cansever’in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff11zc>, 20.10.2018

¹⁰¹ **Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1: Turgut Cansever**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2001, s. 64.

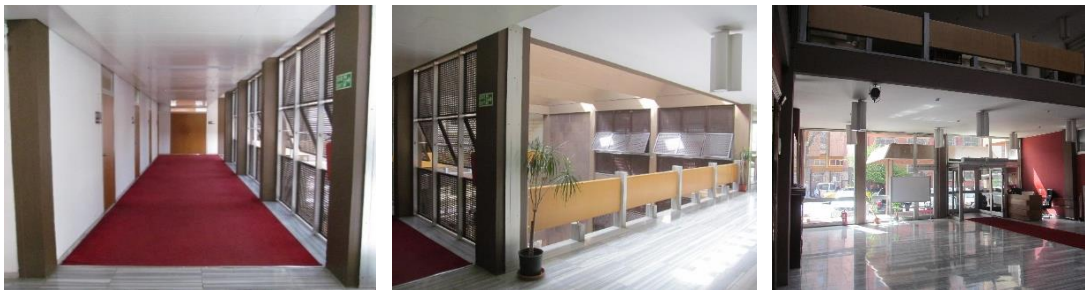

edilmediği, dışardan algılanan masif kapalı kütle algısının tersine, açık bir plan organizasyonu tercih edildiği söylenebilir. İki farklı kot düzlemine sahip zemin katta, konferans salonu kotu, yaklaşık bir metre daha düşük tasarlanmıştır. Tablo 2.17’de görüldüğü üzere üst kota geçmek için dış mekân izlenimi oluşturan, birbirine dik iki yönlü merdiven tasarlanır. İç avlu zemin kaplaması ile iç avluya bakan açık ve yarı açık koridorların döşeme kaplamaları için genel olarak Marmara mermeri tercih edilir.

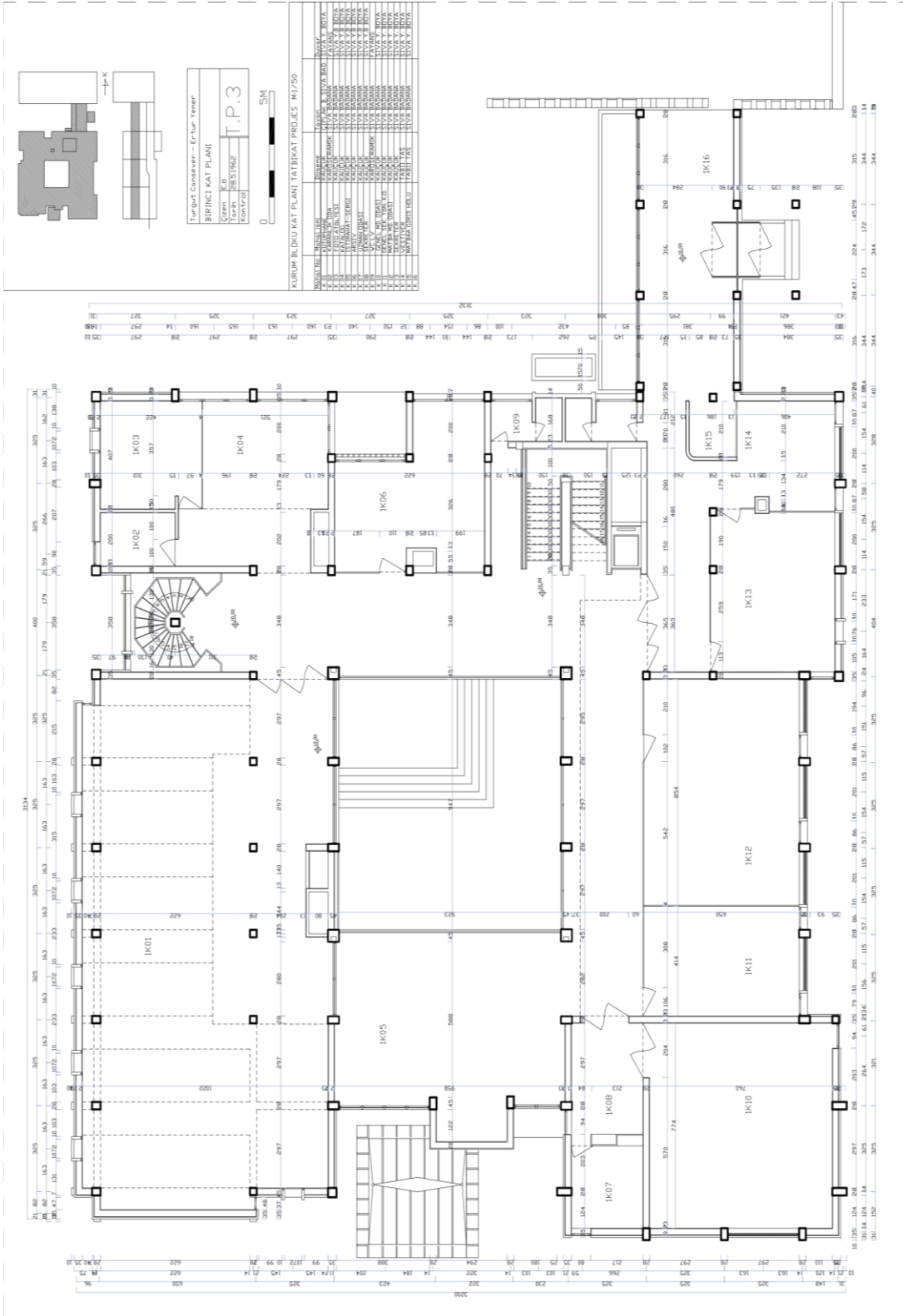

şekil 2.17: Zemin kattaki farklı kot düzlemi ve dış mekân izlenimi uyandıran döşeme kaplaması

Genel olarak bakıldığında parçalı bir plan düzenine sahip olan yapıda, merkezi ve toparlayıcı unsur olarak avlu kullanılır. Bununla birlikte plandaki parçalı mekanları birbirine düşey-yatay sirkülasyon ve rekreasyon alanları ile bağlaması, yapının içe dönük karakterini kazanmasını sağlar. şekil 2.18’de görüldüğü üzere, üst katlarda mekânlara genellikle avlu etrafında oluşturulan açık ve yarı açık koridorlar ile ulaşım sağlanmaktadır. Açık koridorlar, herkese açık yatay sirkülasyon ve dinlenme mekanlarına ulaşımı sağlar. Yarı açık koridor daha çok idari personelin kullandığı mekanlara ulaşım için, ahşap kafesler ile tasarlanan yarı izole edilmiş bir geçiş olarak tanımlanırlar.

şekil 2.18: TTK Binası’ndaki açık-yarı açık yatay sirkülasyon mekanları (Foto: Sedat AKDOğMUş)

Şekil 2.19: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 1. kat planı¹⁰³

¹⁰³ Ögün Mimarlık arşivinden temin edilen 1962 tarihli el çizimi projeden, bilgisayar ortamına tez müellifi tarafından aktarılmıştır.

Şekil 2.19’de TTK Binası’na ait birinci kat planında, diğer katlarda olmayan, matbaa binasına geçişi sağlayan ara bağlantı mekânı bulunur. Aynı zamanda ziyaretçi girişi olarak da tasarlanan bağlantı mekânı, doğu cephesinde yer almaktadır. Kütüphane birimi ve idari ofislerin yer aldığı birinci katta, avlunun merkezileştiği, açık ve yarı açık koridorlar ile mekânlar arası esnek geçişin tasarlandığı görülür. TTK Binası’nın batı cephesinde yer alan kütüphane mekânı, iç avlu mekanından sonra, yapının kamusal mekâna açık en büyük hacimli mekânıdır. Toplam iki kattan oluşan kütüphanenin üst katı, çatıdan gelen ışığı her iki katında kullanabilmesi için galeri katı gibi, birbirinden bağımsız ve farklı kotta, iki ayrı döşeme olacak şekilde tasarlanmıştır. Kütüphane giriş aksında kalan ve avluya bakan cephesi olan üst kat birimine ulaşım, normal kat merdiveni ile sağlanırken, içerde daha düşük kotta olan üst kat birimine, kütüphanenin içinden tasarlanan merdiven ile ulaşılmaktadır.

Şekil 2.20: TTK Binası kütüphane mekânından iç görünüm

TTK Binası’nda, ahşap malzeme kullanılarak, üst katta hocalara ait bireysel çalışma alanları tasarlanır. Cansever, kütüphanenin diğer açık çalışma alanları için yaptığı mobilya tasarımları ile, mekânı nefessiz bırakmadan, uğraşa uğraşa özerklik elde etmeye çalışır.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴Mobilya tasarımları için Siza ayrıca şöyle der: Öyle bir an gelir ki projenin artık her tür bağımlılıktan kendini kurtarması gerekir. İşte o andan itibaren mobilya çizimi de daha bir özerkleşmiş ve belirli bir benzersizlik kazanmış olur. Ulaşılan sonucun niteliği işte bu özerklik arayışı yanında bir de ilişki

Cansever, “iç mekanda ahşap malzemeyi, modern malzemenin kesin kararlı ifadesine karşılık, geleneksel malzeme ile oluşturulmuş olan geleneksel biçimin belirsizlik duygusunu ifade etmek için kullanmıştır. Aynı zamanda kafeslerin arkasında yer alan mekanların kişiye özerk bölümler olmaları, mahremiyet duygusunu da çağrıştırmaktadır.”¹⁰⁵.

Kütüphanenin giriş aksı üzerinde kalan galeri katı, normal alt katlarda mevcut olan kolonlar ile desteklenir; fakat döşeme ile kesiştikleri noktadan sonra devam etmezler. Alt kattan bakıldığında tekrar eden kolonların oluşturduğu mekânsal etki, geleneksel Osmanlı medreselerindeki revakları hatırlatmaktadır. Yan yüzeylerdeki ışık açıklıklarının azlığı, çatıda tasarlanan dikdörtgen biçimindeki çatı yüzeyinden mekanın yan yüzeylerine süzülerek alınan ışık ile telafi edilmektedir. Bu sayede, günün farklı saatlerindeki ışık değişiklikleri ve mevsimsel değişiklikler son katta ve asma katta hissedilir. Böylece Şekil 2.20’de görülen kütüphanede bulunan araştırmacı, içinde bulunduğu zaman ve mekân mefhumunu yitirmez. Bu bakımdan kütüphanede de sonsuz mekân duygusunun farklı bir yorumu görülür.¹⁰⁶.

TTK Binası’nda toplantı salonu, kütüphane ve iç avludan sonra, üst yüzeyden ışık alan üçüncü en büyük hacimsel mekândır. Güney ve doğu cephesinin birleştiği köşede yer alan mekân, bu cephelerden ince ve uzunluğu tavana kadar devam eden, eş ölçüde iki açıklıktan ışık almaktadır. Bununla birlikte kaset döşeme şeklinde tasarlanan çatı iç yüzeyinde, kare formda sekiz adet ışık bacası açılarak, mekanın doğal olarak da aydınlatılması sağlanmaktadır. Toplantı salonunun iç yüzeylerinde uzun olan karşılıklı iki duvar, ahşap bölme elamanlar ile kaplanırken, doğu cephesine bakan iç duvar yüzeyi ise, marmaris mermeri ile kaplanmıştır.

---

*kurabilme becerisine bağlıdır. Böyle bir süreçte, en önemli nokta, her mobilyanın özünü kavramak ve buna, yani özünde ne olduğuna dayanmaktır. Alvaro Siza, **Apaçıklığı İmgelemek**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.127.*

¹⁰⁵ Berrin Akgün, **Türk Tarih Kurumu Binası’nda İçerik-Biçim İlişkileri Üzerine**, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1999, S.1, s.104-112

¹⁰⁶ Neşe Nur Akkaya’nın **Turgut Cansever Ve Louis I. Kahn Mimarileri Üzerine Soruşturmalar: Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Kimbell Sanat Müzesi**, Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2017, s.57-58.

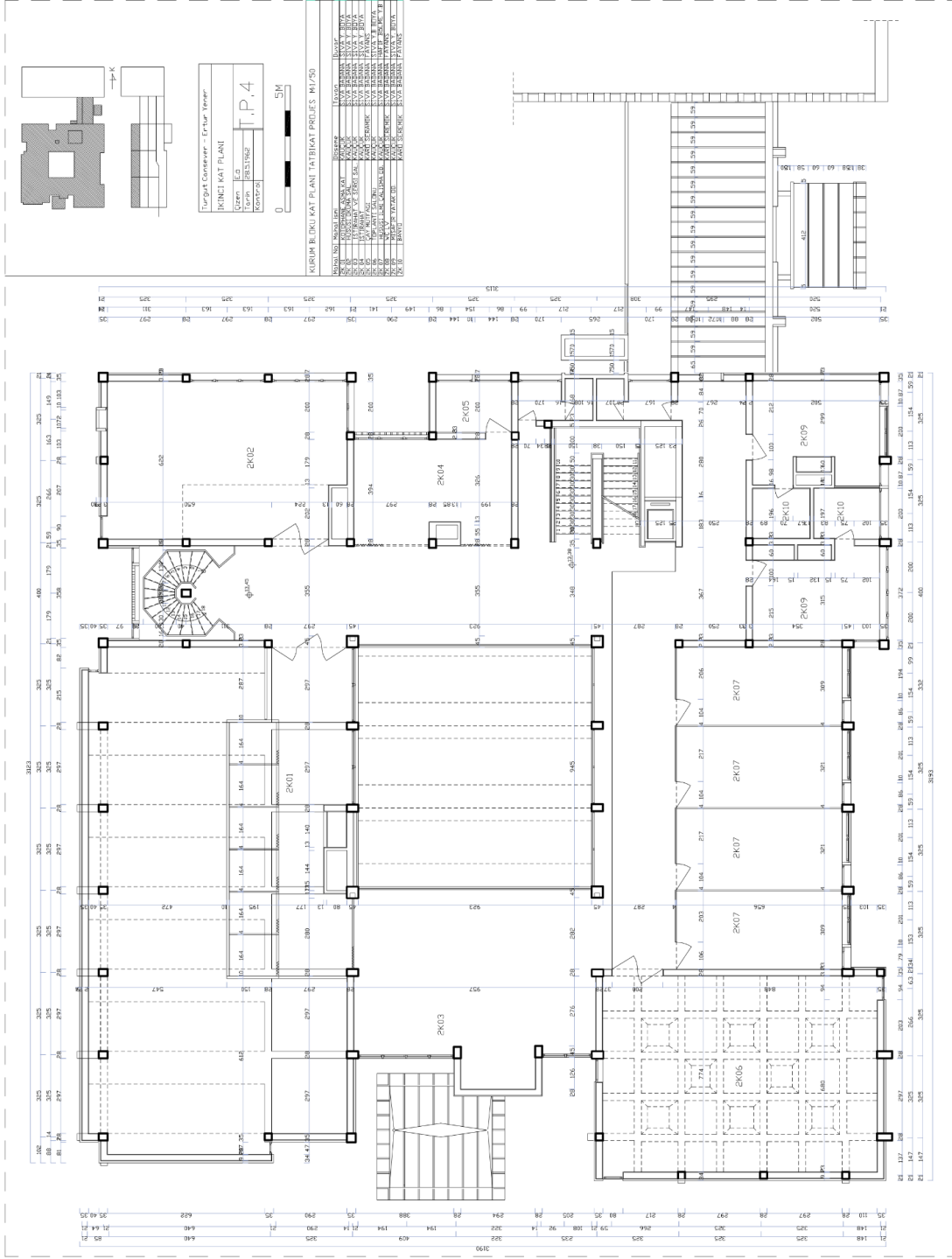

Şekil 2.21: TTK Binası, toplantı odasından iç görünüm

Cansever'in yapıdaki mekansal kurgusunda mobilya tasarımı, farklı ölçekler arasında doğru ilişkileri kurmak için önemlidir. Özellikle kütüphane ve toplantı salonunda Cansever'in mobilya tasarımı, "...işlevsel sorunlardan adım adım kendini kurtararak evrimlenen bir bina projesi gibi, farklı durumlara kendini uyarlama becerisi elde etmeye yönelir"¹⁰⁷. Şekil 2.21'de mekanın ortasında elips şeklinde birbirine sabitlenmiş ahşap malzemeden yapılmış, büyük toplantı masası tasarlanmıştır. Bununla birlikte büyük toplantı masasının tanımladığı iç boşluğa, daha küçük toplantılar için, yine aynı malzemeden ve aynı biçimde bir toplantı masası yerleştirilmiştir. Dikdörtgen bir mekan içinde, elips şeklindeki tefriş çözümlemesinin beraberinde getirmiş olduğu zıtlık, mekandaki iç duvarların ahşap kaplanması ile yumuşatılmıştır.

---

¹⁰⁷ Alvaro Siza, **Apaçıklığı İmgelemek**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.127.

Şekil 2.22: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 2. kat planı¹⁰⁸

¹⁰⁸ Ögün Mimarlık arşivinden temin edilen 1962 tarihli el çizimi projeden, bilgisayar ortamına tez müellifi tarafından aktarılmıştır.

Şekil 2.22’de kütüphane birimine ait galeri katının ve idari ofislerinin bulunduğu 2. kat planı, TTK Binası’na ait son kattır. Mekanlar arası yatay sirkülasyon, birinci katta olduğu gibi, avlu etrafındaki açık ve yarı açık koridorlar ile sağlanmaktadır. Düşey sirkülasyonun dönerli ve iki kollu merdivenlerden sağlandığı katta, merdivenlerde kullanılan malzeme ve teknik, immateryal mekan ifadesi oluşturmaktadır. Bununla birlikte Şekil 2.23’e bakıldığında, merdiveni oluşturan mermer, ahşap ve betonarme taşıyıcının birbiri ile olan kullanılma biçimleri, “malzemenin gerçek maddi tabiatını reddetmeden ona insan ürünü olmaktan doğan nitelikler”¹⁰⁹ kazandırır.

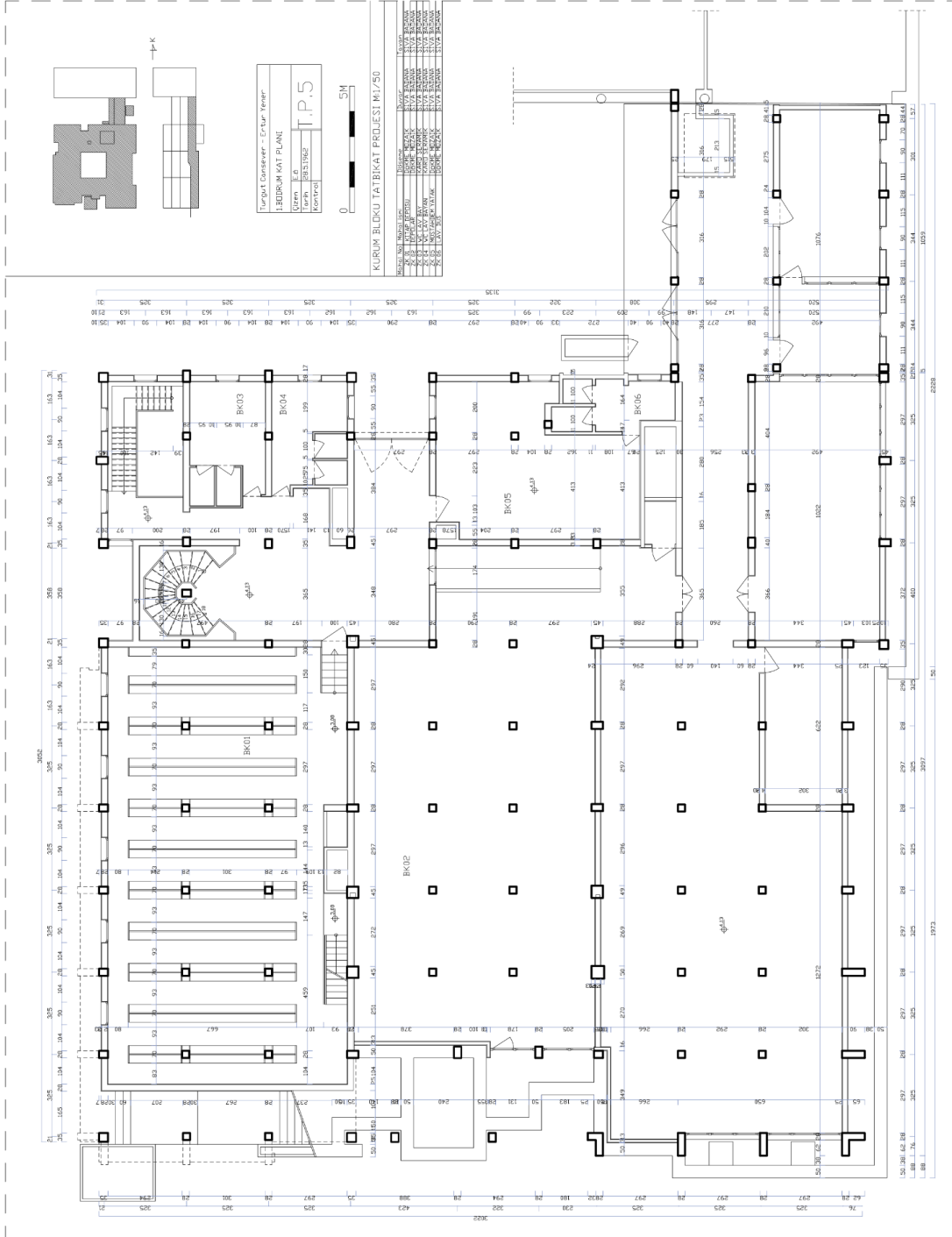
Şekil 2.23: TTK Binası’nda döner merdivenin oluşturduğu immateryal mekansal etki

Şekil 2.24’te tamamı kitap deposu olarak kullanılan birinci bodrum katta, matbaa binasına bakan cephedeki açık avluya giriş tanımlanmıştır. Matbaa binası geçiş

---

¹⁰⁹ “... insan eserinin sınırlılığı (sath ve hudutlar) kullanılan malzemenin gerçek maddi tabiatını reddetmeden ona, insan ürünü olmaktan nitelikler (sunilik) ve dolayısıyla immateryal (gayri maddi) bir ifade kazandırır. Parıldayan çini satırlar veya kesin satırlar meydana getiren duvar dokuları vs. buna örnek verilebilir. Bu immateryal tezyinatçı (güzelleştirici) tavrın hem bir parçası, hem de sonucudur. İmmateryallik, tezyinicilik sanat ürününün insan ile ilişki biçimini de belirler.” Turgut Cansever, **İslam’da Şehir ve Mimari**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 93.

bağlantısından da ulaşımın sağlandığı açık avlu, çalışanların rekreasyon mekanı olarak tasarlanır.

Şekil 2.24: TTK Binası ait 28.05.1962 tarihli 1. bodrum kat planı¹¹⁰

¹¹⁰ Ögün Mimarlık arşivinden temin edilen 1962 tarihli el çizimi projeden, bilgisayar ortamına tez müellifi tarafından aktarılmıştır.

2.3.3 Anlam

TTK Binası, Cansever'in mimarlık düşüncesinin inşa eylemi ile birlikte okumaya imkân sağlaması ve eserdeki biçimsel işlevsel ve yapısal boyutlara dair anlamsal sorgulamaları yapmak için önemlidir. Cansever'in *Osmanlı ve Selçuklu Sütün başlıkları* ile ilgili yaptığı doktora tezi ve sonrasında yaptığı *Modern Mimarlığın Temel Meseleleri* ile ilgili doçentlik çalışması, TTK Binası'nın mimarisinde, algılarında, yorumlarında kendisini gösterir. Onu anlayabilmek, Osmanlı ve Selçuklu mimari üretimlerini mekansal deneyimleyerek algılamaktan ve işaret ettiği modern mimari düşünsel ve pratik referansları anlamaktan geçer. TTK Binası'ndaki plan organizasyonu, mermerlerin desenleştirilerek kullanımı, kaba yontu Ankara taşındaki derzlerin, taş sövelerin, ışık ve gölgenin kullanım biçimi, Cansever'in geleneksel ve modern mimarlık mirasından ne denli algılarla dolu olduğunun ispatı ve zor ipuçlarını barındırır. Bu bağlamda TTK Binası'nda biçim ve malzeme kullanımı ile ilgili olarak Cansever, "küçük ölçüsüne rağmen, mahalli renkli koyu kırmızı taş duvarları ve tektonik karakteri ile yapı çevresinin odak noktasını oluşturur"¹¹¹ der. Bu durum TTK eserinde biçimin, madde ve mekâna tektonik olarak dâhil olduğunu, yani yapıdaki dışsallığın da kendi iç ilişkisi olduğunu ifade eder.¹¹²

Geleneksel inşaat ve imalat usulleri kullanılarak, genel malzemeler ve modern teknolojinin şartları ile mekan düzleminin kurulması, yapıda tekniğin kendisinin yaratıcı bir etkinlik olarak kullanıldığını gösterir.¹¹³ TTK Binası'nda, cephede kullanılan ahşap kafes sistemi, geleneksel pencere dizileri ve oranları, "insan ölçeğinde çeşitliliğe ve farklılaşmaya imkân veren bir standartlar düzeni"¹¹⁴ bağlamında ele alınarak, yapıya modern mimari estetiğin saf geometrik biçimi vasıtasıyla yerleştirilir.¹¹⁵ TTK Binası'nın orta avlusu, Osmanlı medrese plan düzenindeki, orta mekânın devamı olmakla birlikte, etrafında yer alan birimler, her biri kendi başına hem

---

¹¹¹ Turgut Cansever, **Mimar dergisi**, Ankara Yaprak Yayınları,1983, S.11,s.11

¹¹² Henri Facillon, **Biçimlerin Yaşamı**, çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.88-95.

¹¹³ Cansever, a.g.e., s.11

¹¹⁴ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.73.

¹¹⁵ Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 135.

işlev tanımlamaları hem de bütünde tekil bir işleve sahip olmaları bakımından önemlidir. Bununla birlikte “güçlü bir şekilde şahsiyetlerini koruyan bu birimler her biri ayrı ayrı bütünün oluşmasına *tezyini unsurlar* olarak katılmaktadır.”¹¹⁶ Yapıda, düşey sirkülasyon elemanları kenara çekilerek, kullanıcının avlu etrafında ‘tavaf’ hareketi yapılması sağlanır ve bu durum, hem dairesel bir dolaşım ile sonsuzluğu algısını, hem de içe dönük sükuneti sağlar.¹¹⁷ Orta hol etrafında yer alan mekân ve tektonik yapı birimleri, yukarıdan alınan doğal ışığın da etkisiyle Cansever’in aşağıda dile getirdiği, *sonsuz mekân* düşüncesini hatırlatır. Bu durumu Cansever şöyle ifade eder:

“...zaman ve zeminin sınırsızlığı insan eli ile değiştirilemez. İnsan bu sınırsızlığın farkında olmak ve kendi eli ile geliştirdiği sınırlı olduğu bilinci ile davranmak zorundadır. Bir İslam mekânında ilgilenecek konu, o mekânın biçimi değil, o sonsuz mekân içindeki mimari unsurların çeşitli özellikleri, mesafe ve yönleri, bunların içinde ve dışında insanın kendisini nasıl algıladığı, nasıl hareket ettiği.”¹¹⁸

TTK Binası’nda, parçaların bütün karşısındaki durumu ve birbiriyle ilişki şeklinin oluşturduğu yapı ve parçalarının tektonik karakteri, yapıya farklı kot ve yönlerden giriş sağlanarak, yapının yerleştiği topoğrafyanın içinde tektoniğini oluşturmasına da imkan tanır. Bununla birlikte, parçalara var olma niteliği veren ve yücelik kazandıran yapısal niteliği, eserin oluşum sürecinde bütünlüğe ve parçalara hakim olan *tezyini düzeni* oluşturur.¹¹⁹ Bu durum, yapının bulunduğu çevrenin idrakinde ve kendisi olarak var olmasını sağlar.

---

¹¹⁶ Turgut Cansever, **Mimar dergisi**, Ankara Yaprak Yayınları,1983, S.11,s.11

¹¹⁷ Aydan Balamir, Jale Erzen, **Türkiye’de Modern Sanat ve İslam Estetiği Sempozyumu**,(Modern Türk Mimarlığında İslam Estetiği), Ankara, 2007, s.69-83.

¹¹⁸ “...*Beyazıt Meydanı ile ilgili önerilerimiz, bir cennet’in adım adım yok oluşunun dramatik hatıraları üzerinde gelişmiş bir hayalden hareket edilerek oluşturulmuştur...*” devamı için bkz. Halil İbrahim, **Düzenli, İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009, s. 74.

¹¹⁹ Turgut Cansever, **Mimar dergisi**, Ankara Yaprak Yayınları,1983, S.11,s.31

2.3.4 Yapı

TTK Binası'nda ana taşıyıcı sistem olarak betonarme iskelet sistem kullanılmıştır. Cansever, bu yapıım sistemini kullanılarak, iç avlu, kütüphane ve toplantı salonu gibi mekanların, üst yüzey ve yan yüzeylerini daha esnek tasarlamayı olanaklı kılmıştır. Bu durum Cansever'in TTK Binası'nda "*mekan ve tektonik yapı birimlerinin her birime var olmak ve şahsiyetini iade etmek imkanını*"¹²⁰ vererek bir mekansal karakter oluşturmasını sağlar. Yapı cephesinde brüt olarak kullanılan kolon ve kirişler ile beraber, kesme Ankara taşı ve yığma tuğla tercih edilmiş, iç duvarlarda ise, yüzeyi sıvalı ve badanalı yığma tuğla kullanılmıştır.¹²¹

Şekil 2.25: TTK kütüphane ve iç avlu mekân etkisini oluşturan taşıyıcı elemanları

Şekil 2.25'te kütüphane ve iç avlu mekânına ait taşıyıcı kolon kirişler, içeride oluşturulmak istenen mekânın ışık etkisine göre biçimlendirilerek, asli unsurları, bir araya geliş biçimleri, dokuları, renkleri bu oluşumun önemli öğeleri olarak varolur.

¹²⁰ "Turgut Cansever Özel Sayısı", *Mimar*, S. 11, 1983, s. 31.

¹²¹ Mıyar Mimarlık, *Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu*, Ankara, Aralık 2014, s.18.

Şekil 2.26'daki 2-2 kesitinde, kütüphane için betonarme dik yamuk biçiminde ışık bacaları tasarlanmıştır. Çatının kendi taşıyıcıları olarak da tasarlanan yamuk baca biçimleri, uzun kenarından ışık alacak şekilde kütüphanenin kısa kenarı boyunca birbirine paralel altı adet olarak tasarlanmıştır. Kütüphanenin bu özel çatı formundan sızarak içeriye dâhil olan ışık, biçim ile mekân arasında sürekli değişen ilişkiler kurar ve mekân geometrisinin kendi içinde bile çeşitli geometrilerini ortaya çıkarır.¹²⁴

Kütüphane birimi, kullanıcılarının araştırma yaparken dış çevre sorunlarına karşı algısının dağılmasını engellemek için, yapı imkân nispetinde dışarıdan korunmuştur. Bu korunma, aydınlatmanın çoğunluğunu doğal tepe ışıklarının oluşturduğu, bir taraftan orta hole ahşap kafesler ile açılan; diğer taraftan batıdan gelen güneşten korumak için altı küçük kare pencere ile Ankara'ya açılarak sağlanır. Cansever, Şekil 2.27'de yapıda betonarme iskeleti taşıdığı yük oranına göre kullanarak, yükü fazla olan yerde büyük kesitli, yukarıya doğru kesiti azaltarak ve en nihayetinde taş kaplamanın arkasına kalacak şekilde düzenler. Bu durumu kendi deyimiyle, teknik bir meseleyi sunileştirmeden ve hiçbir elemanı putlaştırmadan kullanarak ve çeşitli unsurları birbirlerine göre, bu yerde nasıl vazifeler ifa edeceklerini hesaplayarak inşa eder.¹²⁵

Şekil 2.27: Betonarme iskeletin, yük oranına göre kesitinin azalarak devam etmesi

¹²⁴ Henri Facillon, **Biçimlerin Yaşamı**, çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.62.

¹²⁵ Turgut Cansever'in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde "Ustaların İlk İşleri" söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff11zc>, 20.10.2018

Şekil 2.28: TTK Binası'na ait 1-1 kesiti¹²⁶

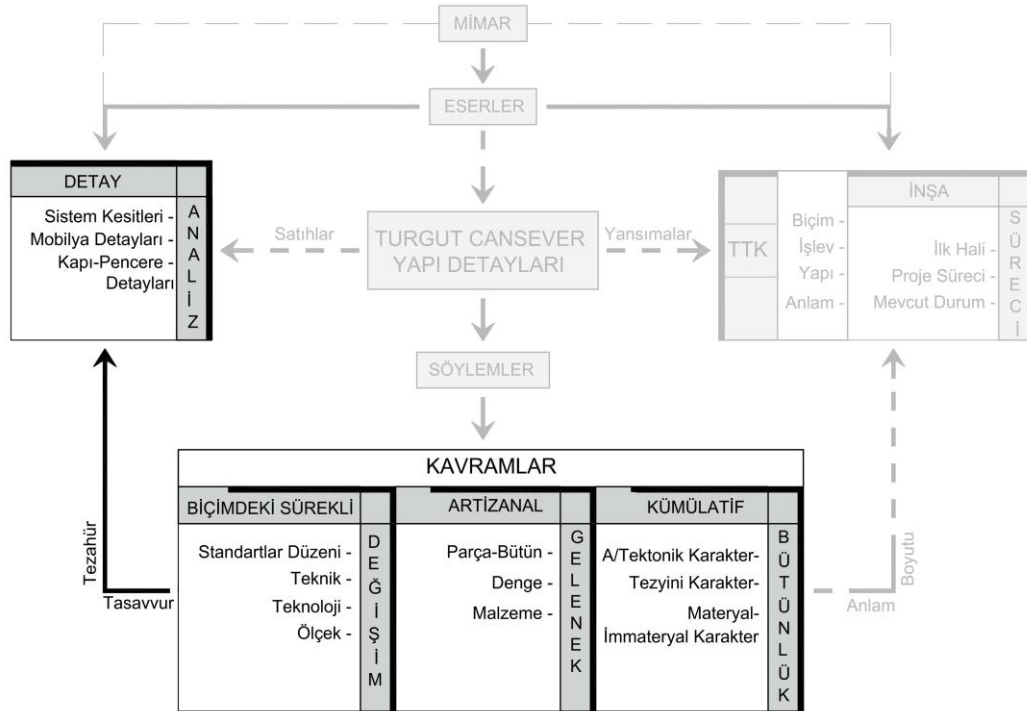
Şekil 2.29: TTK Binası'na ait 3-3 kesiti

Şekil 2.28 ve Şekil 2.29'da TTK Binası iç avlusundan geçen kesitlerde, tepe ışıklığı üçgen formda betonarme malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Üçgen formda tepe ışığının her iki yüzeyinden de ışık alınması sağlanmıştır. Bununla birlikte cephelerde kullanılan ahşap kafesler, küçük kare pencere söveleri, zemin ve duvar kaplamaları gibi birçok yapı öğesinde standart mimari elemanlar tercih edilir.

¹²⁶ Şekil 2.29 ve 2.30, TTK Binası'na ait 2014 yılında yapılan rölöve çizimi, TTK Kütüphane arşivinden alınmıştır.

3. TURGUT CANSEVER YAPI KAVRAMLARI VE TTK BİNASI YAPI DETAYLARI

Turgut Cansever'in yapı detayları ve söyleminde karşılık bulan yapı kavramlarının analiz edildiği bu bölüm, "Turgut Cansever Yapı Kavramları" ve "TTK Yapı Detayları üzerinden Okuma" olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Aşağıda şekil 3.1'de gösterildiği üzere Cansever'in yapılan söylem analizinin sonucunda seçilen üç ana kavram ve alt başlıkları yer almaktadır. Kavramlar, birbiriyle ve ilişkili oldukları ana başlıklar ile olan münasebetleri, bağlam kesişimleri üzerinden açıklanmaktadır. Bu bağlam kesişimlerinde incelenen yapı detay analizleri için kavramsal çerçeve, anlam boyutunu deşifre etmek için kullanılır.

Şekil 3.1: Turgut Cansever yapı kavramları ve detay analiz ilişkileri

3.1 Turgut Cansever Yapı Kavramları

Yapı tekniği, Cansever'in lise yıllarında resim sanatı ile başlayan, mimarlık eğitimi ve sonrası için devam eden, sanat eserinin teknik temelleri ile kültürel temellerinin bütünleştirilmesi esasına dayanan bir mesele olarak varlık bulur. Özellikle, mimarlık bölümünde çalıştığı dönemde, ağırlıklı olarak iki alanda yoğunlaştığı görülür.

Bunlardan ilki yapı teknik meseleleri, diğeri ise sanat meselelerinin teorik cepheleri olduğu söylenebilir. Bu sayede Cansever, mimari eserlerini inşa ederken, düşünce düzleminde yapının karşılık bulduğu söylemi de inşa eder. Bu durum, Cansever'in yaptığı akademik çalışmalar ile birlikte modern çağ ile İslam dünyası arasında rastlaşma noktalarını görmesini sağlar. Aynı zamanda Cansever'in kendi mimari pratiğinde de yerel ve modern teknik meseleleri ele almaya sevk eder. Bu yaklaşımla inşa ettiği yapılarında Cansever, ait olduğu toplumun yapı kültüründe olan yerel ve geleneksel yapı teknik çözümleri ile modern çağın imkânlarını reddetmeden kullanmaya çalışır.¹²⁷ Yapılan çalışmada Cansever'in yapı kavramları, TTK yapı detaylarını açıklamaya yardımcı üç ana kavram ve alt başlıkları şeklinde ele alınmaktadır.

3.1.1 Biçimdeki Sürekli Değişim

Cansever'in mimari eserlerinde *biçimsel olarak sürekli değişim*, mimari yaklaşımında çeşitli şekillerde okunabilir. Cansever'in bir tasarımcı olarak benimsediği “aradığı birtakım standartları her projede üst üste yığarak bir araya getirme ve bir bütünü oluşturma”¹²⁸ yaklaşımı, temelde değişimi de beraberinde getirir. Bu değişim, TTK Binası'nda taş dokusunun kullanılışı, standartların kullanımı, asimetrik plan düzeninin avlu etrafında biçimlendirilmesiyle sağlanır. Bu sayede yapı, içinde vadettiği hayatın ve hareketin insan ölçeğinde olduğu, insanın içinde parçası olduğu, şehirdeki sosyal ilişkilerin insan ölçeğinde olduğu, bir değişimi olanaklı kılar. Bu imkanların beraber varolup yaşabilmesi için, dayanakları ait olduğu toplumun inançları olan, *Standartlar düzeni*'ni yöntem olarak tercih eder.¹²⁹ Bu sayede Cansever, “asli standart verileri ve ondan doğan teknik çözüme dayalı güzellik öğeleri”¹³⁰ni, mevcut teknolojik imkanlar aracılığıyla yapılarda kullanılması gerektiğine inanır. Bu şekilde, “ölçek ve biçimdeki

---

¹²⁷ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 252.

¹²⁸ Emine Ögün'ün Turgut Cansever hakkındaki söyleşi için bkz: “**Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar-Turgut Cansever**, TV net belgeseli, <http://www.tvnet.com.tr/belgesel/sonsuzlugun-izinde-bir-mimar--turgut-cansever-2160753>, erişim tarihi: 03.03.2019.

¹²⁹ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.73.

¹³⁰ Cansever, **A.g.e.**, s.199.

sürekli değişime imkân veren”¹³¹ bir mimarlık anlayışının oluşması gerektiğini ifade eder. TTK Binası’nda ve genel olarak Cansever’in diğer mimari eserlerinde biçimsel olarak değişimi sağlayan bir başka özellik, “yukarıdan aşağıya düşünmenin beraberinde getirdiği kaçınılmaz sistematik” ile “şehre ve zemine bağlı yönelişlerin farklılıkları bir bakıma transandantal olanın, topolojik olanın yerel olanla objektif alemle farklılığına”¹³² dair mimari çözümleri barındırmasıdır. Bu bağlamda TTK Binası’nın çatı örtüsünün biçimlenmesi, şehrin iklim özelliklerine göre, farklı biçim ve yönelişlere sahiptir. Bu durum bir yandan dışarıda yapının biçimsel çeşitliliğe ve dolayısıyla değişime sahip olmasını sağlarken; içeride ise iklim değişimlerine bağlı ışık-gölge yönelişlerinin oluşturduğu mekanın biçimsel hareketliliğini sağlar. Çatıdaki ışık baca yüzeylerindeki kalıp izlerinin, zemindeki mermer desen çizgilerinin birbirine paralel olması ile bağlantılı bu yaklaşım, Cansever’in “yukarıdan aşağıya düşünme” ve mimari eserlerindeki “topolojik yaklaşımı”nı örnekler. Bu bağlamda, TTK Binası yapı detay ve çözümlerine olan yaklaşımını anlamak için ele alınan “biçimdeki sürekli değişim” başlığı altında, *standartlar düzeni, teknik, teknoloji, ölçek* kavramları ele alınmaktadır.

3.1.1.1 Standartlar Düzeni

Mimari eserlerini inşa ederken yapım yönteminden biri olarak ele aldığı ve yapılarını açıklarken sıkça kullandığı standartlar düzeni kavramını Cansever şöyle tanımlar: “...insan ölçeğinde ve tarihi süreç içerisinde mekân özelliklerine göre ana karakteristikleri değiştirmeden, sayıları ve mesafeleri düzenlenerek, her defasında yeni çözümler...”.¹³³ Cansever’in tasarladığı ve inşa ettiği son yapılarına göre daha az somut standart verilerinin olduğu görülse de TTK Binası, kendisinden sonraki projelerde standartlar düzeninin tatbik edilmesi için zemin hazırlar. Cansever’in TTK Binası cephesinde, geleneksel Türk evlerinde kullanılan ahşap kafeslerin iç ve dış mekanlarda kullanımı, kesme Ankara taş malzemenin belli ölçülerde ve yığma teknikle kullanımı, taş çörten ve söve elemanların yapının farklı biçimlerde kullanımı,

---

¹³¹ Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.61.

¹³² Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.212.

¹³³ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 90-91.

Cansever'in standartlar düzeni öğelerinin kullanımına örnek olarak verilebilir. Bu tasarım ve uygulama tercihleri, Cansever'in iklim faktörlerini göz önünde bulundurarak standart yapı öğelerini pasif metotları kullanarak inşa etmeyi denediğini gösterir.

Cansever'in inşa yöntemi için söylediği standartlar düzeni ifadesi şöyledir: "...mahalli tecrübeden hareket ederek, ona ilave edilecek unsurları yahut mevcut olanın yerine neyin yerleştirileceğini araştırıp, bazı sistem denemeleri ortaya çıkarıp, test edip uygulamak...".¹³⁴ Bu bağlamda Cansever'in TTK Binası'nda yukarıdaki ifadelerini sorguladığı görülmektedir. Özellikle dış cephe ve iç avlu cephelerinde yığma tuğla duvar üzerine kesme Ankara taşı uygulaması, marmara mermerinin zemin döşemesi ve iç avluya bakan korkuluklara ve ahşap duvar raflarına taşıyıcısı olarak kullanılması, marmaris mermerinin duvar yüzeylerini kaplamak için tercih edilmesi, Cansever'in sorgulama örnekleri olarak görülebilir. Bununla birlikte TTK Binası'nda, çinko kaplı yatay çatının tercih edilmesi ve çatı örtüsünün iç avlu, toplantı salonu, kütüphane gibi mekanların karakterine uygun yukarıdan ışık almasını sağlayan teknikler kullanılarak farklı çatı biçimleri tercih edilmesi, Cansever'in bir diğer sorgulama biçimidir. TTK Binası çatı örtüsündeki biçim çeşitliliği aynı zamanda, iklim faktörlerini kontrol etmek için ışık açıklık ölçüleri, ışığı alışı yönleri, sıcak iklim koşulları göz önüne alınarak oluşturulan iç ve dış mekan etkilerine dair Cansever sorgulamalarını gösterir.

3.1.1.2 Teknik

Cansever'in teknik meselelere olan yaklaşımı, proje çalışmaları için inşa edildiği topografya, iklim, sıcaklık gibi faktörlere gereken zaruri teknik çözüm olmanın ötesindedir. TTK Binası'nda Cansever'in, standartlar düzeni için yukarıda ifade ettiği uygulama yaklaşımını, "standartlaşmanın mutlak elastikiyete sahip farklı sosyal yapılara cevap verebilmesi"¹³⁵ için teknik meseleler bağlamında ele alır.

---

¹³⁴ Cansever, **A.g.e.**, s.298

¹³⁵ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 236.

Bu bağlamda Cansever, TTK Binası'nda topoğrafya yönelişlerini hesaba katarak araziye yerleşmek, çevresindeki büyük ölçekli yapılara karşı tavır almak, gereken anıtsal nitelikte strüktürel ve biçimsel ifadeleri oluşturmak, iç mekanda farklı mekansal etkiler oluşturmak için, teknik sorgulamalar yapar. Cansever'in TTK Binası için yaptığı teknik sorgulamaların uygulama biçimlerine örnek olabilecek açıklaması şöyledir:

“...Kütüphane için ise tamamen tepe ışıkları ile aydınlanmış olmakla beraber batıdan gelen güneşten rahatsız olacağı için o cephe tamamen kapatılmış olması gerekirken; aynı zamanda bir taraftan o orta hole açık, öbür taraftan da dünyaya kapalı olmadığını göstermek üzere de küçük pencereler ile Ankara'ya kadar görüş imkanı veren bu küçük pencereler ile Ankara'ya açıldılar. Bu istekleri karşılayacak bir betonarme iskeleti, yükü en fazla taşıdığı yerde, taşıdığı yük oranında büyük kesitli, o yük azaldığı zaman da daha küçük kesitli, daha yukarıda daha küçük kesitli, mesela taş kaplamanın içerisinde bir yere kadar gözükmürken ondan sonra kesit bir kere daha küçülünce taş kaplamanın arkasında kalacak tarzda düzenledik. Tamamen bir teknik meseleyi sunileştirmeden hiçbir elemanı putlaştırmadan. Ben bir iskelet yapıyorum, yaptığım sikelete diğerlerini de içerine yayıyorum diye düşünmeden, çeşitli unsurları birbirlerine göre bu yerde nasıl vazifeler ifa edeceklerini hesaplayarak, onlara strüktürde de onlara uygun yerler veren bir yaklaşımdı...”¹³⁶.

Yukarıda ifadelere bakıldığında Cansever'in, TTK Binası'nı tasarlarken getirdiği yapısal çözümleri, sadece biçimsel değeri olan fraksiyonlar değildir, yapı içinde işlevsel olarak karşılığı olan yaklaşımlardır. Bu bağlamda yapı strüktürleri olan elemanlar, cephede taşıyıcı olarak var olur, taşıyıcı görevini yukarı doğru azalması gerektiğinde azalır ve cephede kaybolur. Bu durum iç mekanda da aynı şekildedir, taşıyıcı eleman biçimi ve dokusu ile kendisi olarak görünür ve mekanın karakterini belirleyen ana unsur olarak varlık bulur. Cansever bu inşa eylemini, kendi ifadesiyle “teknik bir meseleyi sunileştirmeden ve hiçbir elemanı putlaştırmadan” yapar. Bununla birlikte, “mimarının kendi iç yapısının teknik çözümlerinin tabii neticesi olan geometrik verilerden oluşan bir bütünlükte olduğunu” ifade eder.

---

¹³⁶ Turgut Cansever'in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde “Ustaların İlk İşleri” söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff11zc>, 11.11.2018

3.1.1.3 Teknoloji

Mimarlıkta düşülen önemli yanılgılarından biri, mimaride teknolojiyi insanın biyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir araç olarak görmek ve “ürettiği bir şeyin kendi başına çözüm olduğunu düşünmek”¹³⁷ tir. Bu bağlamda modern mimarinin teknoloji yaklaşımı için Cansever şöyle der:

“Rasyonellik ve modern teknolojide evrensellik meselesi gündemde fakat onun çözümünü getiremediler. Çünkü evrenselliğin zarureti, makrokosmos için geçerli olduğu kadar mikrokosmos için de geçerli olmasından kaynaklanır. Yani bir merkezi noktadan baktığımız zaman doğru gözüken, sonuç yerinden baktığımız zaman da doğru gözükmeli. Modern mimarlık bu tarafından bakıldığı zaman doğru gözükecek bir çözümlemeyi aramadı; gündeminde yoktu, makinenin her şeyi çözeceğini, rasyonelliğin makine ile beraber nihai sonucu vereceğini zannediyordu...Marksist teorinin tek başına bütün dünyayı cennete çevireceğini zannetmesi gibi modernistler de varlığın süreç olduğu gerçeğini gözden kaçırdılar...”¹³⁸

Yukarıdaki ifadeleri ışığında Cansever, teknolojinin insanın biyolojik ihtiyaçları ile beraber yaşadığı çevreye, kültüre vb. kişisel ve toplumsal bileşenlerine göre tasarlanarak/dönüştürülerek insanın biyo-sosyal gereklerine uygun yerde kullanılması gerektiğine inanır. Cansever modern mimarinin varlığın bir süreç oluşunu gözardı ettiğini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ürünlerin de tekdüze makinevari yapılar olduğunu ifade eder. Bununla birlikte Cansever, varlığı anlayabilmenin ona çeşitli cephelerden bakmayı mümkün kılan esnekliğe sahip olması gerektiğini düşünür. Bu noktada Cansever’in teknoloji yaklaşımı, TTK Binası ile almaya hak kazandığı Ağa Han Mimarlık Ödül raporu üzerinden açıklanabilir. Rapor, TTK Binası için şöyle der: “Çağdaş yapı teknolojisini geleneksel fikir ve ilkelerle birleştiren bir mimari anlatım biçimi...”¹³⁹. Rapordaki ifadeler bağlamında Cansever, varlık sürecinin merkezde olduğu geleneksel üretimleri yapılarında temel yaklaşım olarak benimser.

---

¹³⁷ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 87.

¹³⁸ Cansever, **A.g.e.**, s.132.

¹³⁹ Turgut Cansever, **Mimar dergisi**, Ankara Yaprak Yayınları,1983, S.11,s.11

TTK Binası'nda Cansever teknolojiyi, inşa sürecini besleyen, değiştiren, dönüştüren farklı yapı yönelişlerini sağlamak için araç olarak kullanır. Bu bağlamda Cansever, kullandığı yapı teknolojisini inşa ettiği yerin malzeme, mahalli biçimsel verileri, teknik yapısal kullanımları ile beraber ele alır. TTK Binası'nda, betonarme kalıp karkas taşıyıcı sistemle kesme Ankara taşının beraber kullanımı, alüminyum doğrama ile geleneksel ahşap kafesli ve kepenkli açıklık öğelerinin beraber kullanımı, Cansever'in teknolojiyi kullanma yaklaşımını rnekler. Cansever, TTK Binası'nın tasarım ve üretim süreçlerinde teknolojiyi, kurduğu yapısal ilişkiler ve oluşturduğu mahalli bağlam yaklaşımları ile bu bağlamlardan özerk inşa edilen yapıların "teknolojik pedagoji"¹⁴⁰ yaklaşımına eleştiri getirir.

3.1.1.4 Ölçek

TTK Binası'nda, Cansever'in ölçek yaklaşımının üç farklı bağlamı var. Her birinin birbiriyle farklı düzlemlerde temas eden, birbirini tamamlayan ve birbirlerine özgünlük katan ilişkileri söz konusudur. Bu bağlamlar: kent, yapı ve mobilya ölçeklerinden oluşan ilişki biçimleri üzerinden kurulur. Kent bağlamında Cansever'in yaklaşımını değerlendirmek için Ankara'nın kent planlamasının, TTK Binası'nın inşa edildiği zaman aralığına kadar, geçirdiği önemli süreçlere değinmek gerekir. Yeni bir devletin başkenti olan Ankara'da, Cumhuriyetle başlayan yapılaşma hareketlerinde, kentin imajı, cumhuriyetin imajı olarak algılanacağı için yetkililer, kent planlamasına ayrı bir önem verir. 1927'de hazırlanan Lörcher planı ile kentin, eski yerleşimden ayrı yeni bölgede olması uygun görülür. 1928 yılında şehrin tüm sorunları ile ele alınması için yarışma açılır. Açılan yarışmayı kazanan Prof. H. Jansen'in planı, merkezde açık alanlar ve kent arasında ilişki önerir. Bu kent planlama yaklaşımlarının zemin teşkil ettiği Ankara kent yerleşimi, eski geleneksel kent dokusu ve bu dokuyu oluşturan yapı leğinden, uzak bir yaklaşım ile tasarlanır.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 184.

¹⁴¹ Mehmet Tuncer'in "Başkent Ankara'nın İlk Planlama Deneyimleri" makalesi için bkz: https://www.academia.edu/2340123/BA%C5%9EKENT_ANKARA_NIN_%C4%B0LK_PLANLAM_A_DENEY%C4%B0MLER%C4%B0, 21.12.2018

Bu durum, mahalli şartlar içerisinde kendi yapı geleneğinden ve onu oluşturan yaşayış biçimlerinden uzak, insan ile tabiat, çevre ile mimari, parça ile bütün arasında kopuk bir ilişkiye sebep olur. Bu bağlamı örnekleyecek Cansever ifadesi şöyledir: “Asrımızın dev şehirleri içinde küçülüp yok olan insan; dev ölçekli yollar, şehir mekânları ve binalar arasında eriyip, küçülüp, çevresinin oluşumundaki sorumluluğunu bile unuttu...”.¹⁴² Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için ise Cansever şu ifadelerle yer verir: “Konutların biçimlenmesi, komşuluk ilişkilerinin oluşturulması ve gelişmelerinde kullanıcıların ve ev sahiplerinin karar verme hakkının yeniden tesis edilmesi zaruridir. İnsanlar kolektif-toplumsal mekanın oluşmasına, dünyanın güzelleşmesine, ancak bu yolla katılabilecek, fert olarak bu yolla gelişmelerini tamamlayacaklardır.”.¹⁴³

Cansever’in yapı ölçeğine dair yaklaşımları için, TTK Binası’nın bulunduğu konuma, yakın çevresindeki yapılara ve kent içinde kendi iç dinamikleri ile ifade ettiklerine değinmek gerekir. Bu bağlamda bakıldığında TTK Binası, “Jansen ve Lörcher’in uygulanan imar planlarında kentin en önemli iki arterinden biri olan, Atatürk Bulvarı boyunca konumlandırılan çoğu yabancı mimarlar tarafından tasarlanmış, eğitim amaçlı kamu / okul binalarının hemen bitişik arka cephelerinde yer alır.”¹⁴⁴ TTK Binası’nda ölçek algısını çeşitlenmesinde, topoğrafya yerleşimi, malzeme ve biçimsel tercihler önemli rol oynar. Bu bağlamda, yapının girişi için tasarlanan betonarme kanopili giriş saçağı, sokakla ilişki kurarak davetkar bir ölçek algısı oluştururken; diğer taraftan yapının taş kaplı masif cephe yüzeylerinin zemin kattaki kolonatlardan geçiş ile kurduğu ilişki, yapıya anıtsal bir ölçek ifadesi kazandırır. Yapı topoğrafyadan kaynaklı olarak batı cephesinin bağlantı kısmında tek kat, kuzey cephesinde dört kat, güney cephesinde üç kat yüksekliğinde görünür.

---

¹⁴² Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş yayınları, İstanbul, 2014, s.183.

¹⁴³ “**Turgut Cansever Özel Sayısı**”, **Mimar**, s.11, 1983, s.6.

¹⁴⁴ “*Bruno Taut tarafından projelendirilen ‘Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’ yapının güneyinde, Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi, Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü, yapının batısında yer alırken eski adıyla Ankara Kız Lisesi kuzeyde konumlanmıştır. Kentin en önemli bulvarı üzerinde konumladıkları için de oldukça iri cüsseli ve uzun yapıları ile kentin yeni yüzünü oluştururlar.*” **Miyar Mimarlık, Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.8.

Yapı saçağının da cephe elemanı gibi tasarlandığı bina, yapıya farklı dinamik ölçeklere sahip algılar sunar. Cansever'in kent ve yapı ölçeğine olan yaklaşımlarını, yapı içinde insan ölçeğini birebir baz alarak kurduğu bir diğer bağlamı mobilya ölçeğidir. Mekan içinde mobilya hem bir yapısal öge hem de mekanın karakteri için belirleyici bir işlevsel ögedir. Bu durum için mobilya, bütün içinde ve tek başına yeniden keşfedilen bölüm ile bütün arasındaki ilişkiyi tamamlar. Mobilya Cansever için, mekanda onu oluşturan malzemedan, inşa ettiği teknikten doğrudan ilişki kurduğu diğer yapısal öğelerden soyutlanmaz. Yapının, mobilya ve detaylarda tasarımda hak ettiği değeri görmesi, Cansever'in "kalıpçı ile kalıpçı, marangozla marangoz, demirci ile demirci" olmasının bir sonucudur.¹⁴⁵

3.1.2 Artizanal Gelenek

Artizanal gelenek kavramını, Cansever'in dile getirdiği 20. asır yaşanan sanatla seyredilen sanat felsefelerine olan yaklaşımı üzerinden okumak mümkündür. Cansever, seyredilen sanat için, insanın cereyan eden hadisenin içinde yer alma imkanı bulamadığı, pasif bir pozisyona sevk edildiği ve bilinçsiz bir yönlendirilmeye tabi tutulduğunu söyler. Bu doğrultuda Cansever, seyredilen sanatın mimari alanındaki yansıması için, mimari alanda modernizmi gündeme getirenler, bunun ancak görüntüleriyle ilgilendiği söyler.¹⁴⁶ Sanatta olması gereken durumu özetlemek için Cansever şöyle der: "Yaşanan sanat ve yaşanan kültür türüne dahil olan kültürlerde en basit, en fukara insan dahi o kültürü yaşıyor."¹⁴⁷. Yukarıdaki ifadelerinden hareketle Cansever, mimari yaklaşımında benimsediği yaşanan artizanal ürün/üretim özelliklerini şöyle açıklar:

Sözün güzelliği, anlatımın güzelliği, şiiri bilfiil okumak, hatırlamak ve yaşamak ya da yazmak varken, musikiyi bilfiil yapmak veya yapılırken dinlemek, hayatımızın ayrılmaz parçası, haline getirmek varken... Doğrusu, insanları yüceltecek faaliyetler düzenini düşünmeye ihtiyaç var. Farklı kültür düzeyindeki insanları, tümüne hitap edebilen ve baktıkça görüşleri derinleştiren bir eser, gerçek sanat eseridir bence.

---

¹⁴⁵ Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 16: Carlo Scarpa, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2001, s. 39.

¹⁴⁶ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 132.

¹⁴⁷ Cansever, **A.g.e**, s.199.

*Çevreyi böyle bir mimari ile inşa ettiğimiz, müzik, şiir yahut öteki artizanal ürünler bu derinliğe sahip oldukları zaman -sinema, tiyatro ve roman dahil- ve insanları bilinçsiz yakalayıp onları telkinle bir yerlere yöneltmediğimiz zaman, eserle ilişkisinde insan gittikçe derinleşme imkanı bulur.*¹⁴⁸

Cansever, “farklı kültür düzeyindeki insanların tümüne hitap edebilen ve baktıkça görüşleri derinleştiren eserleri” oluşturmak için geçmişin artizanal mimari üretimlerini, kendi mimarisini oluşturmak için şerh eder. Cansever, mimari tasarım yaklaşımlarını artizanal üretimlerinin üzerine kurar, ama bu üretimleri aşındırır, deforme eder, kendisine ait kılana kadar değiştirir, dönüştürür. Bu yaklaşımla ortaya koyduğu mimari eserler, yepyeni algısı ve inşa edildiği çevrenin içinde yeni bir tasarım görüntüsü oluşturmaz. Tanyeli’nin Carlo Scarpa’nın Verona’daki Castelvecchio eseri için söylediği, “aynı mekanda tüm zamansallıklar birlikte yaşanır, ancak hiçbiri tekil olarak yaşanamaz.”¹⁴⁹ ifadesi Cansever’in mimari eserleri için de geçerlidir. Bu sayede, Cansever mimarlığı, İslam kültürlerine ait mimari özellikler ile mahallileşme imkanı, yani tarihi ve mahalli gerçeğin bilincini yansıtan ve inşa edildiği yerin zaman ve zemin boyutuna göre üslup değiştiren özelliğe sahiptir.¹⁵⁰ Bu özelliği Cansever, geçmişteki mimari birikimi “bütün asli standart verilerini ve ondan doğan teknik çözüme dayalı güzellik öğelerini”¹⁵¹ mimari anlayışına, güncel mimari malzemeyi ve yapı tekniği olanaklarını kullanarak eserlerini inşa etmesiyle sağlar.

Artizanal gelenek üst başlığı altında, Cansever’in *parça-bütün, denge ve malzeme* kavramları ele alınmaktadır. Cansever’in, referans olarak aldığı malzeme ve malzemenin bir araya geliş biçimleri, mekanı meydana getiren eklemlerin oluşturduğu fraksiyonel parçalar ile bütünü oluşturan dinamikleri üzerinden sorgulanır.

---

¹⁴⁸ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 198-199.

¹⁴⁹ Uğur Tanyeli, “Yenilik, İcat, Yaratıcılık ve Diğer Mimarlık Mucizeleri”, **Yıkarak Yapmak**, Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s.215.

¹⁵⁰ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.20.

¹⁵¹ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.58.

3.1.2.1 Parça-Bütün

TTK Binası, iki farklı zaman dilimi içerisinde inşa edilmesinden kaynaklı olarak matbaa binası, kurum binası ve ara bağlantı mekanı gibi farklı boyutlardaki parçalardan oluşur. Bu durum yapının kendi doğal sürecinde, parça-bütün ilişkisinin kurulmasına fiziksel olarak zemin hazırlamaktadır. Cansever, hayatın her an değişen yapısı içerisinde yaptıklarımızı karşılayan esneklikte mimari yaklaşımların gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur.¹⁵²

İnsanların “hayatlarına devam edebilmeleri ve katkılarını sürdürebilmeleri için, onlara ek yapılabilmesi, onların içinden bazı parçaların çıkarılabilmesi, bunların birbirine eklenerek devam edip büyüebilmesi” için oluşturulan mimari eserlerin parça-bütün ilişkisine sahip olması gerektiğine inanır.¹⁵³ TTK Binası’nı oluşturan parçasal yapıdaki kütsel bütünlük, yapıda plan düzlemindeki kurgu ile devam eder. Mekansal birimlerin avlu etrafında kurgulanması, yapı içinde dairevi hareket yapılabilmesini ve bununla birlikte her attığımız adımda mekansal parçaları farklı bir şekilde görülmesini sağlar. Bu durum, yapı içinde mekansal algının statik karakterden sıyrılarak, insanın hareketine göre değişebilme esnekliğini sağlar. TTK Binası’nda, parça-bütün ilişkisi “*kübistik düzenleme*” ile kurulur. Bu düzenlemede, yapıyı oluşturan mekansal birimler bağımsız bir düzenleme ile meydana gelmezler, yapı içinde oluşturulan hiyerarşik düzene göre bütünlüğün içinde varolurlar.¹⁵⁴ Bu şekilde, yapıyı oluşturan düzende yapısal birimler kendi oluşturdukları bütünde, varlıklarını yok etmeden kendi karakterlerini korurlar.

3.1.2.2 Denge

Cansever mimari eserlerinde denge unsurunu, yapının biçimsel, işlevsel ve yapısal fragmanlar ile ilişkisi üzerinden kurar. TTK Binası bağlamında mimari fragmanlara bakıldığında Cansever, yapı için tercih ettiği, topoğrafyaya yerleşim, gabari, malzeme ve strüktür ile binanın çevresindeki yapılara karşı biçimsel dengesini kurar ve çevresel olumsuzlukları giderir.

---

¹⁵² Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 310.

¹⁵³ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **A.g.e.**, s.311.

¹⁵⁴ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28.

Yapının topoğrafyasının sağladığı eğim kullanılarak yapının farklı cephelerinin yol kotundan farklı biçimsel dengeler kazanması sağlanır. Bununla birlikte bu kotlar kullanılarak yapının bahçe, açık avlu ve kapalı iç avlu gibi farklı kotlara sahip biçimsel dengeyi destekleyen işlevsel dengeleri kurulur. Cansever TTK Binası'ndaki işlevsel dengeyi, tasarladığı iç avlu etrafında, parça-bütün ilişkisine sahip işlev birimlerini organize ederek sağlar. Binanın ağırlık merkezini de oluşturan iç avlu, dış mekandaki cephe elemanlarının iç avluda kullanılarak kurulan iç-dış mekan dengesi için de önemlidir. Cansever, yapıyı inşa ederken tercih ettiği taş, ahşap gibi malzemeler ile kalıcılık-geçicilik denge ifadelerini kurar. Yapıda kurduğu bu denge ilişkileri için Cansever, çoğunlukla Osmanlı/İslam mimarlık artizanal üretimlerini referans alır. Bu üretimlerde “denge duygusu demek olan huzur” yapılara ait mimari ifadenin belirgin bir şekilde oluşumunu sağlar. Cansever'in mekansal huzuru/dengeyi sağlamasında farklı biçim ve açılarla mekana aldığı doğal ışık önemlidir. Aynı zamanda, iç avlunun yapısal öğelerinin kendi doğal ifadeleri ile oluşturduğu tezyini ifade ve iç avlu mekânının mekansal ilişkileri belirleyen ve her bakış noktasında yeniden kurulan dengelerin sakinliği, Cansever'in artizanal denge üretimlerinin güncel yorumları olarak okunabilir. Bu oluşumda, farklı işlev ve yapıdaki her mimari unsur, yapısal parçaların karmaşık güçler dengesi içinde yansısıyla vücut bulan ikna edici, tam ve gerçek biçimlerine kavuşur.¹⁵⁵ Cansever'in bu durumu destekleyici ifadeleri şöyledir:

*Galiba bir kere söylemiştim, Sedad bey iki sene yapıyı anlattığı zaman, bir yapının yerinin seçimi, araziye düzeltme, temeller, duvarlar, boşluklar, kuvvetlerin aksülamelleri (tepkileri), onların dengelenmesi hepsinin örtülmesini anlattığı zaman o birbirini tamamlayan çabaların güzelliği... Galiba bir binanın güzelliği de bu çabaların birbirini tamamlamasıyla ortaya çıkan tutarlılığının bir sonucudur.*¹⁵⁶

Yukarıda ifade edilen açıklamalar ile görüldüğü gibi Cansever'in, binayı oluşturan fraksiyonlarının bir araya gelişlerindeki tutarlılık, binayı tamamlayan çabaların güzelliğini ortaya çıkarır. Bu bağlamdaki tutarlılık, yapı-biçim-işlev arasında kurulan “değerler hiyerarşisi ve dengesi ile” oluşturularak, her biri kendi şahsiyetine sahip birimlerin bütünlüğünü meydana getirilir.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s.187.

¹⁵⁶ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.112.

¹⁵⁷ “Turgut Cansever Özel Sayısı”, **Mimar**, s.11, 1983, s.17.

3.1.2.3 Malzeme

Mimarlıkta malzeme, kendi tabiatına uygun kullanım ve formları göz önüne alınarak, istenen mekansal etkileri oluşturmak için kullanılan temel araçlardan biridir. İnşa eylemi ile birlikte malzeme, tasarlanmak istenen eserin biçimsel ifadesini yapısal fraksiyonlar üzerinden dile getirir. Bu durum malzemeyi, kullanılmak istenen iklim ve topoğrafya gibi fiziksel etkilere göre tercih edilmesini gerektirir.

Cansever'in malzemeyi kullanma noktasındaki yaklaşımı, "İslam mimarisinde malzeme ve teknolojileri kendi uygun yerlerinde kullanılmak zorunluluğu"¹⁵⁸ üzerine kuruludur. Bu yaklaşımda Cansever, yapılarını inşa ederken malzemeyi olduğu gibi, neyse o olarak kullanır; niteliklerini inkâr etmeden ve önemlerine aşırı bir vurgu yapmadan.¹⁵⁹ Bu bağlamda yapılarını inşa ederken tercih ettiği tabii ve suni malzemeler için Cansever şöyle der:

*"İslâm mimarisinin hakim bir özelliği de olan 'teknik'e karşı tabî bir tutumu temsil eder. Tahta ile taş yahut maden ile çini gibi farklı malzemelerin bir arada kullanılmasında amaç, basit ve ilkel zıt ifadeleri yaratmak yerine, tabî ve sunî olanın, erkek ve kadının tezatlı ama aynı zamanda da birbirine saygılı güzellikleri gibi bireysel güzellikleri vurgulamaktır."*¹⁶⁰

Cansever'in yukarıdaki ifadeleri, TTK Binası'na ait aşağıda Şekil 3.1'de örnekleri verilen malzeme kullanımı üzerinden ele alınabilir. Bu bağlamda brüt beton kolonlar ile kesme Ankara taşı, alüminyum pencere doğramaları ile ahşap kafesler, iç avludaki masif kalın ahşap korkuluk ile boyalı döşeme alınları tabii ve suni olanın birbirine saygılı güzellikleri gibi bireysel güzelliklerini örnekler.

---

¹⁵⁸ Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş yayınları, İstanbul, 2010, s.18.

¹⁵⁹ Cansever, **a.g.e.**, s.28.

¹⁶⁰ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 33.

Şekil 3.2: TTK Binası'nda kullanılan malzemeler arasında kurulan ilişki biçimleri¹⁶¹

3.1.3 Kümülatif Bütünlük

Kümülatif bütünlük, Cansever'in mimari eserleri, nitelik bağlamında sorguladığı aditif kümülatif yaklaşımına dayanır. Bu yaklaşımda Cansever, mimari projelerinde “pencereler, taş parçaları yani işte kullanılacak ne varsa bunları ‘organik’ denilecek türden bir bütünlük oluşturacak tarzda değil de, bu parçaların her birinin bağımsız bir hüviyete sahip olmalarını sağlayacak şekilde”¹⁶² ele alır. Oluşturulan mimari satırlar, “monümentalist bir yaklaşımla, yani bir nizam iradesi ile değil, adeta bulunduğu yeri süsleyecek parçalar”ın bir araya gelmesi ile oluşur. Bu durum Cansever'in mimari eserlerine ait fragmanlarının (biçim, işlev, yapı) kendi doğal iç dinamikleri ile oluşmasının bir sonucudur. TTK Binası'nda iç dinamikleri örneklemek gerekirse, “iç mekanın gereği olarak pencere herhangi bir simetri aranmadan” cepheye yerleşir. Bununla birlikte taşıyıcılar, taşıdıkları yük oranlarına göre aşağıda büyük kesitli, yukarıya çıkıldıkça küçük kesitlere dönüşerek kullanılırlar.

Cansever'in bu yaklaşımı, Heinrich Wöfflin'in *Yatay Eklemlenme Karakteristiği* için ifade ettiği, “...kütlesel bedenden ayrılıp kendilerine özgü bir yaşam sürmek üzere çıkan uzuvların gelişimi”¹⁶³ ile benzerlik gösterir. Wöfflin, merkezdeki konstrüksiyonla olan bağının gevşemesiyle oluşan bu kendine özgür yaşamla, mekansal olarak daha huzur verici bir etkinin ortaya çıktığını söyler.

¹⁶¹ TTK kütüphane arşivindeki, Miyar Mimarlık tarafından hazırlanan rölöve raporundan alınmıştır.

¹⁶² Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007, s.330.

Her iki yaklaşımda mimari eserlerin asli biçim ve ifade özellikleri yok edilmeden oluşturulan yapısal tektoniklerin tezyini, sakin hareketli yapısı ve ilişkiler düzeni söz konusudur. Bu ifadeler bağlamında TTK Binası'na bakıldığında Şekil 3.2'te görüldüğü üzere, yapısal elemanlar malzeme, renk, doku, biçim ve tekrar edilme durumları ile kendi sathında özerkleşirler. Aynı zamanda, sayısız küçük hareketle mekan bütünlüğünün mahiyetine aykırı düşmeden satırlar, hareket ve oluşumun alanı haline dönüştürülür.¹⁶⁴

Şekil 3.3: TTK Binası satırlarında kümülatif oluşma biçimleri

“Kendi merkezi etrafında kapalı ve statik, donuk bütünlüklerin yerine, varlığın sürekli oluşan ve çehesinin ihtiyaçlarını karşılamak için dinamik, açık, kümülatif bütünlüklerin yapı taşı olan tektoniklerin sonsuz mekân içinde sorumlu varlıklar olarak yer alması ile oluşan bütünlüğün insanlığı yeniden aydınlatacak “insanı kâmil” tasavvurunun bir zarureti ve yansıması olduğu da aşikardır.”¹⁶⁵

Cansever, kümülatif bütünlük yaklaşımını destekleyen, çoğaltan, düzlemini değiştirerek tanımlayan birtakım alt kavramlar kullanır. Yukarıdaki Cansever ifadelerinde de bazı özelliklerinin olduğu, “tektoniklerin kümülatif bütünlükleri, tektoniklerin tezyini bütünlüğü”¹⁶⁶ gibi birbiriyle bağlantılı kümülatif bütünlük kavramının merkezde olduğu kullanımları olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kümülatif bütünlük üst başlığı altında, *tektonik karakter, tezyini bütünlük, i/materiel karakter* başlıklarına dair Cansever yaklaşımları ele alınmaktadır.

---

¹⁶³ Heinrich Wöfflin, “Yatay Eklemlenme Karakteristiği”, **Mimarlık Psikolojisine Öndeşler**, Janus yayınları, İstanbul, 2016,s.63-64.

¹⁶⁴ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 400.

¹⁶⁵ Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 15.

¹⁶⁶ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 358.

3.1.3.1 A/Tektonik Karakter

Tektonik kavramını Frampton mimarlıkta, “konstrüksiyon şiirine ait olduğu için sanat”¹⁶⁷ olarak tanımlar. Tektoniğin mimarlıktaki hacimsel varlık önceliğinin konstrüksiyonel ve strüktürel ifadelerin yeniden değerlendirilerek zenginleştirildiğini söyler. Ateknik kavramı için de, “yük ve desteğin etkileyici oluşumunun görsel olarak ihmal edildiği durum”¹⁶⁸ u ifade etmek için kullanır. Yukarıdaki ifadeler bağlamında Cansever’in tektonik kavramına olan yaklaşımına bakıldığında şöyle der: “Tektonikleştirme bireysel formları sistematik biçimde organize bir bütün içinde gruplandırmak ve bir gruba bağlamak, kısacası karşılıklı ilişkisini kurmaktır. Bu kategorideki bağımsız birimlerin düzeni, üslûbu tayin eder.”¹⁶⁹. Bu bağlamda Cansever’in tektonik kavramının, formları sistematik bir şekilde organize etme gibi somut anlamda ilişkiler kurma biçiminin yanında üslûp gibi soyut anlamda rolünün olması, Frampton’un tektoniğin sanat olarak görme biçimiyle paralellik gösterir. Cansever’in bu yaklaşımı İslam mimarisinde “ ‘ferdiyetin yüceliği’ fikrine ve tektoniklerin, yani mekan içinde bağımsız duruşa sahip varlıkların tezyini düzeni”¹⁷⁰ ne dayanmaktadır. Bu durum, Cansever’in inşa ettiği yapılara çeşitli yönlerden yaklaşırken ve yapı içinde farklı noktalarda yaşarken, mimari elemanların yeni vechelerinin yüksek düzeyde ifade dizilerinin zenginliğini oluşturur. Bu şekilde, “yapı iç ve dışında zengin bir biçim ve ifade bütünlüğünün gerçekleştirilmiş olması, hareket eden gözle algılanan eserin, belirli hiyerarşiler ve farklılaşmalar içindeki tektoniklerin kümülatif tezyini bütünlüğü olduğunu kanıtlamaktadır.”¹⁷¹

---

¹⁶⁷ “...Tektonik, konstrüksiyon sanatına ait olduğu için sanattır, ancak bu bakımdan sanatsal boyut ne figüratif ne de soyuttur. Benim iddiam, mimari yapının doğaya kaçınılmaz bağının karakteristik olarak, tektonik ve dokunsal olduğu kadar, skenografik, görsel oluşu ve mekânsal oluşudur.” Kenneth Frampton, **Studies in Tectonic Culture: The Poetics of Construction in Nineteenth and Twenty Century Architecture**, Cambridge, MIT yayınları, 1995, s.64.

¹⁶⁸ “Ateknik, mimaride yük ve desteğin etkileyici etkileşiminin görsel olarak ihmal edildiği veya örtüldüğü durumu tanımlamak için kullanılır.” Frampton, **A.g.e**, s.85.

¹⁶⁹ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 33.

¹⁷⁰ İbnü’l Arabî’nin ferdiyetin yüceliği kavramına Cansever yorumu için bkz: Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.20.

¹⁷¹ Turgut Cansever, **A.g.e**, s.202.

Cansever atektonik yaklaşımı, spesifik yapı çözümlerinde genel olarak tercih etmez. Atektionik yaklaşımı daha çok kütsel bütünlükte yapısının ifade biçimlerini çoğaltmak ve biçimsel düzeni etkin kılmak için kullanır. Bu bağlamı örnekleme gerekirse, TTK Binası'nda dikdörtgen formlu kesme taş blokların kullanılması yapıya anıtsal bir ifade biçimi kazandırır. Yakın çevresinde kendisinden gabari olarak çok daha büyük binalar yer almasına rağmen, TTK Binası kendi etkin biçimsel düzenini korur. Cansever, kesme taş bloklar ile cephede oluşturduğu tektonik satırların, bütünde oluşturduğu biçimsel düzenini, atektonik algı ile sağlar. Cansever'in geleneksel Osmanlı'nın Sinan dönemi eserleri için, eserleri çevreleyen konut dokularının ölçülerinin atektonik yapı özellikleriyle desteklendiğini söyler.¹⁷² TTK Binası'ndaki atektonik yaklaşım, Sinan'ın eserlerini biçimsel olarak desteklemek için kullandığı çevresel yaklaşımlarını hatıra getirir. Cansever'in dış cephede ahşap kafesler ve kesme taş yüzey birlikteliğini iç avluda devam ettirerek dış mekanı içe taşıması da atektonik yaklaşım olarak görülebilir.

TTK Binası'ndaki tektonik yaklaşımlar, mekanı oluşturan her yapısal parçayı tanımlayarak kendi satırlarında özerkleşmesini sağlar. Biraraya gelişleri satır sınırlarını kaybettirmez, birlikteliklerini vurgulamak üzerine kurulu bir yapısal düzen oluşturulur. Bu bağlamda, Şekil 3.4'te kesme Ankara taşının birbirine dayanarak oluşturdukları kütsel yüzey etkisi ile iç avlu ve toplantı salonu gibi mekanlardaki taşıyıcı sistemlerin doğal oluşma halini yansıtan kalıp izlerine ait biçimler, tektonik oluşumların TTK Binası'ndaki örnekleri olarak gösterilebilir.

Şekil 3.4: TTK Binası'nda her biri özerk olacak şekilde yapısal fraksiyonların bir araya geliş biçimleri

---

¹⁷² "Bütün Osmanlı külliyelerinde olduğu gibi, Sinan'ın eserlerinde de düzen, eserleri çevreleyen konut dokularının ölçüleri ve atektonik yapı özellikleriyle desteklenir. Bir fermanla Süleymaniye çevresindeki evlerin boyasız ve zamanla kararacak ahşap yapılar olması emredilmiş, böylece geçici malzemeyle vücuda getirilmiş koyu renkli ahşap evlerden oluşan mahalleler arasında külliyenin kalıcı niteliğiyle farklılaşması sağlanmıştır." Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 215.

3.1.3.2 Tezyin / Tezyini Karakter

Tezyin / Tezyinilik, Cansever'in genel anlamda insanın dünyada varolan "her şey karşısında yapıcı değerlendirci ve o değerlendirmelerden hareket ederek dünyayı güzelleştirici bir tavır içerisinde bulunma"¹⁷³ hali olarak görülebilir. Bu durum Cansever mimarisine, "üslup inançlarımızın yapılarına yansımaları, inançlarımızı aksettiren üslubun evrensel değerlere dayanarak üretilmesi" ile "sükunet içinde hareket, sınırlılığın berraklığı, ifade bakımından mütevazî ve tabii" şeklindeki yaklaşımı ile yansır.¹⁷⁴ Cansever, tezyiniliğin somut olarak mekanda oluş biçimini ve "tezyini formların satıhla ilişkisi üzerinde gördükleri ideal planın tezyinilik ile tesis ve tayini" ni dört kategoriye ayırmaktadır. Cansever'in bu kategorizasyonlara dair açıklaması şöyledir:

"Birinci kategori, modeli (pattern) ile planını yaratan tezeyyüdüdür (ornamentation). Burada model, mutlak mekândır. İkinci kategoride model, bireysel formlar planla temas sokulur, böylece planın kendisi korunur. Üçüncü tektonik kategorinin tezeyyüdünde bütünlük, tektoniğe sahip kısmî mekânla biçimlenir.

*...Tezyiniliğin dördüncü kategorisinde, süsün üzerinde gerçekleştirildiği plan, genel mekânın bütünlüğü ile ilişki içindedir."*¹⁷⁵.

Cansever'in TTK Binası'nda yukarıda ifade edilen tezyini ifade biçimi için, genelde üçüncü kategorik yaklaşımı benimsediği söylenebilir. Tektonikleşen satıhlar, yapısal unsurların kendi içinde tekrarıyla, renk ve dokusuyla, biraraya geliş biçimiyle karşılıklı ilişki düzeni oluşurlar.

Şekil 3.5: TTK Binası'nda tektonikleşen bireysel fraksiyonların satıhlardaki tezyini ifade biçimleri

¹⁷³ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 149.

¹⁷⁴ Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş yayınları, İstanbul, 2010, s.38.

¹⁷⁵ Cansever, **A.g.e.**, s.42.

Yukarıda ifade edilenler bağlamında TTK Binası'ndaki, Şekil 3.5'te görüldüğü üzere brüt betonarme yüzeyindeki kalıp izleri, duvar yüzeylerini oluşturan taşların dokusu ve biraya geliş biçimi, ahşap kefeslerin tekrarı ve ışık etkisi ile oluşan transparanlığı Cansever'in mekanda oluşturmak istediği tezyini ifadeler olduğu söylenebilir. TTK Binası'nda oluşturulan bu ifadelerdeki ortak yan, mekânın veya detayın ışık altında nasıl algılanıp ne hisler uyandıracığının, ne ifade edeceğini üretim süreci ile beraber ele alınarak sorgulamalarının sonucudur.

3.1.3.3 Materyal / İmmateryal Karakter

Materyal kavramı, malzemenin fiziksel gerçeklikleri üzerinden maddi varlık alanındaki yansımalarını tanımlar. Fiziksel gerçeklikler, malzemenin dokusu, ağırlığı, rengi ve oluşturulmak istenen mekânın / nesnenin biçimsel oluşumundaki ifadesidir. Bu durum, kullanıcının ilk temas anında, 'an'a/duruma dair algının oluşmasını sağlayan deneyimlerin / dinamiklerin ara yüzünü oluşturur. İmmateryal ise, malzemenin fiziksel gerçekliğini aşarak, maddesel olmayan ruhsal özelliklerini tanımlar. Bu bağlamda Cansever, malzemenin fiziksel gerçekliğinin dışsal bir öge olarak maddenin üzerine geçirilen bir şey olmadığını, tersine maddenin bütünde etkin ifade biçiminin içkin bir istenç olarak ortaya çıktığını ifade eder. Bu şekilde cansever tasarladığı yapılarında "maddesiz bir biçim ifadesi ile maddenin ağırlığa bağlılığı aşılarak"¹⁷⁶ insanın derin bir deneyim yaşanması sağlanır. Yukarıdaki ifadeler bağlamında Cansever'in immateryal için söyledikleri şöyledir:

*"...İslami esaslar içerisinde, insan eserinin sınırlılığı (sath ve hudutları) kullanılan malzemenin gerçek maddi tabiatını reddetmeden, ona insan ürünü olmaktan doğan nitelikler (sunilik) ve dolayısıyla immateriel bir ifade kazandırır."*¹⁷⁷

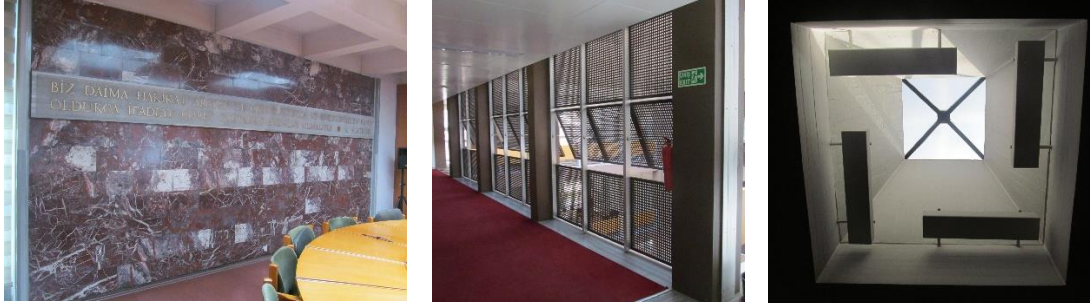
Cansever'in yukarıdaki ifadeleri bağlamında, malzemeyi kendi iç dinamikleri ve oluşturulmak istenen eserin oluşum sürecini, insan ürünü olmaktan gelen nitelikleri ile beraber vurgulayarak oluşturduğu bir immateriel durum söz konusudur.

---

¹⁷⁶ Heinrich Wöflin, "Mimarlığın Nesnesi", *Mimarlık Psikolojisine Öndeyişler*, Janus yayınları, İstanbul, 2016, s.34-35.

¹⁷⁷ "Turgut Cansever Özel Sayısı", *Mimar*, s.11, 1983, s.5.

Şekil 3.5'te görüldüğü üzere Cansever, marmaris mermerinin kendi doğal damarlı yapısını yüzeyi tasarlayan doku olarak kullanır. Bununla birlikte ahşap kafeslerin boyanması, brüt beton yüzey ve kaba kesme taş yüzeyler arasındaki ifade düzlemini değiştirir. Işık bacasının yüzeylerinde oluşum sürecini gösteren kalıp izlerinin ışığın yayılma eksenini takip edecek şekilde yatay ve düşey olarak tasarlanması, Cansever'in, oluşturmak istediği immateriel tezyinatçı (güzelleştirici) tavrının hem bir parçası, hem de sonucudur.¹⁷⁸.

Şekil 3.6: TTK Binası'nda immateriel satırların biçimsel ifadeleri

Cansever, TTK Binası'ndaki mekânsal yüzeylerin immateryal ifadesini oluşturmasında ışık önemlidir. Yüzeydeki materyal ifadesi, ışığın yüzeye temasıyla ortaya çıkan doğal dokusu, rengi, biçimi ile derinlik kazanır. Aynı zamanda Cansever, mekansal derinliği oluşturmak için de immateriyel yüzey yansımalarını kullanır. Bu bağlamı örneklemek gerekirse Cansever, ahşap kafesler ile tasarladığı iç avlu cephe yüzeylerini kullanarak, kapalı ve yarı açık mekanlarda ışık ile difüze edilen mekan etkileri oluşturur. Bu durum, Cansever'in “ışık ve gölgeli satırlarıyla sonsuz mekan fikrinin izlerini taşıdığı ve maddeyi yok etmek isteyen islam tezyini düşüncesini”¹⁷⁹ yansıtır. Bununla birlikte Cansever'in oluşturduğu TTK Binası'nın mekansal etkisinde “huzurlu, sakin bir hareket içinde, neş'e ve ümit dolu, aydınlık, ışıklı, renkli ve güzel olmaya yönelik İslam dünyası”ın¹⁸⁰ izleri görülür.

¹⁷⁸ “Turgut Cansever Özel Sayısı”, *Mimar*, s.11, 1983, s.5.

¹⁷⁹ Turgut Cansever, *Sonsuz Mekânın Peşinde: Osmanlı ve Selçuklu Sütun Başlıkları, “Bir Tezin 60 Yıl Sonra Yayınlaşımın Hikâyesi”*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2015, s.XLV.

¹⁸⁰ Turgut Cansever, *İslamda Şehir ve Mimari*, Timaş yayınları, İstanbul, 2010, s.91

3.2 TTK Yapı Detayları Üzerinden Bir Okuma

Cansever'in mekan algılaması yukarıda ifade edilen yapı kavramlarından anlaşılacağı üzere, soyut veya hayali değildir. Eserlerini tasarlarken Cansever, uygulama yöntem ve amacı olarak kullandığı bu kavramlar için, detay tasarım ve yaklaşımlarını araç olarak kullanır. Başka bir deyişle Cansever söyleminin uygulama sahası, tasarlanmış olduğu detaylardır. Söylemindeki soyut kavramsal düzlem, söylemin gereklerini karşılayan geleneksel ve modern yapı detay/çözümlerinin bir arada kullanılması ile somut bir alana geçmektedir. Bu somut düzlemde Cansever, birleşimler, eklemler ve geçmelerin nasıl olabileceğini, satırlar üzerinden yaptığı sayısız esnek sorgulamalar ile tasarım kararına dönüştürür. Cansever sorgulamaların merkezinde “güzel”i bulma çabası var. Bu güzellik çabasını Cansever, ne olduğunu bilmediğiniz, bazı şeylerini hissettiğiniz ama yaptığınız işte o güzelliğe nasıl erişeceğinizin hemen önünüzde hazır olmadığı, her attığınız adımda ona sizi yaklaştıracak bir çizginin bir unsurunu fark ettiğiniz ve böylece ilerleyerek geldiğiniz yer olarak tanımlar.¹⁸¹ Bu durum Cansever için, “bütünün gerçekten amacına erişmesi için, taşın taş üzerine nasıl kondurulacağının çok büyük bir ciddiyetle anlaşılması”¹⁸² gerektiğini gösterir. Sayısız eskiz çalışması ve çizim paftalar ile yapısal parçaları ve bütünü tasarlarken ya da inşa ederken, Cansever'in yapım sürecinde, imalattaki malzeme seçiminde, form ve detaylarında, sürekli değişim ve gelişim söz konusudur. Burada Cansever, yapı ustalarından, duvar örücülerden, marangozculardan, demirciden, sıvacılardan aldığı ve yorumladığı bilgileri ayrıntılara işler. Bu şekilde, zanaat ile tasarım kültürünü birleştirerek sınırları keşfe açık, mimari anlayışına uygun tasarım olanakları oluşturur.¹⁸³

Bu bölümde, TTK eserine ait farklı ölçekte yapı detayları ele alınmaktadır. Bu detaylar, *Sistem Kesitleri*, *Kapı Pencere* ve *Mobilya Detayları* başlıkları altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar altında TTK Binası'na ait çizimler, nokta detayları ve ait oldukları binanın yapısal parçasına ait görseller tablolaştırılarak analiz edilmektedir.

---

¹⁸¹ Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s.108-110.

¹⁸² Tanyeli, Yücel, **A.g.e.**, s.110.

¹⁸³ Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 16: Carlo Scarpa, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2001, s. 39.

3.2.1 Sistem Kesitleri

TTK Binası'na ait sistem kesitleri, yapının biraraya geliş biçiminin analiz edildiği 1/20 kısmi plan, kesit ve görünüş ile birlikte bunlara dair, 1/5 ve 1/10 noktasal detayların olduğu yapı analizlerini tanımlar. Bu bölüm, Cansever'in tasarım yaklaşımına dair fikirlerinin yapısal olarak vücut bulduğu sıfır noktasını ifade eder. Bu nokta, başlangıç noktası olarak sıfırı tanımladığı gibi, sonun başlangıcı olarak yani, mekanın ayrıştırılmasından ortaya çıkan satırlar, duvar, kapı ve pencereler, çatı kenarları ve daha da ötesinde onları oluşturan alt birimler, yani saçaklar, çörtlenler, silmeler, döşemeler, alüminyum profil ve menteşeler, dübellere ve cıvataları tanımlar.

Bu bölümde sistem kesitleri dokuz farklı başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar, *Ana Giriş Sistem Detayı*, *Galeri Sistem Detayı*, *Matbaa Giriş Sistem Detayı*, *Kütüphane Sistem Detayı*, *Toplantı Salonu Sistem Detayı*, *Merdiven Sistem Detayı*, *Döner Merdiven Sistem Detayı*, *Avlu Giriş Sistem Detayı*, *Doğu Cephesi Sistem Detayı* olmak üzere dokuz tanedir. Bu başlıkların her biri tablolaştırılarak yapı analizleri gerçekleştirilmektedir.

3.2.1.1 Ana Giriş Sistem Detayı

TTK Binası'nın giriş cephesi, dışardaki kapalı masif kütleli etkisi ile içeride açık, aydınlatılmış geniş mekanı birleştiren arayüz işlevi görür. Bu bağlamda Tablo.3.1'e bakıldığında, binanın diğer masif dış cephe karakterinin aksine, cephede asimetrik duran sıva yüzeyli masif çıkma kütleli sağ ve sol yanı, düşey cephe hattı boyunca alüminyum doğrama camlardan oluşur. Ahşap kafesler ile giydirilen cephe, iç avlunun tepeden alınan ışık etkisini artırmak için perde görevi görür. Bu sayede iç avlu, orta holün tepe ışığını aldığı gibi dışarıdan da kafeslerin süzerek sağlamış olduğu "difüz" dağınık bir ışık alır. Giriş cephesinde asimetrik konumlanan brüt beton giriş saçığı ile yüzeyi boyanmış masif çıkma kütle arasında doku, biçim, işlev olarak bir gerilimli ilişki olmasına rağmen, cephenin düşey ve yatay ağırlık merkezini dengeleme noktasında diyalojik bir ilişki olduğu görülür. Giriş saçığının çıkma masif kütle ile başka bir düzlemdeki gerilimli ilişkisi, birbirleri ile olan mesafeleridir. B-B kesitinde görüldüğü üzere saçak, çıkma kütleli alt kısmına kadar temas etmeden devam ederek, biçimsel bir gerilim oluşturmakla birlikte, planda görüldüğü üzere giriş kapısını, dış etkilere karşı koruma işlevi de görür.

Ana giriş saçağı, brüt yüzeyi ve biçimi ile Cansever'in Karatepe Açık Hava Müzesi için tasarladığı saçakları¹⁸⁴ andırır. Cansever saçakları olarak da bilinen bu saçaklar, merkezinden iki kolon ile taşınır. Taşıyıcıların olduğu saçağın orta merkezine doğru suyu tahliye etmek için saçak kenarları, merkezden daha yüksek tutulur. Ana giriş saçağı Tablo 3.1'de görüldüğü üzere, yatay taşıyıcı elemanlar kenarlara doğru incelenerek uçan bir etki oluşturur. Bu durum TTK Binası için anıtsal bir ifade oluştursa da saçak, binanın sağ ve sol kolunu birbirine bağlar ve bir ucu giriş kapısı üzerine diğer ucu sokağa uzanan davetkar bir izlenim uyandırır. Saçak altında dört basamak ile iç avlu kotuna çıktıktan sonra, giriş kapısı önünde basık bir ara mekan etkisi oluşur. Bu durum, kademeli kotlar aracılığıyla mekansal geçişi sağlayarak orta hol / iç avlu / galeri mekanında istenilen mekansal etkinin hissedilmesini sağlar.

3.2.1.2 Doğu Cephesi Sistem Detayı

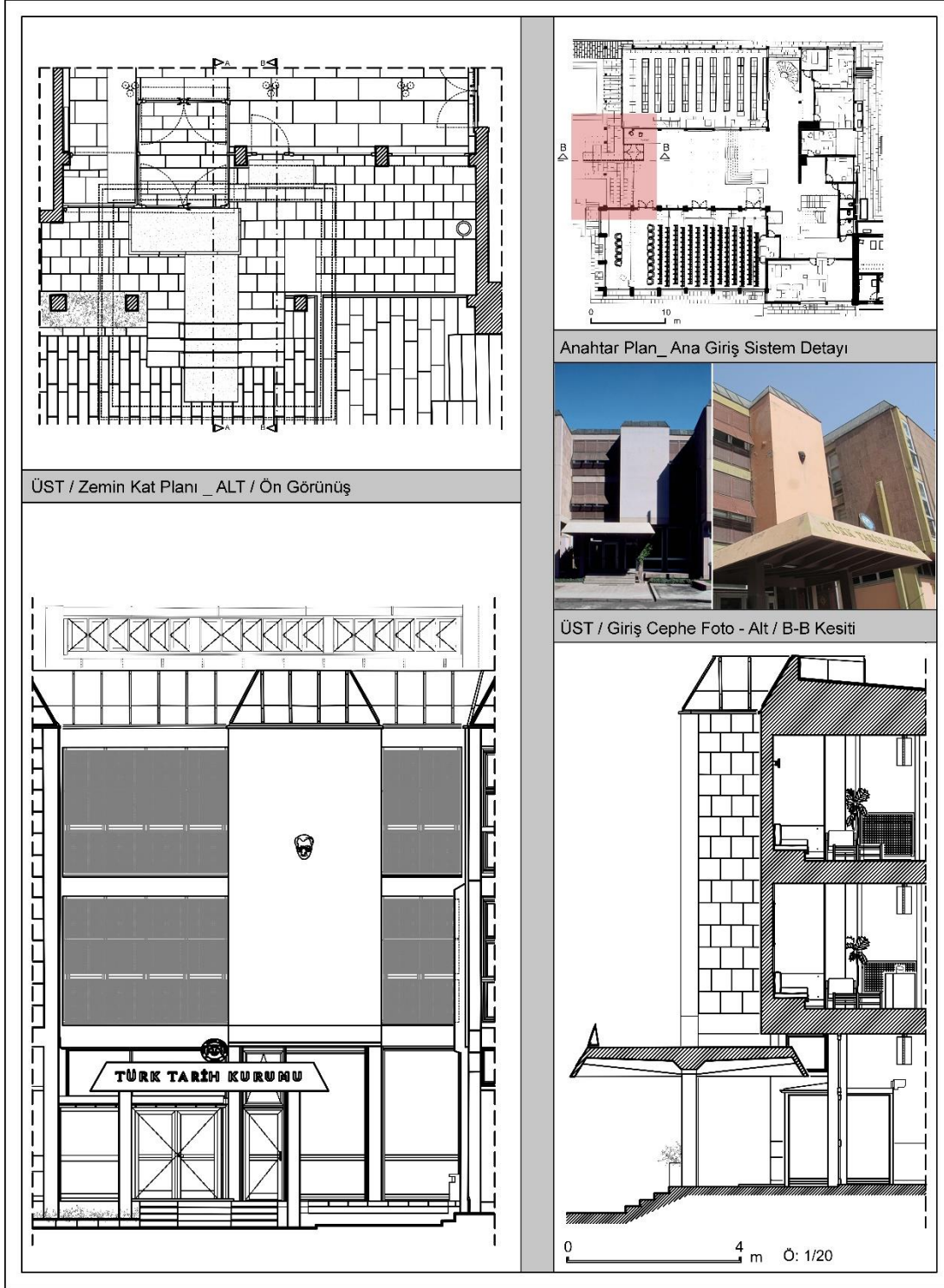
TTK Binası'nın bahçe cephesi olan doğu cephesi, yapının konumlandığı arazide kot farkının yoğun olarak hissedildiği cephedir. Matba binasının giriş kotundan başlayarak, ana girişe doğru olan kot farkı kademeli olarak çözülür. Sıva ve kesme taş yüzeylerin birlikte kullanıldığı doğu cephesinde taşıyıcı elemanların, yatay ve düşey kullanımı, yüzeyde derinlik etkisi oluşturur. Sıvalı yüzeylerde cephe açıklıkları dikdörtgen ve dikey ince uzun geometrilerin modülasyonu şeklinde kullanılır. Kesme taş yüzeyli cephelerde masif etkiyi oluşturmak için küçük kare pencere ve düşey taşıyıcıların sınırlarını belirlediği yatay pencereler tercih edilir. Tablo 3.2'de görüldüğü üzere taş kaplama cephede, taş söveli kare pencere, cephede kümülatif bir etki oluşturur. Bu durum, mekanın doğrudan hava ve ışık ihtiyacını karşılamak üzere açılmış, Cansever'in tasarımdaki derinliğin doğrudan yaşanılabilir olmasını sağlamak için kurguladığını gösterir.¹⁸⁵ Bununla birlikte, pencere küçük olmasına rağmen cephede bir odak noktası oluşturarak, yapının karmaşık güçler dengesi içinde yansıyarak bir immaterial ifade biçimine sahip olmasını sağlar.¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Cansever'in Karatepe Açık Hava Müzesi Projesi ile ilgili yazı ve görseller için bkz: <http://www.arkiv.com.tr/proje/karatepe-acik-hava-muzesi/2807>, 05.01.2019.

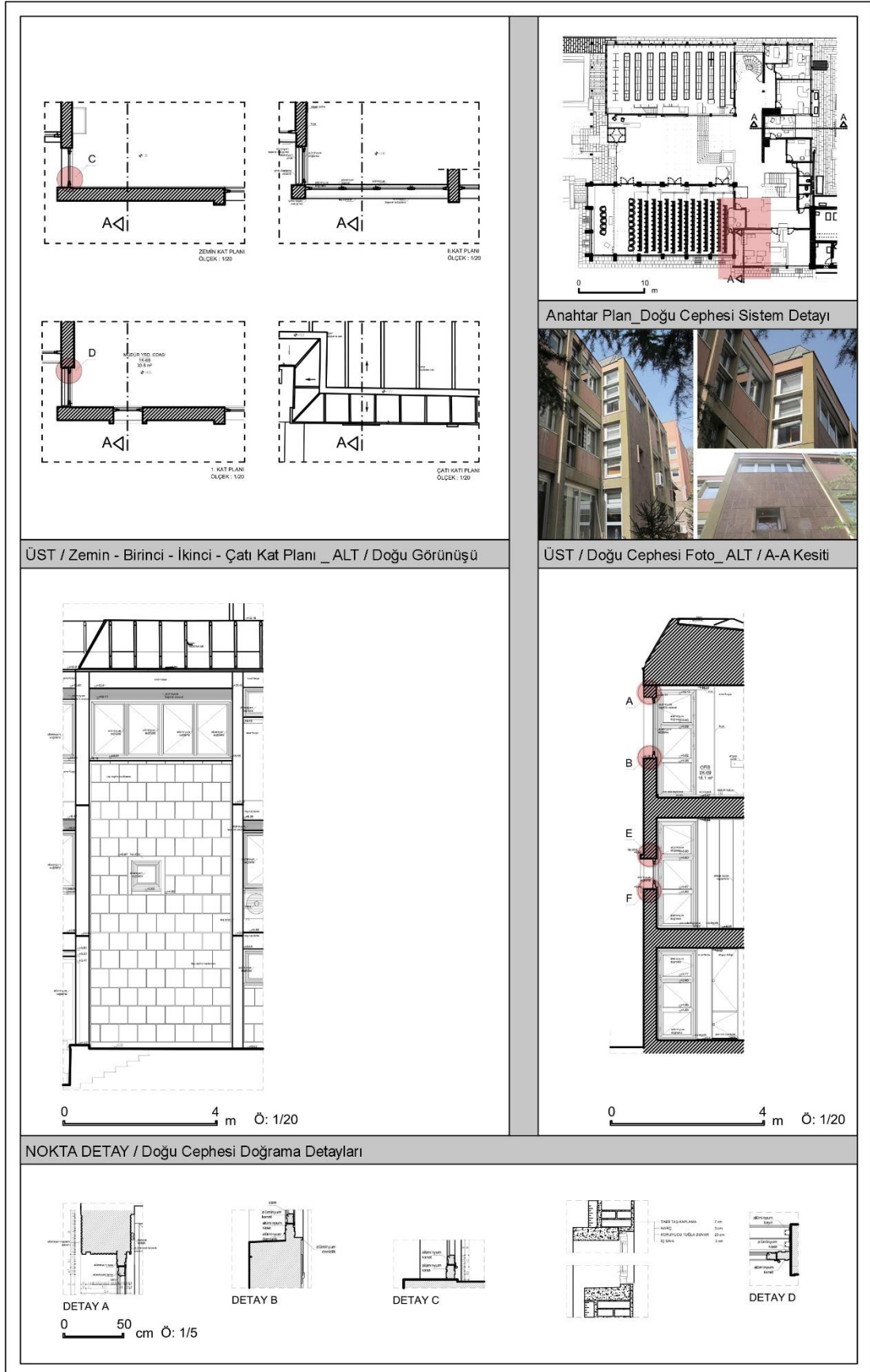
¹⁸⁵ Heinrich Wöfflin, **Sanat Tarihinin Temel Kavramları**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2015, s.98.

¹⁸⁶ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 187

Tablo 3.1: Ana giriş sistem detayları¹⁸⁷

¹⁸⁷ Tablo.1 ve bundan sonraki belirtilmeyen tablo çizimleri TTK kütüphane arşivinden alınmıştır. Tablodaki kullanılan fotoğraflardan sağda olanı için bkz: <http://www.arkiv.com.tr/proje/turk-tarih-kurumu/3229>, 12.10.2018.

Tablo 3.2: Doğu cephesi sistem detayları

3.2.1.3 Galeri Sistem Detayı

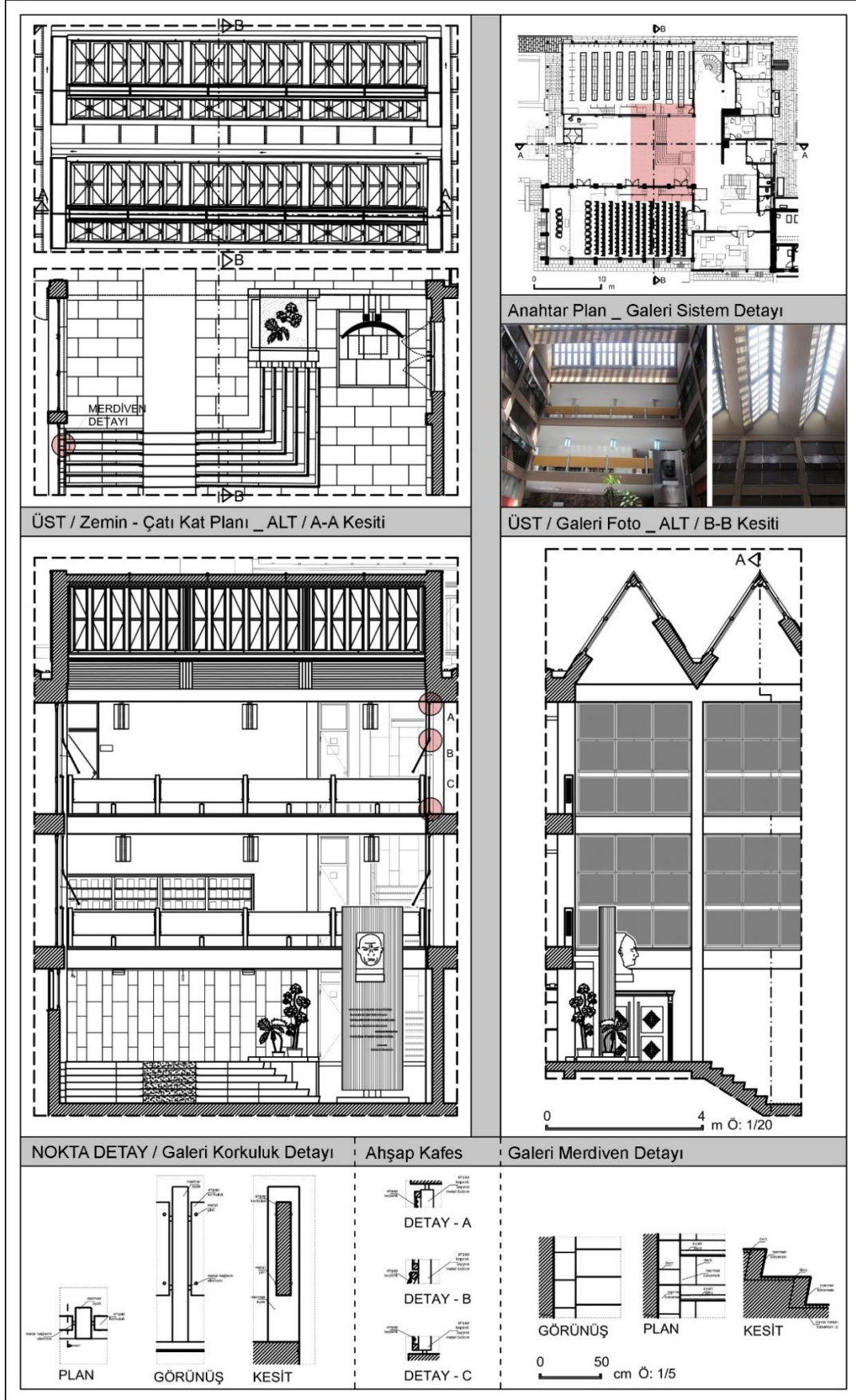
TTK Binası'nın imge mekan özelliği taşıyan iç avlu / galeri mekanı, tasarımın kurgusu için toparlayıcı bir merkez olması kadar, mekanı oluşturan yapısal detay çözümlerinin mekansal düzlemler ile kurduğu ilişki biçiminin tasarımın özgünlüğünü sağlaması bakımından da merkezi bir önem taşır. Bu bağlamda, iç avlunun üçgen biçiminde tasarlanan çatı örtüsü havalandırma-ışık görevi görür. Aynı zamanda üçgen çatı birimlerinin güneye bakan yüzü dar, kuzeye bakan yüzü geniş tasarlanarak daha fazla ışık daha az ısının mekana ulaşılması sağlanır. Farklı açılardan alınan ışık, ahşap kafesler ve kesme taş duvar yüzeylerinde günün farklı zaman aralıklarında farklı gölge ve hareket düzeni oluşturur. İç avlu üzerini örten betonarme kirişler olarak çalışan üçgen çatı birimlerinin içeriye bakan yüzeylerinde, yatay kalıp izleri tezyin öğesi olarak kullanılır. Tablo 3.3'teki A-A kesitinde görüldüğü üzere, yaklaşık bir kat yüksekliğinde tasarlanan üçgen çatı birimleri, içerden bakıldığında yatayda ve düşeyde iç cephe etkisi oluşturur. İç avlu zemin döşemesinde kullanılan marmara mermerinin yatay damarlı yapısı, çatı iç yüzeyinde kalıp izlerini takip edecek şekilde tasarlanır. Cansever bu tasarım yaklaşımı için şöyle der:

“Tomruklar (mermer) tamamen levhalar kesildiği zaman birbirine paralel çizgiler çıkacak şekilde bulundu. Esas giriş holüne girildiğinde, bu çizgiler giriş istikametine dik olarak, yukarıdaki tepe ışığı sağlayan strüktüre paralel olarak düzenlendi, adeta bir Siirt kilimi üzerinde ilerler gibi merdiven basamakları ve diğer yerlerde öyle. Doğrusu o da yapıya bir güzellik katan unsur oldu”¹⁸⁸

İç avluda giriş aksının sağ ve sol iç cephelerinde birinci kattan sonra ahşap kafesler kullanılır. Ahşap kafeslerin açılıp kapanması için basit bir menteşe mekanizması tasarlanır. Tek tarafından metal bir alüminyum kanca doğramaya tutturularak kafeslerin açık vaziyette durması sağlanır. Kesme Ankara taşı ile birlikte iç ve dış cephelerde kullanılan ahşap kafesler, iç mekanda dış mekan algısı oluşturur.

---

¹⁸⁸ Turgut Cansever'in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde “Ustaların İlk İşleri” söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff11zc>, 11.11.2018

Tablo 3.3: Galeri sistem detayları

3.2.1.4 Matbaa Giriş Sistem Detayı

Matbaa binası ile kurum binası arasını bağlayan geçiş mekanı, doğu cephesi yol kotundan bakıldığında, yüzeyi kesme Ankara taşı kaplı tek kat olarak görünür. Brüt betonarmeden yapılan giriş saçağı, ana giriş saçağının aksine, iki kolon ve duvar ile mesnetlenerek taşınır. Saçağın sağ ve sol yanında ara mekanın çatı suyu tahliyesini sağlamak için kesme Ankara taşı ile çörttenler tasarlanmıştır. Tablo 3.4'te nokta detaylarının verildiği çörttenler sadece yapının bu kısmında kullanılır. Bağlantı mekanının yakın çevresinden yapılan zemin döşemesi, bahçe duvarları, bahçe duvarlarına iniş için kullanılan basamaklarda Ankara taşı kullanıldığı görülür. 1-1 kesitinde görüldüğü üzere, açık ara avludan bakıldığında üç kat yüksekliğinde olan ve doğu cephesi yol kotundan dolayı iki katı zemin altında kalan ara bağlantı mekanının hava sirkülasyonu için, iki kat yüksekliğinde havalandırma boşluğu tasarlandığı görülür. Binanın çevresi boyunca devam eden havalandırma boşluğu özellikle kitap depoları olarak kullanılan bodrum katta nem oluşumunu engellemek için önemlidir.

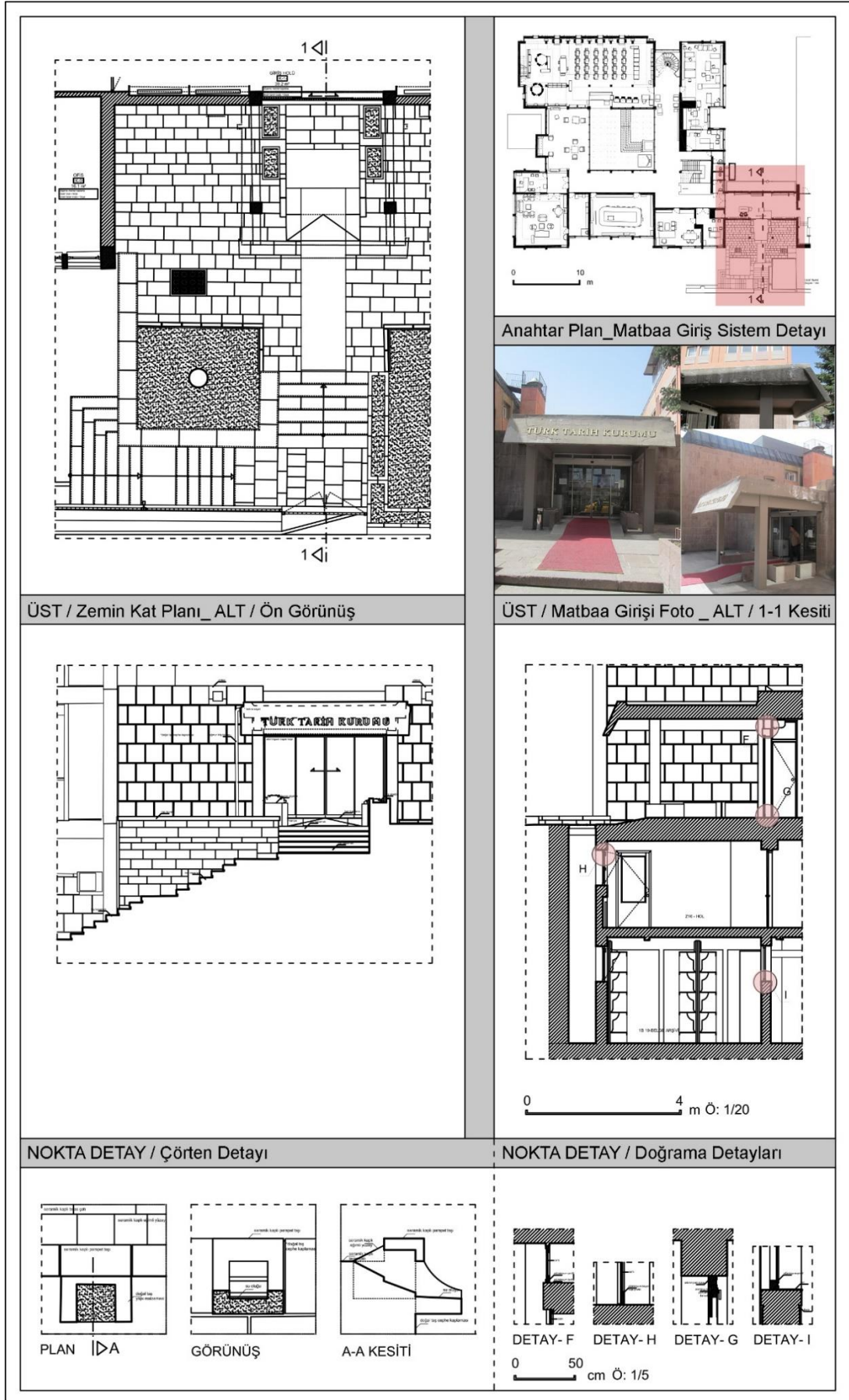
3.2.1.5 Merdiven Sistem Detayı

TTK Binası'nın ana dikey sirkülasyonu olarak işlev gören merdiven, betonarme strüktür üzerine marmara mermeri masif bir şekilde kullanılarak tasarlanır. Tablo 3.5'te görüldüğü üzere, metal kutu profiller ile tutturulmuş masif ahşap parça, yekpare parçalar şeklinde korkuluk tasarımında kullanılır. Merdiven sahanlığının mesnetlendiği duvar yüzeyi için, marmaris mermeri tercih edilir. Malzemenin doğadaki kendi hallerine yakın kullanımı, merdiveni eşit ve açık satırlar olarak biçimlenmesini sağlar. Bu durum, kullanıcıya dokunabilme duygusunu artıran ve mekanda derin deneyimi sağlayıcı hissiyat uyandırır.¹⁸⁹Cansever bu durum için, her malzeme kendi içinde diğer malzemeyi saygıdeğer kılar, varlık tabalarına göre üstte olan alttakini, en üstte olan ise hepsini belirliyor ifadesini kullanır.¹⁹⁰ Merdivenin yatay ve düşey taşıyıcılara ait kalıp izlerinin boyalı yüzeyleri, beyaz duvar yüzeyler ve merdiveni oluşturan doğal malzeme tercihleri karşısında immateryal bir mekansal etki oluşturur.

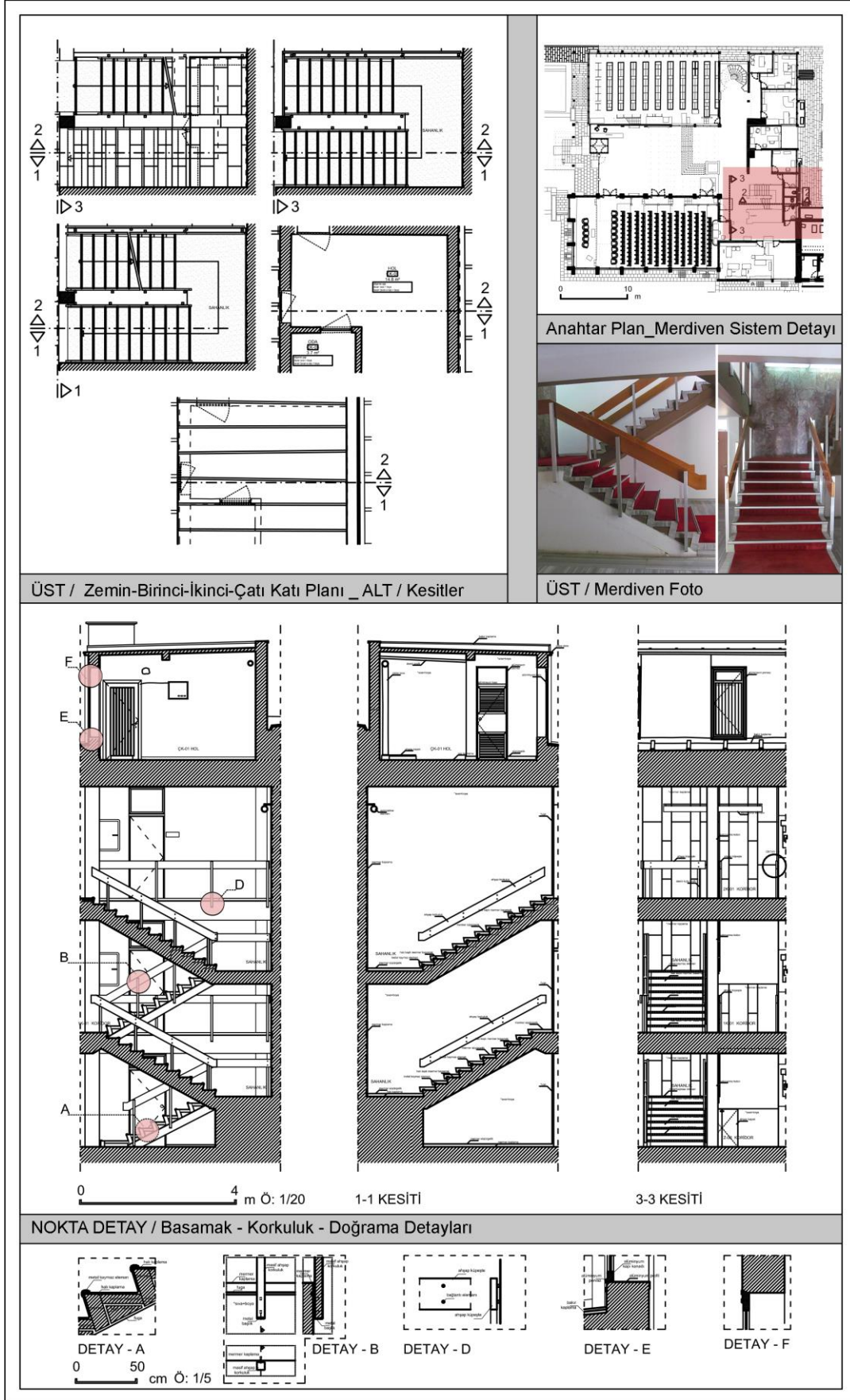
---

¹⁸⁹ Heinrich Wöflin, **Sanat Tarihinin Temel Kavramları**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2015, s.28.

¹⁹⁰ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 308.

Tablo 3.4: Matbaa binası giriş detayları

Tablo 3.5: Merdiven sistem detayı

3.2.1.6 Kütüphane Sistem Detayı

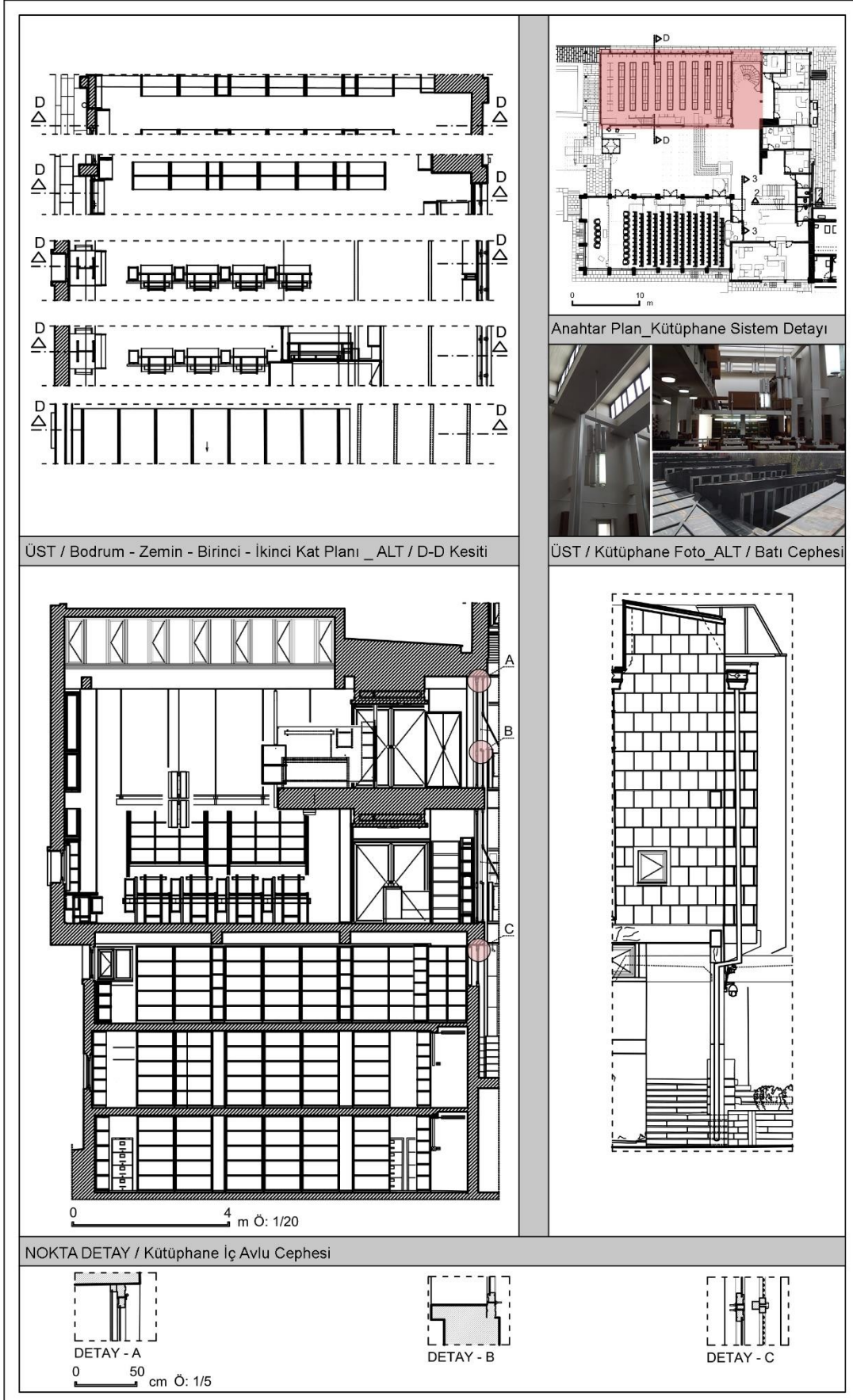
TTK Binası'nın batı cephesinde yer alan kütüphane biriminin, mobilyaları, konumu, iç ve dış mekan ile kurduğu ilişki biçimlerinin oluşturduğu mekan algısı, yapının özgünlüğünü sağlayan çözümleri barındırır. İki kat yüksekliğe sahip kütüphane mekanının ikinci katında, asma kat gibi çalışan ara kat bulunur. Yukarıdan ışık alacak şekilde tasarlanan çatı, Tablo 3.6'da görüldüğü üzere cephede dendanlı düzen oluşturur. Çatının ışık alınan yüzeyleri, kütüphanenin zemin düzlemine dik bir şekilde tasarlandığı için, kuzey ve güneye bakan yüzeylerden alınan ışık açıklıkları eşittir. Kütüphanenin kısa eni boyunca sürekliliği olan doğal ışık kaynaklarının yerleştirildiği çatı yüzeyleri, taşıyıcı kiriş olarak da çalışır. Batı cephesinde çıkma yapan TTK Binası'nın, alt katlardan devam eden betonarme kolonları, çatı örtüsüne kadar devam eder. İki kat yüksekliğindeki bu kolonlar, çatı formundan dolayı yukarıda açığa çıkan yatay kirişler ile birleşir. Kütüphane biriminde, farklı boy ve biçimlerdeki taşıyıcıların kesişme düzlemi, batı cephesinde açıklığın az olması ve yukarıdan yansıyan ışığın günün farklı zamanlarında oluşturduğu gölge etkileri, biçimde sürekli bir değişimi sağlar. Brüt betonarme olarak bırakılan taşıyıcı elemanların kalıp izli yüzeylerinin beyaza boyanması, mekanda başka bir yüzey üretir. Bu durum yukarıda ifade edilen aynı nitelikteki merdiven taşıyıcıları ile aynı immateryal etkiyi oluşturur.

Kütüphane birimindeki ahşap mobilyalar, mekana özgü taşıyıcı ve bölücü öğeler gibi mekanın ana unsurları olarak tasarlanırlar. Mekana sabitlemek için metal kutu profil kullanılarak modül ahşap bireysel çalışma mekanları tasarlanır. İçerde ahşap raflar için masif mermer, duvarda konsol taşıyıcı olacak şekilde tasarlanır. Döşemeye sabitlenmiş bireysel çalışma mobilyaları ve dolaplar mekana iç konstrüksiyon özelliği katmaktadır. Bu durum, mobilyalarda göze hiç çarpmayan bazı ayrıntı ve oranlardaki özel bir şeyi, genel bir izlenim olarak son derece benzersiz, şaşırtıcı ama bir o kadar da sıradan bir nesne izlenimi uyandırmasını sağlar.¹⁹¹ Cansever'in mekanda mermer, brüt betonarme taşıyıcı yüzeyler, metal taşıyıcı kutu profiller ile ahşap malzemeyi birarada kullanması, tabii ve suni olanın birbirine tezatlı ama aynı zamanda da saygılı bireysel güzelliklerini/tezyiniliklerini vurgular.¹⁹²

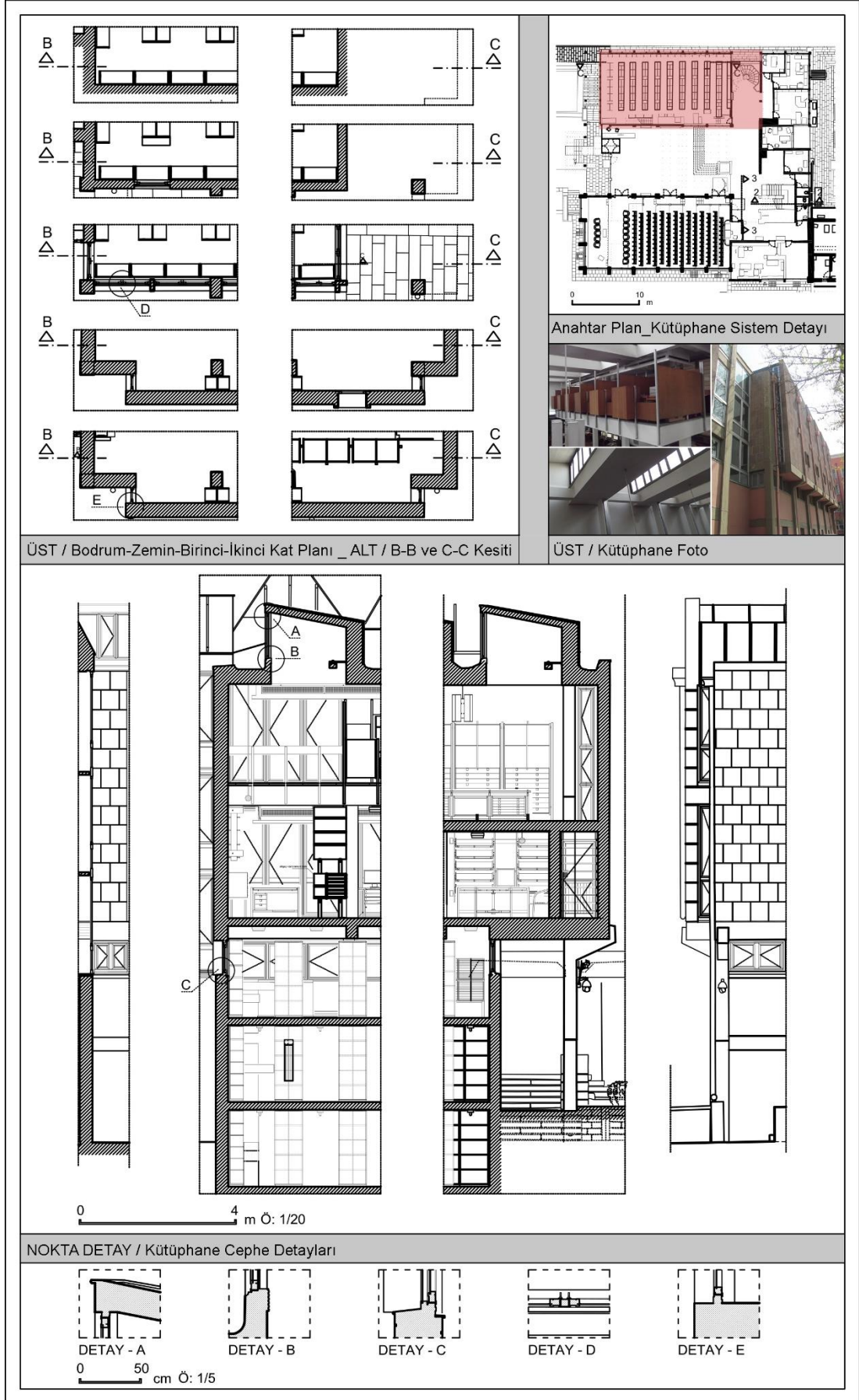
---

¹⁹¹ Alvaro Siza, **Apaçıklığı İmgelemek**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.129.

¹⁹² Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 33.

Tablo 3.6: Kütüphane birimi sistem detayları

Tablo 3.7: Kütüphane birimi sistem detayları

3.2.1.7 Toplantı Salonu Sistem Detayı

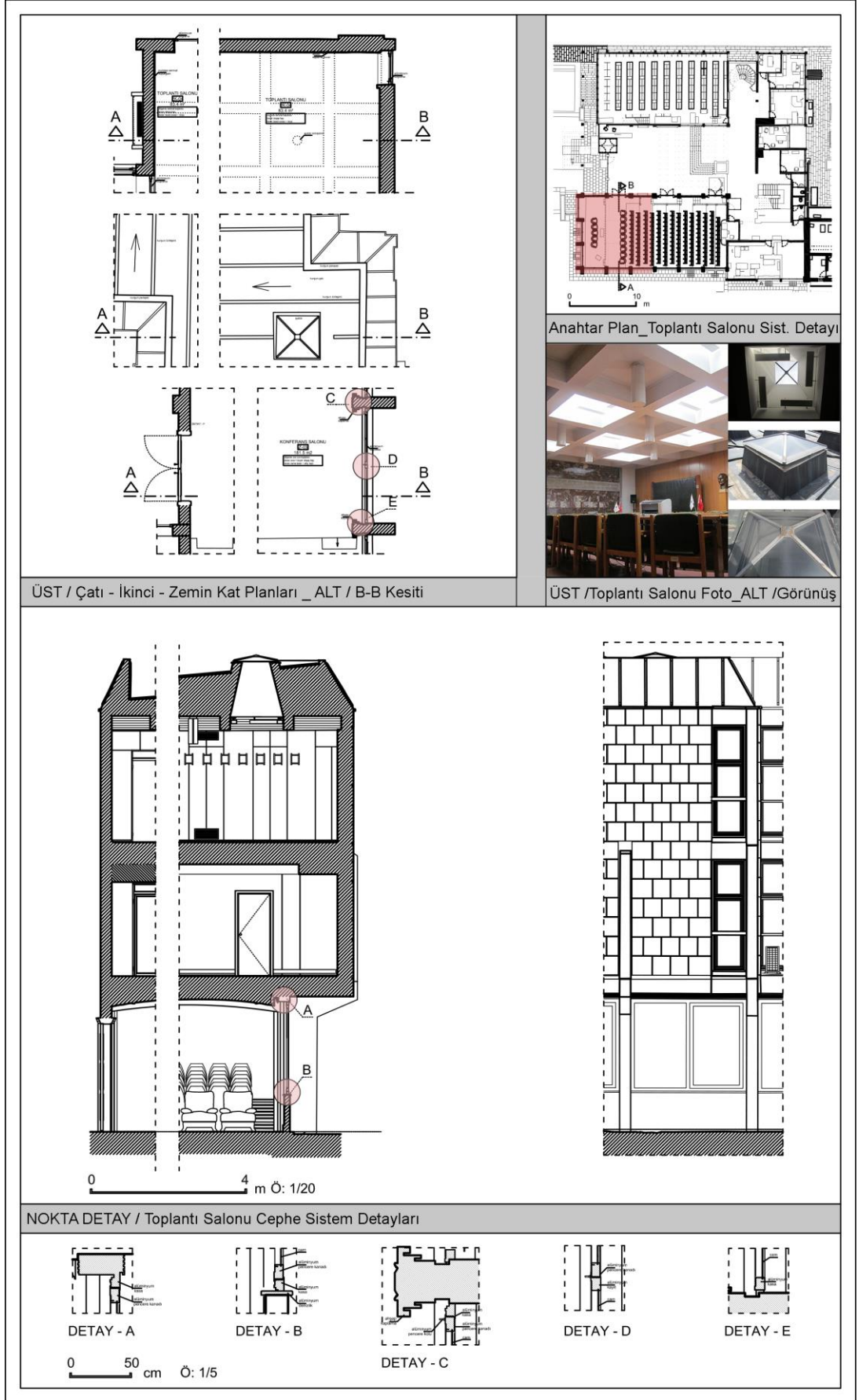
TTK Binası'nda kuzey ve batı cephesinin kesiştiği köşede yer alan toplantı salonu, kütüphane ve iç avlu mekanında olduğu gibi, üst yüzey tasarımı, iç mekan düzenlemesi ve kurulan yapısal ve tasarımsal ilişkiler ile kendisine özgü mekansal karakter kazanır. Kaset döşeme şeklinde tasarlanan toplantı salonu üst örtüsü, belirli aralık ve ritimde yukarıdan doğal ışık alabilmesi için kaset döşeme birimlerinin içi boşaltılır. Kare biçimindeki kaset boşluklar, Tablo 3.8'de görüldüğü üzere alüminyum doğramalar ile tutturulan cam yüzey ile kapatılır. Dışarıdan aydınlatma ve havalandırma için iki adet ince uzun pencere tasarlanan toplantı salonunda, genel olarak doğal aydınlatma ihtiyacı, yukarıdaki ışık bacalarından sağlanır. Tablo 3.8'de görüldüğü üzere toplantı salonu ve genel olarak TTK Binası'nın dış cephesindeki masif etkiyi oluşturmak için yapılan kesme taş uygulaması, geleneksel yapım yöntemini hatırlatır. Tablo 3.9'daki *detay-c*'de görüldüğü üzere kesme taşların, yüzeyden zamanla gevşeyip düşmesini engellemek için, arada içerdeki tuğla duvarın içine doğru uzanan, bütün kesme taşlar kullanılır. Bununla birlikte, yüzeydeki taşıyıcı kolonlar toplantı salonu hizasına geldiğinde, taşıyıcı olarak bu şekilde devam etmesi gerekmediği için kesme taş duvarın arkasında kalacak şekilde devam eder.¹⁹³

Dikdörtgen biçimindeki toplantı salonunun iç mekanında; elips şeklinde iç içe geçirilmiş toplantı masaları tasarlanır. İç mekandaki uzun duvarlar ahşap malzeme ile kaplıdır. Kütüphane biriminde olduğu gibi toplantı salonunda da kullanılan ahşap mobilyalar ve ahşap kaplı duvar yüzeyleri, mekanda konstrüksiyon niteliği kazanır. Batı cephesine bakan mekanın iç duvar kaplaması olarak marmaris mermeri tercih edilir. Betonarme brüt yüzeylerin kalıp izleriyle kullanılması, marmaris mermerinin damarlı yapısının tasarımın parçası haline getirilmesi, ahşap malzemenin duvar yüzeylerinde tercih edilmesi ve mekanın doğal ışığın mekansal etkisi, kullanıcının derin bir mekansal deneyim yaşamasını sağlar. Işık aynı zamanda toplantı salonu iç mekan duvarları için tercih edilen farklı malzemelerin cisimsel bir yüzey niteliğini, ele gelmeyen yüzeysizliklere dönüştürerek duvarların bölücü sınırlarını değersiz kılar.¹⁹⁴

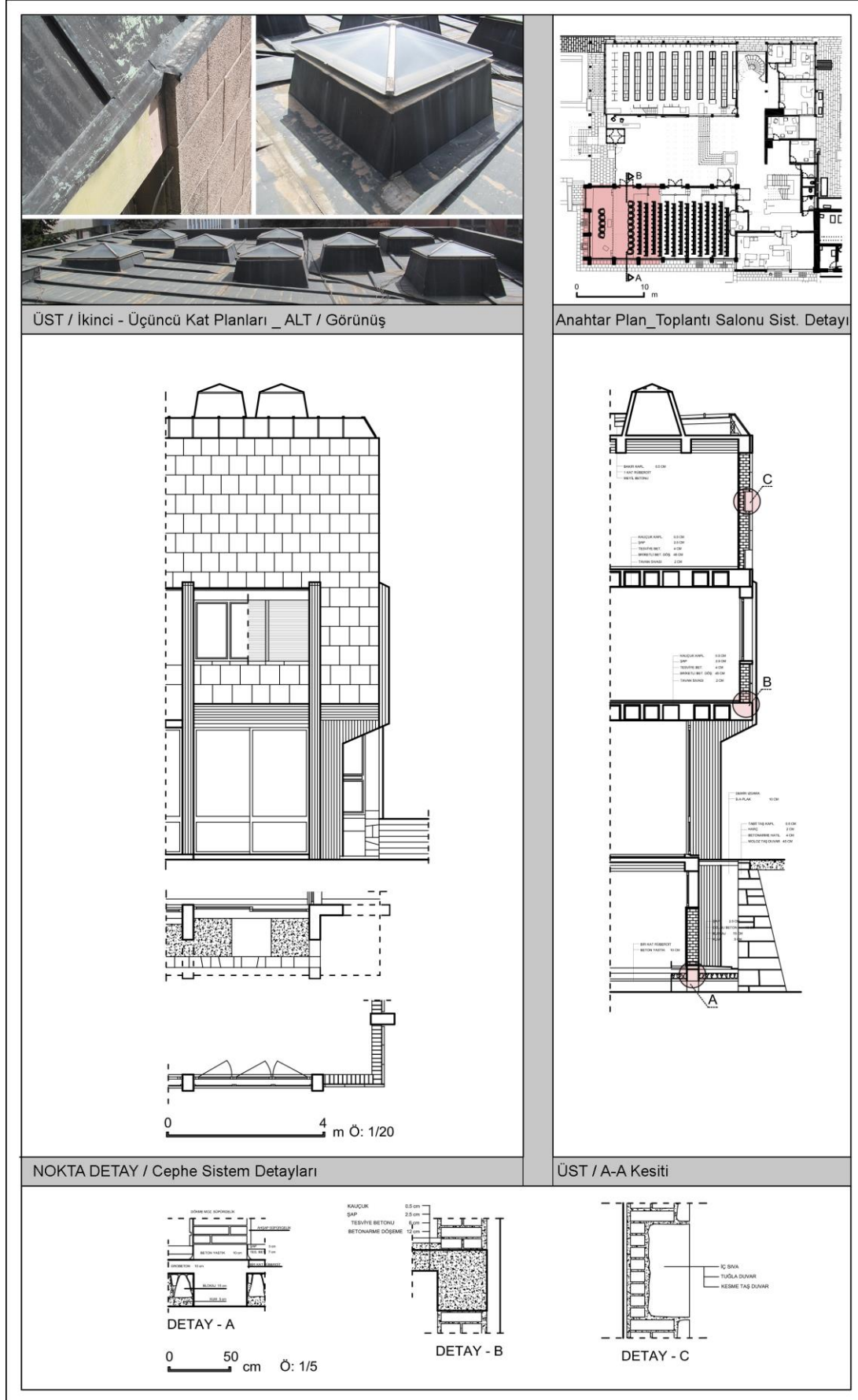
---

¹⁹³ Turgut Cansever'in 4-9 Ekim tarihleri arasında düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde "Ustaların İlk İşleri" söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nA0Riff11zc>, 20.10.2018

¹⁹⁴ Heinrich Wöflin, **Sanat Tarihinin Temel Kavramları**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2015, s.78.

Tablo 3.8: Toplantı salonu sistem detayları

Tablo 3.9: Toplantı salonu sistem detayları

3.2.1.8 Döner Merdiven Sistem Detayı

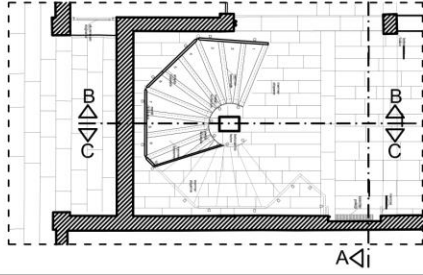
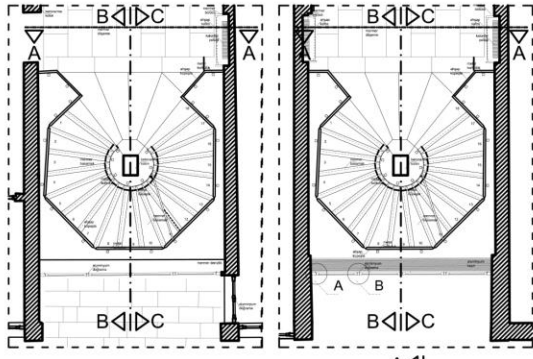
TTK Binası'nda doğu cephesindeki açık avluya bakan döner merdiven, merkezinde taşıyıcı görevi olan betonarme kolon ile taşınır. Merdiven, bulunduğu boşlukta kat döşemeleri ve merkezindeki kolon harici hiçbir teması olmadan boşlukta salınır. Betonarme strüktüre sahip olan merdiven için, marmara mermeri tek parça halinde, damarlı yapısı basamağın uzun kenarına paralel olacak şekilde kullanılır. Tablo 3.10'da görüldüğü üzere merdiven bir taraftan doğu cephesindeki alüminyum doğramalı cephe ile açık avluya, diğer taraftan da iç avlunun yatay holüne bakar. Bu şekilde, iç mekan ile dış mekan arasında düşey ve yatay görsel ilişki kurulur. Merdivenin kat döşemesinin bağlandığı yer olan sahanlıkta, döner basamak izleri döşemede devam ettirilir. Merdiven basamaklarında mermer, kaplama olarak kullanılmaz, basamağın kendisini oluşturacak şekilde betonarme strüktüre bağlanarak kullanılır. Korkuluklarda kullanılan masif ahşap elemanlar taşıyıcı metal kutu profiller aracılığıyla basamaklara bağlanır. Ana merdiven ve iç avluya bakan hollerin zemin döşemesinde de kullanılan marmara mermeri ve korkuluklarda kullanılan masif ahşap elemanlar, yatay ve düşey sirkülasyonda görsel süreklilik sağlar. Tablo 3.10 ve 3.11'de sistem detaylarının uygulama biçimine bakıldığında, Cansever için çizim, eski inşaat ustaları gibi işi yapacak olan zanaatkarla iletişim kurma yolu olarak tercih edilir. Bu durum mekanı deneyimlerken bedensel ve zihinsel düzlemde duyarlı düşünmemize olanak veren mekansal hissiyatın oluşmasını sağlar.¹⁹⁵

3.2.1.9 Avlu Giriş Sistem Detayı

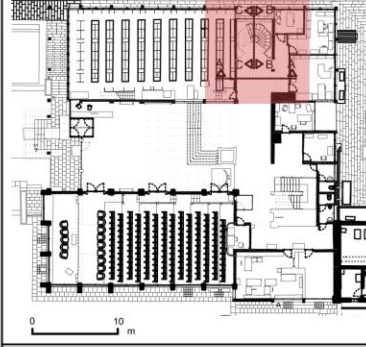
TTK Binası'nın açık avluya bakan cephesi olan avlu giriş cephesi, kuzey ana giriş doğrultusunda güney cephesindeki açık avluya ulaşımı sağlar. Tablo 10'daki çizimlerde görüldüğü üzere avlu giriş cephesi, TTK Binası'nın doğu ve batı kollarını niş yaparak avluya giriş tanımlar. Bu cephedeki niş aynı zamanda, TTK Binası'nın dış cephesindeki taş kaplama için sınırdır. Avlu giriş cephesinde Tablo 3.11'de görüldüğü üzere, bir dikdörtgen ve dikey ince uzun alüminyum doğramalı pencereler kullanılır. Sıvalı yüzeyler, nişin başlangıç noktasından itibaren cephede devam eder.

---

¹⁹⁵ Adolf Loos, **Mimarlık Üzerine**, Janus Yayınları, İstanbul, 2018, s.82.

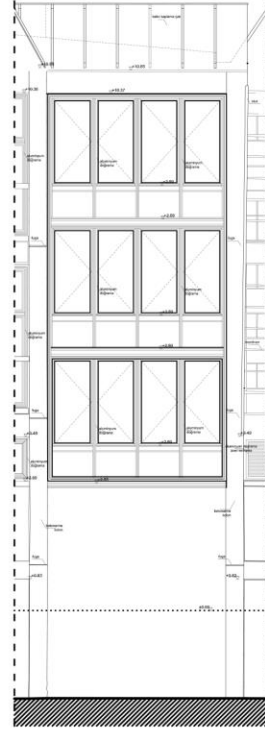
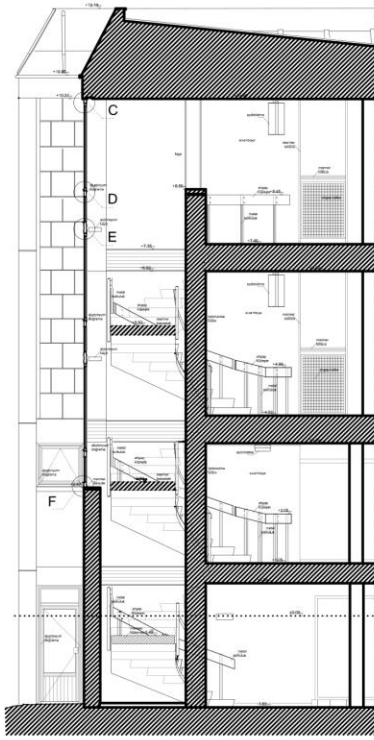
ÜST / Bodrum - Zemin - Birinci Kat Planı _ALT / A - A Kesiti

Anahtar Plan_Döner Merdiven Sist. Detayı

ÜST/Döner Merdiven Foto_ALT/ Görünüş

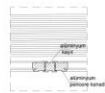

0 4 m Ö: 1/20

NOKTA DETAY / Cephe Sistem Detayları

DETAY - A

DETAY - B

DETAY - C

DETAY - D

DETAY - E

DETAY - F

0 50 cm

Tablo 3.10: Döner merdiven sistem detayları

Tablo 3.11: Avlu giriş cephesi sistem detayları

3.2.2 Mobilya Detayları

TTK Binası'na ait mobilyalar, neredeyse her mekanın, mekansal kurgusuna uygun olarak tasarlanır. Binanın inşaatının bitmesine yakın tarih olan 1965 yılında, Cansever'in önerisi üzerine, mobilya projesi hazırlanır. Cansever'in, TTK Binası'nın inşa sürecinde, mekan-mobilya tasarımının üretimle kurduğu ilişki biçimi önemlidir. Bir zanaatkar marangoz ile çalışan Cansever, çizim ile üretim arasındaki bağı, aracısız olarak, üretim sisteminin olanakları ile birlikte ele alır. Bu durum, mekan için en uygun tasarımın yapılabilmesi olanağını sağlar. Kurduğu bu ilişkiler sayesinde, Cansever'in mobilya tasarımları, tek başına bir rol üstlenmez. Aradan yarım asırdan fazla zaman geçmesine rağmen, benimsenen malzeme ve orantıların mekansal ilişkileri, mobilyanın güncelliğini korumasını sağlar. TTK Binası'nın geçirdiği mekansal revizyonlarına göre revize edilerek uygulanan mobilya projesi, işlevsel sorunlardan adım adım kendini kurtararak dönüşen bir bina projesi gibi farklı durumlara kendini uyarlama becerisi elde etmeye yönelir.¹⁹⁶ Bu durum, TTK Binası'nda aynı zamanda, farklı ölçekler arasında doğru ilişkiyi bulmayı ve parça ile bütün arasındaki ortak dili oluşturmayı sağlar. Cansever bu yaklaşımı ile mobilyaları kullanarak "mekânın özerkliğini nefessiz bırakmadan, uğraşa uğraşa özerklik elde etme"¹⁹⁷yi çabalar. Bu şekilde TTK Binası'nın mekansal kurgusuna uygun revizyon yapılarak mobilya projesinin tamamı uygulanır. Bu işi bizzat yapan Cemil Ormanlar da Turgut Cansever ile beraber Ağa Han İslam Mimarisi Ödülü'nü almaya hak kazanır.¹⁹⁸

Bu başlık altında mobilya ve mobilya niteliği taşıyan ışıklık ve aydınlatma detayları, bulunduğu mekan ile bağlamı sogletararak, analizleri için açıklayıcı tablolar kullanılır. Yapılan analizler, farklı ölçeklerdeki çizimler ve resimler ile desteklenir. Çeşitli başlıklar altında yapılan mobilya detay analiz başlıkları şöyledir: *Galeri-Toplantı Işıklık Detayı*, *Kütüphane Işıklık ve Aydınlatma Eleman Detayı*, *Kütüphane Mobilyaları-1: Bireysel çalışma Masası ve Duvar Rafi Detayları*, *Kütüphane Kütüphane Mobilyaları-2: Ara kat Çalışma Birimi ve Ahşap Dolap Detayı*, *Kütüphane Mobilyaları-3: Banko, Sofa ve Ofis Mobilya Detayları*, *Toplantı Salonu Mobilya Detayı*, olmak üzere yedi başlık altında incelenmektedir.

---

¹⁹⁶ Alvaro Siza, **Apaçıklığı İmgelemek**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015, s.127.

¹⁹⁷ Siza, **a.g.e.**, s.127-128.

¹⁹⁸ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014, s.25.

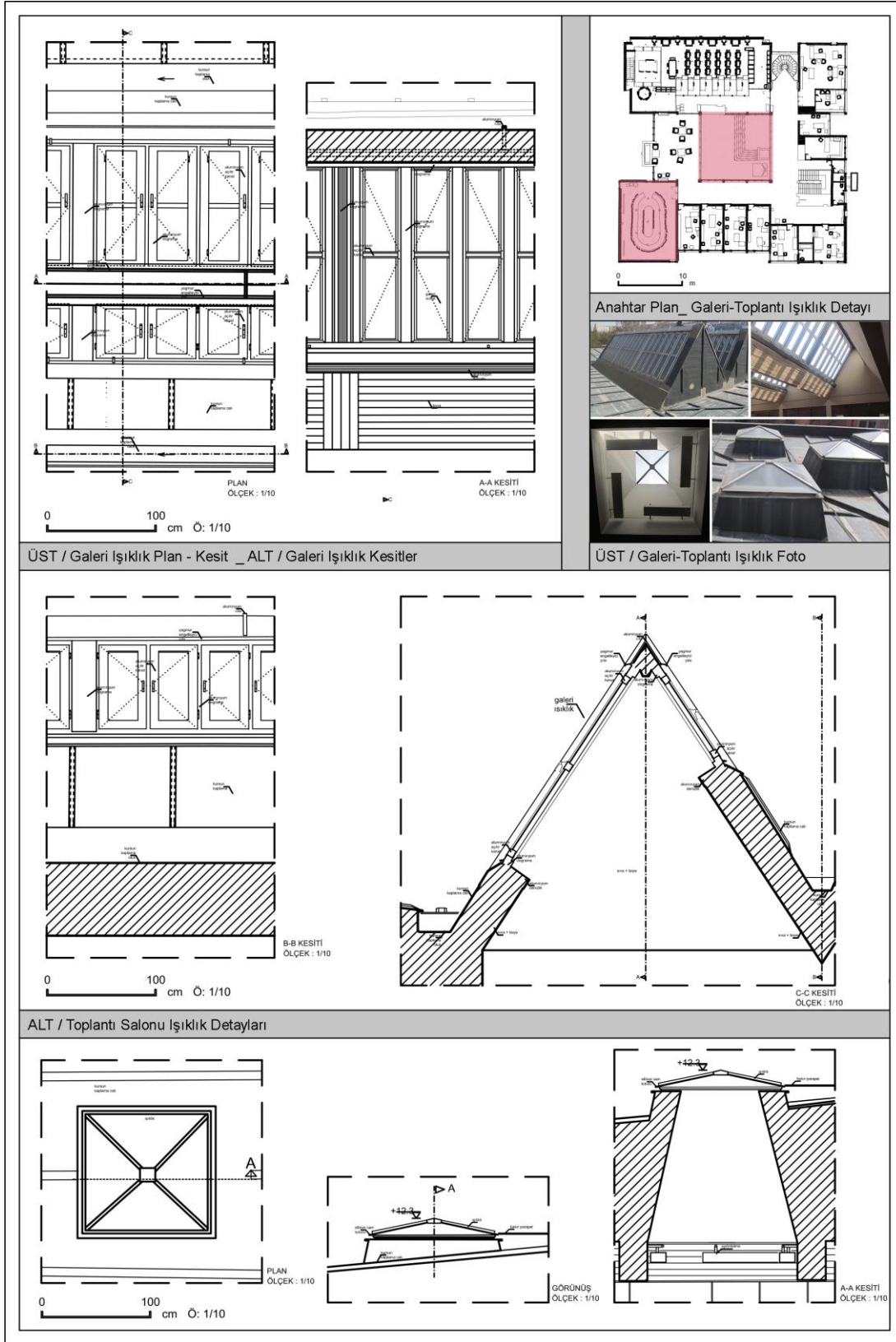
3.2.2.1 Galeri - Toplantı Işıklık Detayları

TTK Binası'nda, doğal ışık mekansal derinliğin ve birliğin oluşumu için kullanılan önemli bir mimari öğedir. Mekansal yüzeylerin doğal ifadesini etkin kılan bu özellik, her biri kendine özgü değer taşıyan ve hiç biri ötekini yerini tutamayan biçim ve detaylara sahip ışıklıklar ile sağlanır. Galeri / iç avlu mekanı ışıklıkları, binanın ana girişinin bağlandığı, her iki kolu birbirine bağlayan betonarme taşıyıcı kirişlerin üçgen biçiminde kullanılması ile sağlanır. Galeri mekanının üstünü örtecek şekilde eşit mesafelerde tasarlanan üç ışıklık, giriş istikametine dik olacak şekilde yerleştirilir. Işıklıkların kuzeye bakan yüzeyi daha dar, güneye bakan yüzey açıklığı daha geniş tasarlanarak, ana giriş yönüne daha fazla ışık alınması sağlanır. Farklı yönelimdeki ışıklık yüzeyleri en üst noktası, Tablo 3.12'de görüldüğü üzere betonarme kiriş ile birleşerek üçgen biçim oluştururlar. Malzeme olarak, alüminyum doğrama tercih edilen ışıklıklar, havalandırma için açılır-kapanır olacak şekilde tasarlanırlar. Cansever, ışıklık doğramalarının yerleştiği taşıyıcı kirişlerin açıkta kalan yüzeylerini kalıp izleri ile tasarlayarak yüzey derinliğinin güzelliğini görünür kılar. Tektonik karakterdeki taşıyıcı yüzeylerinin kalıp izleri, yüzeydeki ışığın oluşturduğu derinlik ile *'tektoniklerin tezyiniliği'*¹⁹⁹ ne dönüşür.

Toplantı salonu ışıklıklarına bakıldığında, Tablo 3.12'de görüldüğü üzere galeri mekanındakiler ile karşılaştırıldığında biçimsel özellikleri farklıdır. Brüt betonarme yapıda yukarı doğru gidildikçe baca gibi daralan kare tabanlı ışıklıklar, galeri mekanındaki ile aynı taşıyıcı elemanların uzantısı olarak biçimlenir. Işıklığın tepesini kapatmak için her biri farklı yönlere bakan, merkezde alüminyum doğrama ile birbirine bağlanan cam başlık kullanılır. Bu durum ışığın baca içinde gölge oluşturmadan mekana ulaşmasını sağlar. Mekanın içinde elips şeklinde iç içe toplantı masalarının üzerinde yoğunlaşan toplam sekiz ışıklık kullanılır. Galeri mekanındaki taşıyıcı yüzeylerinde kalıp izleri tasarlanarak yüzeyler oluşturulur. Yüzeyleri beyaza boyanan taşıyıcı kaset döşeme şeklindeki üst örtünün toplantı masasına denk gelen yerlerindeki kareler, dikdörtgen çerçeve oluşturur. Mekanın gece kullanılması durumunda ortamın aydınlık dengesini etkilememek için, bacaların kare biçimindeki tabanlarına bacanın içine doğru yönlendirilen aydınlatmalar yerleştirilir.

---

¹⁹⁹ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 14.

Tablo 3.12: Galeri-toplantı ışıklık detayları²⁰⁰

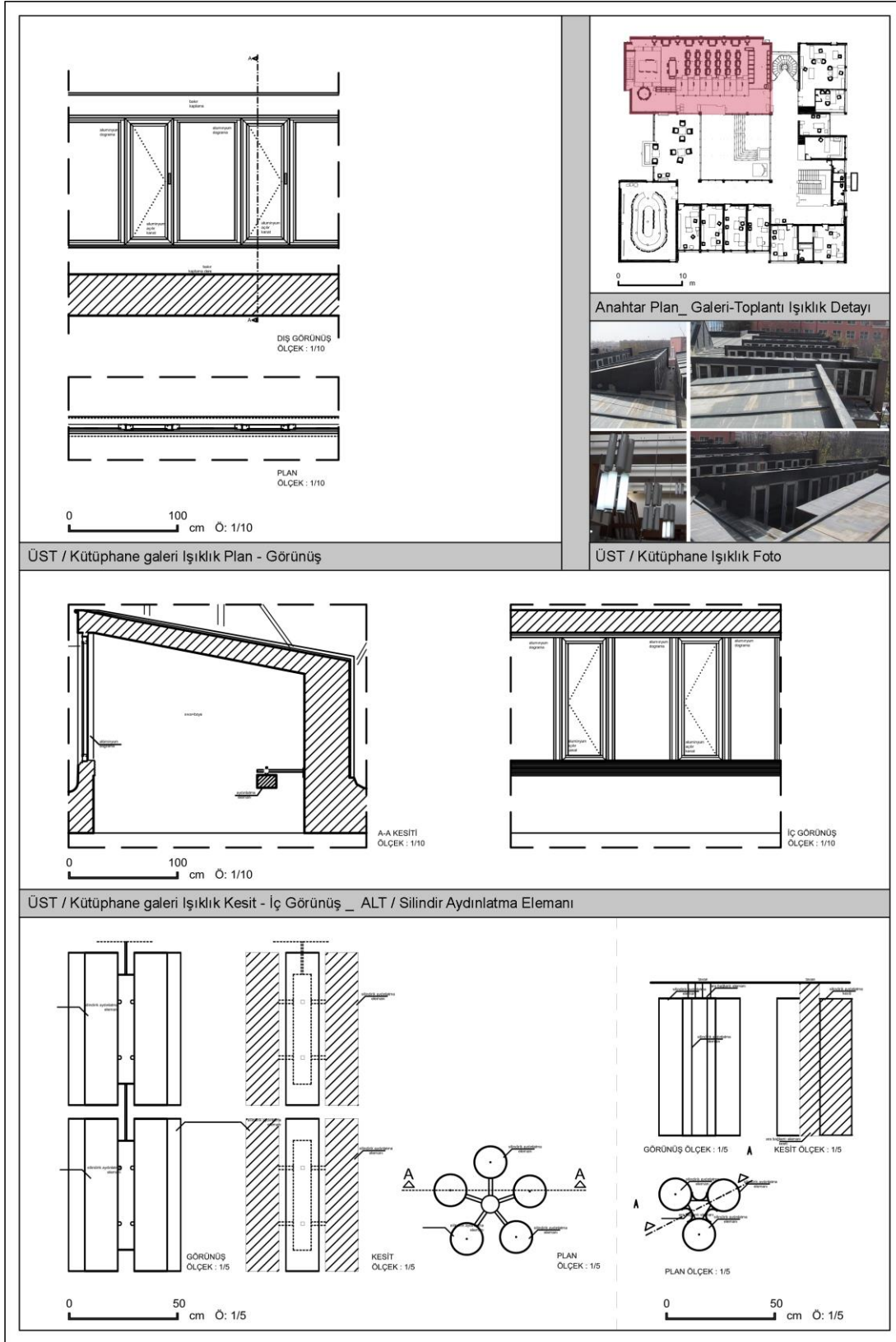
²⁰⁰ Tablo.11 ve aksi belirtilmeyen tablolarda kullanılan diğer detay çizimleri, Türk Tarih Kurumu Kütüphane arşivinden, fotoğraflar ise Sedat Akdoğmuş arşivinden alınmıştır.

3.2.2.2 Kütüphane Işıklık ve Aydınlatma Eleman Detayı

TTK Binası'ndaki kütüphane ışıklıkları, toplantı ve galeri mekanındakiler ile karşılaştırıldığında yapının dış biçimsel ifadesini etkileyen önemli bir farkı vardır. Yapının batı cephesinde eşit boy ve mesafelerde yerleştirilen altı adet ışıklık, yapıya dışardan bakıldığında, dendanlı bir görünüm oluşturur. Biçimsel olarak dik yamuk geometrisini andıran ışıklık, sadece güneyden ışık alınmasını sağlayacak şekilde tasarlanır. Bununla birlikte kütüphane mekanında kullanıcının rahatsız olmaması için, toplantı ve galeri mekanındakilerin doğrudan ışığı almasını sağlayan açılı ışıklık yerleşimlerinin yerine kütüphane ışıklıkları, zemin düzlemine dik olacak şekilde tasarlanır. Bu sayede dışardaki ısı ve ışık süzülerek mekana alınır. Alüminyum doğrama kullanılarak tasarlanan ışıklıklara, doğal havalandırma için açılır kanatlar yerleştirilir. Kütüphanenin kısa eni boyunca taşıyıcı kiriş görevi gören ışıklıkların dış yüzeyi için, bakır çatı malzeme tercih edilirken, içeride ise yüzeyler, brüt betonarme olarak tasarlanır. Cansever, kütüphane biriminin batı cephesinde çıkma yaparak, içeride kolon ve kirişlerin açıkta kalmasını sağlar. Düşey taşıyıcının, üst örtüyü taşıyan kiriş ile birleştiği noktada, dört farklı eksene sahip taşıyıcı düzlem oluşur. Bu düzlemin yüzey ve biçimsel hareketlerine yukarıdan ışığın dahil edilmesi, iç ve dış mekan ayrımını ortadan kaldırır ve sonsuz mekan algısı oluşturur. Kütüphane biriminde Cansever, yukarıdan aşağıya doğru inildikçe, buradaki başkalaşımı mekanın kendi içine taşıyarak, iç mekandaki maddi varlık alanındaki harekete, izlere, işaretlere dönüştürür.²⁰¹ Kütüphane biriminde ışıklıklar ile birlikte mekan aydınlatması olarak silindir biçiminde aydınlatma elemanları kullanılır. Kütüphane binasının galeri boşluğunda, merkezinde metal taşıyıcı eleman ile bağlı üç silindir aydınlatma elemanı, tavadan sarkan metal elemana tutturulacak şekilde tasarlanır. Mekanda ihtiyaç ve mekansal boşluğun özelliklerine göre uzun silindir ve tavana monte edilebilen çeşitli yuvarlak aydınlatmalar kullanılır. Tablo 3.13'te görüldüğü üzere, ışıklıkların taşıyıcı kiriş yüzeylerini ortalayacak şekilde kullanılan aydınlatmalar, düşeyde ara katı da aydınlatacak şekilde sarkıtılarak mekansal boşluk tasarlanır.

---

²⁰¹ "Bundan böyle ikiliğin, canlı maddi varlığın birliğinin nasıl ve ne ölçüde kurucusu olduğu fark edilir. Canlı maddi varlık kendi 'başka'sını kendi içinde taşır. Bu varlık simetridir, dolayısıyla ikilidir ve bu simetri de ikilidir (çift-yanlı simetri, rotasyon simetrisi); bu da yine mekânın ve zamanın içinde, döngüsel ile doğrusal tekrar olarak ikilenir." Henri Lefebvre, **Mekânın Üretimi**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.193.

Tablo 3.13: Kütüphane ışıklık ve iç mekan aydınlatma detayları

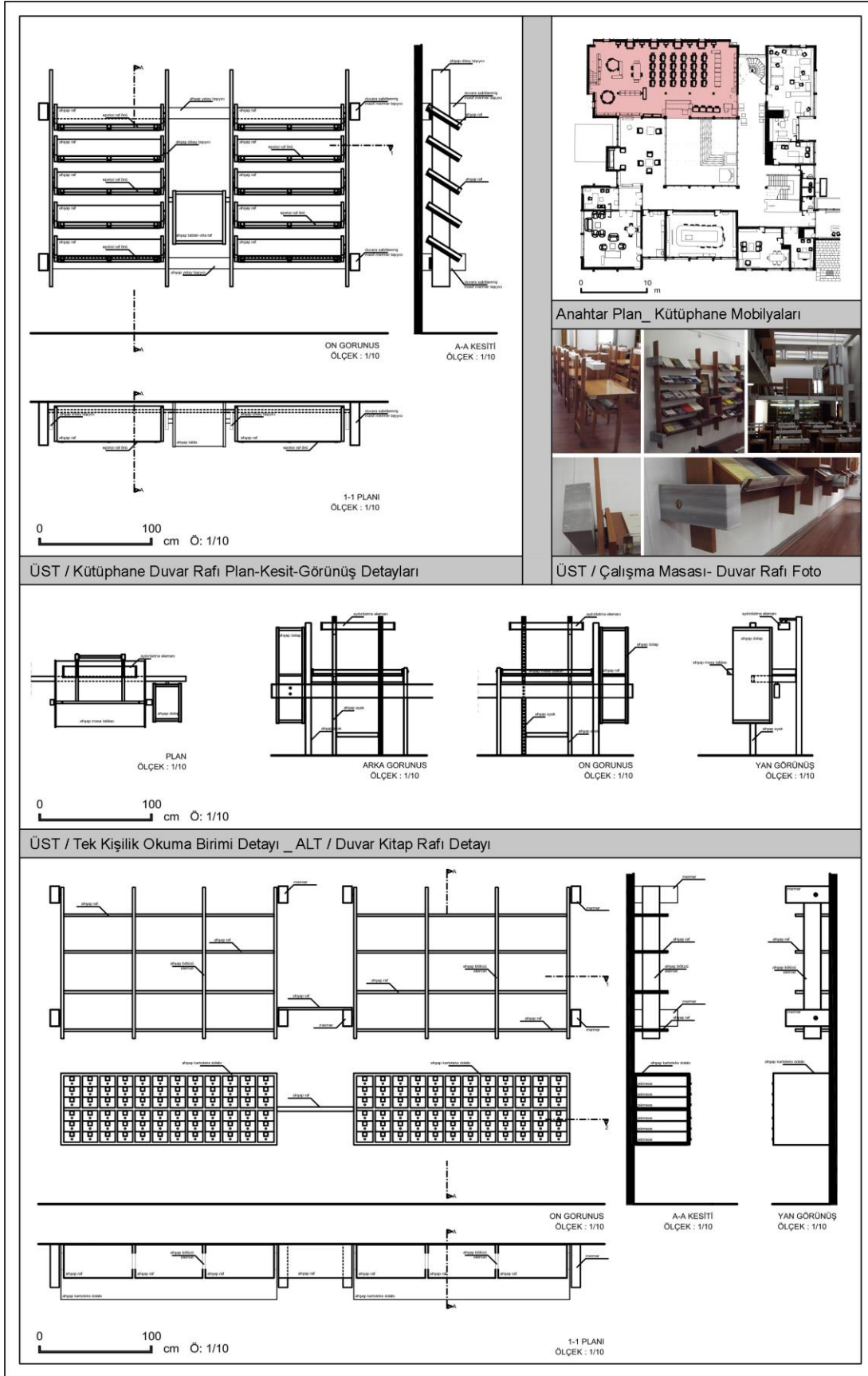
3.2.2.3 Kütüphane Mobilyaları-1: Bireysel çalışma Masası ve Duvar Rafı Detayları

TTK Binası'ndaki kütüphane biriminin tefrişatının önemli bir bölümünü, çalışma masası ve duvar rafları oluşturur. Tablo 3.14'te görüldüğü üzere çalışma masaları, kütüphaneye girişte ara kat ile batı cephesi arasını ortalayacak şekilde yerleştirilir. Her bir masa, çalışma pozisyonuna göre sol üst ayağından yere metal bir eleman ile sabitlenir. Bu ayakların aynı yatay düzlemdeki diğer ayağı, masanın üst tarafına doğru uzatılarak, masa aydınlatması için de taşıyıcı olarak kullanılır. Masanın ön ayakları arka ayaklarına, aynı kesitli yatay ahşap kayıtlar ile birbirine bağlanır. Bu yatay kayıtlar masa taşıyıcıları olmakla beraber, aynı düzlemdeki tüm masaları bağlayan farklı kesitteki yatay ahşap elemanlarının da bağlantı noktasını oluşturur. Aynı yatay düzlemdeki masaları birbirine bağlayan yatay ahşap eleman, iki bölmeden oluşan ince uzun masa raflarının yere temas etmeden durması için, masanın arka ayakları ile beraber taşıyıcı olarak desteklenir. Masaların yere sabitlenerek yatay düzlemlerinin korunması ile masa lambası ve raf kotlarının aynı düşey düzlemde olması, mekansal hareket için, küçük mimari unsurların birbirine eklenerek tezyini düzeni oluşturmasını sağlar.²⁰²

Kütüphane biriminde mekanın düşey satırlarını tanımlayan duvar rafları, mobilya-mekan ilişkisi bağlamında önemli detaylar barındırır. Tablo 3.14'te görüldüğü üzere dikdörtgen masif mermer eleman, duvar içinde konsol çalışacak şekilde yerleştirilir. Duvar rafı için taşıyıcı olarak kullanılan mermer blok, ortası delinerek rafların düşey unsurlarını oluşturan ahşap elemanlara metal bağlayıcı ile tutturulur. Duvar raflarının yatay ahşap kayıtlarının bağlandığı düşey ahşap elemanlar, açılı duran ahşap raflar için de taşıyıcı görevi görerek yükü mermer taşıyıcılara aktarır. Dört mermer taşıyıcı bağlanarak oluşan duvar rafı ünitelerini yatayda birbirine bağlayan, tek göz kare ahşap çerçeve raf yerleştirilir. Her iki ünitenin dikey ahşap taşıyıcılarına bağlanarak taşınan ahşap çerçeve raf, bulunduğu duvarda üniteler arası simetri dengesini oluşturarak, tekil düşey algıyı yataylaştırır. Cansever'in duvar rafı için uyguladığı detay tasarımı, binanın merdiven, galeri holü korkuluklarında tercih ettiği detay tasarımları ile benzerlik gösterir. Bu durum, TTK Binası'nda görsel sürekliliği sağlar.

---

²⁰² Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galerisi Ortak Yayını, İstanbul, 2007 s. 160.

Tablo 3.14: Kütüphane bireysel çalışma masası ve duvar rafı detayları

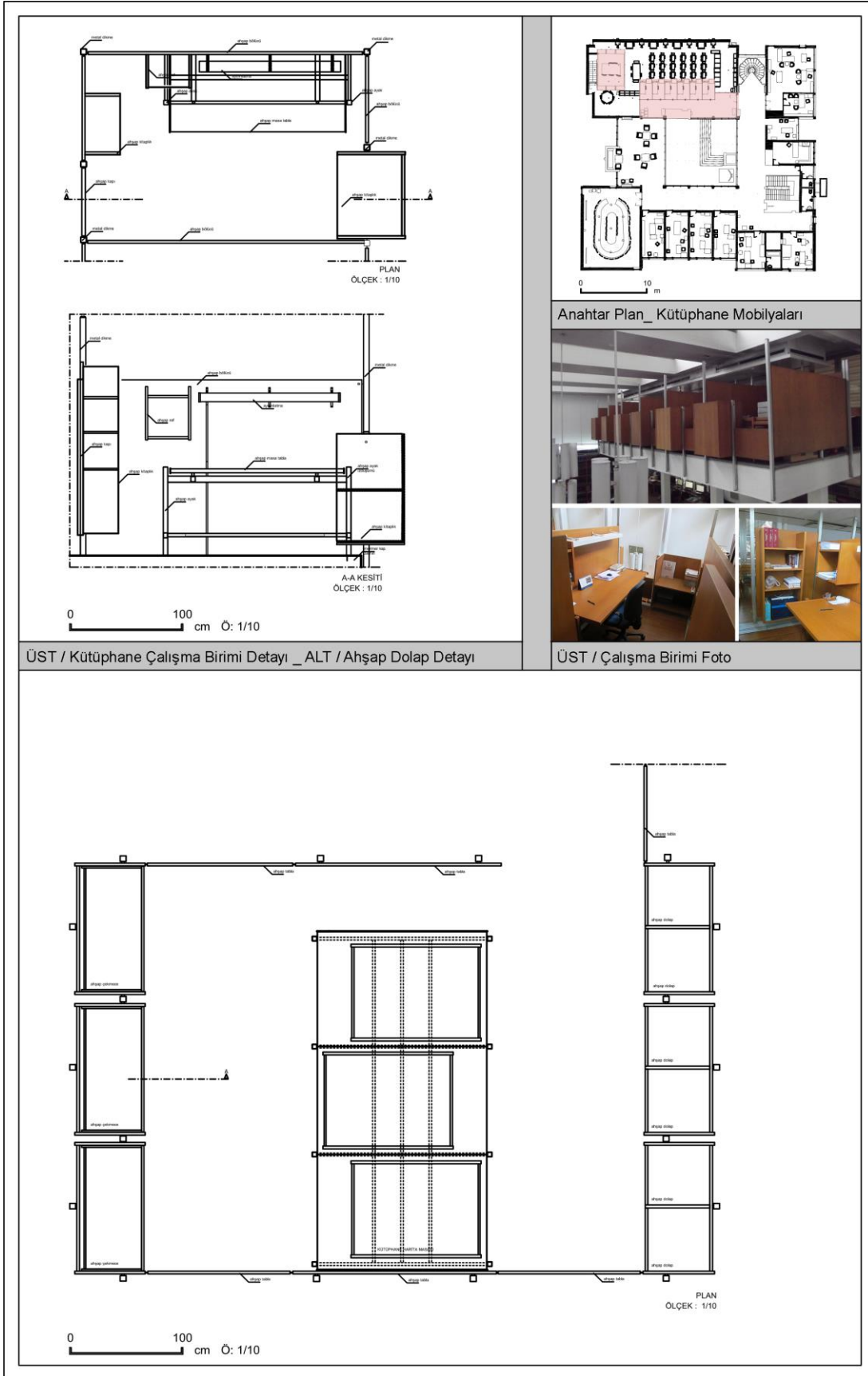
3.2.2.4 Kütüphane Mobilyaları-2: Ara kat Çalışma Birimi ve Ahşap Dolap Detayı

Kütüphane ara katında yer alan çalışma birimleri, bulunduğu katı tanımlayıcı ana unsurlar olarak tasarlanır. Toplam altı çalışma biriminin yer aldığı ara kat, düşey metal taşıyıcı elemanlar ve ahşap ara bölücüler ile bireysel çalışma mekanına dönüştürülür. Çalışma masası, kitaplık ve rafların bulunduğu, çalışma birimine giriş-çıkış, kendisine ait ahşap kapı ile sağlanır. Tablo 3.15'te görüldüğü üzere, çalışma birimindeki kitaplık metal taşıyıcı aracılığı ile dışarı doğru çıkarılarak masif kütleli etki oluşturulur. Çalışma masası, ahşap ayak ve ara kayıtlar kullanılarak birbirine bağlanır ve masa tabliyesi metal bağlantılar ile oluşturulan ahşap strüktüre monte edilir. Masaya ait arka ayaklar bulunduğu zemine otururken, arka ayaklara bağlı ahşap ara kayıt ile ön taraftaki dikey ahşap bölücüye bağlanarak masanın ayakta durması sağlanır. Metal kutu profiller ile desteklenen dikey ahşap bölücü, masa aydınlatması ve kitaplık için de taşıyıcı olarak kullanılır. Üç tarafı yaklaşık bir insan boyu yüksekliğinde dikey ahşap bölücüler ile çevrili olan çalışma biriminin galeriye bakan tarafı açık bırakılarak galeri mekanı ve doğal tepe ışıkları ile görsel teması sağlanır.

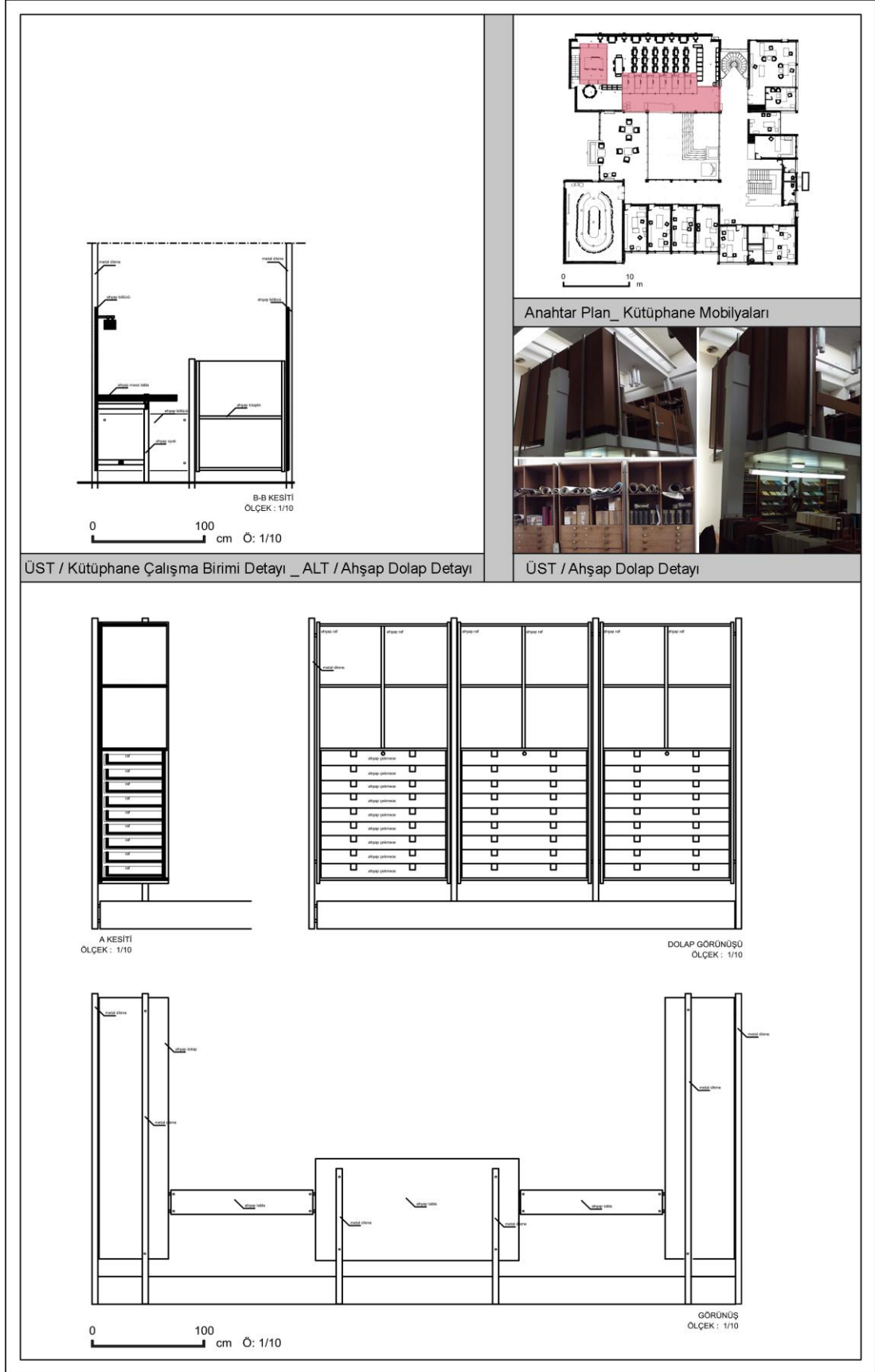
Kütüphane mekanında ahşap mobilyanın olduğu bir başka ara kat, kuzey cephesinde yer alır. Yukarı çıkmak için kullanılan merdiven ve kendi taşıyıcılar dışında hiçbir teması olmayan ara kat, Tablo 3.15'in devamında olduğu gibi dosya dolapları tarafından tanımlanır. Planda görüldüğü üzere ortasında masa haritası yerleştirilen mekanda, dosya dolapları karşılıklı yerleştirilerek bölücü elemanlar olarak kullanılır. Üst iki bölmesi kare çerçeve şeklinde harita için kullanılan ve alt tarafı da dosyalar için çekmece bölmeleri olarak kullanılan dolaplar, tanımladıkları mekanı özerk kılar. Bireysel çalışma birimindeki ile aynı mantıkta metal kutu profiller kullanılarak dolap ve diğer ahşap bölücüler zemine temas etmeden taşınır. Bununla birlikte ortadaki harita masası, bireysel çalışma masalarındaki taşıyıcı ahşap strüktür ile aynı mantıkta ahşap ayaklar ve onları birbirine bağlayan yatay ahşap kayıtlar aracılığıyla ayakta durmaları sağlanır. Ahşap strüktür üzerine metal bağlantı elemanları ile masa tabliyesi yekpare bir şekilde yerleştirilir. Analizi yapılan mobilya detaylarında, gerek kütüphane gerekse TTK Binası'nda başka yapısal fraksiyonlarda parça-bütüne ait referanslar görülür. Bu durumu şöyle özetlemek mümkün, "nispi olan ve mutlak olan birbirini yansıtır: biri diğerine hiç durmadan gönderme yapar; tıpkı mekan ve zaman gibi."²⁰³.

---

²⁰³ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.198.

Tablo 3.15: Kütüphane bireysel çalışma masası, banko ve sandalye detayları

Tablo 3.15'in devamı: Kütüphane bireysel çalışma masası, banko ve sandalye detayları

3.2.2.5 Kütüphane Mobilyaları-3: Banko, Sofa ve Ofis Mobilya Detayları

Kütüphane mekanına girerken sağda kalan ahşap banko, kartoleks dolabın, ahşap kesonların ve tablalı rafın olduğu danışma birimine hizmet eder. Tablo 3.17’de görüldüğü üzere ahşap kontraplak giriş elemanı ile tanımlı bankoda, kartoleks dolap, ahşap keson ve tablalı raflar, ahşap taşıyıcı ayakların desteklediği, ahşap banko yüzeylerine asılı şekilde tasarlanır. Banko uzunluğu boyunca üç ana ayak kullanılarak desteklenir ve masif ahşap banko tabliyesi, her iki uçtaki ayakların arasına monte edilir. Bankonun altında kalan kartoleks dolaplar, banko ayağına bağlanan ek ahşap kayıtlar ile desteklenir. Bankonun kütüphane girişine bakan ahşap kesonu, taşıyıcı ahşap ayak ve bankonun dayandığı duvar yüzeyi ile desteklenir.

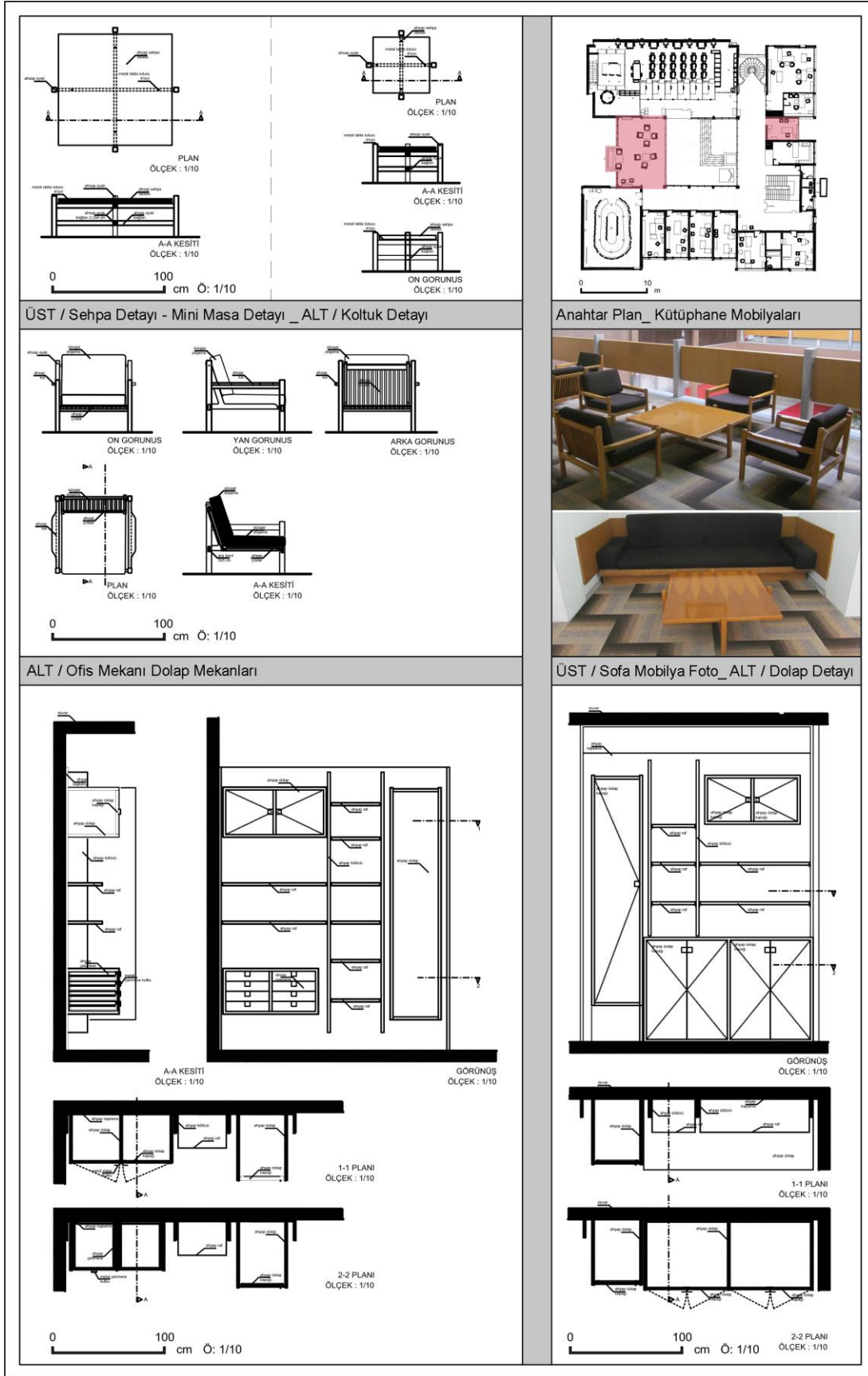
Kütüphane birimine hizmet eden teknik ofislere ait mobilyalar, Tablo.16’da görüldüğü üzere ihtiyaca göre çeşitli şekillerde tasarlanır. Mobilya’nın tasarlandığı bölücü duvar düzlemi, mekanın ahşap giriş kapısı birlikte ele alınır. Ofis dolabı için oluşturulan dikey taşıyıcı ahşap çerçeve içine ahşap dolap, çekmece ve raflar asılı olacak şekilde yerleştirilir. Ahşap taşıyıcı çerçevenin sağına, ince uzun dolap dik bir şekilde yerleştirilirken, ahşap çekmece sol altta, iki gözlü dolap sol üstte, yatay bir şekilde yerleştirilir. Çerçeve içindeki ara alanlara raflar yatay bir şekilde yerleştirilerek tasarlanır. Mekanın giriş kapısının da bir parçası olarak ele alındığı ahşap mobilya ünitesi, mekanın iç avlu holüne bakan ara bölücü algısı oluşturur.

TTK Binası’nın galeriye bakan manzara için dinlenme mekanı olarak kullanılan sofada, hareketli mobilyalar kullanılır. Sofa mobilyaları, sofa nişine yerleştirilen ince uzun koltuk, tekli koltuk ve orta sehpalardan oluşur. Tablo 3.17’de görüldüğü üzere sehpa, oluşturulan artı biçimindeki ahşap taşıyıcı üzerine, sehpa tabliyesinin yerleştirilmesi ile oluşur. Sofa sandalyelerinin kesitleri sehpadakiler ile aynı olan ahşap ayaklar kullanılarak, yatayda ara kayıtlar ile birbirine bağlanır. Sandalyenin sırt ve oturma yüzeyi, ahşap çıtalara kullanılarak desteklenir ve üzerine en son katman olarak da sünger döşeme kaplanır. Sofa mekanında koltuk, sehpa gibi hareketli ahşap mobilyalar, sofanın bulunduğu dış cephe ile galeri iç cephesinde kullanılan ahşap çerçeve kafesler ile birbirini görsel olarak tamamlayacak şekilde tasarlanır. Bu şekilde Cansever, “kalıcılık ve değişme arasındaki karşıtlığı aşmada, biçim ifadelerinin tutarlı ve geçerli bütünlüğünü”²⁰⁴ kurmayı amaçlar.

---

²⁰⁴ Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 73.

Tablo 3.17: Kütüphane teknik hizmet dolabı ve sofa hareketli mobilya detayları

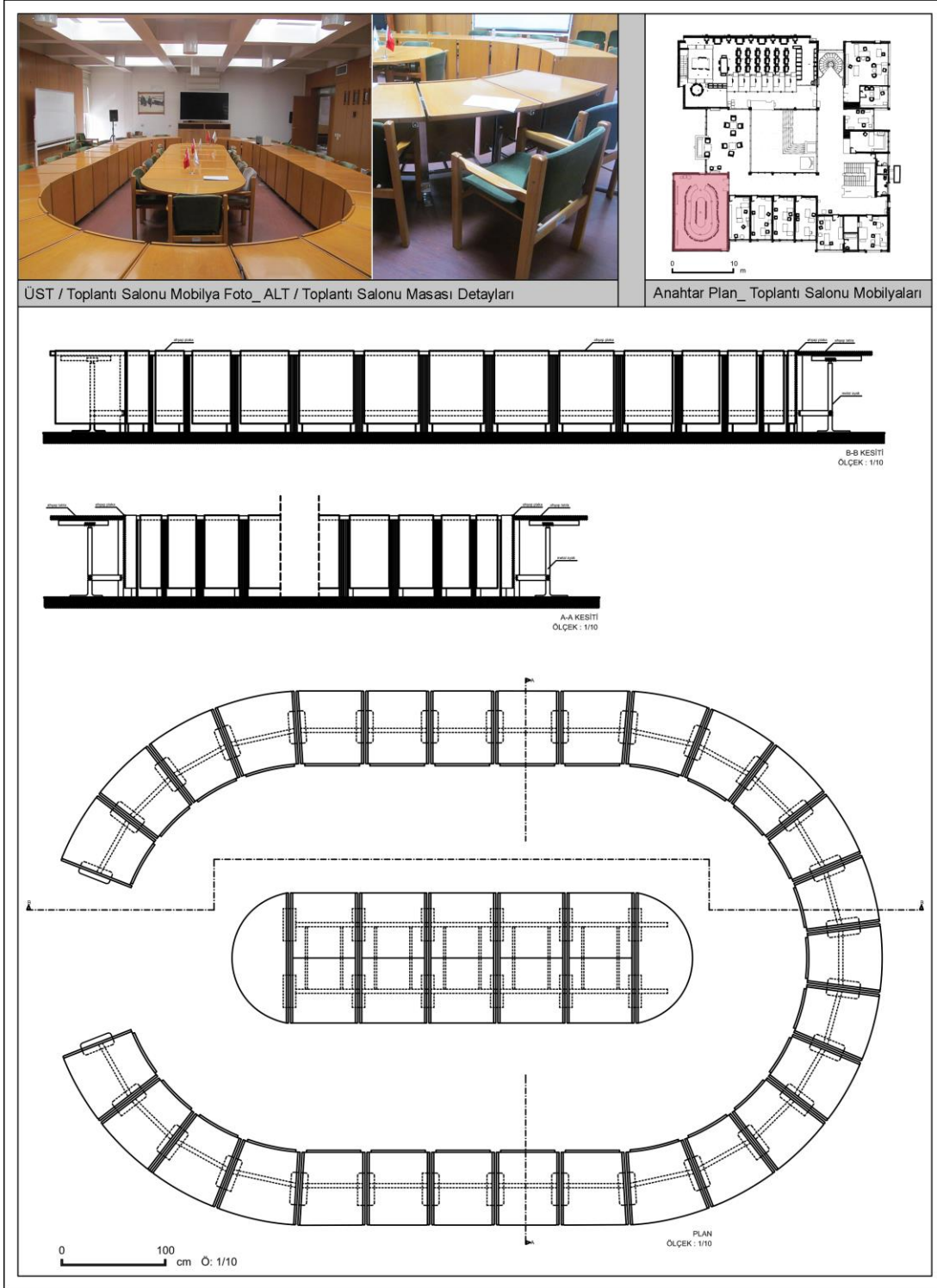
3.2.2.6 Toplantı Salonu Mobilya Detayları

TTK Binası'nda toplantı salonu mobilyaları, yapı için imgesel mekan değeri taşır. Toplantı salonu mobilyaları, elips şeklinde iç içe geçmiş iki toplantı masasından oluşur. İlk büyük masa yirmi dokuz kişilik, toplantı masasının içinde kalan masa ise, on iki kişiliktir. Tablo 3.18'de görüldüğü üzere, küçük toplantı masasını kullanmak için, büyük masanın mekana giriş kısmına yakın bölümden geçiş imkanı sağlanır. Büyük toplantı masasında, genelde kullanılan ahşap ayakların aksine taşıyıcı olarak metal strüktür kullanılır. Masanın ön yüzü ve tabliyesinin ahşap olarak tercih edildiği toplantı masası, yirmi dokuz birimden oluşur. Birimler, metal taşıyıcı ile birbirine ve yere bağlanır. Büyük toplantı masasının içinde kalan, küçük toplantı masasının, iki birimi elips şeklini oluşturması için yuvarlak, beş birimi de dikdörtgen biçiminde toplam yedi parçadan oluşur. Büyük masada olduğu gibi, yere sabitlenen metal taşıyıcılara masa üst tabliyeleri bağlanır. Masanın dikdörtgen biriminde, karşılıklı iki kişi, başlardaki yuvarlak parçalar ise birer kişi oturacak şekilde tasarlanır. TTK Binası'nda ahşap ayak ve ara kayıtlar ile taşınan sandalyeler, yeşil kumaş tercih edilerek tasarlanır. Küçük masanın bulunduğu orta kısımda büyük masa ile küçük masa arasında tanımlı bir koridor oluşturulur. Toplantı masasında kullanılan ahşap malzemenin ve sandalyelerin aynı tercih edilmesi, iç içe sürekli bir elipstik döngü hareketi oluşturur. Bu sayede toplantı salonu masası, fiziksel olarak mekanın ortasında yer alırken, mekansal hareket ve düzeni için de algıyı merkezileştirir. Toplantı salonunda, dikdörtgen biçimindeki mekansal geometri ve kare birimindeki üst yüzey, toplantı masasının elipstik geometrisini de etkisiyle kullanıcı için ikili bir mekansallık oluşturur.²⁰⁵ Toplantı salonunda Cansever, kalıcı olanla geçici olanın dengesini gözeterek “yapıda sakin bir hareketliliğin oluşmasına imkan veren mimarî biçimlerin ve malzemelerin birlikteliği”ni amaçlar.²⁰⁶

---

²⁰⁵ “...Mekan içindeki nesne, mekan üzerine bilgi veren, mekandan söz eden nesne. “Tablo”ya benzeyen aynanın tıpkı onun gibi, boş-dolu bir çerçevesi vardır. Ayna, öncelikle doğal yaşamın ürettiği mekanın içine, ardından toplumsal yaşamın içine, gerçekten ikili mekansallığı katar: köken ve ayrılık olarak hayali, bir arada yaşama ve farklılık olarak somut ve pratik.” Henri Lefebvre, **Mekânın Üretimi**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.193.

²⁰⁶ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 74.

Tablo 3.18: Toplantı salonu, toplantı masası mobilya detayları

3.2.3 Kapı-Pencere Detayları

TTK Binası'nda pencereler cephe özelliklerine ve mekansal çeşitliliğe göre farklı boyut ve düzende tasarlanır. Cephede, dikey-ince uzun, yatay-dikdörtgen ve kare şeklinde kullanılan pencereler, modül oluşturan pencere düzenleri olarak tasarlanır. Önlerinde kafes ve panjur ile birlikte kullanılan pencereler, cephe karakterini belirleyici bir işlev görürler. Aynı zamanda cephede, pencerelerin kullanılma biçimleri TTK Binası'nın içe dönük karakterini tayin eder. Cansever, pencereler aracılığıyla ışık ve gölgenin çeşitli etkilerini kullanarak, dıştan tamamen farklı bir iç mekan meydana getirmek yerine, dış ile iç arasına suni olduğu rahatlıkla anlaşılabilen yüzeyler oluşturur.²⁰⁷ Bu yüzeyde açılmış olan pencereler sınırsız mekanı hiç unutturmayan, sakin, ışıklı ve neşveli bir mekan yarattıkları ölçüde güzelliğe, yani tezyiniliğe hizmet ederler. Neredeyse tamamı alüminyum malzeme kullanılarak tasarlanan pencereler, açılış biçimi, kanat sayısı, yerleştiği cephe açıklığına göre çeşitli detaylar barındırır.

TTK Binası'nda kapılar, yukarıda pencereler için ifade edildiği gibi, mekansal hacime ve özelliğe göre çeşitlilik gösterir. Cansever, binanın dış giriş ve çıkış kapılarını cephede pencereler için tercih ettiği alüminyum doğrama tercih eder. İç mekandaki kapılar ve mobilya için aynı malzeme ve renk tercih edilir. Bu durum Cansever'in mekanda kapıyı da mobilyanın bir parçası olarak ele almasını olanaklı kılar. Kapıların duvar boşluğu, zeminden tavana olacak şekilde tasarlanır. Kapılarının doğramaları için alüminyum kapı kasaları tercih edilirken, kapı kanatı, ahşap olarak imal edilir. Kapı kanadı dışında kalan üst kısım, neredeyse tüm iç kapılar için, dikdörtgen alüminyum doğramalı cam olacak şekilde tasarlanır. Bu durum, kapıların içlerinde buldukları duvarlardan tamamen ayrı, kendi içlerinde başlayıp biten nesnelere dönüştürür. Bu şekilde Cansever, islam sanatının ayırıcı ve özgün özelliği olan, "bütünde her unsurun kendi şahsiyetini koruması ama yine de bütüne ait olması"²⁰⁸ yaklaşımını kapı-pencere tasarımlarına yansıtır. Cansever'in kapı pencere tasarım yaklaşımlarının somut ifade biçimleri, mobilya ve sistem kesitlerini açıklarken kullanılan örnek tablolar aracılığıyla analiz edilmektedir. Bu analizlerin yapıldığı

---

²⁰⁷ Yusuf Civelek, **Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi**, Şehir ve Toplum Dergisi, S.12 Aralık 2018 – Mart 2019, s.12.

²⁰⁸ "Bir yapının bütün olarak kendisi bile aslında mekân içerisinde ve diğer yapıların arasında bağımsız bir tektoniktir." Civelek, **a.g.e.**, s.12.

çeşitli başlıklar şöyledir: *Ofis Modül Pencere Detayları, Ana Giriş ve İç Avlu Ahşap Kafesli Pencere Detayı, Güney Giriş Kapısı ve İç Mekan Kapı Detayları, Döner Merdiven Cephesi Pencere Detayı* olmak üzere dört başlık şeklinde ele alınmaktadır.

3.2.3.1 Ofis Modül Pencere Detayları

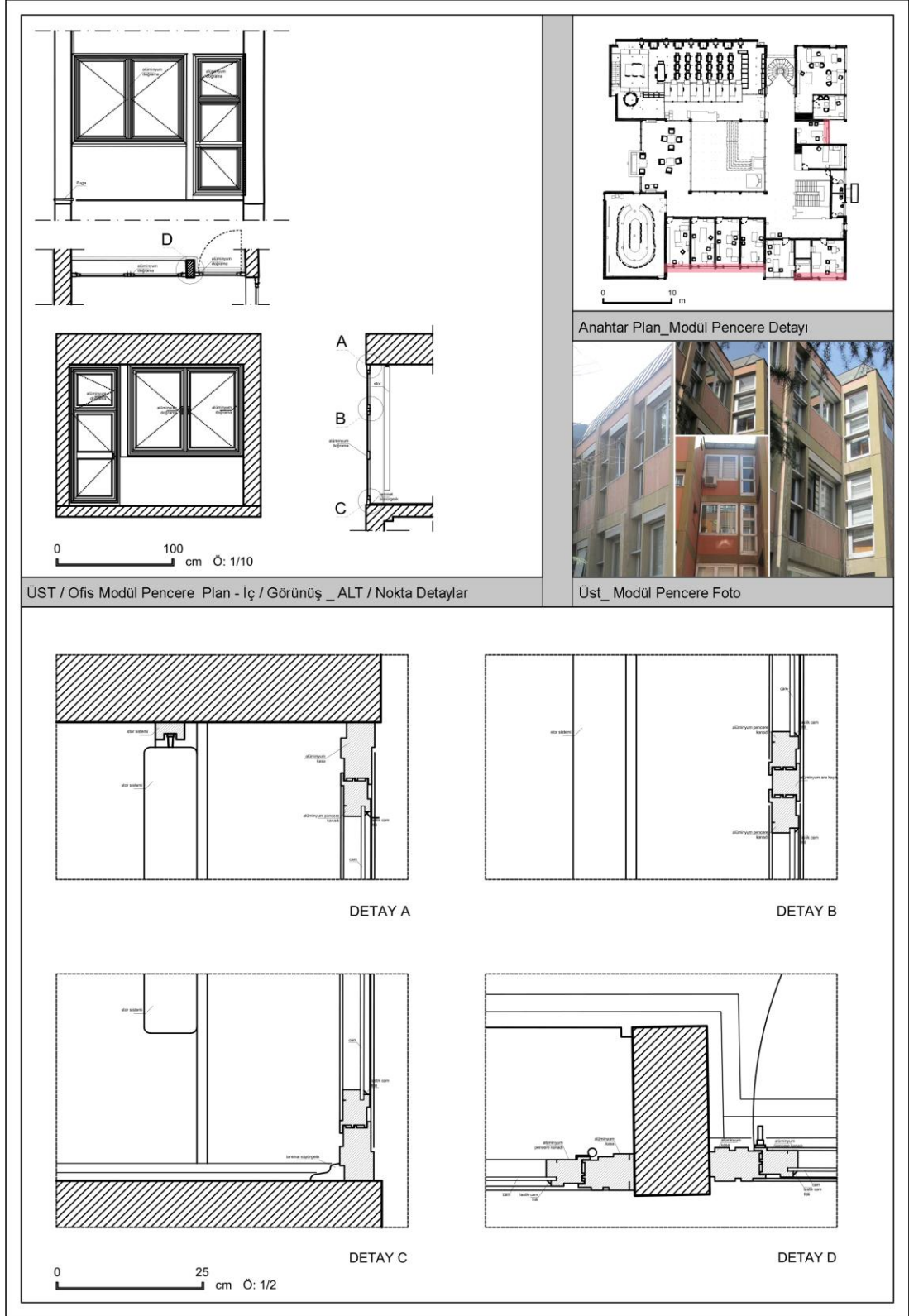
TTK Binası'nda ofis mekanları için tasarlanan modül pencere, Tablo 3.19'da görüldüğü üzere, biri kapı kanadı şeklinde açılabilen dikey pencere; diğeri dikdörtgen şeklinde çift kanatlı pencere sisteminden oluşur. Dışarıdan bakıldığında, modülü oluşturan her iki pencerenin arası, betonarme dikey eleman ile ayrılır. Dikey olan pencere, Tablo 3.19'daki fotoğrafta görüldüğü üzere, boydan boya açılır şeklinde olduğu için, önünde korumayı sağlayan alüminyum korkuluklar tasarlanır. İki kanatlı pencerenin panjurlu olarak tarlandığı modül pencere, doğu cephesinde kullanılır. Doğü cephesindeki kullanımına göre, güney cephesindeki modül pencere kullanımı biraz farklıdır. Doğü cephesindeki modül pencereler, arasında betonarme eleman olacak şekilde kullanılmaz ve iki kanatlı pencere, panjursuz olarak tercih edilir. Her iki cephede de, maddi yapının sınırladığı zorunlu tektonik ifade, sürekli kendini tekrar ederek tarz veya üslup dediğimiz kolektif ifadeyi oluşturur.²⁰⁹

3.2.3.2 Ana Giriş ve İç Avlu Ahşap Kafesli Pencere Detayları

Cansever'in TTK Binası'nın iç ve dış cephelerinde kullandığı ahşap kafesler, yapı karakterinde imgesel bir değer taşır. Dışarda binanın ana girişinin bulunduğu kuzey cephesinde kullanılan ahşap kafesler; içerde ise kütüphanenin ve idari ofislerin iç avluya bakan cephelerinde tercih edilir. Tablo 3.20'de görüldüğü üzere, iç avlu cephesinde dokuz kare birimden oluşan ahşap kafes modüller kullanılırken; kuzey ana giriş cephesinde, altı ve on iki kare birimden oluşan modül ahşap kafesler kullanılır. Ahşap kafeslerdeki kare birim sayısı, düşeyde üç kare birim olacak şekilde sabit tutulur ve modüldeki kare birim sayısındaki artma veya azalma, yataydaki eklemeler ile değişir. Modül ahşap kafeslerin yatay orta birimi Tablo 3.20'deki fotoğraflarda görüldüğü üzere, metal bir menteşe kullanılarak hareketli olması sağlanır. Ahşap kafeslerin açılır konumda olmasını sağlamak için, metal bir kanca kullanılarak ahşap kafesler, alüminyum doğramalara sabitlenir.

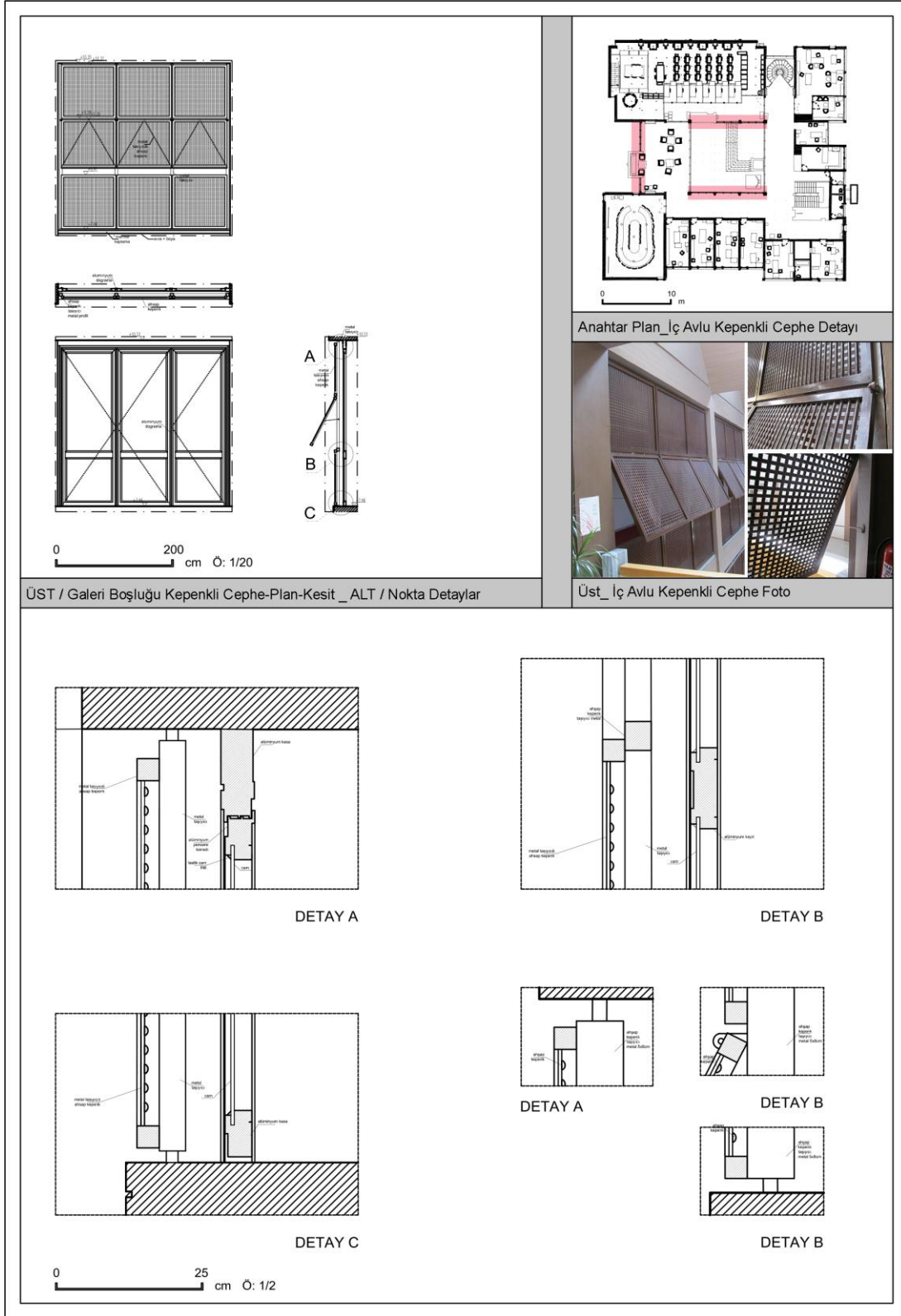
---

²⁰⁹ Yusuf Civelek, **Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi**, Şehir ve Toplum Dergisi, "Turgut Cansever Özel Sayısı", Aralık 2018 – Mart 2019, s.12.

Tablo 3.19: Ofis Mekanlarında kullanılan modül pencere detay çizim ve fotoğrafları²¹⁰

²¹⁰ Tablo.19'da kullanılan çizimler, Türk Tarih Kurumu Kütüphane arşivine; fotoğraflar ise tez müellifine aittir.

Tablo 3.20: Giriş ve iç avlu cephelerinde kullanılan ahşap kafesli pencere detay çizim ve fotoğrafları²¹¹

²¹¹ Tablo.20’de kullanılan çizimler, Türk Tarih Kurumu Kütüphane arşivine; fotoğraflar ise tez müellifine aittir.

3.2.3.3 Döner Merdiven Cephesi Pencere Detayı

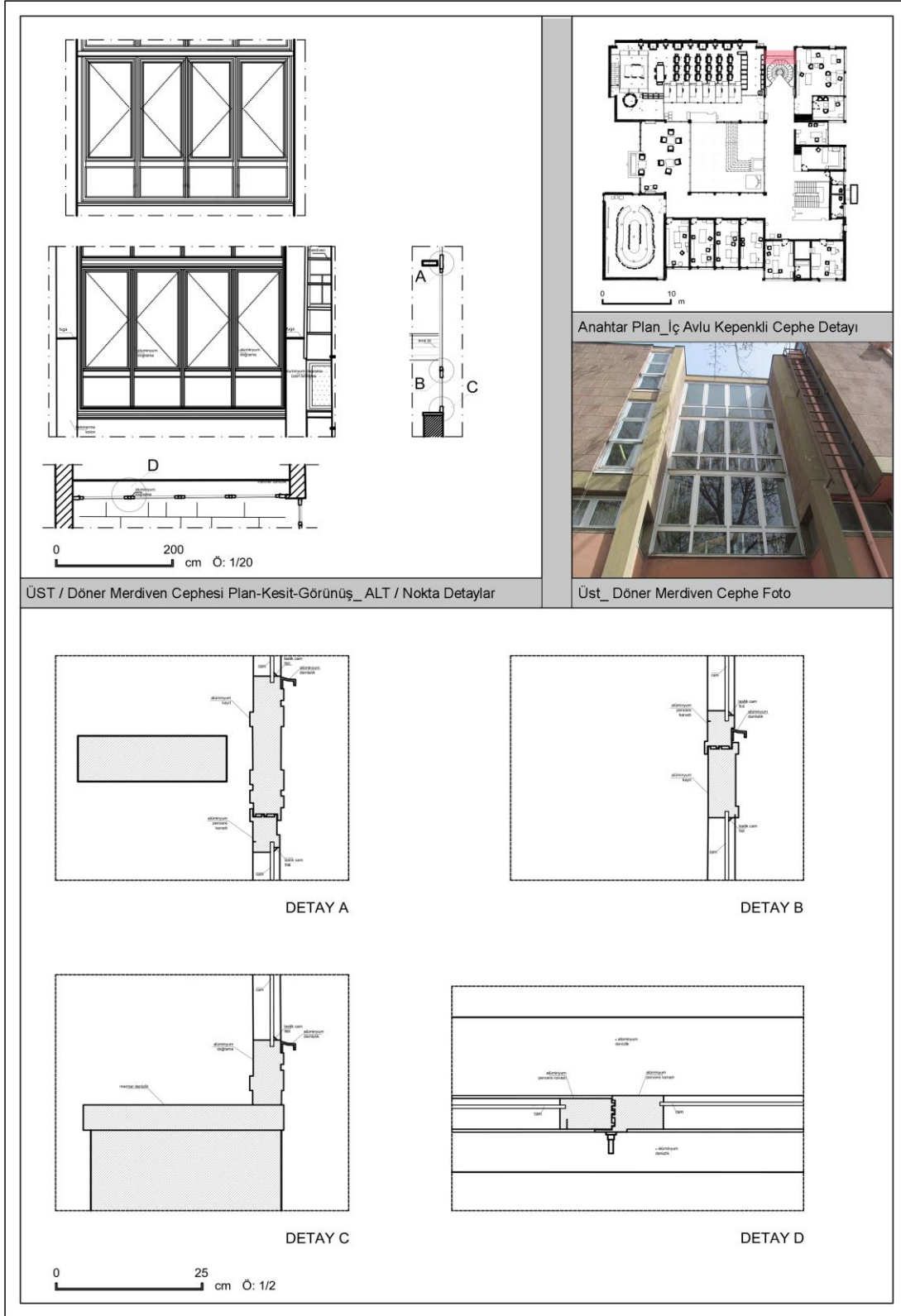
Zemin kattan başlayarak ikinci kata kadar devam eden döner merdiven cephesi, TTK Binası'nın açık avlusuna bakar. Tablo 3.21'de görüldüğü üzere, bir kat yüksekliğinde olan pencere, alüminyum doğramalardan yapılan, biri sabit küçük dikdörtgen; diğeri açılır dikey kanat olan birim modüllerden oluşur. Her katta, dört birimin bir modül oluşturduğu pencereler, kat döşemesinden bağımsız olarak tasarlanır. Bu sayede Cansever, merdiveni kullanan insanın attığı her adımda, yatay ve düşeyde farklı karşılaşma durumlarını deneyimlemesini sağlar. Cansever, döner merdiven basamaklarını, yürüme eyleminin bir tür duraksama noktaları görür. Bu durumu destekleyen açıklamaları şöyledir: “yürüyen insanın yaşamı, yürüme eylemi boyunca karşılaştığı olaylar dizisinin bir bütünlüğüdür, bu bütünlük içinde durduğu noktalar ayrı önem taşır.”²¹²

3.2.3.4 Ana Giriş ve Güney Cephe Giriş Kapısı Detayı

TTK Binası ana giriş kapısı, ahşap kafesli alüminyum doğrama cephenin devamı olarak tasarlanır. Alüminyum doğramadan yapılan giriş kapısı, içerde ve dışarda iki kanatlı giriş kabini şeklinde tasarlanır. Giriş kabini, ana giriş saçağı altında kalır; ancak temas etmez. Kurulan ilişki biçimini gösteren Tablo 3.22'deki fotoğraflara bakıldığında, alüminyum doğramadan yapılan giriş kabini ile betonarme saçaktan yapılan giriş saçağının mesafeli ilişkisi görülür. Giriş kapısı, bir kat yüksekliği boyunca alüminyum doğramalı cam cephenin içine, kütleli etki oluşturacak şekilde yerleştirilir. Giriş kapısının bulunduğu cephe, alüminyum iki ara yatay kayıt ve dikey alüminyum kayıt ile tasarlanır. Dikey alüminyum kayıt, bir tarafında sabit kanatlı cam çerçeveli; diğer tarafında dışarı doğru uzanan iki kanatlı giriş kapısı, olarak tasarlanır. Güney cephesi giriş kapısı, TTK Binası'nın açık avlusuna çıkmak için kullanılan kapısıdır. Ana giriş kapısı ile aynı alüminyum malzeme kullanılarak imal edilen kapı, tek kanatlı olarak tasarlanır. Bir kat yüksekliğinde yapılan alüminyum doğramalı giriş kapısı, kapı kanadı üstünde açılır bir kanatlı pencere tasarlanır. Hareketli kanat dışında kalan kısmın, sabit olarak tasarlandığı giriş kapısı, bodrum kata karşılık gelir.

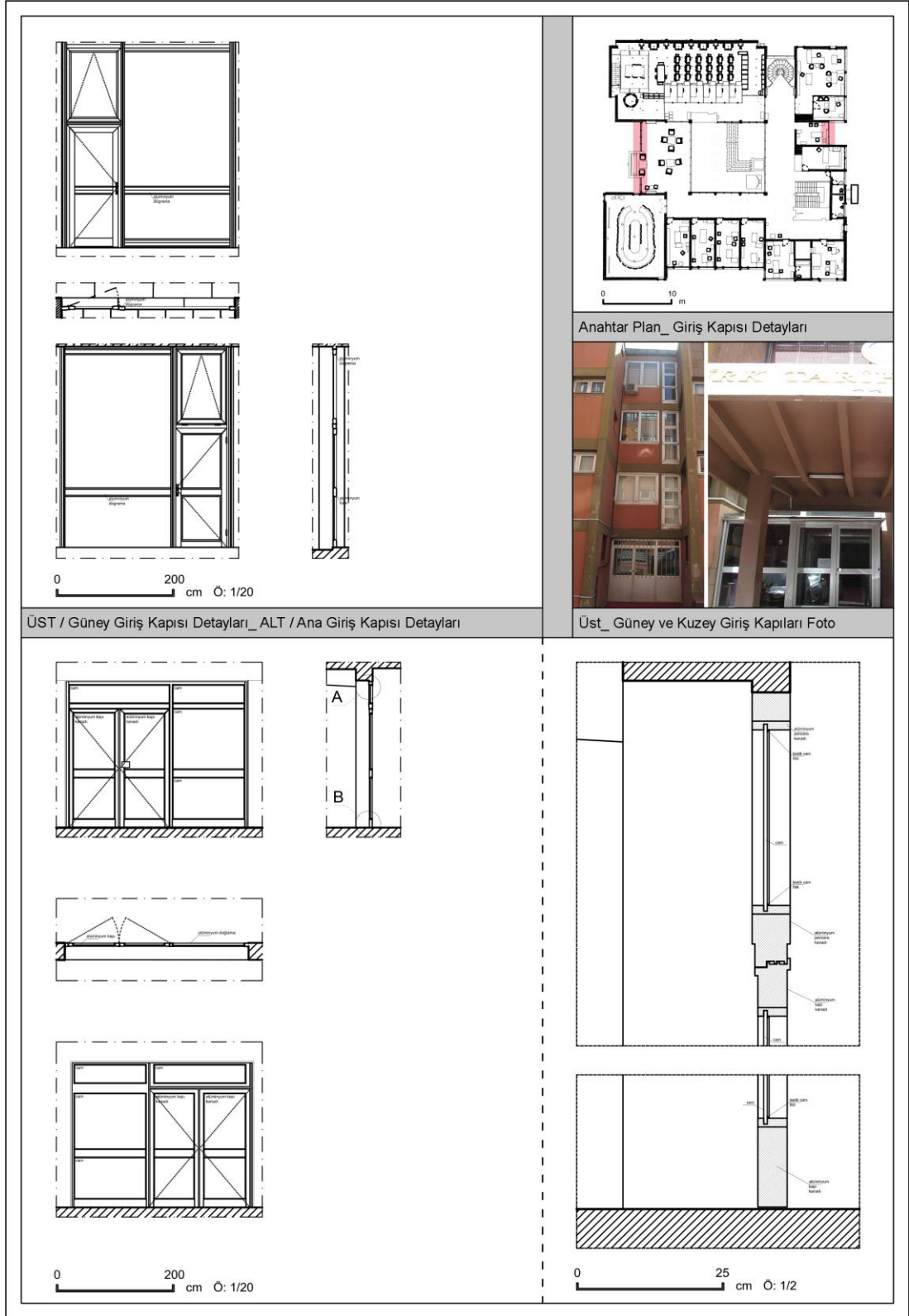
---

²¹² Tanyeli, Uğur, **Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1: Turgut Cansever**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2001 s.45.

Tablo 3.21: Döner merdiven cephesi pencere detay çizim ve fotoğrafları²¹³

²¹³ Tablo.21'de kullanılan çizimler, Türk Tarih Kurumu Kütüphane arşivine; fotoğraflar ise tez müellifine aittir.

Tablo 3.22: Ana giriş ve güney cephesi giriş kapısı detay çizim ve fotoğrafları²¹⁴

²¹⁴ Tablo.22'de kullanılan çizimler, Türk Tarih Kurumu Kütüphane arşivine; fotoğraflar ise tez müellifine aittir.

4.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, Türk Tarih Kurumu eseri, Cansever'in mimarlığının inşa süreçlerini anlamak için, kendi düşüncesindeki yapı kavramları ve söylemi kullanarak, yapı detaylarının çeşitli analizleri yapılmıştır. Bu bağlamda, Cansever'in mimari eserleri ve söyleminin genel olarak analiz edildiği ilk bölümün değerlendirilmesi şöyledir:

Cansever'in mimari eserleri, kültürel, resmi, eğitim, tek konut, yerleşme olarak çeşitli işlev programları barındırır. Bu projeler, restorasyon, teklif, uygulama, yarışma vb. farklı alanları kapsamaktadır. Cansever'in uygulanan projelerinin yanında, Türkiye ve Dünya'nın çeşitli yerleri için tasarladığı uygulanmamış projeleri bulunur. Cansever, mimarlık anlayışını, hayat ve hakikat anlayışı ile paralel olarak, ontolojik bir yaklaşım biçimine göre bütüncül olarak ele alır. Hakikatin referansları olarak benimsediği İslami esasın, “dünyayı güzelleştirmek” gayesini Cansever, eserlerinin mekan organizasyonu, malzeme seçimi, inşa süreci gibi yapının her aşamasına çeşitli biçimlerde yansıtır. Bu tutum Cansever'in mimari üslubunu belirlerleyerek, Allah'ın yaratımları karşısında kendi yaratımlarına mana, güzellik ve sınır vermek zorunda olduğunu bilen insanın, yapay çevreyi meydana getirmenin bir nevi ibadet olduğu inancını ortaya koyar.²¹⁵

İkinci bölümde, TTK Binası'nın 1951-67 aralığındaki inşa serüveninde, Cansever'in mimari ve düşünsel faaliyetlerin yansımaları ele alınmaktadır. Bu bağlamda, 2014 yılında TTK Binası'nı tescil etmek için yapılan rölöve çalışması üzerinden TTK Binası'nın ilk hali, proje süreci ve mevcut durumu sorgulanır. Bununla birlikte, TTK Binası'nın mimarisi, biçim, işlev, yapı, anlam kategorizasyonuna tabi tutularak ele alınmıştır. İkinci bölümün değerlendirilmesi şöyledir:

TTK Binası'nın inşa süreci olan 1951-67 yıllar arasında Cansever, mimarlık ve inşa faaliyetini birlikte sürdürür. Bu zaman aralığında Cansever, AKO, TTK, ODTÜYP, KAHM, BTPYP gibi teklif, yarışma, uygulama, yerleşme niteliği taşıyan projeleri ve “Bugünün Mimarlık Meseleleri” adlı doçentlik tezini yazar. Bu durum, Cansever'in Osmanlı ve Selçuklu mimarisi ile modern mimari üzerine yaptığı araştırma ve yorumlarına olanak sağlar. Bununla birlikte bu süreç, Cansever'in “mimarlığının

---

²¹⁵ Yusuf Civelek, **Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi**, Şehir ve Toplum Dergisi, “Turgut Cansever Özel Sayısı”, Aralık 2018 – Mart 2019, s.13.

söylemini oluşturmaktan, adım adım o sözün, o söylemin mimarlığını oluşturmaya”²¹⁶ yönelik bir eşik noktası niteliği taşır.

2014 yılında TTK Binası’nı tescil etmek için alınan rölöve çalışması üzerinden yapılan TTK Binası’nın ilk hali, proje süreci ve mevcut durum değerlendirilmesi şöyledir:

1951 yılında başlanan TTK Binası proje çalışması, matbaa ve kurum binası olmak üzere iki aşamadan oluşur. Her iki aşamanın birlikte ele alındığı proje çalışmasında matbaa binası 1954-55 yılı aralığında inşa edilir. Arada beş yıl duraklayan süreç, daha sonra Ertur Yener’in de katıldığı TTK Kurum binası proje çalışmaları, 1961 yılında sonuçlandırılarak 1962’de binanın inşaatına başlanır. Cansever’in önerisi üzerine 1965 yılında mobilya projesi hazırlanarak 1966 yılında tamamlanan bina, 1967 yılından itibaren kullanıma başlanır. TTK Binası’nın proje çalışmaları başladığı tarihten itibaren çeşitli revizyonlar geçirmiştir. 1962-65-67 yıllarında, Cansever’in isteği doğrultusunda gerçekleştirilen yapısal revizyonların yoğun olarak yapıldığı görülür.²¹⁷ TTK Binası’nın, tescil edildiği 2014 öncesindeki yıllarda, binanın mekansal niteliği ve yapısal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen, yapı içinde ve dışında birtakım müdahaleler’in yapıldığı görülür. Bu müdahalelere rağmen, yapıyı strüktürel olarak etkileyen ve gelecek için sorun oluşturabilecek bir durum yoktur.

İkinci bölümün son aşaması olan, TTK Binası’nın mimarisinin biçim, işlev, yapı, anlam kategorizasyonuna tabi tutulduğu değerlendirme şöyledir:

TTK Binası’nın biçimsel karakterini, Cansever’in detaylarda aldığı kararlar belirler. Bu bağlamda, TTK Binası’nın çevresindeki anıtsal yapılar karşısında ezilmemesi için, Cansever’in tercih ettiği kesme Ankara taşı ve yapıdaki çağdaşlık ifadesini oluşturmak için, cephede betonarme karkasın abartılı kullanımı, bu bağlamda verilebilecek örneklerdir. Yapının içe dönük karakterini vurgulamaya yönelik, dışarıya açılan az sayıda pencerelere karşın, çatıdan ışık almak için tercih edilen farklı biçimlerdeki ışık bacaları, bu durum için bir başka örnektir.

Cansever, yukarıda ifade edilen TTK Binası biçimsel ifadesini, içeride önerdiği parça-bütün ilişkisine dayalı, iç avlu etrafında örgütlenen mekansal bütünlük ile kurar.

---

²¹⁶ Aykut Köksal, **Cansever Mimarlığının İnşa Süreci**, Şehir ve Toplum Dergisi, “Turgut Cansever Özel Sayısı”, Aralık 2018 – Mart 2019, s.17.

²¹⁷ Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014.

Osmanlı medrese mimarisinde biçim içerik ilişkisine gönderme yapan bu işlevsel düzen, Cansever'in islami yönünü de vurgular. Mekansal birimler, tek başlarına da anlamlı oldukları halde mekansal bütünlük, avlu etrafında mekansal birimlerin birlikleri ile mümkün olur. Bu durum, çoklukta birlik 'vahdeti vücüd' anlayışının yorumu olarak görülebilir. Cansever bu yaklaşımıyla, tarihi kavrama ve yorumlama bilincini, yapısal detay ve unsurlara dönüştürerek, korunması gereken bir değer olarak görür. Bununla birlikte yapıya konusunun gereği olan işlevinin yanı sıra; bu değeri koruma görevini de yükler.²¹⁸

TTK Binası'nda yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, yapısal çözümler Cansever için, yapı kabuğu ve iç işlevsel kurguya yönelik getirilen analitik sağlamaları tanımlamaz. Cansever'in yapı tasarımına ilişkin kararları, mimarlığının sıfır noktasından başlayarak, çevresindeki yapılara karşı alacağı biçimsel tavır, içeride oluşturmak istenen mekansal etki, insanların yapıyla karşılaştığı dış bahçe ve zemin döşemeleri olan yapının bitiş noktasına kadar, sürekli bir değişim-dönüşüm halindedir. Bu durum öyle bir noktaya gelir ki, haftalarca üzerinde mesai harcadığı proje çalışması, üst üste yapıştırılan eskiz çalışmaları yüzünden, kalemin eskiz kağıtlarına batıp çıkmasına kadar devam eder.²¹⁹ Bu süreç, Cansever'in kendi kendisine olan itirazının da bir sonucu olarak, taşın taş üstüne yerleşme biçiminin, kalıp izlerinin yüzeydeki etkilerinin, ışığın iç ve dış mekana alış şeklinin, malzemenin içerde ve dışarda neyi, nasıl tarifleyeceğine dair kararlarını tanımlar.

Nihai değerlendirmede Tablo 3.23, Tablo 3.24 ve Tablo 3.25'teki gibi TTK Binası üzerinden Cansever yapı kavramları ve yapı detaylarının yorumları yapılmıştır. Bu yorumlara göre:

TTK Binası'nın sistem kesitleri, mobilya detayları ve kapı-pencere detaylarının Cansever'in kavramsal çerçevesi ile ele alınmaktadır. TTK Binası'nda, satırları oluşturan yapısal unsurlar, bir araya gelişleri itibarıyla biçimsel esnekliği sağlayıcı bir oluşum içindedirler. Biçimdeki sürekli değişimi de sağlayan bu oluşum, Cansever'in teknik bir meseleyi sunileştirmeden ele alması, insan ölçeğinde çeşitliliğe ve

---

²¹⁸ Berrin Akgün, **Türk Tarih Kurumu Binası'nda İçerik-Biçim İlişkileri Üzerine**, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1999, S.1, s.108.

²¹⁹ Halil İbrahim Düzenli, Alim Arlı, **Mehmet Ögün'le Turgut Cansever'in Mimarlık Dünyası Üzerine Söyleşi**, Şehir ve Toplum Dergisi, "Turgut Cansever Özel Sayısı", Aralık 2018 – Mart 2019, s.47.

farklılaşmaya imkan veren standartlar düzenini uygulaması ve teknolojinin yeni merhalelerini gözardı etmeden kullanmasıyla sağlanır.²²⁰

Cansever eserlerini inşa ederken, insan ürünü olmaktan kaynaklı izleri görünür kılacak yaklaşımı benimser. Bu bağlamda Cansever, “artizanal üretimin saf, birikmiş, test edilmiş”²²¹ deneyimlerini dikkate alarak, malzemeyi kendi doğallığı içinde ve yapının uygun yerlerinde kullanmayı uygulama yöntemi olarak tercih eder. Mekansal parçaların, bütünle ilişkisinin eklemleme üzerinden örgütlenme, bu yaklaşım yönteminin bir sonucudur.

TTK Binası’nda çeşitli malzeme ve mimari elemanlar, kümülatif bir yaklaşımla bulunduğu yeri tezyin eden parçalar olarak kullanılırlar. Bu sayede yapısal fraksiyonlar, kendi karakterlerini kaybetmeden kullanılan malzemeler ile tektonik satırlara dönüşürler. Tezyini niteliğe sahip yapısal parçalar, renk, doku ve farklı mekansal düzlemler ile tektoniklerin tezyinliliğini kazanarak immateryal ifade kazanır.

Cansever, mimari tasarım yaklaşımlarını mahalli/artizanal üretimlerinin üzerine kurar, ama bu üretimleri aşındırır, deforme eder, kendisine ait kılana kadar değiştirir, dönüştürür. Bu yaklaşımla ortaya koyduğu mimari eserler, yepyeni algısı ve inşa edildiği çevrenin içinde yeni bir tasarım görüntüsü oluşturmaz. Tanyeli’nin Carlo Scarpa’nın Verona’daki Castelvecchio eseri için söylediği, “aynı mekanda tüm zamansallıklar birlikte yaşanır, ancak hiçbiri tekil olarak yaşanamaz.” ifadesi belli farklar ile Cansever’in mimari eserleri için de geçerlidir. Cansever’in TTK Binası’nda oluşturduğu farklı zamansallıklar, Scarpa’nın Castelvecchio gibi tarihsel nitelik taşıyan yapıya kendi tasarım yaklaşımı gerçekleştirdiği düzlemler üzerinden kurulmaz. Cansever, şerh ederek kendisine ait kıldığı artizanal mimari unsurları kullanarak muhayyel zamansallıklar oluşturur. Osmanlı medreselerinde kullanılan iç avlu, binanın kapalı biçimsel kale etkisi, yukarıdan alınan doğal ışık ile oluşturulan farklı karakterdeki mekansallıklar, geleneksel konutlarda kullanılan ahşap kafesler, Cansever’in muhayyel zamansallıkları oluşturma araçlarıdır.

---

²²⁰Turgut Cansever, **Ustaların İlk İşleri**, söyleşisi için bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=nAORiff1Izc>, erişim tarihi:11.11.2018.

²²¹ Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010, s. 32.

TTK SİSTEM KESİTLERİ TABLOSU		BİÇİMDEKİ SÜREKLİ DEĞİŞİM	ARTIZANAL GELENEK	KÜMÜLATİF BÜTÜNLÜK			AÇIKLAMALAR
				ÖLÇEK	PARÇA-BÜTÜN	TEZYİNİ KARAKTER	
1. Ana Giriş Sistem Tablosu	Tablo 3.1	TEKNOLOJİ	DENGE			<p>Bu tabloda sistem kesitleri, üç ana kavram ve bu kavramlar ile ilişkili alt kavramları, sistem detaylarını karşılayan Turgut Cansever açıklamaları ve yorumları eşliğinde tek tek ele almaktadır. Cansever'in doğrudan yapılan atımları timak içinde verilmektedir.</p> <p>TTK Binası, etrafındaki devasa ölçekli yapı kitlelerinin ferdiyetleri yok ettiği çevrede, "geleneksel ölçek ve üslup tarzı" ile kendi bağımsız var oluşunu muhafaza eder.</p> <p>TTK yapısında Cansever, mahalli şartlar, teknoloji, konfor ve sosyal ilişkileri kullanıcı profiline göz önüne alarak, "yapıda biçim ifadeleri ve temel üslup meselelerini yeni bir şekilde ele alarak yeni çözümler geliştirme"yi amaçlar. Bu şekilde Cansever, tarihi muhtevanın varlık alanlarındaki tezahürlerini, yapıdaki detay çözümlerine ve satırların biçimlerine yansıtır.</p> <p>TTK eserinde, malzeme ve çeşitli mimari elemanlar bir düzen oluşturma iradesinin ötesinde; bulunduğu yeri süsleyecek parçalar olarak bir araya gelir. Bu durum, "parçaların her birinin bağımsız bir hüviyete sahip olmalarını sağlayacak şekilde tasarlanması" ile gerçekleşir.</p> <p>"Niteliklerini inkâr etmeden ve önemlerine aşırı bir vurgu yapılmadan" kullanılan malzeme ve teknolojiler, TTK Binası'nda tektonik ifadeye bürünerek ve "standartlar düzeninin çeşitliliğe imkân veren bütünlüğü" içinde kullanılarak, yapının ait olduğu topluma dair düşünce, inanç ve değer yargılarının mimarideki tezahürleri oluşturulmaktadır.</p> <p>TTK Binası'nda yapısal fraksiyonlar, tamamı baştan tasarlanmış bir organizma değil., süreç merkezli bir yapılanmanın sonucunda oluşurlar. Bu durum, "günlük hayatı tanzim eden çerçevelerin değişmeye açık olmasını, hayatın bir süreç oluşunu, değişmeyen ancak ilahi gerçek olduğunu" ifade</p>	
2. Doğu Cephesi Sistem Detayı	Tablo 3.2	TEKNİK	MALZEME				
3. Galeri Sistem Detayı	Tablo 3.3	STANDARTLAR DÜZENİ					
4. Matbaa Giriş Sistem Detayı	Tablo 3.4						
5. Merdiven Sistem Detayı	Tablo 3.5						

Tablo 3.23: TTK Binası'nın sistem kesitleri için yapılan, Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu

TTK SİSTEM KESİTLERİ TABLOSU	BİÇİMDEKİ SÜREKLİ DEĞİŞİM	ARTIZANAL GELENEK	KÜMÜLATİF BÜTÜNLÜK	AÇIKLAMALAR	
				YANSIMALAR	SATIHLAR
1. Ana Giriş Sistem Tablosu 2. Doğru Cephesi Sistem Detayı 3. Galeri Sistem Detayı 4. Matbaa Giriş Sistem Detayı 5. Merdiven Sistem Detayı 6. Kütüphane Sistem Detayı 7. Toplantı Salonu Sistem Detayı 8. Döner Merdiven Sistem Detayı 9. Avlu Giriş Sistem Detayı	ÖLÇEK TEKNOLOJİ TEKNİK STANDARTLAR DÜZENİ	PARÇA-BÜTÜN DENGE MALZEME	A / TEKTONİK KARAKTER TEZYİNİ KARAKTER İ/ MATERYAL KARAKTER	Bu tablo da sistem kesitleri, üç ana kavram ve bu kavramlar ile ilişkili alt kavramları, sistem detaylarını karşılayan Turgut Cansever açıklamaları ve yorumları eşliğinde tek tek ele alınmaktadır. Cansever'in doğrudan yapılan alıntıları tırmak içinde verilmektedir.	Cansever, TTK Binası'nı "insanları çeşitli istikametlere yönelmesini mümkün kılan" esnek bir iç yapılanma düzenine göre tasarlar. Bu yaklaşımda "mimari pratik fonksiyonel temellere uyularak" meydana getirilir.
6. Kütüphane Sistem Detayı				Cansever, "insan ölçeğinde çeşitliliğe ve farklılaşmaya imkân veren bir standartlar sistematiği" yaklaşımı ile geleneksel inşaat ve imalat yöntemini yapısal çözüm olarak kullanır. Bu şekilde yapıda tekdüzeleştirici modern standartlar düzenini aşan tektonik biçim ifadelerinin tutarlı bütünlüğü kurulur.	
7. Döner Merdiven Sistem Detayı				Cansever, iç mekân çözümlemesinde yapının zaruri teknik gerektiren mekânlarını, yapının ortak çözümleme anlayışından ayırt edilmeksizin ele alır. Bu durum, "teknolojinin kendi başına bir çözüm" olmadığı, yapıdaki her tür düzenlemenin sadece insanın hareketini belirlemediğini "insanın varlığının ve insan idrakinin, gerçeğin kendisi" olarak görülmesi gerektiğini ifade eder.	
8. Kat Wc Sistem Detayı				Cansever'in, sanat eserinin teknik meselelerini ve kültürel temellerini bütünleştirmesi esasına dayanan dengeli bir yaklaşımla inşa ettiği TTK eseri, "yapıyı yaşanılır kılan fonksiyonel düzenle yapının biçimi arasındaki bir şüursellik" gösteren immateryal satırlar barındırır.	
9. Avlu Giriş Sistem Detayı					

Tablo 3.23 devamı: TTK Binası'nın sistem kesitleri için yapılan, Turgut Cansever kavramsal çerçevesi

TTK MOBİLYA DETAY TABLOSU		BİÇİMDEKİ SÜREKLİ DEĞİŞİM	ARTIZANAL GELENEK	KÜMÜLATİF BÜTÜNLÜK	AÇIKLAMALAR
		ÖLÇEK	PARÇA-BÜTÜN	A/TEKTONİK KARAKTER	Bu tabloda mobilya detayları, üç ana kavram ve bu kavramlar ile ilişkili alt kavramları, sistem detaylarını karşılayan Turgut Cansever açıklamaları ve yorumları eşliğinde tek tek ele almaktadır. Cansever'in doğrudan yapılan alıntılar umak içinde verilmektedir.
		TEKNOLOJİ	DENGE	TEZYİNİ KARAKTER	
		TEKNİK	MALZEME	İ/MATERYAL KARAKTER	TTK Binası'nda mekân algısını dönüştüren ışık, iç avlu ve toplantı mekânındaki yatay-düşey yüzeyler, "şakuli istikamette inkişafı ile temin edilen bütün statik hislerin silinmesini inaç eden" sonsuz mekân fikrinin izlerini taşır ve maddeyi yok etmek isteyen İslam tezyini düşüncesini yansıtır.
		STANDARTLAR DÜZENİ			
1. Galeri-Toplantı Işıklık Detayı	Tablo 3.12				Kütüphane biriminde Cansever, araştırma ve okumada insanı önündeki meseleye yoğunlaşmasını sağlayan tepe ışıklarıyla "ahenkli bir ışık-gölgenin ibhama yer vermeden dolaşması"nı sağlayarak mekânda farklı zaman aralıklarında "yeniden kurulan dengelerin sakinliği" oluşturur.
2. Kütüphane Işıklık ve Aydınlatma Elemanı Detayı	Tablo 3.13				
3. Kütüphane Mobilya Detayı-1	Tablo 3.14				TTK Binası'nda mobilya, mekânsal kullanımı, insan için ölçektir. Bu şekilde, yapı içinde farklı yükseklik ve hacimdeki mekânlara arası geçiş, "ölçek ve biçimdeki sürekli değişime imkân vererek" mekânsal çeşitliliği sağlar.
4. Kütüphane Mobilya Detayı-2	Tablo 3.15-16				Cansever'in TTK Binası'nda mekânsal bütünlüğü sağlamada mobilya, mekânsal konstrüksiyon özelliği kazanır. Bu durum yapıya bakıldığında, "geçici malzeme ile yapılmış olanın, kalıcı malzeme ile yapılanın yücelmesine, kalıcı malzeme ile yapılmış olanın da geçici olanın "geçiciliği"nin güzelliğinin belirlenmesi" ne olanak sağlar.
5. Kütüphane Mobilya Detayı-3	Tablo 3.17-18				Cansever'in TTK Binası'nda mobilya, "mekân içinde şahsiyetlerini koruyarak bütünlüğün kurulmasına katılan elemanlar" olarak ele alınır. Bu durum mekânın, insan ile ilişkisinde taraflısız, yaşayan dinamik bir ortam sunmasını ve "kümülatif ucu açık bütünlüklere dönüşme imkanı"nı sağlar.
6. Toplantı Salonu Mobilya Detayı	Tablo 3.19				Cansever, mobilya ve mekânların gerekliliklerini karşılayacak mimari öğelerdeki aşşap malzeme kullanımı, materyal dinamikleri reddetmeden, "malzeme neyse, neyle bir şey yapıyorsak onun bütün iç reatiteleri göz önünde tutulmasıyla ortaya konulan şey'in güzelliği"ni vurgular.

SATIHLAR

Tablo 3.24: TTK Binası'nın mobilya detayları için yapılan Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu

TTK KAPI-PENCERE DETAY TABLOSU	BİÇİMDEKİ SÜREKLİ DEĞİŞİM	ARTIZANAL GELENEK	KÜMÜLATİF BÜTÜNLÜK	AÇIKLAMALAR	
				PARÇA-BÜTÜN	İ/MATERYAL KARAKTER
1. Ofis Modül Pencere Detayı 2. Ana Giriş ve İç Avlu Ahşap Kafesli Pencere Detayları 3. Döner Merdiven Cephesi Pencere Detayı 4. Ana ve Güney Cephe Giriş Kapısı Detayı	ÖLÇEK TEKNOLOJİ TEKNİK STANDARTLAR DÜZENİ	PARÇA-BÜTÜN DENGE MALZEME	A/TEKTONİK KARAKTER TEZYİNİ KARAKTER İ/MATERYAL KARAKTER	Bu tabloda kapı-pencere detayları, üç ana kavram ve bu kavramlar ile ilişkili alt kavramları, sistem detaylarını karşılayan Turgut Cansever açıklamaları ve yorumları eşliğinde tek tek ele almaktadır. Cansever'in doğrudan yapılan alıntıları tırnak içinde verilmektedir.	TTK Binası'nda Cansever, pencereler için brüt beton çerçeve ve kesme taş malzeme yüzeyler ile kurduğu ilişki biçimi, organik yapıda olmayan alüminyum doğrama pencereleri, buldukları sathlarda zarifleştirir. Bu durum Cansever'in "yapılanın kendisinin güzel olması, ortaya çıkan ürünün güzel olması, daha da önemlisi bunu vücuda getiren tavrın güzelliği"ni ortaya koyan yaklaşımının sonucudur.
1. Ofis Modül Pencere Detayı Tablo 3.20					Cansever'in tasarladığı mekanların TTK cephelerine farklı istikametlere göre yerleştirilmeleri, her biri kendi içinde diğer mekanlardan farklı özellikteki karaktere sahip olmasına imkan verir. Cansever bu durumu, "insan ölçeğiyle topoğrafyanın realitelerine hürmet eden her kişinin katılımını mümkün kılan" bir standartlar düzeni sayesinde oluşturur.
2. Ana Giriş ve İç Avlu Ahşap Kafesli Pencere Detayları Tablo 3.21					TTK Binası'nda pencereler, yapının karakterini belirleyici küçük parçalar olarak meydana getirdiği bütünlüğü okunur kılar. Bu şekilde Cansever yapı ifadesini kullanarak, "hepsinin bütünlüğünün dili, kendini zapteden, ama iç enerjiye sahip bir dil olmakla birlikte monümentallik hissini" oluşturur.
3. Döner Merdiven Cephesi Pencere Detayı Tablo 3.22					Cansever'in TTK Binası için tercih ettiği taş söveli küçük kare pencereler, yapının kapalı cephe sathlarında, "küçük de olsa bir odak noktasından cevap vererek dengeyi sağlar" ve içe dönük mimari ifadeyi etkin kılar.
4. Ana ve Güney Cephe Giriş Kapısı Detayı Tablo 3.23					

Tablo 3.25: TTK Binası kapı-pencere detayı için yapılan Turgut Cansever kavramsal çerçeve tablosu

Turgut Cansever'in, tasarladığı ve inşa ettiği TTK Binası, bugünkü bildiğimiz İslami söyleme göre biçimlendirdiği mimarlık anlayışına temel teşkil eder. Cansever, TTK Binası'nda geleneksel yaklaşım biçimini, standartlar düzeni, malzeme, teknik, teknoloji, ölçek tercihleriyle tasarladığı yapı detay ve çözümlerini, uluslararası modernizmin biçim dünyası ile bütünleştirir. Cansever, gelenekte artizanal mimari üretimlerin sahip olduğu, parça-bütün, denge gibi fiziksel boyutların yanı sıra, bu üretimlerin düşünsel boyutunu oluşturan a/tektonik karakter, kümülatif bütünlük, tezyini karakter ve i/mmateriyal özellikleri, TTK Binası'nın tasarım yaklaşımında ve detay tercihlerinde kullanır. Bu durumu uluslar arası tarza tepki niteliği taşıyacak göndermelere dönüştürür. Cansever, akademik olarak almış oldukları ile sahada mimar olarak yapı ustalarından, demircilerden, sıvacılardan ahşap doğramacılardan aldığı ve yorumladığı bilgileri ayrıntılara işler, yüzeylerde kalıp izi, cephede dendan ve duvarda çörtten olurlar. Bu sayede Cansever, geçmişin yapım şekillerini mevcut imkanlara dahil ederek eserlerinde, yeni bir bugün tarifini yapmada kullanır, "Akademik Mimarlık" ile "Mimarlık Zanaat"ını buluşturarak kendi evrensel mimari ifadesini oluşturur.

KAYNAKÇA

Adolf Loos, **Mimarlık Üzerine**, Janus Yayınları, İstanbul, 2018.

Alvaro Siza, **Apaçıklığı İmgelemek**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015.

Aydan Balamir, Jale Erzen, **Türkiye’de Modern Sanat ve İslam Estetiği Sempozyumu**,(Modern Türk Mimarlığında İslam Estetiği), Ankara, 2007.

Aykut Köksal, **Cansever Mimarlığının İnşa Süreci**, Şehir ve Toplum Dergisi, “Turgut Cansever Özel Sayısı”, Aralık 2018 – Mart 2019.

Berrin Akgün, **Türk Tarih Kurumu Binası’nda İçerik-Biçim İlişkileri Üzerine**, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1999, S.1.

Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1: Turgut Cansever, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2001.

Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 16: Carlo Scarpa, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2001.

Halil İbrahim, Düzenli, **İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2009.

Halil İbrahim Düzenli, **Vefyat**, İslam Araştırma Dergisi, 2009, S.22.

Halil İbrahim Düzenli, **Kümülatif Bütünlük, Süreklilik ve Bedenin Hareketi: Amarüya Oteli**, Arredamento Mimarlık Dergisi, S.4, 2017.

Halil İbrahim Düzenli, **Mimari Otonomi ve Medeniyet Ben İdraki Kavramları Bağlamında Turgut Cansever Projelerinde Biçim İşlev Yapı ve Anlam Analizleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005.

Halil İbrahim Düzenli, Alim Arlı, **Mehmet Öğün’le Turgut Cansever’in Mimarlık Dünyası Üzerine Söyleşi**, Şehir ve Toplum Dergisi, “Turgut Cansever Özel Sayısı”, Aralık 2018 – Mart 2019.

Henri Facillon, **Biçimlerin Yaşamı**, Çev. Alp Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, 2015.

Henri Lefebvre, **Mekânın Üretimi**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Heinrich Wöflin, **“Yatay Eklemlenme Karakteristiği”**, **Mimarlık Psikolojisine Öndeşimler**, Janus yayınları, İstanbul, 2016.

Heinrich Wöflin, **Sanat Tarihinin Temel Kavramları**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2015.

Kenneth Frampton, **Studies in Tectonic Culture: The Poetics of Construction in Nineteenth and Twenty Century Architecture**, Cambridge, MIT yayınları, 1995.

Miyar Mimarlık, **Türk Tarih Kurumu Belgeleme Rölöve Raporu**, Ankara, Aralık 2014.

Neşe Nur Akkaya, **Turgut Cansever Ve Louis I. Kahn Mimarileri Üzerine Soruşturmalar: Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Kimbell Sanat Müzesi**, Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2017.

Onur Şimşek, **Büyük Selçuklu Mimarisinde Avlu Kimliği**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S.5, Bahar 2015.

Özge Cordan, **Mimari Formun Kavramsal Analizi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon, 2002.

Sedat Akdoğan, **Türk Tarih Kurumu Binası’nda Biçim-İşlev-Yapı-Anlam İlişkileri Üzerine**, Seferber Dergisi, Mayıs-Haziran 2018, S.8.

Titus Burckhardt, **İslam Sanatı: Dil ve Anlam**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2013.

Turan Koç, **Zamanın Gözleri: Sanat-Dil-Hakikat**, İz Yayınları, İstanbul, 2016.

“Turgut Cansever Özel Sayısı”, **Mimar**, S.11, 1983.

Turgut Cansever, **Kubbeyi Yere Koymamak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

Turgut Cansever, **Mimar Sinan**, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2010.

Turgut Cansever, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Turgut Cansever, **İslamda Şehir ve Mimari**, Timaş yayınları, İstanbul, 2014.

Turgut Cansever, **Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde Uslup Gelişmeleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, 1949.

Turgut Cansever, **Modern Mimarinin Temel Meseleleri**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1960.

Turgut Cansever, **Türk Tarih Kurumu**, Mimarlık Dergisi, S.12, 1966.

Turgut Cansever, **Sonsuz Mekânın Peşinde: Osmanlı ve Selçuklu Sütun Başlıkları, “Bir Tezin 60 Yıl Sonra Yayınlaşımın Hikâyesi”**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2015.

Ufuk Demirgüç, **Mimarlıkta Eleştirel Bölgeselcilik ve Turgut Cansever**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Uğur Tanyeli, Atilla Yücel, **Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını, İstanbul, 2007.

Uğur Tanyeli, “**Kültürel Süreklilik ve Mimarlık**”, **Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri**, Boyut Yayını Grubu, İstanbul, 2011.

Uğur Tanyeli, “**Yenilik, İcat, Yaratıcılık ve Diğer Mimarlık mucizeleri**”, **Yıkarak Yapmak**, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.

Yalçın Koç, **Anadolu Mayası; Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2011.

Yusuf Civelek, **Turgut Cansever’in Fikriyatında Üslup Meselesi**, Şehir ve Toplum Dergisi, S.12 Aralık 2018 – Mart 2019.

Türk Tarih Kurumu Kütüphane Müdürü Neşecan Uysal ile şahsi görüşme, 28.03.2018.

Çevrimiçi:

TRT arşivi, <http://www.trtarsiv.com/izle/71449/yillar-yollar-yuzler-19-bolum>, Erişim tarihi: 11.06.2018.

Türk Tarih Kurumu Binası, **1980 Uluslararası Ağa Han Mimarlık Ödülü Jüri Kararı**, için bkz: Türk Tarih Kurumu resmi web sitesi. Erişim tarihi: 17 Nisan 2018.

Turgut Cansever, **Ustaların İlk İşleri**, söyleşisi için bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=nA0RIff11zc>, erişim tarihi: 11.11.2018.

<http://www.tsmd.org.tr/TR,421/turk-tarih-kurumu-binasi-artik-tescilli.html>, erişim tarihi: 18.02.2018.

<http://www.arkiv.com.tr/proje/turk-tarih-kurumu/3229> sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 07.26.2018.

Mehmet Tuncer, **Başkent Ankara'nın İlk Planlama Deneyimleri makalesi**, için bkz:https://www.academia.edu/2340123/BA%C5%9EKENT_ANKARA_NIN_%C4%B0LK_PLANLAMA_DENEY%C4%B0MLER%C4%B0, erişim tarihi: 21.12.2018

Cansever'in Karatepe Açık Hava Müzesi Projesi ile ilgili yazı ve görseller için bkz: <http://www.arkiv.com.tr/proje/karatepe-acik-hava-muzesi/2807>, erişim tarihi: 05.01.2019.

<http://www.arkiv.com.tr/proje/turk-tarih-kurumu/3229>, erişim tarihi: 12.10.2018.

Uğur Tanyeli, **Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar- Turgut Cansever**, TV net belgeseli için bkz: <http://www.tvnet.com.tr/belgesel/sonsuzlugun-izinde-bir-mimar---turgut-cansever-2160753>, erişim tarihi: 03.03.2019.

Emine Öğün, **Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar- Turgut Cansever**, TV net belgeseli için bkz: <http://www.tvnet.com.tr/belgesel/sonsuzlugun-izinde-bir-mimar---turgut-cansever-2160753>, erişim tarihi: 03.03.2019.

EKLER

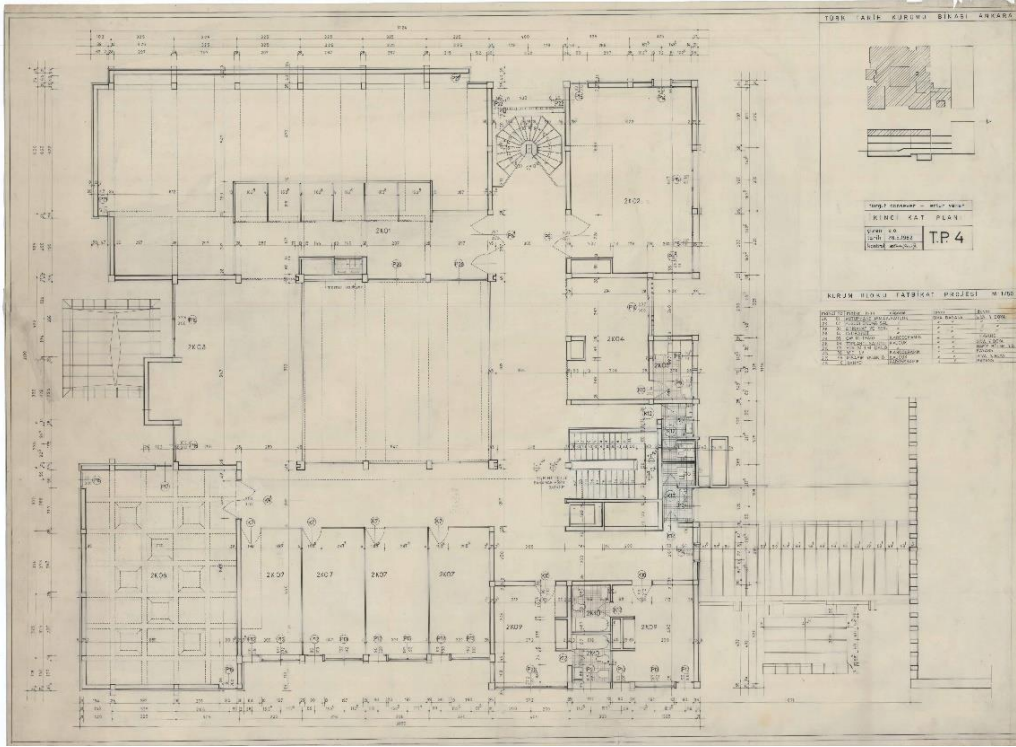
EK A: Türk Tarih Kurumu 1962 yılı çizimleri

EK B: Türk Tarih Kurumu 1965 yılı çizimleri

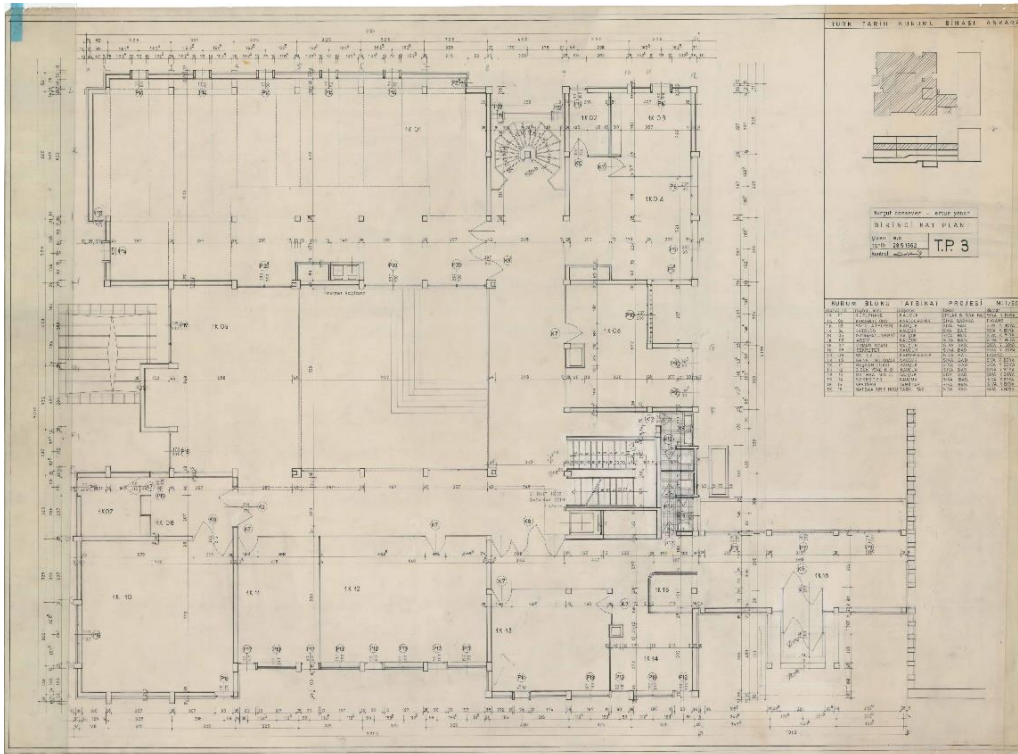
EK C: Arkitera'nın düzenlediği "Ustaların İşleri" söyleşisinde Turgut Cansever'in TTK Binası sunumu.

EK D: Türk Tarih Kurumu Binası fotoğrafları

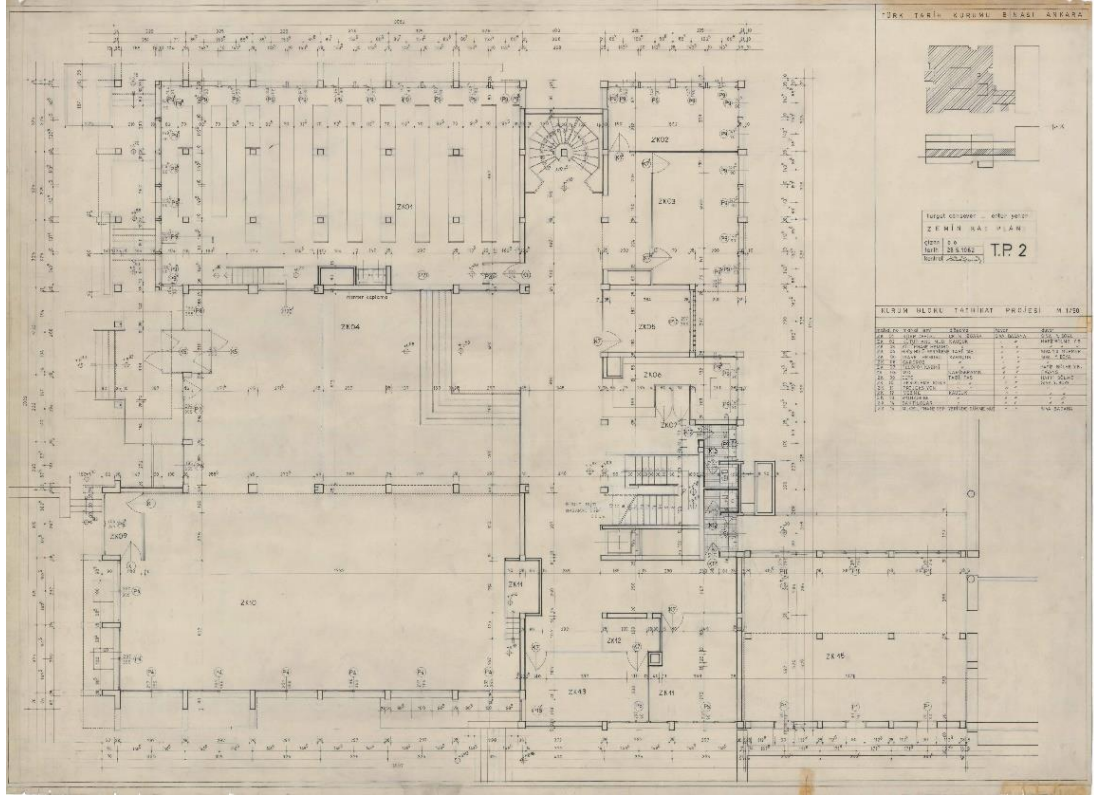
EKA

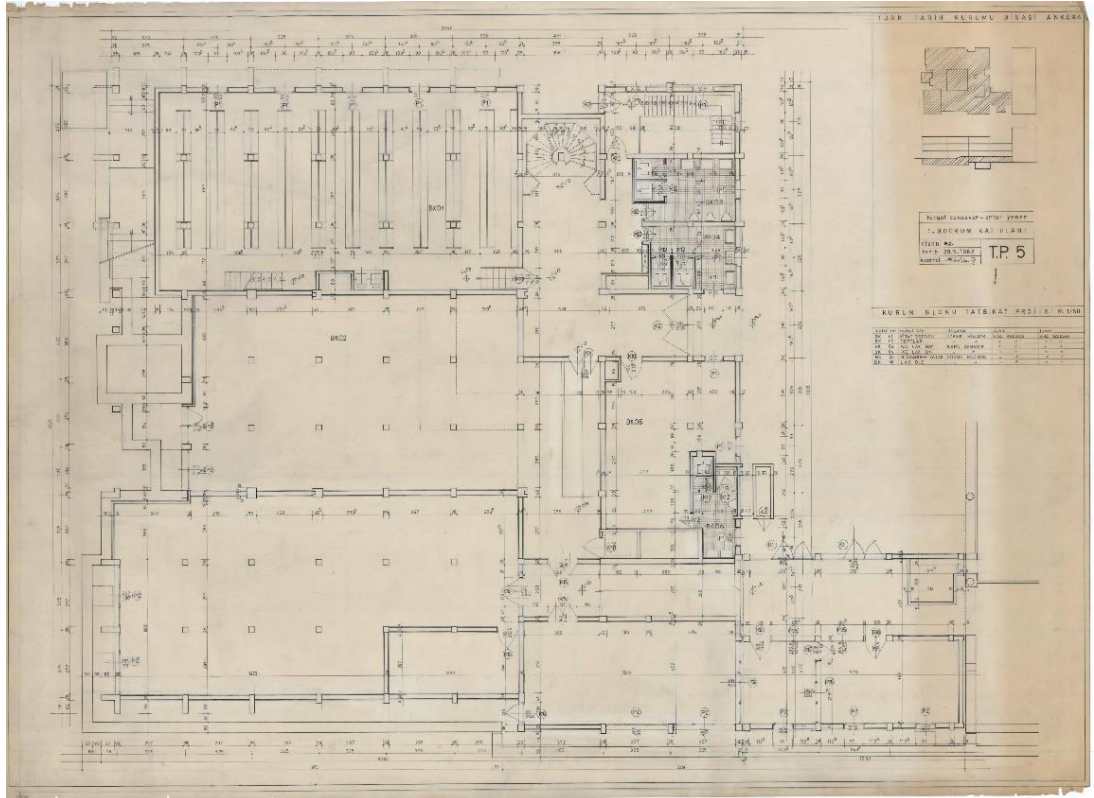
Şekil A.1: 1962 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası ikinci kat planı

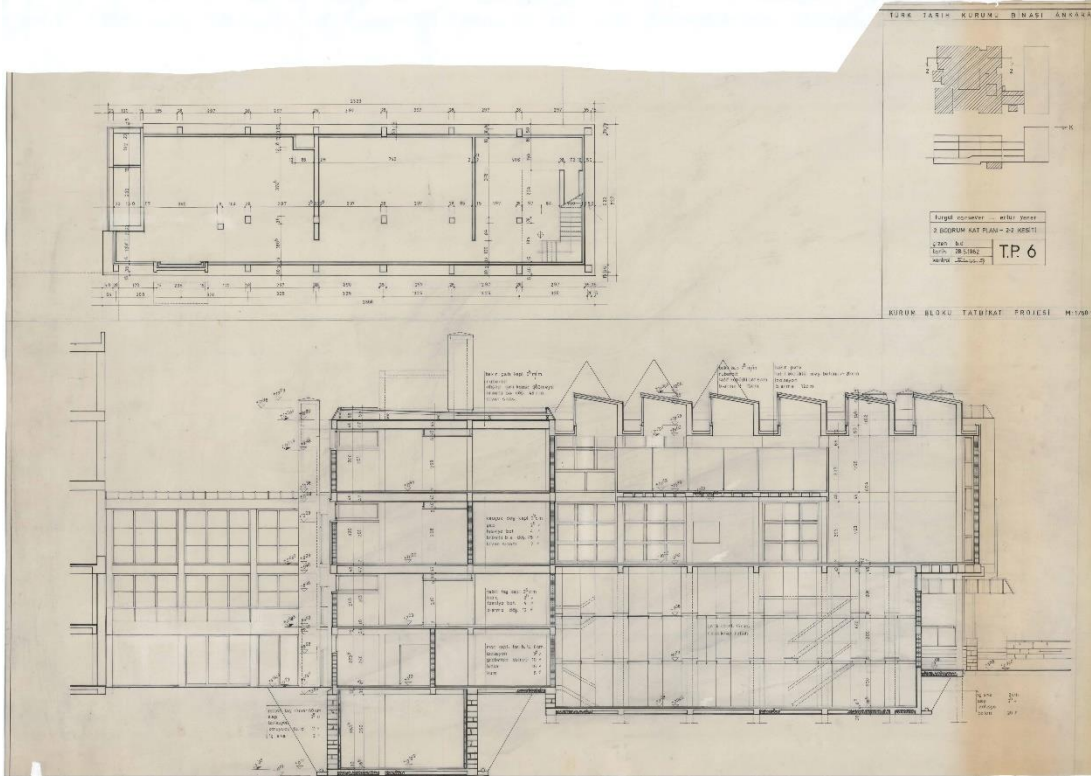
Şekil A.2: 1962 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası birinci kat planı

Şekil A.3: 1962 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası zemin kat planı

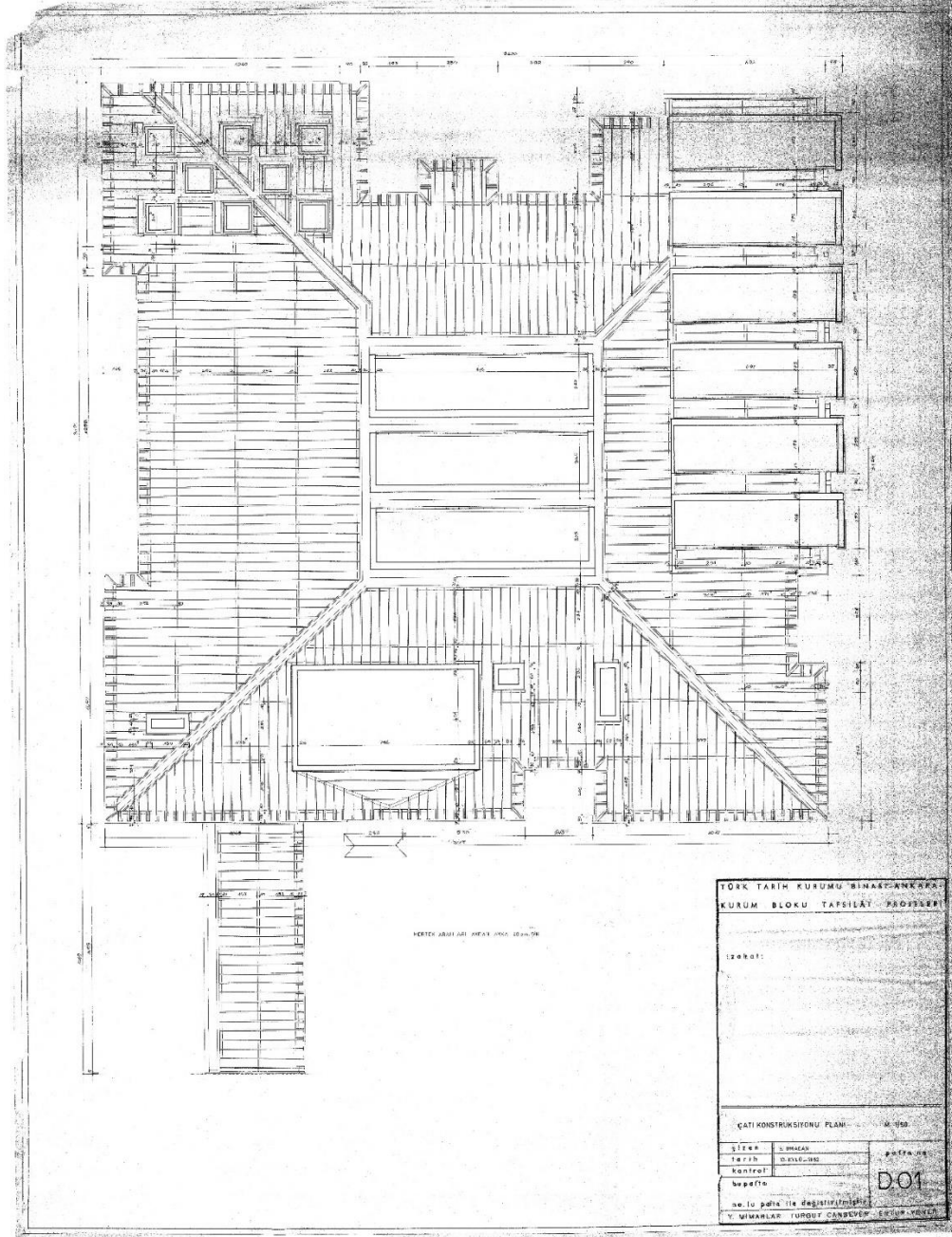

Şekil A.4: 1962 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası bodrum kat planı

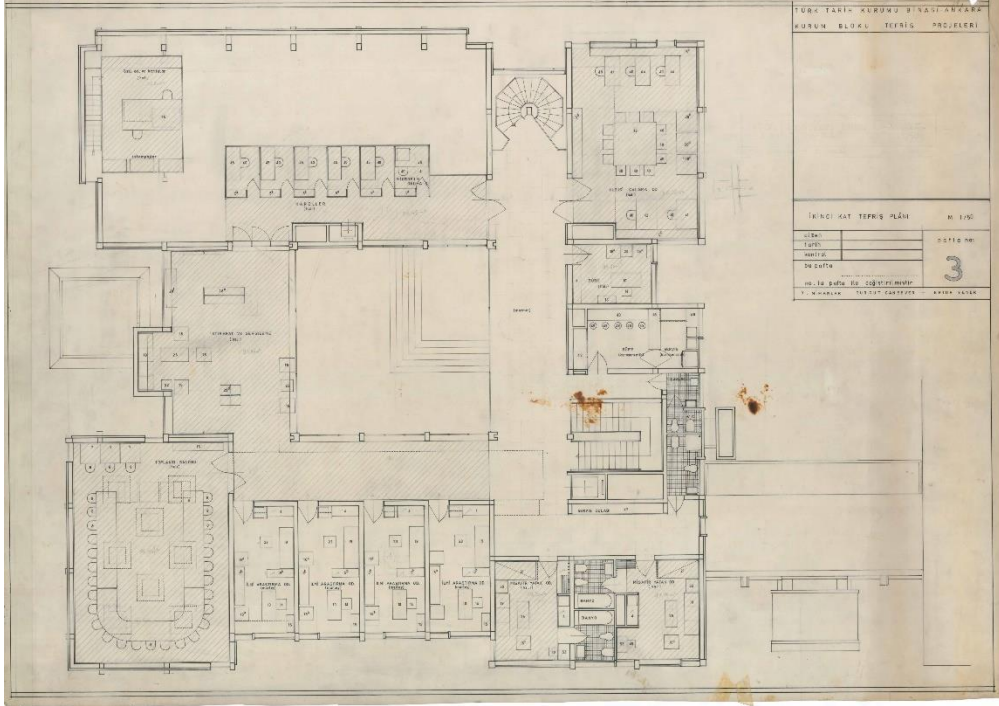

Şekil A.5: 1962 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası 2-2 kesiti ve ikinci bodrum kat planı

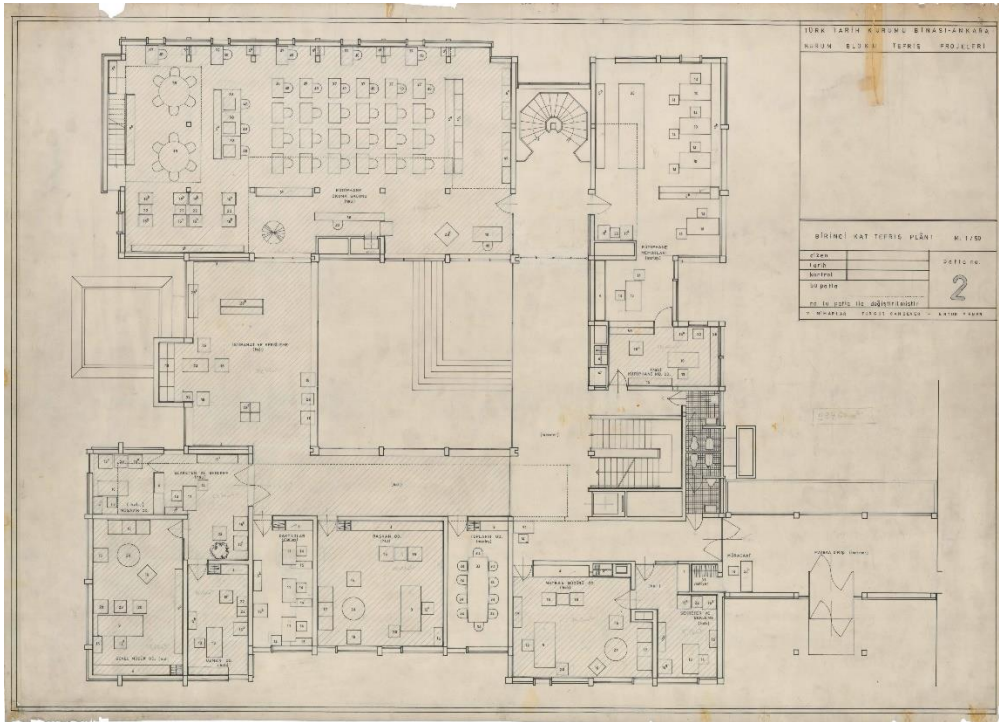
EK B

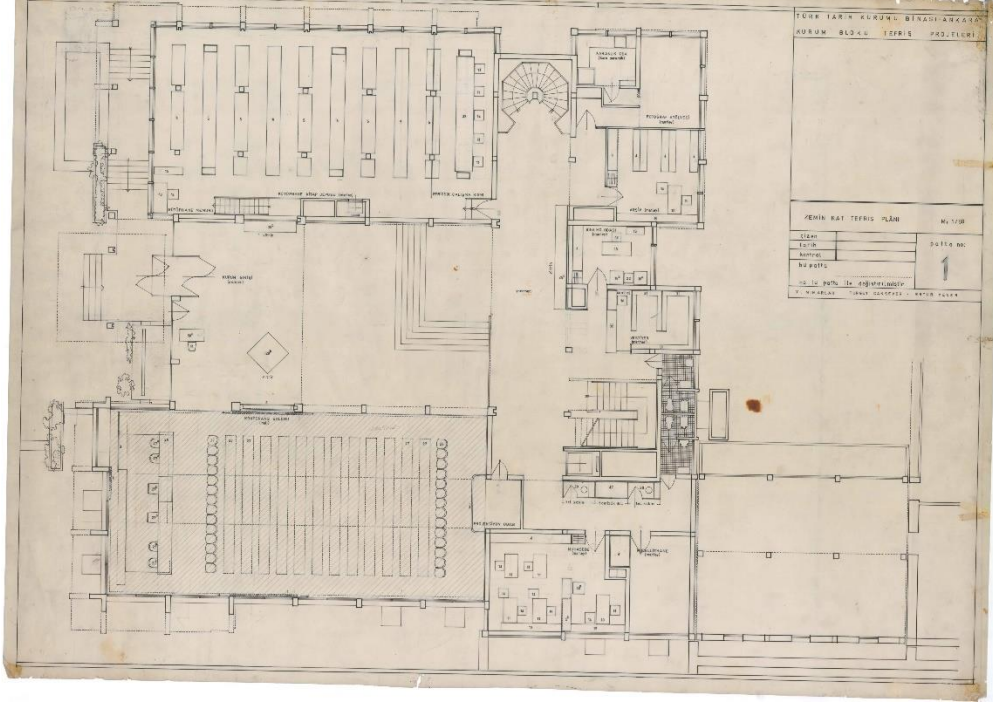
Şekil B.1: 1965 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası çatı planı

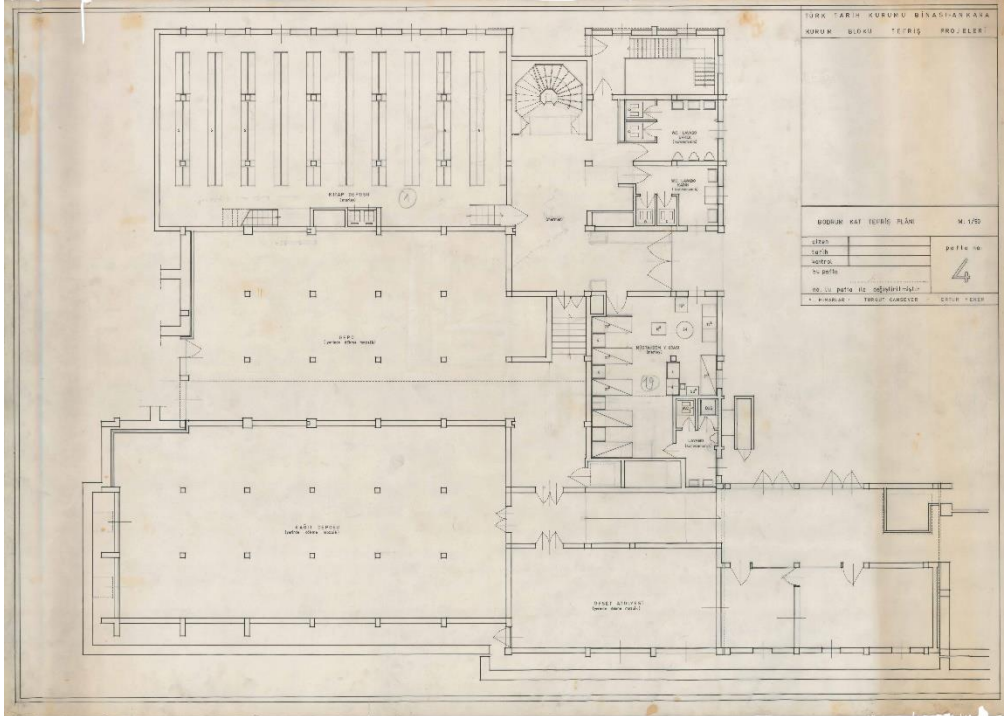
Şekil B.2: 1965 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası ikinci kat planı

Şekil B.3: 1965 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası birinci kat planı

Şekil B.4: 1965 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası zemin kat planı

Şekil B.5: 1965 yılına ait Türk Tarih Kurumu Binası bodrum kat planı

EK C

Turgut Cansever“Ustaların İşleri” Türk Tarih Kurumu Arkitera Sunumu²²²

Evet, Tarih Kurumu planı birazdan göreceğiz. Burada üçgenler şeklinde gördükleriniz, binanın orta holünün aydınlatma fenerleri. Evet, aşağıda planda görülüyor, bu bir bilimsel araştırma müessesesi. Dolayısıyla çeşitli kısımlarının birbirleriyle yakın ilgisi olması gerekiyor. Ayrıca bir konferans salonu gibi, bir yere ihtiyaç var, bir kütüphaneye ihtiyaç var. Bunların konferans salonuna girerken çıkarken bir geniş alan ihtiyacı var. O alanın da rastgele bir odanın tavanı gibi bir yer olmaktan ziyade, biraz daha canlı bir yer olmasında yarar var ve binanın böylece bir orta hole sahip olarak tasarlanması ana karar oldu. O zaman o orta holün bir tarafında önemli olan fonksiyon, bilginin biriktiği yer; kütüphane ve onların depoları olursa onun karşısında da araştırma ve çalışma birimleri olmalıdır, toplantı birimi olmalıdır dedik. Plan bu esas üzerine yapıldı, daha evvel bir matbaa binası inşa edilmişti, o matbaa binası da ince uzun dikdörtgen halinde duruyordu, ona bir yerden bağlandı. Bina iki yolun birleştiği bir köşede olduğu için, bir tane şehir merkezinden hole giren bir giriş, diğer taraftan da matbaaya ve çalışma odalarına girilen bir ikinci tali giriş öngörüldü.

Yapı mademki bir araştırma yeridir, o araştırma ve okumada insan tavrı kendisini önündeki meseleye yoğunlaştırmaktır. O zaman o bütün yoğunluğuyla kendisini verdiği konuya dönük insanı koruyan bir çerçeve olmalıdır diye düşünüldü. Dolayısıyla yapı, burada gördüğünüz kütüphane, yapı imkan nispetinde büyük bir şekilde korunmuş bir dış çerçeve ile tamamlanmalıdır. Kütüphane için ise tamamen tepe ışıkları ile aydınlanmış olmakla beraber batıdan gelen güneşten rahatsız olacağı için o cephe tamamen kapatılmış olması gerekirken; aynı zamanda bir taraftan o orta hole açık, öbür taraftan da dünyaya kapalı olmadığını göstermek üzere de küçük pencereler ile Ankara'ya kadar görüş imkanı veren bu küçük pencereler ile Ankara'ya açıldılar. Bu istekleri karşılayacak bir betonarme iskeleti, yükü en fazla taşıdığı yerde,

---

²²² Turgut Cansever'in 4-9 Ekim 2004 tarihinde düzenlenen 1. İstanbul Mimarlık Festivali'nde "Ustaların İlk İşleri" söyleşisinden alınmıştır. Cansever'in bu sözleri için: <https://www.youtube.com/watch?v=nA0RIff11zc>, Tarih:11.11.2018

taşıdığı yük oranında büyük kesitli, o yük azaldığı zaman da daha küçük kesitli, daha yukarıda daha küçük kesitli, mesela taş kaplamanın içerisinde bir yere kadar gözükmek ondan sonra kesit bir kere daha küçülünce taş kaplamanın arkasında kalacak tarzda düzenledik. Tamamen bir teknik meseleyi sunileştirmeden hiçbir elemanı putlaştırmadan. Ben bir iskelet yapıyorum, yaptığım iskelete diğerlerini de içerine yayıyorum diye düşünmeden, çeşitli unsurları birbirlerine göre bu yerde nasıl vazifeler ifa edeceklerini hesaplayarak, onlara strüktürde de onlara uygun yerler veren bir yaklaşımdı. İşte bir tarihi tedayi de var, bir medresede böyle bir orta hol etrafında toplanıyordu o orta hol düşünce geliştiren insanların birbirlerine düşüncelerini nakletme imkanlarını veriyordu. Yani millattan evvel 3.,4.,5. asırda agoralarda insanların yaptıkları iş, medreselerde medrese avlularında cereyan ediyordu. Burada da konferans ve kütüphanenin ortasında orta hol, bu amaçla rastlanılan ve bütün önemli yerlere insanı sevk eden bir yer olarak düşünüldü. Velhasıl 1980’de Ağa Han Ödülü’ne layık görüldü, beni de “hendek” kazmaktan kurtardı. Mesela burada bu konsoldan çıkan kolonu, en yukarıda artık kesite ihtiyacı olmaması dolayısıyla kaplamanın arkasında kaldığını seyrediyoruz. Yani mimari bir heveskarlıktan ben şunu yapacağım diye yola çıkacağım değil de ele alınan meselenin, adım adım meseleler bütünlüğünün hiyerarşisini kurarak; o meseleleri çözümlerle adım adım ilerleyerek vucüda getirilen bir ürün. Evet bu, Ankara büyük caddesinden dönülerek, içeriye girilen kapı, doğrudan doğruya hole giriliyor buradan. Evet, binanın daha bütünlüğüyle beraber görünüşü, evet detaylar. Bu konferans salonu, konferans salonunun burada siyah olarak görünen kısmı perde, bu perde kullanılmadığı zaman kapalı oluyor, doğrusu buradan sonrası bir küçük bahçe. Yol yüksek bir duvarın ötesinde geçiyor. Konferans sıralarında konferansın türüne göre imkan verebilmeleri için konferans salonunun orta hole bağlantısını perdeler ayırıyor. O perdeler ve konferans salonunun bahçeye tarafındaki perdeleri açıldığı zaman konferans, bir taraftan bahçe, bir taraftan bahçenin görüldüğü bir yer içerisinde cereyan ediyor. Yani bir tam merkezi konum, düşüncenin geliştirilip nakledildiği yer, bütün faaliyetlerin ortasında merkezi önemli bir konuma sahip oluyor, düşünceler bunlar. Evet, bu merdivenlerden bir tanesi, doğrusu merdivenler dolayısıyla kullandığımız malzemedir söz etmek isterim. Kurum idaresi o tarihlerde diyabaz filan malzemeler Türkiye’de görülmeye başlamış, işte medrekaraşı 1000 lira, 800 lira o fiyatlarla bütün sert döşeme kaplamalarını yapmak istiyorlar. Ben de Marmara mermeri diye ısrar ediyorum. Marmara mermeri 100 lira öbürleri 800 lira, altı ay sürdü savaş, sonunda

peki dediler. Velhasıl Marmara mermerini ararken karşımıza bir hanım çıktı; Berlin Üniversitesi'nde bir matematik doçenti. Bir Türk bey efendi ile evlenmiş; Marmara mermeri İhraç ediyor, nereye; üç ülkeye: İtalya'ya, Japonya'ya, Fransa'ya. Müthiş itinayla ocaklar çalıştırıyor, bunlardan bir tanesi taşı çizgili çıkartıyor velhasıl O çizgili taşı tercih ettik. Tomruklar tamamen levhalar kesildiği zaman birbirine paralel çizgiler çıkacak şekilde bulundu. Esas giriş holüne girildiğinde, bu çizgiler giriş istikametine dik olarak, yularındaki tepe ışığı sağlayan strüktüre paralel olarak düzenlendi, adeta bir Siirt kilimi üzerinde ilerler gibi merdiven basamakları ve diğer yerlerde öyle. Doğrusu o da yapıya bir güzellik katan unsur oldu. Evet konferans salonundan bir görünüş. Kafesler üst koridorlarda, yürüyenler orta holün hareketliliğinden korunmak için yahut da orada yürüyenlerin kütüphanede oturanların dikkatini çekmemesi için kafesler ile korunuyor. Çevredeki o koridorlardan aşağıya bakmak için de bu resimde gördüğünüz kafesler oraya koyuldu. Evet orta holden kütüphanenin kafesleri, kütüphanenin bir cephesi tamamen kapalıyken, öbür cephesi orta hole açık; fakat kafesler ile korunmuş. Kendi tepe ışıklarını aldığı gibi orta holün tepe ışıklarından da difüz dağınık bir ışık alıyor. Yani burada yaşayan insanlar kitabın nerede olduğunu biliyorlar, her an görüyorlar, oranın nasıl işlediğini görüyorlar. Okuma salonunun hemen arkasında, kitap bakım vesaire servisleri var. Evet orta holden resimler, evet (bitiyor)

EK D

Türk Tarih Kurumu Fotoğrafları

Şekil D.1: Türk Tarih Kurumu binası kuzey cephesi

Şekil D.2: Türk Tarih Kurumu binası dış cephe yapı unsurları

Şekil D.3: Türk Tarih Kurumu binası giriş saçağının yapı kütleleri ile ilişkisi

Şekil D.4: Türk Tarih Kurumu binası iç avlusu

Şekil D.4: Türk Tarih Kurumu binası iç avlu ahşap kafesleri

Şekil D.5: Türk Tarih Kurumu binası iç avlu açık-yarı açık koridorları

Şekil D.6: Türk Tarih Kurumu binası toplantı salonu

Şekil D.7: Türk Tarih Kurumu binası toplantı salonu

Şekil D.8: Türk Tarih Kurumu binası toplantı salonu ışıklıkları

Şekil D.9: Türk Tarih Kurumu binası kütüphane ve iç avlu ışıklıkları